

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Gülden TUNA DUR

KADIN ODAKLI SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI İÇİN BİR SİBERFEMİNİST ALAN
OLARAK SOSYAL MEDYA

Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Anabilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2024

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Gülden TUNA DUR

KADIN ODAKLI SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI İÇİN BİR SİBERFEMİNİST ALAN
OLARAK SOSYAL MEDYA

Danışman

Prof. Dr. Gönül DEMEZ

Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Anabilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2024

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Güliden TUNA DUR'un bu çalışması, jürimiz tarafından Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Anabilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Doç. Dr. Öznur KÖRÜKÇÜ	(İmza)
Üye (Danışman)	: Prof. Dr. Gönül DEMEZ	(İmza)
Üye	: Doç. Dr. Gözdegül BAŞER	(İmza)
Üye	: Doç. Dr. Meral TİMURTURKAN	(İmza)
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Pelin ÜGÜMÜ AKTAŞ	(İmza)

Tez Başlığı:	Kadın Odaklı Sivil Toplum Kuruluşları İçin Bir Siberfeminist Alan Olarak Sosyal Medya
--------------	---

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi :/....../2024

Mezuniyet Tarihi : 04/07/2024

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum “Kadın Odaklı Sivil Toplum Kuruluşları İçin Bir Siberfeminist Alan Olarak Sosyal Medya” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Gülden TUNA DUR

T.C. AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

.... / /2024

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Güliden TUNA DUR
Öğrenci Numarası	20185275006
Anabilim Dalı	Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet
Programı	Doktora
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Gönül DEMEZ
Doktora Tez Başlığı	Kadın Odaklı Sivil Toplum Kuruluşları İçin Bir Siberfeminist Alan Olarak Sosyal Medya
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	
Rapor Tarihi	
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %..... Alıntılar dahil: %.....
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Prof. Dr. Gönül DEMEZ	
İmza	

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEKNOLOJİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET

1.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı.....	5
1.2. Dünyada ve Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Mücadelesi.....	7
1.3. Teknoloji ve Toplumsal Cinsiyet.....	11
1.3.1. Cinsiyete Dayalı İlk İş Bölümü.....	12
1.3.2. Teknoloji Sektöründe Cinsiyet Eşitsizliği.....	14
1.3.3. Eğitim, Teknoloji ve Toplumsal Cinsiyet	15
1.3.4. Kadın İş Gücü, Teknoloji ve Toplumsal Cinsiyet.....	16
1.3.5. Bilgi ve İnternet Teknolojileri Alanında Cinsiyet Temelli Ayrımcılık.....	18
1.4. Dijital Feminizm/ Ağ Feminizmi/ Dijital Aktivizm.....	20
1.4.1. Toplumsal Hareketler.....	20
1.4.2. Toplumsal Hareketler Sosyolojisi Bakımından Kadın Hareketleri.....	21
1.4.3. Dijital Platformda Kadın Hareketleri.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

SİBERFEMİNİZM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

2.1. Feminist Kuram, Dalgalar ve Yaklaşımlar.....	29
2.2. Siberfeminizm.....	31
2.2.1. Siberfeminizmin Tarihsel Gelişimi.....	33
2.2.2. Siberfeminizmin Temel Savları.....	36
2.2.2.1. Teknoloji.....	36
2.2.2.2. Beden.....	37

2.2.2.3. Kimlik.....	38
2.3. Siberkültür ve Siberfeminizm.....	39
2.3.1. Kültür Kavramı.....	40
2.3.2. Kültürün Siber Kültüre Evrimi.....	41
2.3.3. Siber Kültür.....	42
2.3.4. Siber Kültür ve Siberfeminizm İlişkisi.....	45
2.4. Siberfeminizme Yönelik Eleştiriler.....	46
2.5. Sivil Toplum Kavramı ve Sivil Toplum Kuruluşları.....	49
2.5.1. Sivil Toplum Kuruluşlarında İletişim.....	53
2.5.2. Kadın Odaklı Sivil Toplum Kuruluşları.....	55
2.5.3. STK’lerde Gönüllülük.....	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Yöntemi.....	60
3.2. Veri Toplama Araçları ve Katılımcıların Belirlenmesi.....	62
3.3. Verilerin Analizi.....	67
3.4. Araştırmanın Güven Duyulabilirliği ve Etik Boyutu.....	68
3.5. Araştırmanın Önemi ve Mevcut Bilimsel Birikime Olası Katkıları.....	70
3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	70
3.7. Araştırma Konusunun Belirlenmesi süreci.....	71
3.8. Saha Süreci.....	72

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Katılımcıların Toplumsal Konumlarının Betimlenmesi- Demografik Tartışmalar.....	75
4.2. Anlatılardan Hareketle STK’lerin Genel Özellikleri.....	82
4.2.1. Faaliyet Alanlarına Göre STK’ler.....	83
4.2.1.1. Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emegi, Girişimcilik Odaklı STK’ler.....	85
4.2.1.2. Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK’ler.....	89

4.2.1.3. Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'ler.....	93
4.2.2. STK'lerde Rol ve Duygular: Katılımcıların Görevleri ve Deneyimleri.....	98
4.2.2.1. Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emegi, Girişimcilik Odaklı STK'lere Yönelik Anlatılar.....	99
4.2.2.2. Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'lere Yönelik Tanımlamalar.....	102
4.2.2.3. Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Potansiyellerine İlişkin Anlatılar.....	104
4.3. Gündelik Hayat, Siberfeminizm, İnternet ve Kadın Hareketine İlişkin Tanımlamalar.....	107
4.3.1. Gündelik Hayatta İnternet Kullanımı.....	108
4.3.2 İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Kadın Mücadelesine Etkisi.....	112
4.3.3 İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Kadın Mücadelesi Açısından Katılımcıyı Etkileyen Yönleri.....	121
4.3.4. İnternet Teknolojisi/ Sosyal Medya Üzerinden STK ile Bağlantı Kuran Kadınların Yoğunluğuna Dair Düşünceler.....	125
4.3.5. İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Daha Fazla İnsana Ulaşma Üzerindeki Etkisi	130
4.3.6. İnternetin/ Sosyal Medyanın Kadın Mücadelesinde Bir Örgütlenme Alanı Olmasına İlişkin Görüşler.....	136
4.3.7. İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Kadına Yönelik Şiddetle Mücadeleye Etkisi.....	140
4.3.8 İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Ekonomik Açıdan Kadının Güçlenmesine Etkisi.....	149
4.3.9. Gelişen İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Kadın Mücadelesine Etkisine Yönelik Anlatılar.....	151
4.4. Kadın Hareketinin Geleceğine Dair Anlatılar.....	158
4.4.1. Türkiye Kadın Hareketinin Katılımcı Açısından En Büyük Kazanımı.....	158
4.4.2. Türkiye'de Kadın Hareketinin Geleceğine Dair Düşünceler.....	165
SONUÇ.....	173
ÖNERİLER.....	184
KAYNAKÇA.....	186
EKLER.....	201
EK 1: Görüşme Formu.....	201
ÖZGEÇMİŞ.....	202

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4.1 Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	75
Tablo 4.2. STK'lerin Sınıflandırılması.....	77
Tablo 4.3 STK'lerde Gönüllü Olarak Bulunan Kişilerin Çalışma ve Emeklilik Durumu.....	81

ÖZET

Gelişen teknoloji ve küresel olayların bir sonucu olarak internet ve sosyal medya, feminist aktivizmin temel mecralarından biri haline gelmiştir ve bu bağlamda siberfeminizm kavramı önem kazanmıştır. Çalışma kadın odaklı sivil toplum kuruluşları tarafından sosyal medyanın siberfeminist bir aktivizm alanı olarak kullanılma biçimlerini ve kadın örgütleri üyelerinin bu alandaki deneyimlerini konu edinmektedir. Buradan hareketle bu çalışma, kadın odaklı sivil toplum kuruluşları tarafından sosyal medyanın siberfeminist bir aktivizm alanı olarak nasıl ve hangi motivasyonla kullanıldığını, kadın örgütleri üyeleriyle yapılan görüşmeler yoluyla ortaya çıkarmak, bu durumun altında yatan özü bulmak ve betimlemek üzere tasarlanmıştır. Tez çalışması bu hedeften hareketle kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarından katılımcılarla gerçekleştirilen bir alan araştırmasının sonucudur. Nitel yöntem benimsenerek yapılan araştırma, kadın odaklı STK'lerden 30 katılımcı ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerden elde edilen nitel verileri içermektedir. Bu bağlamda çalışma kapsamında derinlemesine görüşmeler yapılan STK üyelerinin demografik özelliklerine değinilmesinin ardından sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanlarıyla katılımcıların mensubu oldukları STK'ye sundukları katkı ve sonucunda kendilerini nasıl hissettikleri, gündelik hayat, siberfeminizm, internet ve kadın hareketi ve katılımcıların kadın hareketinin geleceğine dair görüşleri ne odaklanılarak tartışılmıştır. Bu doktora tezi kapsamında elde edilen veriler sonucunda; kadınların dijital alandaki varlığını güçlendirerek toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamayı amaçlayan siberfeminizm kuramının, kadın odaklı STK'ler aracılığıyla toplumsal dönüşüm ve kadınların ekonomik, sosyal ve politik güçlenmesine katkı sağladığını göstermiştir. Özellikle, kadını ekonomik açıdan güçlendirme, kadın dayanışması ve örgütlenme, farkındalık oluşturma ve politika üretme gibi alanlarda STK'lerin önemli bir rol üstlendiği belirlenmiştir. Bu bulgular, kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin toplumsal dönüşüm ve kadınların güçlenmesi açısından önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Anahtar kelimeler: Siberfeminizm, kadın odaklı STK'ler, sosyal medya

ABSTRACT

SOCIAL MEDIA AS A CYBERFEMINIST SPACE FOR WOMEN-ORIENTED NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS

As a result of developing technology and global events, the internet and social media have become one of the main channels of feminist activism, and within this regard, the concept of cyberfeminism has gained importance. The study deals with the ways in which social media is used as a cyberfeminist activism area by women-oriented non-governmental organizations and with the experiences of some members of women's organizations in this field. Based on this, this study is designed to reveal how and with what motivation social media is used by women-oriented non-governmental organizations as a field of cyberfeminist activism, through interviews with members of women's organizations, and to find and describe the underlying essence of this situation. The thesis, therefore, is the result of a field research conducted with participants from women-oriented non-governmental organizations. The research, which was conducted by adopting a qualitative method, includes qualitative data obtained from semi-structured in-depth interviews with 30 participants from women-oriented NGOs. In this context, after mentioning the demographic characteristics of the NGO members to whom in-depth interviews were conducted within the scope of the study, the fields of activity of the NGOs they are members of, the contribution they make to the NGO and how they feel as a result were discussed by focusing on daily life, cyberfeminism, internet, women's movement and the participants' views on the future of the women's movement". As a result of the data obtained within the scope of this doctoral thesis; it has been shown that the theory of cyberfeminism, which aims to ensure gender equality by strengthening the presence of women in the digital field, contributes to social transformation through women-oriented NGOs and the economic, social and political empowerment of women. It has been determined that NGOs play an important role, especially in areas such as economic empowerment of women, women's solidarity and organization, awareness raising and policy making. These findings have revealed that the activities of women-oriented non-governmental organizations are important for social transformation and women's empowerment.

Key Words: Cyberfeminism, Women-Oriented NGOs, Social Media

TEŞEKKÜR

Tezimin başlangıcından bu yana, tüm süreç boyunca desteğini esirgemeyen, bana yol gösteren değerli danışman hocam Prof. Dr. Gönül DEMEZ' e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez izleme komiteleri aşamalarında değerli fikirlerini paylaşarak kıymetli katkılar veren hocalarım Doç. Dr. Öznur KÖRÜKÇÜ' ye ve Doç. Dr. Gözdegül BAŞER'e ve tez savunması aşamasındaki katkılarından dolayı Doç. Dr. Meral TİMURTURKAN'a ve Dr. Öğr. Üyesi Pelin ÜGÜMÜ AKTAŞ'a çok teşekkür ederim. Değerli vakitlerini ayırarak görüşmelere katılan tüm katılımcılara teşekkür eder gerek yüksek lisans gerekse doktora dersleri sürecinde kendilerinden ders aldığım, gelişmeme katkı sağlayan tüm hocalarıma şükranlarımı sunarım.

Hayatım boyunca varlıklarıyla bana güç katan aileme, bu tezi yazabilmem için bana her konuda destek veren canım anneme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Gülden TUNA DUR

Antalya, 2024

GİRİŞ

Bu tez çalışması, kadın odaklı sivil toplum kuruluşları tarafından sosyal medyanın siberfeminist bir aktivizm alanı olarak kullanılma biçimlerini ve kadın örgütleri üyelerinin (STK başkanı, üyesi, çalışanı, gönüllüsü) bu alandaki deneyimlerini konu edinmektedir. Araştırmacının çalışmanın konusunu belirlerken hayatın içindeki farkındalığı ve gözlemleri sonucunda kendisinde oluşan bazı sorulara yanıt bulma isteği belirleyici olmuştur. Kadın mücadelesinin son yıllarda toplumda daha çok insan tarafından gündeme geliyor oluşu, bu alandaki çalışmaların artışı, alana dair terimlerin daha çok insan tarafından dile getiriliyor oluşu gibi noktalar araştırmacının dikkatini çekmiştir. Bu tespit ile araştırmacıda, durumun kaynağını belirleme isteği doğmuştur. Araştırmacının zihninde oluşan ilk yanıt konunun “artan ve yaygınlaşan internet teknolojisi ve bağlantılı olarak sosyal medya kullanımı” ile ilişkili olma olasılığı olmuştur. Yani gelişen ve neredeyse hemen her evde, iş yerinde, insanların ceplerinde halihazırda bekleyen internet teknolojisinin kadın mücadelesinin fark edilir hale gelmesinde ne derece etkili olduğu sorusuna verilecek yanıtın merak edilmesiyle araştırma yolculuğunun ilk tohumları atılmıştır. İstenilen mesajın iletilmesinde ancak kaynaktan gelen mesajın aracı olabileceği gerçeği, bu kaynağın ya da başlıca kaynakların neler olabileceği sorusuna araştırmacıyı götürmüştür. Bu aşamada ise kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarının kadın mücadelesindeki önemi gerek ülkemizdeki gerekse dünyadaki kadın mücadelede gösterdikleri çaba akla gelmiştir. Bu gerçeklik, araştırmacıda ardı ardına oluşan soruların birbiriyle bağlantı kurarak ilerlemesine ve en başta araştırmacının dikkatini çeken konunun (Kadın mücadelesinin son yıllarda daha çok insan tarafından gündeme geliyor oluşu, bu alandaki çalışmaların artışı, alana dair terimlerin daha çok insan tarafından dile getiriliyor oluşu...) net sorulara dönüşmesine neden olmuştur. Bu sebeple araştırmacı olarak “bu STK’ler gelişen teknoloji sayesinde çalışmalarının niteliğini artırmış olabilirler miydi? bu sayede daha fazla insana ulaşmaları sağlanmış olabilir miydi?” gibi sorular zihinde yer etmiştir ve bunların yanıtlarını aramak üzere bu çalışmanın temel sorunsalı şekillenmeye başlamıştır.

Araştırmacının kafasında oluşan bu merakın ve soruların günden güne daha da kuvvetli hale gelmesinde yine son birkaç senede tüm dünyayı etkileyen bir pandemi sürecinin yaşanmış olmasının da etkileri olabileceği düşünülmektedir. Zira insanların hayatlarını, gündelik hayat, eğitim ve iş yaşamaları başta olmak üzere derinden etkileyen bir süreç yaşanmıştır. Yaşanan kitlesel felaketlerde kadınların, konudan en çok etkilenen aktörlerin başında geldiği bilgisi yeni değildir. Bu açıdan bakıldığında tüm dünyada kadın mücadelesini

etkileyen ya da kadın mücadelesinden etkilenen, farkındalığını artıran, sesini daha çok çıkarabilen insanların sayısı artmış olabilir miydi? Bunda, ana hedefi bu mücadele olan kadın odaklı sivil toplum kuruluşları ne kadar etkiliydi? Bu STK'lerin mücadeledeki etkisi özellikle son yıllarda internet teknolojisiyle beraber artmış olabilir miydi? Buradan hareketle, bu soruların yanıtlarına ulaşmak için yapılması planlanan çalışmayı en iyi yansıtacak kuram olan siberfeminizme odaklanılmıştır. Siberfeminizm, dijital teknolojilerin ve internetin yaygınlaşmasıyla ortaya çıkan bir feminist kuramdır. Bu açıdan bakıldığında, kadınların dijital alandaki varlığını güçlendirmeyi amaçlayan siberfeminizm, iletişim teknolojileriyle kadınlar arasında daha uyumlu bir ilişki kurulduğunu savunan bir teoridir. Endüstriyel teknolojinin ataerkil yapısına rağmen, dijital alanın zihinsel yeteneklere ve iletişime dayalı olması, kadınlar ve teknoloji arasında olumlu bir etkileşimin mümkün olduğunu göstermektedir savı hakimdir. Sanal ortamda cinsiyetin belirsiz olması, toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde bir ortamın oluşmasına olanak sağlar görüşünü savunan siberfeminist bakış açısına göre, cinsiyet ayrımının siber uzayda ortadan kalkması, kadınların özgürlüğünü ve eşitliği desteklemektedir. Siberfeminizm, kadınların teknolojiyi kullanma ve kontrol etme gücünü artırırken, dijital alanlardaki erkek egemenliğini ortadan kaldırmayı ve cinsiyet eşitliğini sağlamayı hedeflemektedir. Sonuç olarak, siberfeminist görüş, teknoloji ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi yeniden şekillendirerek daha adil ve eşitlikçi bir dijital dünya için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Bununla birlikte siberfeminizm, dijital teknolojilerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini çözebileceğine inanırken, Donna Haraway'in siborg feminizm kavramı, kadınların toplumsal cinsiyeti aşan varoluş biçimini vurgulasa da kadınların hala toplumsal eşitsizliklerle mücadele etmek zorunda olduğunu öne sürer. Siberfeminizmin aldığı eleştiriler ise siberfeminizmin kadın kimliklerinin farklılıklarını göz ardı etmesi ve dijital alandaki kadın temsiliyet eksikliği üzerinde durmaktadır. Sonuç olarak, siberfeminizme yönelik literatürde hem olumlu hem de olumsuz görüşlerin olduğu belirtilmelidir. Nitekim siberfeminizm kuramına dair bu iki yönlü bakış açısının bu çalışmada da paralel bir sonuç verdiği belirtilmelidir.

Gelişen teknoloji ve küresel olaylar neticesinde internet ve sosyal medya, feminist aktivizmin temel mecralarından biri haline gelmiştir ve bu bağlamda siberfeminizm kavramı önem kazanmaktadır. İnternet teknolojisinin ve sosyal medyanın kaçınılmaz şekilde birer yaşam alanına dönüştüğü son yıllarda feminizmin dijital boyutu diyebileceğimiz siberfeminizmi temel alan araştırmalar önem kazanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında siberfeminizm kuramını temel alarak yapılmış çalışmaların sınırlı oluşu, bu çalışmayı yapılmış benzer çalışmalardan farklı kılan bir özelliği yaratmaktadır. Bu bilgiler ışığında

çalışmanın, araştırma problemi, konusu ve amacı bakımından zengin ve derinlemesine veri ihtiyacı olması sebebiyle nitel yöntemle ilerlemesi uygun görülmüştür. Nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilen bu tez çalışması “kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarının bir siberfeminist alan olarak sosyal medya kullanımı”nı araştırmak üzere tasarlanmıştır. Bu bağlamda tezin alan araştırması 13 Mart 2023 – 19 Mart 2024 tarihleri arasında kadın odaklı STK’lerden katılımcılarla derinlemesine görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın birinci ve ikinci bölümünde araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi sunulmuştur. Üçüncü bölümde ise araştırma deneyimine ilişkin araştırmanın konusu, amacı ve yöntemi tanıtılarak alan araştırmasına ilişkin süreçlerden söz edilmiştir. Daha önce de değinildiği üzere bu tez çalışması kadın odaklı sivil toplum kuruluşları tarafından sosyal medyanın siberfeminist bir aktivizm alanı olarak nasıl ve hangi motivasyonla kullanıldığını, kadın örgütleri üyeleriyle (STK başkanı, üyesi, çalışanı, gönüllüsü) yapılan görüşmeler yoluyla ortaya çıkarmak, bu durumun altında yatan özü bulmak ve betimlemek üzere tasarlanmıştır. Bu bağlamda kadın odaklı STK’lerden 30 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yoluyla çalışmanın nitel verilerine ulaşılmıştır. Elde edilen nitel veriler sistematik hale getirildikten sonra betimsel analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise araştırmanın bulgularına yer verilmiştir. Bulgular; “Katılımcıların Toplumsal Konumlarının Betimlenmesi- Demografik Tartışmalar”, “STK’lerin Genel Özellikleri”, “Gündelik Hayat, Siberfeminizm, İnternet ve Kadın Hareketi” ve “Kadın Hareketinin Geleceğine Dair Anlatılar” başlıkları etrafında şekillenmiştir.

Çalışmanın bulgularına kısaca değinmek gerekirse ilk başlık olan “Katılımcıların Toplumsal Konumlarının Betimlenmesi- Demografik Tartışmalar” için katılımcıların yaş, medeni durum, yaşadıkları şehir, eğitim ve meslek bilgileri analiz edilerek, kadın mücadelesinin çeşitli sosyo-demografik kesimlerden gelen bireyler tarafından sürdürüldüğü görülmüştür. Katılımcıların çoğunluğu üniversite mezunu olup, farklı mesleklerden ve yaş gruplarından gelmektedir. Görüşmeler, kadınların örgütlenme ve mücadele süreçlerindeki kişisel deneyimlerini ve beraberinde bu süreçte karşılaştıkları zorlukları da vurgulamaktadır. Bu bağlamda, çalışma kadın odaklı STK’lerin faaliyetlerinin geniş bir demografik yelpazeyi kapsadığını ve bu çeşitliliğin mücadeleye olumlu katkılar sunduğunu göstermektedir.

Çalışmada ikinci ana tema olan “STK’lerin Genel Özellikleri” başlığının altında alt tema olarak “STK’lerin Faaliyet Alanları” ve “STK’lerde Rol ve Duygular: Katılımcıların Görevleri ve Deneyimleri” başlıkları mevcuttur. Bu iki alt tema birlikte değerlendirildiğinde kadınların ekonomik bağımsızlık kazanmasının özgüvenlerini artırdığı, dayanışma ve örgütlenme faaliyetlerinin kadınların sosyal ve politik hayatta etkin roller üstlenmelerine katkı

sağladığı ve farkındalık oluşturma çalışmaları ile cinsiyet temelli ayrımcılığa karşı mücadele ettikleri ortaya konmuştur. Sonuç olarak, bu STK'lerin kadınların toplumsal dönüşümüne ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada önemli rol oynadığı belirlenmiştir.

Üçüncü ana tema olan "Gündelik Hayat, Siberfeminizm, İnternet ve Kadın Hareketi" başlığı altında ise çalışma daha da derinleştirilmiş ve yapılan görüşmeler ışığında, dijital teknolojilerin ve internetin kadın hareketine olan etkisi görünür hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde özellikle siberfeminist bakış açısıyla, internet teknolojisinin ve sosyal medyanın, kadın mücadelesine katkıları üzerine yoğunlaşmış, internet teknolojilerinin ve sosyal medyanın kadınların günlük yaşamlarında ve toplumsal katılım süreçlerinde oynadığı merkezi rol vurgulanmıştır. Katılımcılar, internet ve sosyal medyanın kamuoyu hassasiyeti oluşturma, dayanışma ve güçlenme sağlama, iletişim ve destek mekanizmalarını geliştirme gibi olumlu yönlerine dikkat çekmiştir. Bununla birlikte, mahremiyet ihlali ve yanlış bilgi yayılımı gibi olumsuz etkiler de belirtilmiştir. Ayrıca, dijital teknolojilerin kadınların ekonomik güçlenmesine katkı sağladığı, iş bulma ve destek süreçlerini kolaylaştırdığı ifade edilmiştir. Öte yandan teknolojik eşitsizlikler ve dijital uçurumun varlığına dikkat çekilmiştir. Çalışma, internetin ve sosyal medyanın kadın hareketinde örgütlenme ve mücadele alanı olarak sunduğu fırsatlar ile beraber getirdiği zorlukları da gözler önüne sermiştir.

Çalışma kapsamında dördüncü ve son ana tema olan “Kadın Hareketinin Geleceğine Dair Anlatılar” ın iki alt temasından ilki olarak “Türkiye Kadın Hareketinin Katılımcı Açısından En Büyük Kazanımına” ve “Türkiye’de Kadın Hareketinin Geleceğine Dair Düşüncelere” yer verilmiştir. Bu açıdan bakıldığında ilk alt tema için katılımcıların, İstanbul Sözleşmesi'ni toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın haklarının korunmasında önemli bir başarı olarak kabul ettiği görülmektedir. Bunun yanı sıra, kadınların seçme ve seçilme hakkı, toplumsal cinsiyet rollerine meydan okuma eylemleri ve sosyal medya aracılığıyla geniş kitlelere ulaşma gibi kazanımlar da belirtilmiştir. Ancak, İstanbul Sözleşmesi'nin kaybedilmesi ve bazı kazanımların geriye düşme riski ciddi endişe kaynağı olarak görülmektedir. Geleceğe dair düşünceler kapsamında ise, kadınların değişim gücü, özgüven artışı, şiddet tanımının genişlemesi, haklar konusunda artan farkındalık ve dayanışma ruhunun artması olumlu olarak değerlendirilirken, İstanbul Sözleşmesi'nin kaldırılması ve kadın haklarının ihmal edilmesi gibi olumsuzluklar endişe verici olarak belirtilmiştir. Genel olarak, katılımcılar açısından kadın hareketinin geleceği karmaşık bir tablo sergilemekte olup, umut ve mücadele iradesiyle birlikte mevcut engellerin ve tehlikelerin bilincinde olunması gerektiği vurgulanmıştır. Sonuç bölümünde ise elde edilen tüm bulguların genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEKNOLOJİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Modern çağın önemli tartışma konularından biri olarak teknoloji ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişki bu bölümün temel konusudur. Teknolojik gelişmelerin toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki etkisi, cinsiyet eşitsizliklerinin pekiştirilmesi ya da azaltılması bağlamında literatürden hareketle ve tarihi bir perspektiften ele alınacaktır.

1.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı

Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek arasındaki sosyal farklılıkları, eşitsizlikleri ve normları anlamak için kullanılır ve cinsiyet rollerinin nasıl inşa edildiği ve yeniden üretildiği konusunu inceler. Kavramın tam olarak anlaşılması için biyolojik cinsiyet kavramına değinmekte fayda görülmektedir. İnsanların, biyolojik özellikleri üzerinden erkek ya da kadın olarak nitelendirilmelerine biyolojik cinsiyet, kadınlık ya da erkeklik rollerinin toplum tarafından bireye atfedilmesine ve bireyin bu verili roller doğrultusunda bir yaşamı benimsemesine ise “toplumsal cinsiyet” tanımlaması getirilmektedir (Cankurtaran ve Küçükarslan, 2021: 8). Toplumsal cinsiyet kavramı erkek ve kadın arasındaki eşitsiz güç ilişkilerinin anlaşılmasını kolaylaştırması sebebiyle feminizm açısından önem taşıyan bir ifade biçimidir. Kavram ilk kez Ann Oakley (1972)’in Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum (Sex, Gender and Society) adındaki kitabında yer almış ve o günden itibaren cinsiyete dayalı rolleri, eşitsizlikleri ve ayrımcılığı ifade etmek üzere kullanılan bir kavram olmuştur.

Toplumsal cinsiyet kavramıyla ilgili olarak geçmişe bakıldığında üç aşamalı bir kavramsallaştırmaya gidildiği görülmektedir. İlki için cinsiyet farklılıklarını temele alan aşama, ikincisi için toplum tarafından atfedilen cinsiyet rollerini temel alan aşama ve tüm sosyal sınıflarda merkezi bir role sahip olan üçüncü aşamadan söz edilebilir (Ecevit, 2011: 2-30). Anlaşıldığı üzere toplumsal cinsiyet kavramı biyolojik cinsiyetin ötesinde toplumun tüm kademelerinde etkisi olan geniş bir kavrama denk düşmektedir.

Bununla birlikte geçmişten günümüze toplumsal cinsiyet kavramının kafa karıştırıcı bir yanın olduğu da görülmektedir. Esasında bu kavram kadın ve erkek arasındaki eşitsiz toplumsal ve kültürel değerleri ifade etse de çoğunlukla kadınlık ya da kadın-erkek farklılığı gibi bir anlamda kullanılma eğilimi olan bir kavramdır (Acar ve Ertürk, 2011). Buradan hareketle toplumsal cinsiyet kavramının tam olarak anlaşılamadığı da söylenebilir. Bu sebeple konuyu biraz daha derinleştirmek ve anlaşılır hale getirmek için “toplumsal cinsiyet rolü”

(gender role) kavramına değinmek gerekecektir. Toplumsal cinsiyet rolleri için, kadınlık ve erkeklik ile ilgili toplumun belirlediği kurallar doğrultusunda bireyin yaşam biçiminin yönlendirildiği bir ideolojiden söz edilmektedir (Pilcher ve Whelehan, 2004). Connel (1987) ise benzer şekilde kadınlık ve erkekliğin, kurumları etkileyen, kültürü şekillendiren yapısından söz etmektedir. Bora'ya göre (2012) ise toplum tarafından üretilen birey üzerindeki bu kalıp yargılar o kadar güçlüdür ki kadınlık ve erkeklik birbirinden adeta siyah ve beyaz gibi ayrılan, bambaşka iki cinsi temsil ettiği düşünülen bir anlama gelmektedir.

Bu bağlamda bir kez daha hatırlamak gerektiği düşünülen slogan olan “kişisel olan politiktir” ifadesine değinmek yararlı olacaktır. Burada özel alanın yani özel alanda yaşanan durumların politikadan bağımsız olamayacağına vurgu yapılmaktadır. Yani resmi alanda politika gücüyle oluşturulan yasalar direkt olarak özel alan deneyimlerine sirayet etmektedir (Payne, 2014) ve bu sebeptir ki hane içinde yaşanan şiddet “özel hayat” tanımlamasından çıkarak bir insan hakları ihlalidir denilebilir. Bu sebeple hane içinde yaşanan kadın deneyimleri için özel olduğu kadar politik de olan konulardır demek gerekecektir.

Bu bilgiler ışığında kadın deneyimlerinin “evrensel” olduğunun da altı bir kez daha çizilmelidir. Sözü edilen bu evrensel kadın deneyimlerinin paylaşımı ve böylece oluşacak farkındalık gelişimi açısından “bilinç yükseltme” gruplarının paylaşımlarının önemli olduğu görüşü hakimdir (Pilcher ve Wheladan, 2004). Bu gruplar sayesinde bir araya gelen kadınlar kendi hayatlarıyla ilgili farkındalık geliştirerek ortak bir destek sağlama, dayanışma içinde kendilerini daha güvende hissetme imkanına sahip olmaktadır.

İkinci dalga feminizm hareketinin temele aldığı konulardan biri olarak “özel alan” ve dolayısıyla karşıtı olarak görülen “kamusal alan” ayrımı kadını da erkekten ayıran en temel ayrımcılık biçimlerinden biri haline gelmiştir (Acar Savran, 2013). Burada meselenin kadını özel alanı temsil eden ev içine, erkeği ise çok daha özgürce hareket edebileceği kamusal alana uygun gören bakış açısının sınırlandırıcı, kısıtlayıcı yaklaşımı olduğu düşünülmektedir. Bunun bir sonucu olarak erkek parayı kazanan, kadın ise ev içinde görünmez bir emekle hayatını sürdürmeye devam eden konumundayken, erkeğin egemen ve güçlü olan konumunu yeniden üretmeye devam ettiği görülmektedir.

Ataerkil yapı içinde kadını hak ve özgürlükleri açısından özel alanla sınırlandıran yapının aynı zamanda kadın bedenini de tahakküm altına aldığı düşünülmektedir. Buradan hareketle feminizmin odağında adeta kimliğin haritası olarak somutlaşan bedenin özgürleşmesi vardır denebilir (Altınay, 2002: 323). Yani; Bell Hooks'un (2002: 118) da dediği gibi feminizmin temele aldığı başlıca ilkelerden biri olarak kadınların bedenleri

üzerinde karar verme yetkisinin yine kadınların kendilerine ait olması gerektiği görüşü önem kazanmaktadır.

Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkek arasındaki sosyal farklılıkların ve toplum içindeki cinsiyet rollerinin yapılanmasının anlaşılmasında hayati bir araç olarak görülmektedir. Ancak, bu kavramın tam kapsamlı olarak anlaşılabilmesi ve kadın deneyimlerinin evrensel niteliğinin vurgulanabilmesi için daha derin bir farkındalık ve mücadele gerekmektedir. İkinci dalga feminizmin öne sürdüğü özel ve kamusal alan ayrımının sınırlayıcı etkileri göz önünde bulundurulduğunda, kadınların özgürleşmesi için bu ayrımcılıkla mücadele etmek ve kadınların bedenleri üzerindeki karar yetkilerini savunmak büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet rollerinin dönüşümü ve kadınların hak ve özgürlüklerinin güçlendirilmesi için kolektif bir çaba sarf edilmesi gerekmektedir.

1.2. Dünyada ve Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Mücadelesi

Dünyada da ülkemizde de kadınlar, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda ciddi çabalar göstermişlerdir. Türkiye’de konunun ilerleyişine bakmadan evvel dünyada bu eşitlik çabasının nasıl gelişme gösterdiğine genel olarak değinmekte fayda görülmektedir.

Dünya tarihinde kadın ve erkeğin eşit haklara ulaşmasıyla ilgili ilk belge olarak 1791 tarihinde Mary Wollstonecraft’ın *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi* belgesine ulaşılmaktadır. Yine “*Kadın Hakları*” eserinde Olympe de Gouges: “Kadın özgür doğar ve erkeklerle eşit haklara sahip olarak yaşar... kadın idam sehпасına çıkma hakkına sahipse o halde konuşma kürsüsüne de çıkma hakkına sahip olmalıdır” demiştir (Van Der Gaag, 2018: 32). Mary Wollstonecraft ve Olympe de Gouges gibi öncü kadınların, kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olmasıyla ilgili çabalarına rağmen Napolyon Kanunları ailenin ekonomik açıdan tüm kararlarını alma yetkisini erkeklere vererek kadınların esas yerinin ev olduğu hükmüyle elde edilmeye çalışılan tüm eşitlikçi kanunların önünü kapatmıştır.

Dünyadaki örgütlü kadın hareketleri Amerika, Avrupa ve Japonya’da kadın ve erkek arasındaki yasal konularda yaşanan eşitsizliklere yönelik olarak 19. Yüzyılda belirgin hale gelmiştir (Şimşek ve Depeli, 2021: 25). Kadınların Suffrage hareketi sonucu elde ettikleri kazanımlarının ardından 1920’lerde Amerika’da ve Birleşik Krallık’ta oy hakkını kazanmaları feminist mücadelede bir yavaşlamanın da habercisi olmuştur. Oy hakkı o dönem için kimi kadınlar açısından mücadelede son aşama olarak görülürken kimileri ise bunun henüz bir başlangıç olduğunu düşünmüşlerdir. Yine de 1920 ve 1960 yılları arasında ABD’de ve Kıta

Avrupalı'daki mücadelenin yavaşlaması ve İkinci Dünya Savaşı ile kadınların üstlendiği önemli görevlerin kendilerine çeşitli haklar getirdiğini de belirtmekte fayda görülmektedir.

1960'ların ortalarında ise ikinci dalga olarak adlandırılan feminizm hareketi 1970'lerde kitlesel bir ivme kazanmış 1980'lerde de devamlılık göstermiştir (Donovan, 2014: 419). Bu dönemdeki feminist mücadele için kadınların "öteki" olarak görülmelerinden kaynaklanan toplumsal eşitsizlikler temelinde bir mücadeleden söz edilmektedir. Bu dönemde yapılan bilinç yükseltme çalışmaları kadın mücadelesinde birlik ve beraberliğin gücünün altını bir kez daha çizmiştir. Bir araya gelen kadınlar bu sayede tek tipleştirilmeye çalışıldıklarını fark etmiş, bunun kendileri açısından mümkün olmadığını görerek beden ve kimlikler üzerine bir eşitlik mücadelesini benimsemişlerdir.

1990'lardan 2000'lere uzanan üçüncü dalgada ise kadın kimliğinin başlıca mücadele konusu olduğu söylenebilir. Bu dönemin mücadelecisi feministlerinin ataerkinin boyunduruğuna girmeyi reddeden, kültürel anlamda kadınlığa yüklenen anlamları sorgulayan bir bakış açısı geliştirdikleri söylenebilir (Aydemir, 2021: 37). Aynı dönemde farklı kadınlık durumları olabileceği bakış açısından hareketle, dönemin siyah feminizm, eko feminizm gibi farklı feminizm türlerinin de ortaya çıktığı döneme işaret ettiği söylenebilir.

Dördüncü dalga feminizm, 2000'li yılların sonuna doğru internetin hızla yaygın hale gelmesiyle birlikte kadın meselesi için interneti kullanarak çözüm bulmaya çalışan feminist aktivistlerin dönemidir (Aydemir, 2021: 39). Dördüncü dalga feminist mücadelesinde bulunan aktivist kadınlar için Facebook, Twitter, Instagram gibi internet tabanlı paylaşım sitelerinde örgütlenme ve böylece feminizmin dönüşümünü sağlamaya çalışmak esastır. Bilginin hızla gelişip yayılması kadın sorunlarının çözümü açısından feministleri harekete geçirmiş ve siberfeminizmin doğmasına neden olmuştur. Buradan hareketle denilebilir ki siberfeminizm, internet ve teknolojiyi temel alarak kadın sorunlarına eğilen bir feminizm türü olarak kadın, internet ve teknoloji kavramlarıyla ilgilenmektedir.

Dünyada hak temelli başlayan feminist mücadele internetin yaygınlaşması ve hız kazanmasıyla günümüzde bizleri siberfeminizm kavramına kadar getirmektedir. Feminizmin dalgaları, türleri, isimleri ve odaklandıkları alanlar değişse de üzerinde ciddi çabalar harcanan ve gelişmeler kaydedilen bu mücadelenin devam etmesi gerektiği düşünülmektedir. Zira dünyada olduğu gibi ülkemiz sınırları içinde de benzer bir mücadele yıllar yılı yoğunlaşarak devam etmektedir.

Buradan hareketle feminist mücadelenin Türkiye'de nasıl geliştiğine dair genel bir bakış ortaya koymakta fayda görülmektedir. Kadın hareketi ülkemizde sanılanın aksine yeni bir hareket olmamakla birlikte, 19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nun son evrelerine dek

uzanan köklü bir tarihi olan, o dönemde yaşamış güçlü kadınların eseridir (Mardin, 2014: 156). Osmanlı dönemindeki Tanzimat düzenlemeleri, I. ve II. Meşrutiyet ilanı ile kadınlar konusunda mülkiyet hakkı, kız okulları gibi bazı yasal düzenlemeler getirilerek kadınların daha entelektüel olabildiği bir döneme işaret ettiği söylenebilir.

Bu dönemi takiben kadınların cinsiyetlerinden dolayı erkeklerle eşit yurttaş olmadıklarına dair farkındalıklarının arttığı ve eğitimli kadınların sayısı arttıkça ev içine ve anneliğe hapsedilmelerinin de zorlaştığı görülmektedir (Çakır, 2010: 107). Kadınların İslami devletten ulus devlete geçiş dönemine denk gelen süreçte yani Kurtuluş Savaşı sırasında da sorumluluk alan konumunda olmalarıyla bir kez daha görmüşlerdir ki cinsiyetleri nedeniyle daha az becerikli ya da daha az yetkin değil, toplumdaki cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle dışlanan ve ikincil görülen konumunda olmuşlardır.

Bu bilgiler ışığında kadınlar 16 Haziran 1923'te çabalarına önce Kadınlar Halk Fırkasını kurmak üzere başladılar ve 1924'te gerekçe sunulmadan reddedilmelerinin ardından, 1935'te hükümet tarafından lağvolacak olan Türk Kadın Birliği'ni kurarlar (Cengiz, 2010: 121). O dönemin siyasetçilerine göre kadınların “kurtuluşu” anlamına gelen ve kadınlar için yeterli olduğu düşünülen 1926 senesindeki Medeni Kanun gereği erkeğin çok eşli olmasının önüne geçilmiş, 1934'te ise kadınlar seçme seçilme hakkını elde etmişlerdir. 1975 senesine kadar Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği, Türk Anneler Derneği gibi derneklerin kuruluşunun dışında kadınlar derin bir sessizliğe bürünmüştür. 1975 yılında İlerici Kadınlar Derneği'nin kurulmasıyla bu sessizliğin bozulduğunu söyleyebiliriz (Cengiz, 2010: 122). Görülen o ki Türkiye'deki kadın mücadelesi, zaman zaman görünür olmakla birlikte sürekli ve devamlı bir çaba gerektirmektedir.

1980'ler Türkiye'si için ise feminist mücadele açısından kadınların bedenleri üzerindeki hegemonyayı keşfederek bunu konuştukları ve bilinç yükseltme adıyla tanımlanan toplantılar yaparak bir araya gelmeye başladıkları dönemlerdir (Özdemir, 2016: 311). Bu toplantılarda birbirlerine güç veren kadınlar ortak problemlere sahip olduklarını fark etmiş, konuşmuş ve zaman içinde bu sorunları daha yüksek sesle ifade etmeye başlamışlardır (Altınay, 2002: 333-334). Bir araya gelmenin verdiği güçle kadınlar, 1986 yılında “Kadınlar Dilekçesi” adını verdikleri, 7000 kadından imza alarak CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi) sözleşmesinin kabulünü talep ederler (Timisi ve Ağduk Gevrek, 2002: 22). Bu dönemde feminist mücadele, kadınların bir araya gelerek ortak sorunları fark etmeleri ve seslerini daha yüksek duyurmalarıyla güçlenmiş, CEDAW gibi uluslararası sözleşmelerin kabulü için etkili adımlar atmışlardır. Kadınların birlikte hareket

etme ve taleplerini ifade etme süreci, kadınların toplumsal değişimde etkin bir rol oynamalarına zemin hazırlamıştır.

1990'lar ise kadın mücadelesinin kurumsallaşma dönemidir denilebilir (Işık, 2002: 41-72). O tarihte Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSSGM) ve yüksek öğretim kurumlarında Kadın Çalışmaları bölümlerinin açılışı gibi daha pek çok kadın odaklı vakıf, dernek bu yıllara denk gelen şekilde oluşum göstermiştir (Bora, 2002: 109-124). 2000'lere gelindiğinde ise feminist mücadeleye hak veren İslami ve Kürt hareketler de toplumsal cinsiyet eşitsizliğini fark eder duruma gelmişlerdir denilebilir. Bu bilgiler gösteriyor ki kadın mücadelesinin kurumsallaşma sürecine işaret eden Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün kurulması (1990) ve kadın çalışmaları alanında artan ilginin yanı sıra İslami ve Kürt hareketlerin de toplumsal cinsiyet eşitsizliğini dikkate almaya başlaması, feminist mücadelenin geniş bir tabana yayıldığını ve farklı kesimlerin bu konuya duyarlılık gösterdiğini işaret etmektedir.

2000'li yılların sonlarına gelindiğinde ise dünyada ve ülkemizde giderek artan ve hız kazanan internet kullanımı, adına dördüncü dalga feminizm denilen bir dönemi yansıtmaktadır (Varol, 2014: 222). Bu dönemde bilgi iletişim teknolojilerinde yaşanan önemli gelişmeler sayesinde internetin yaygınlaşması ve bu yaygınlaşmanın kadınların hayatını ne yönde etkilediğiyle ilgili sorular siberfeministlerin gündemini oluşturmuştur. Dördüncü dalga feminizm, 2000'li yılların sonlarında internet kullanımının hızla artmasıyla şekillenirken, bu dönemdeki önemli bilgi iletişim teknolojileri gelişmeleri siberfeministlerin kadınların dijital deneyimleri ve internetin etkileri üzerine odaklanmasına neden olmuştur.

Özellikle dördüncü dalga feminizm olarak adlandırılan bu dönemde, internetin toplumsal cinsiyet dinamikleri üzerindeki etkileri ve kadınların dijital alandaki deneyimleri siberfeministlerin öncelikli konuları arasında yer almıştır. Teknolojinin ve internetin toplumsal cinsiyet üzerindeki etkilerini anlamak, kadınların dijital alandaki güçlenme stratejilerini geliştirmek ve dijital eşitsizliklerle mücadele etmek siberfeminist hareketin odak noktalarından biri haline gelmiştir.

Sonuç olarak, dördüncü dalga feminizm dönemiyle birlikte internetin yaygınlaşması, kadınların dijital alandaki deneyimlerini ve toplumsal cinsiyet dinamiklerini ön plana çıkarmıştır. Siberfeminist hareket, teknolojinin toplumsal cinsiyet üzerindeki etkilerini inceleyerek dijital eşitsizliklere karşı mücadele etmekte ve kadınların dijital alandaki güçlenme stratejilerini geliştirmeye odaklanmıştır.

1.3. Teknoloji ve Toplumsal Cinsiyet

Teknolojinin toplumsal cinsiyet dinamiklerini nasıl etkilediği, cinsiyet rollerinin dijital ortamlarda nasıl yeniden şekillendiği ve internetin kadınların yaşamındaki rolü gibi konular, son yıllarda geniş çapta araştırılan ve tartışılan konular arasındadır. Bu bağlamda, teknoloji ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkinin anlaşılması hem cinsiyet eşitliği mücadelesi hem de dijital dünyanın geleceği açısından büyük önem taşımaktadır.

Teknoloji ve toplumsal cinsiyet ilişkisi üzerine düşünüldüğünde, ikisi arasında bir ilişki olup olmadığı ya da teknolojinin bir cinsi diğerine kıyasla daha yakından ilgilendiriyor olup olmadığı üzerine sorular akla gelmiştir (Johnson, 2006: 3). Buradan hareketle teknolojinin toplumsal cinsiyet bakış açısına uyumlu bir şekilde geliştiği ve yeniden üretildiği düşünülmektedir. Zira toplumsal cinsiyet perspektifi nasıl teknolojiyi etkiliyorsa, teknoloji de toplumu biçimlendiren bir özelliğe sahiptir denilebilir.

Teknoloji üzerine yapılan çalışmaların yoğun olarak 1990'lardan itibaren feminist perspektiften yapıldığı söylenebilir. Birçok kuram teknolojinin eril niteliğine dair genel kanının üzerinde yoğunlaşmaktadır. Doğayı dışı, bilimi ise eril kabul eden genel kanının buna paralel olarak erkeklikle akıllı ve gücü özdeşleştiriyor oluşu, kadınlıkla ise duygusallık, sevgi ve öznellik gibi özellikleri özdeşleştiriyor olmasının şaşırtıcı olmadığı düşünülmektedir (Greenbaum, 1990: 11). Kadın ve erkek ya da eril dişil arasındaki bu ayrımın evrensel boyutta bir ikilik yarattığı düşünülmektedir (Turkle, 1984: 107). Sonuçta doğa ve bilim gibi kavramların cinsiyetle ilişkilendirilmesi ve erkeklikle akıl/güç, kadınlıkla duygusallık/öznellik gibi özelliklerin özdeşleştirilmesi, teknolojinin cinsiyetçi yapısının sorgulanması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Kadınların teknoloji ile aralarına mesafe koyduklarını düşünen bir başka bakış açısı da onların dişil kimliğini bu durumun esas nedeni olarak görmektedir (Wajcman 1991b: 155). Yani kimlik için erillik teknoloji ile doğrudan ilişkili olan, onun bir parçası olduğu düşünülen mekanizma olarak görülmektedir. Kız ve erkek çocukların teknoloji ile özellikle de bilgisayar teknolojisi ile olan ilişkisine bakıldığında burada ne denilmek istendiği ile ilgili bir sonuca varılacağı düşünülmektedir (Turkle, 1984). Örneğin Lockheed (1985: 120)'in yapmış olduğu araştırma, bilgisayar teknolojileri için buluş anından üretim haline kadar erkeklere ait bir alan olduğunun altını çizmiştir. Zira bu durum, üretilen bilgisayar oyunlarının çoğunda erkek egemen bakış açısının ortaya konulduğunu göstermektedir.

Kadın ve erkek arasında yaratılan bu ikili tavrın temelinde yine eril ve dişil özelliklere yüklenen ayrımcı bakış açısı vardır denilebilir. Burada sözü edilen konu, kadını teknik konularda daha zayıf gören bakış açısıdır. Kadını aşağı gören bu bakış açısı teknolojiyi erkeğe

ait bir alan olarak görmektedir (Gill ve Grint 1995: 3). Erkek kas gücüyle ya da yetenek gerektiren zorlayıcı işlerle ilişkilendirilirken aynı zamanda ekonomik açıdan pastanın büyük dilimini de alan taraf olmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak ise kadın işi erkek işi adında bir sınıflamaya gidilerek yarı vasıflı ya da herhangi bir nitelik gerektirmeyen işlerde kadınların çalışması gerektiğine dair bir toplumsal cinsiyet bakış açısı olduğu görülmektedir (Wajcman 1991: 36). Yani teknolojinin eril nitelik kazandırılarak kadınları arasına almayan yapısı için erkeklerin egemenlik alanlarından biri olduğu söylenebilir (Coekbum, 1993; 55-56). Bu bağlamda, teknoloji ve cinsiyet ilişkisinin, toplumsal cinsiyet rolleri ve ayrımcılıkla yakından ilişkili olduğu açıkça görülmektedir.

Teknolojik bir ürünün erkek egemen alanda üretildiğinde o alanın iktidar aracı haline geldiği görülmektedir. Bu da teknolojinin hangi bağlamda üretildiği ve geliştiğinin bize aynı zamanda o teknolojik ürünün toplumsal bağlamını da sunmaktadır denilebilir (Bijker, 1995). Burada üzerinde durulması ve sorgulanması gereken konu ise erkek bakış açısının teknoloji yoluyla kadın üzerindeki baskısını ve iktidarını pekiştiriyor olduğudur. Burada akla, kadının teknolojinin neden yaratıcısı ya da üreticisi konumunda olmadığı sorusu gelebilir. Ataerkil bakış açısı, kadını bu alanda yeteneksiz ya da başarısız görse de aslında teknolojinin, hayatın daha pek çok alanında olduğu gibi kadını dışlayan ve dolayısıyla da kadınların bu alana yabancılaşmasına neden olan yaklaşımdır (Wajcman, 1991: 19). Feminist çalışmaların bu konudaki bulgularına bakılırsa aslında kadınların tarihte teknoloji alanında çekinmeden var olabildikleri, dolayısıyla da üretebildikleri dönemler yaşanmış ancak isimlerinin dahi günümüze dek gelmesinin önünde kapitalizmin duvarlarının aşılamaışının olduğu görülmektedir (Ulich, 1996: 120-123). Buradan hareketle bir kez daha teknolojinin yaratımından üretimine ve kullanım şekline varana dek içinde bulunduğu toplumun bakış açısından etkilenecek ortaya çıktığı söylenebilir.

1.3.1. Cinsiyete Dayalı İlk İş Bölümü

İnsan dünyanın neresinde olursa olsun benzer şekilde gelişim göstermektedir. Zira arkeologlar tarafından da bu evrensel dönemler “Paleolitik, Mezolitik ve Neolitik” dönemler olmak üzere üçe ayrılır. Buradan hareketle kadın ve erkek arasındaki iş bölümünün Paleolitik dönemin en önemli ortak özelliği olduğu söylenebilir (Harris, 1994). Bunun belirlenmesindeki en önemli etkenin de kadının “çocuklu” olma özelliğidir. Buna ek olarak geçmişte bakıldığında görülen bir diğer çarpıcı gerçek de paleolitik dönemde kadın bedeninin erkek bedeni ile olan benzerliğidir (Cemal, 1996: 60). Bu da o çağlarda erkekler kadar kadınların da güç gerektiren ağır işleri yaptığının bir kanıtı olarak görülmektedir. Bununla birlikte zaman

içinde, kadının gebelik ve emzirme gibi onu erkeğe kıyasla daha dezavantajlı konuma alan, erkeğe ise başına buyruk hareket etme, uzun süreli uzaklaşabilme özgürlüğü tanıyan koşulların ön plana çıktığı görülmektedir.

Tarihin çok gerilerine gidildiğinde görülmektedir ki kadın ve erkek arasındaki iş bölümü zaman içinde yapılacak işe dair mekânın da birbirinden ayrılmasına neden olmaktadır (Kocacıbaşı, 2004: 26). Yani cinsiyete bağlı olarak yapılacak iş için gereken eğitimin de farklılaşmasına neden olan bir durumun olduğu söylenebilmektedir. Her ne kadar bu ayrım tarihin eski devirlerinde yaşanmaya başlasa da teknoloji ve kadın arasında mesafe olduğuna dair bir kanıt görülmemektedir. İddialar ise tam aksine ilk teknolojik alet kullanımının kadınlar tarafından olduğunu göstermektedir. Daha önce de sözü edildiği gibi avcılık toplayıcılık işleri cinsiyete bağlı ilk iş bölümünün ortaya çıkmasına neden olan işler olarak bilinmektedir.

Bu bilgiler ışığında kadın ve erkek arasında teknoloji tasarımı konusunda nasıl bir yol alındığı da akla gelen önemli sorulardan biri olmaktadır. Neolitik çağın ilk zamanlarında iklim koşullarının avcılığın yanında toplayıcılık ve çapa ile yapılan tarımın öneminin arttığı zamanlara bizleri götürmektedir (Michel, 1993). Bu bilgi ile bağlantılı olarak o dönemlerde daha ziyade toplayıcılık yapan kadın için tarımın dolayısıyla da tarım araçlarının kadınların icadı olduğu ileri sürülmektedir. O döneme ait değirmen taşı, çömlek ve tohum saklama yöntemlerinin bulunması önemli icatların kadınlar tarafından yapıldığının işareti sayılmaktadır (Michel, 1993: 21). Benzer şekilde tarih çalışmalarında, avcı ve toplayıcı dönemler incelendiğinde kadının statüsünün erkeklerle kıyaslandığında daha üstte olduğu ve bu durum da cinsler arasındaki eşitlikçi toplumsal örgütlenmenin kaynağı olarak görülmüştür (Berktaş, 1996: 39). Bu bilgilere dayanarak, tarih boyunca kadınların teknoloji tasarımında ve tarımsal faaliyetlerdeki rollerinin daha geniş bir şekilde değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varılabilir. Kadının o dönemlerde erkekler ile eşit saygınlıkta olduğu ve statü açısından da erkeğin aşağısında olmadığı gerçeğine rağmen neden kadınlar teknolojik tasarımdan uzak tutulmuştur ve toplumsal olarak tarihin bizlere sunduğu bilginin aksine statü anlamında daha aşağı görülür hale gelmiştir sorusunun cevabı önem taşımaktadır.

Erkeklerin fiziksel şiddetin teknolojik bir alt yapısı olarak savaş teknolojisini elinde tutan cins olması matriarkiyi ortadan kaldırmıştır (Harris, 1994: 93). Neolitik dönemden bronz çağa geçerken tarımsal işlerin erkekler tarafından devir alınmasıyla savaş, kölelik ve hiyerarşinin merkezinde erkek egemen bir döneme adım atıldığı görülmektedir. Böylece üretimden gelen kazancın erkeğe gidiyor oluşu kadının mülkiyetten de dışlanmasının nedeni olmuştur (Engels, 1998: 66). Bu açıdan bakıldığında kadınların ev içindeki emeğinin erkeğin

artı değer getiren üretiminin yanında hiçbir öneminin olmadığı sonucu çıkarılabilir. Bütün bunların neticesinde ise baskı altına alınan kadınlar kendilerini bu sarmalın içinden çıkaracak bilgiye ve eğitime de ulaşamaz bir duruma getirilmiştir denilebilir. Kadınların beceri gerektiren işlerden dışlanmasının onları bu işleri yapmaktan alıkoyduğu gibi, sözü edilen işlerde kullanılan teknolojik aletlerin tasarımı üzerindeki etkilerinin de azalmasına neden olan bir durum yaratılmıştır.

Zamanla egemen teknolojinin demir üzerine kurulmasıyla teknolojiyi de tamamıyla eline geçiren erkekler olmuştur (Cockburn, 1988: 23). Yani teknoloji alanında iktidarı elinde tutan maden aynı zamanda erkelere de bu alanın iktidarını sunmuştur. Burada tehlikeli olan ve kadını teknolojinin dışına atan en önemli neden o zamanlarda demiri işleyen erkeğin kazandığı bilgi ve becerinin günümüze yaklaşırken bilgisayar sistemlerini yapan kişiye dönüşmüş olmasıdır (Kocabıçak, 2004: 32). Burada esas mesele bu teknolojik gelişmeleri elinde tutan erkin aynı zamanda iktidarın da sahibi olduğu gerçeğidir. Bu noktada hatırlamak gereken bir diğer nokta ise iktidarın sahibi olan erkek yalnız kadınlar üzerinde değil aynı zamanda erkekler arasında da aynı yolla ürettiği eşitsizliğin baş kahramanı olmuştur denilebilir.

Yeni enerji kaynaklarının insan gücü yerine kullanılmaya başlamasıyla yatay ayrımcılığa maruz kalan kadınlar bazı meslekleri zorunlu olarak terk etmek durumunda kalmıştır ve bu da kadın ve teknoloji arasında erkek eliyle oluşturulmuş uçurumun daha da artmasına neden olmuştur denilebilir. Sonuç olarak, kadınların yeni teknolojik gelişmelerle başa çıkma becerilerinin geliştirilmesi ve cinsiyet eşitliğini teşvik eden politikaların benimsenmesi, bu alandaki yatay ayrımcılığın azaltılmasında önemli bir adım olabilir. Bu bağlamda, kadınların teknoloji sektöründe daha fazla temsil edilmesi ve katılımının artırılması için çeşitli önlemler alınmalı ve kadınların yeteneklerini destekleyici ortamlar oluşturulmalıdır.

1.3.2. Teknoloji Sektöründe Cinsiyet Eşitsizliği

Teknoloji sektörü, modern dünyanın en dinamik ve hızla büyüyen alanlarından biridir. Ancak, bu sektörde cinsiyet eşitsizliği sorunu, uzun zamandır var olan ve çözüm bekleyen bir konudur. Kadınların teknoloji sektöründeki temsilinin gerek dünyada gerekse Türkiye’de olması gereken düzeye ulaşamadığı bir gerçektir. Bunun nedeni olarak elbette toplumsal ve tarihi pek çok etkenden söz edilebilir. Başta kadınların daha pek çok nitelikli iş alanında olduğu gibi teknoloji alanında da eğitim alma, yeni teknolojilere erişim ve gerekli beceriyi kazanma konusunda önlerine çıkan engeller nedeniyle ayrımcılığa uğradıklarından söz

edilebilir (Beşpınar ve Kadayıfçı, 2021: 134). Kadınlar teknoloji alanında iş edinse bile işini uzun süre devam ettirememeye ya da baştan cinsiyet ayrımı yapan meslek kollarından biri olarak teknoloji sektörüne uzak durmak gibi bir tutum içinde olmaya itilmektedir.

Daha önce de değinildiği gibi teknoloji sektörü kadınlar için daha en baştan ayrımcı tutumunu eğitime erişim aşamasında göstermektedir. Burada bilinçli olarak yaratılan bir algı olarak teknoloji sektörünün iş-aile dengesini sağlayamayan bir alan olarak bilinmesine neden olmak da kadınların bu alana girme konusunda geri durmalarına neden olmaktadır (Aksoy, 2012: 408). Dahası kadınların, bu alanda eğitim alma şansına sahip olsalar bile eğitim sistemi içindeki olanaklardan erkeklerle eşit şekilde yararlanamadıkları görülmektedir. Özellikle uygulama gerektiren alanlarda ataerkil yapının rekabetçi ve güç gerektiren özelliğiyle kadınları sınırların dışına ittiği görülmektedir.

Buradan hareketle teknoloji sektörü kadın ve erkek eşitsizliğinin en yoğun biçimde yaşandığı alanlardan biri olarak cinsiyet eşitsizliği temelli ataerkil yapının başlıca alanlarından biridir denilebilir. Nitekim kadınların teknoloji alanında ilerleme göstermek istediklerinde cam tavan engeliyle karşılaşmaları sonucu yükselmelerinin de önüne geçilmektedir (Erdut, 2005: 11- 49). Teknoloji sektöründeki cinsiyet eşitsizliği, sadece işyerinde değil, aynı zamanda eğitim ve kariyer fırsatlarında da kendini göstermektedir. Bu durum, teknoloji sektörünün potansiyelini tam olarak gerçekleştirmesini engellemekte ve toplumsal cinsiyet eşitliği hedefine ulaşmayı zorlaştırmaktadır.

1.3.3. Eğitim, Teknoloji ve Toplumsal Cinsiyet

Hayatın pek çok alanında olduğu gibi bilgiye erişimi sağlayan eğitim alanında da kadınların dışlandığını görmekteyiz. Bakıldığında özellikle sahibine önemli ölçüde güç sağlayan alanlardan biri olarak teknolojik eğitime de sirayet eden bu eşitsizlik mühendis ya da teknisyen olarak kadının eğitim almasına ve bu sayede de bu alanda çalışarak teknoloji üretmesine izin vermemektedir. Burada kadının yasal olarak engellendiğini söyleyemesek de her zaman somut şekilde görülemeyen ancak toplumsal olarak ince ince inşa edilen bir dışlanma ve ikincilleştirmenin de söz konusu olduğunun altının çizilmesi gerektiğine inanılmaktadır. Yani eğitimin toplumsal cinsiyet bakış açısından bağımsız şekillenebileceği düşünülmemektedir.

Kadınların bilim ve teknoloji alanındaki bölümlere ve derslere olan ilgisinin derecesinin bu alanların toplumca kabul gören eril kimliğinden kaynaklı olduğunu belirtmek gerekmektedir (Keller: 1990: 170). Cockburn'ün de ifade ettiği gibi erkek alanı olarak tanımlanan teknoloji gibi alanlarda kadınlar, toplumsal cinsiyet kurallarına karşı geldikleri ve

buna bağılı olarak da ceza almayı hak ettiklerine inandırılır (1988: 12). Buna kadınların toplum tarafından inandırılıyor olması mizojinik tavrın kadınlar tarafından içselleşmesine ve bu eşitsizliğe baş kaldırması gereken kadın öznesinin de elini ayağını bağlayan bir duruma getirilmesine neden olmaktadır denilebilir.

Bu bilgilere ışık tutacağı düşünülen çarpıcı bir örneğe yer vermek gerekirse 2001 yılında Nobel Ödülü alan bir bilim insanı olarak Tim Hunt, Güney Kore’de gerçekleştirilen bir konferansta laboratuvarında kadınlar olduğu vakit bilim üretmek yerine ya siz onlara aşık olursunuz veya onlar size aşık olur ifadesini kadınlarla yalnızca aşk yaşanabileceği vurgusuyla ortaya koymuştur. Buna ek olarak kadınların en ufak bir eleştiri karşısında tek cevaplarının ağlamak olabileceğini söyleyerek tam anlamıyla kadın düşmanı ifadelerde bulunmuştur. <https://www.theguardian.com/uk-news/2015/jun/10/nobel-scientist-tim-hunt-female-scientists-cause-trouble-for-men-in-labs> (erişim tarihi: 26.09.2023).

Bu alandaki bir diğer mizojinik örneğe bakmak gerekirse 1989 yılında yaşanan bir katliama göz atmak gerekecektir (Kirkup ve Keller, 1992: 162). O tarihte yirmili yaşlarında olan silahlı bir erkeğin Montreal Üniversitesi mühendislik fakültesine giderek tüm kadın öğrencileri ayrı bir alana alıp on dört kadını öldürüp yirmisini ise ağır şekilde yaraladıktan sonra intihar ederek hayatına son verdiği dehşet verici olaydır. Ateş ettiği sırada ve ardında bıraktığı mektuptan anlaşıldığı üzere kendi başarısızlıklarının kaynağı olarak feminist diye adlandırdığı kadın mühendisleri gören bu kişi, yıllar yılı oluşan mizojinik bakış açısının geldiği son noktayı göstermiştir denilebilir.

Kadınların teknoloji alanında sınırlı düzeyde yer almasının toplumun hemen hemen her alanında olduğu gibi toplumsal cinsiyet bakış açısına dair eşitsizliklerden ayrı bir durum olarak düşünülemeyeceği görülmektedir.

1.3.4. Kadın İş Gücü, Teknoloji ve Toplumsal Cinsiyet

Teknoloji sektörü, günümüzün en hızlı gelişen ve en etkili endüstrilerinden biridir. Ancak, bu sektörde kadınların temsiliyeti ve cinsiyet eşitsizliği konuları giderek daha fazla dikkat çekmektedir. Kadınların teknoloji alanındaki katılımı, sadece iş gücü ve istihdam açısından değil, aynı zamanda ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi sürecinde de önemlidir. Teknoloji sektöründe cinsiyet eşitsizliğini anlamak ve bu alandaki dengesizlikleri ele almak, daha adil ve kapsayıcı bir gelecek için önemlidir.

Bilindiği gibi emek süreci, insanların akıl ve beden gücüyle ihtiyaçlarını gidermek üzere uygun malzeme ve teknikle ürettiği değere denir (Kocacı, 2004: 51). Bununla birlikte kapitalist üretim açısından bu durumun üretimin amacı noktasında değişiklik

gösterdiği; yani, burada amacın daha ziyade artı değer elde etmeye odaklı olduğu görülmektedir. Kapitalist üretimin nitelikli emeğe olan ihtiyacının azaltılmaya çalışılmasının ve üretime dair yeni yolların geliştirilmesinin birbiriyle ilişkili durumlar olduğu düşünülmektedir.

Kadın işçilerin her ne kadar ülkeden ülkeye değişim gösterse de erkelerle kıyaslandığında daha az ücret aldıkları emek sürecinin cinsiyetçi yönüyle ilgili bilinen bir gerçektir. Bu bölümde feminist iktisatçılar sayesinde ortaya çıkan bu ayrımcı bakış açısının teknolojik üretimi nasıl etkilediği ve dolayısıyla da bundan nasıl etkilendiğiyle ilgili akla gelen sorulara genel olarak yanıt aranacaktır.

Emek sektöründe kadınların ya büsbütün emeğinin görülmediği ya da eşitsiz ücret almak, yarı zamanlı- esnek çalışma adı altında güvencesiz çalışmak hem yatay hem de dikey ayrımcılığa maruz kalmak gibi pek çok eşitsizliğe maruz kaldıkları bilinmektedir. Yani Engels'in (1998: 190) ümit ettiği gibi kapitalizm kadın ve erkeği eşit oranda iş gücü piyasasına alacak ve kadın çalıştıkça bu ona özgürlük getirecek ve bu sayede de oluşan eşitsizlik kadın ve erkeğin eşit koşullarda çalıştığı ve yaşadığı bir topluma yerini bırakacak şeklinde bir sonuca ulaşamadığı görülmektedir. Engels'i bu fikrinde destekleyenlere göre de teknoloji sayesinde fiziksel güce olan ihtiyacın yok olmasıyla beraber kadın ve erkek işi şeklinde bir ayrımın kalmayacağı ve bunun sonucu olarak da yatay ayrımcılığın son bulacağı fikri hüküm sürmüştür. Bu ideal görüşün aksine, toplumdaki kadına bakış açısının değişmemesinin bir neticesi olarak, her ne kadar teknolojik ilerlemeler kas gücünü devre dışı bıraksa da ücret eşitsizliği, fırsat eşitsizliği ve meslek seçiminde kadınların kendilerini dezavantajlı konuma düşüren mesleklere yönlendirilmeleri ya da bir başka ifadeyle buna zorlanmaları gibi nedenlerle sözü edilen eşitsizlik varlığını korumuştur.

Teknolojik ilerlemelerin kadın iş gücünü daha eşitlikçi bir seviyeye taşıyacağı ümidinin “Eşit İşe Eşit Ücret” yasalarının konulmasını sağladığı söylenebilir. Bununla birlikte yapılan araştırmalar dünyanın her yeri için genellikle kadınlar erkeklerin kazançlarının yarısı kadar veya dörtte üçü oranında ücret almaktadır ve örnek olarak bahsi geçen yasa İngiltere’de 1975’te ilk kez yürürlüğe girdiğinde kadınların maaşında bir miktar artış görülmüş olsa da 80’leri takiben bu artış yerini hızlı bir düşüşe bırakmıştır (Cockburn, 1988: 19). Yıldız Ecevit’in (1990) de dediği gibi kadınların bazı sektörler dışında çalışmalarının önünün kesilmesi ve tekstil, gıda, hizmet sektörü gibi alanlarda yoğunlaşmaları bazı mesleklerin “kadınlaşması” anlamına gelirken bunun sonucu olarak da mesleki bölünme diyebileceğimiz kadın işi- erkek işi ayrımına bizleri götürmektedir. Kadınların tüm bunların sonucu olarak aynı iş yerinde erkeklerle cinsiyet temelli olarak yapılan işin niteliğine bağlı bir şekilde adına

dikey ayrımcılık dediğimiz bir eşitsizliğe maruz kaldıkları da bilinen bir gerçektir. Feminizm açısından “cam tavan” şeklinde bir adlandırması olan bu engelleme, kadınların iş yerlerinde yükselmelerinin önüne geçen, dolayısıyla kadınları karar mekanizmalarından uzak tutan, yönetici pozisyonlarının onlara kapalı olduğu bir tür eşitsizliktir.

Bu bilgiler ışığında iş gücü piyasasında kadınlara uygulanan bu eşitsiz politikaların sonucu olarak da kadınların yarı zamanlı, kayıt dışı olarak çalıştığı ya da nihai olarak kadın işsizliği denilebilecek bir sona doğru onları götürdüğü gerçeği ile karşılaşılmaktadır.

1.3.5. Bilgi ve İnternet Teknolojileri Alanında Cinsiyet Temelli Ayrımcılık

Bilgi ve internet teknolojileri, günümüzün dijital çağında hayati öneme sahip alanlardır ve hızla gelişen dijital ekonominin temel taşlarıdır. Ancak, bu alandaki cinsiyet temelli ayrımcılık ve eşitsizlikler, kadınların bu sektördeki katılımını sınırlayan önemli engellerden biridir. Kadınlar, bilgi ve internet teknolojileri alanında karşılaştıkları cinsiyet temelli ayrımcılıkla mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar.

Kadınların teknik açıdan beceri isteyen alanlardan dışlandıkları, bu alanlarda sayıca çok az kadının yer alabildiği bilinmektedir. Bilgi Teknolojileri için de bu genellemeyi yapmak mümkündür. Bununla birlikte bilgi teknolojilerin tarihi incelendiğinde, bu alanın ilk olarak ortaya çıktığı zamanlarda kadınlar da önemli ölçüde katkı sağlayan konumdadır (Strober ve Arnold, 1987: 71). İlk işletmecisi olarak “Analitik Motor” adındaki sistem Ada Lovelace ve Charles Babbage tarafından geliştirilerek alana büyük katkı sunmuştur. Yine tarihte bilinen en eski bilgisayar olan ENIAC yazılımında kadınların büyük ölçüde katkı sunduğu bilinmektedir.

Hem günümüzde hem de geçmişte nitelikli denilebilecek meslekler arasında yer alan programlama alanının önemi keşfedildikçe, kadınların alandan dışlandığı veya ikincilleştirildiği görülmektedir (Henwood, 1993: 38). Kıyaslandığında ücret bakımından daha fazla ücretin alındığı yazılımın tasarımını yapan kesim olarak erkekler görülürken, belirlenen komutları bilgisayara girerek görece rutin sayılabilecek, daha az nitelik gerektirdiği düşünülen, dolayısıyla da daha az ücret alınan bir alanda ise kadınların yer almak zorunda bırakıldığı gözlemlenmektedir. Bu da kadınların daha alt kademelerde yoğunlaşması sonucunu getirirken, erkeklerin yükselebildiği bir alan olarak cinsiyet eşitsizliğinin belirgin bir şekilde yaşandığı bilgi teknolojileri sektörünü işaret eder hale gelmektedir.

İnsanlık tarihinin neredeyse tüm zamanlarına şöyle bir göz atıldığında maddi ya da manevi düzeyde tüm kaynakların toplumu oluşturan bireyler tarafından eşit bir şekilde paylaşılmadığı ya da paylaştırılmadığı görülmektedir. Burada neyin bu eşitsizliğe neden olduğuna dair bir soruyla karşılaşılabılır. Kişinin sahip olduğu gelir düzeyi, eğitim seviyesi

gibi faktörler akla gelse de insanların bir bölümünün bahsi geçen kaynaklara ulaşımı daha kolay olabilmektedir (Gallino, 2012: 41). Kaynağa erişim noktasında biraz daha özele inecek olursak internet teknolojilerine erişim noktasında yine aynı eşitsiz durumla karşılaşmaktadır. Adına dijital bölünme de diyebileceğimiz gelişmişlik düzeyine bağlı olarak ülkeden ülkeye değişse de aynı ülke sınırları içerisinde de özellikle cinsiyete bağlı olarak eşitsiz bir erişim olanağı bulunduğu görülmektedir (Keniston, 2003: 4). Bu bağlamda, kaynaklara eşit erişim sağlanması, toplumsal eşitsizliklerin azaltılması için kritik bir öneme sahiptir.

Kaynaklara eşit erişim sağlanması, demokratik bir toplumun temel unsurlarından biri olarak değerlendirilmekte ve bu doğrultuda adımlar atılması önem arz etmektedir. Öte yandan bilginin hayatın tüm alanlarında oldukça önemli olduğu ve bu önemli kaynağın insanlığa eşit biçimde dağıtılmadığı bilinen bir gerçektir (Akça ve Kaya, 2016: 303). Bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim konusunda cinsiyetin aradaki farkı yaratan en belirleyici özellik olduğu görülmektedir. Her ne kadar gelişmiş ülkelerde bu fark daha az olsa da dünya genelinde gelişmiş ya da az gelişmiş tüm ülkelerde hala erkeklerin kadınlara göre internet teknolojilerine ulaşım olanağı noktasında daha avantajlı konumda oldukları bilinmektedir.

İnternet teknolojilerine erişim bilgiye ulaşımı kolaylaştırarak daha demokratik bir alan yarattığı gibi insanların refah düzeylerini yükseltici bir rol de üstlenmektedir. Bu açıdan bakıldığında da internete erişim kişilerin sahip olması gereken temel haklar arasında yer almaktadır (Castells, 1996). Bilinen bir gerçek şudur ki internet teknolojilerine erişim hem bireysel hem de toplumsal gruplar halinde kişilerin kendilerini ifade etmek, sesini duyurmak ya da uğradığı bir haksızlıkla mücadele edebilmek amacıyla sahip olunması beklenen sosyal haklar kategorisinde görülmektedir.

Geldiğimiz çağda dünyanın ağlar aracılığıyla bir bilgisayarın içine sığabildiğini düşünecek olursak bu olanağa erişim konusunda yoksun bırakılmak aynı zamanda yaşamın gerisinde bırakılmak anlamına gelmektedir. Buradaki yoksunluğun toplumun tüm kesimlerini belli ölçüde etkilediğini bilsek de bilinen bir diğer gerçek bize kadınların halihazırda pek çok eşitsizlikle mücadele etmeye çalışırken bu alanda da yaşanan eşitsizlikten en çok etkilenen kesim olduklarını göstermektedir.

Yapılan araştırmalar kadınların gerek internete erişim gerekse dijital alanı ilgilendiren beceri kazanımı ve bu alanda yaşadıkları sorunları, zorlukları dile getirme anlamında erkeklerle kıyaslandığında daha dezavantajlı konumda olduğunu göstermektedir (West, Kraut ve Chew, 2019: 15). 2017 UNDP Kalkınma Raporu'na göre; "dijital uçurum", şeklinde adlandırılan kavram birbirinden farklı ekonomik güce sahip bireylerin bilgi iletişim teknolojilerine erişim ve kullanım olanaklarına bağlı olarak yaşanan eşitsizlikler olarak

tanımlanmaktadır (Beşpınar ve Kadayıfçı, 2021: 139). Sözü edilen dijital uçurumun yaşanan eşitsizlikleri daha da derinleştirdiği düşünülmektedir. Türkiye’deki durum TÜİK tarafından en son yayınlanan “2023 yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması” sonuçlarına bağlı olarak internete erişim fırsatı olan hane oranı için bir yıl öncesine göre 1,4 puan artarak %95,5’e ulaşmıştır. Erkeklerin aynı yıl için internet kullanım oranı %90,9 olarak verilirken kadınlar için bu oran %83,3 olarak belirlenmiştir. (Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2023) (Erişim tarihi: 12.12.2023)

Sonuç olarak yalnız Türkiye’de değil, birçok ülkede kadınlar ve erkekler arasında dijital uçurumun belirgin olduğu ve kadınların internete erişim ve teknoloji kullanımında çeşitli engellerle karşılaştığı görülmektedir. Bu durum, cinsiyet eşitliği mücadelesinin dijital alanda da devam etmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

1.4. Dijital Feminizm/ Ağ Feminizmi/ Dijital Aktivizm

Feminist hareketin dijital iletişim teknolojilerini kullanarak yayılmasını ve güçlenmesini ifade eden dijital feminizm, İnternet ve sosyal medyanın giderek artan kullanımıyla birlikte günden güne etkisini artırmaktadır. Bu sayede kadınlar, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği adına çevrimiçi platformlarda bir araya gelerek dayanışma içinde olarak paylaşmakta, toplumsal değişim ve dönüşüm için birlikte hareket etmektedirler. Buna ek olarak dijital aktivizm araçları sayesinde kadınlar daha geniş kitlelere ulaşabilmektedirler. Bu bağlamda, dijital feminizm, feminist hareketin iletişim stratejilerini ve etki alanını genişleterek, kadın hakları mesajlarının daha geniş kesimlere ulaşmasını sağlayan önemli bir araçtır. Konuya bakışı daha anlamlı hale getirmek üzere toplumsal hareketler, toplumsal hareketler sosyolojisi bakımından kadın hareketleri ve dijital platformda kadın hareketleri başlıklarına değinmekte fayda görülmektedir.

1.4.1. Toplumsal Hareketler

Toplumsal hareketler, ortak bir amaç doğrultusunda bir araya gelen insanların talep ettikleri değişime kavuşmak için örgütlü bir biçimde eylemde bulunmaları şeklinde tanımlanabilir (Türkdoğan, 2013: 17). Bir eylemin toplumsal hareket olarak tanımlanması için bir araya gelen topluluğun ortak bir hak talebinin olması, devamlı örgütlü bir eylem içinde olması gerekmektedir (Tilly, 2004: 18). Bu hareketler genellikle toplumsal adalet, insan hakları, çevre koruma, cinsiyet eşitliği gibi çeşitli konularda ortaya çıkar ve değişim için baskı oluşturur. Toplumsal hareketler, sosyal değişimin ve dönüşümün itici gücü olarak işlev görerek, toplumun çeşitli kesimlerinin sesini duyurmasını ve politik, ekonomik veya kültürel

değişim taleplerini dile getirmesini sağlar. Bu nedenle, toplumsal hareketler, demokratik süreçlerin ve sosyal ilerlemenin önemli bir bileşeni olarak görülmektedir.

1960'ların sonlarına doğru "toplumsal hareketler" olarak tanımlanan eylemler "yeni" adını alarak yalnızca sınıf temelli ilerleyen hareketler olmaktan çıkıp kimlik eksenli örgütlenme yapılarını temsil eder olmuştur (D'Anieri vd., 1990: 445). Dolayısıyla yeni toplumsal hareketler için kimlik farklılıkları temelinde oluşan hak talebi arayışındaki kültürel hareketlerdir denilebilir (Hannigan, 1990: 247). Buradan hareketle yeni toplumsal hareketler için insan hakları merkezli olan, bireyin eşit yaşam hakkına sahip olduğu ve kendini gerçekleştirebildiği bir yaşama kavuşmak gibi konulara odaklı hareketlerdir tanımını yapmak yerinde olacaktır (Habermas, 2001, 849). Bu dönüşümle birlikte, toplumsal hareketlerin odak noktası sadece ekonomik talepler ekseninde kalmamış, kimlik farklılıklarına ve kültürel haklara yönelik taleplere doğru genişlemiştir. İnsan hakları ve eşitlik temelli bu hareketlerin, bireyin özgür bir şekilde kendini ifade edebilmesi ve potansiyelini gerçekleştirebilmesi için mücadele ettiğini göstermektedir.

Yani yeni toplumsal hareketler denilince daha çok insan hakları, kadın hakları, dünya barışı, çevre gibi konular üzerinden gelişen sivil toplum hareketleri akla gelmektedir. Burada kavramın da gelişimine bağlı olarak yeni toplumsal hareketlerde daha aktif bir şekilde yer alan kuşak olarak 1980-2000 yılları arasında doğan ve Y kuşağı olarak adlandırılan insanların yer aldığı belirtilmektedir (Nimon, 2007: 24). Y kuşağı ifadesiyle teknoloji ile tanışıklığı olan, sosyal medyayı kullanan ve bağımsızlığına düşkün bireylerin içinde olduğu "dijital yerliler" olarak adlandırılan bir kuşağa işaret edilmektedir. Bu bağlamda, Y kuşağı olarak adlandırılan bireylerin teknolojiye olan hakimiyeti ve dijital ortamlardaki aktifliği, toplumsal hareketlerin iletişim ve organizasyonunda önemli bir rol oynamaktadır. Y kuşağının bu özellikleri, sivil toplum hareketlerinin yaygınlaşması ve etkili bir şekilde toplumsal değişim için mobilize olması açısından dikkate değer bir etken olarak görülmektedir.

Söz konusu toplumsal hareketlerin başlıcalarından biri olarak kadın hareketleri gerek dünyada gerekse Türkiye'de hızla gelişen toplumsal hareketlerden biridir. Genel itibariyle kadınlar toplumda eşit haklara sahip olmak gibi konularda etkili mücadeleler vererek sivil toplum alanında da ilerlemelerin öncüsü olan hareketlerin başını çekmişlerdir.

1.4.2. Toplumsal Hareketler Sosyolojisi Bakımından Kadın Hareketleri

Kadın hareketleri ilk zamanlarında yerel düzeyde varlık gösterirken zamanla küresel boyuta ulaşan, kolektif bir biçimde gerçekleştirilen ve en önemlisi toplumsal değişimi amaçlayan toplumsal hareketler kapsamında ilk sıralarda yer alan hareketlerden biridir

(Özüdoğru Erdoğan, 2021: 114). Kadın hareketleri kadınların ikincil konumda oluşuna karşı çıkan, toplumda eşitlikçi bir yapıyı benimseyen ve bu sayede de toplumsal olarak bilinçlenmeyi hedefleyen bir hareket biçimidir denilebilir.

Bilinen bir gerçek şudur ki kadınlar tarih boyunca cinsiyet temelli eşitsizliğe maruz kalmış ve bu eşitsizlik peşi sıra pek çok alanda kadın düşmanı tutum ve davranışın da zeminini oluşturmuştur. Kadınların mücadelesi erkeklerle eşit haklara sahip olmak ve sosyal hayatta varlık gösterebilmek amacıyla başlayan ve uzun yıllara dayanan bir mücadeledir. Söz konusu mücadele yalnız ülkemize has değil maalesef evrensel boyutta bir mücadele biçimi olmak durumunda kalmıştır. Kadınlar dünyanın neresinde olursa olsun farklı alanlarda ya da farklı düzeylerde de olsa bir şekilde bu eşitsizliğe maruz kalmıştır.

Sözü edilen eşitsiz bakış açısının haklı gerekçesi olarak sunulan şey uzun yıllar boyunca kadının değişmez kabul edilen cinsiyeti olmuştur (Suğur, 2019: 217). Bu bakış açısının sonucu olarak da kadınlar doğa ve beden ile özdeşleştirilerek ikincil konumda, eşitsiz bir biçimde yaşamak zorunda bırakılmışlardır. Kadın ve erkek arasındaki bu eşitsiz bakış açısının sahipleri tarihte de günümüzde de yalnızca sosyokültürel olarak daha aşağıda kabul edilen kişiler değil pek çok eğitim görmüş, hatta sosyoloji alanında öncü olan kişiler olmuştur. Bunlardan biri olarak Durkheim toplumsal cinsiyet farklılıklarına adeta gerekçe sunar şekilde kadını doğa ile ilişkilendirirken erkeği toplumun ürünü olarak tanımlamıştır.

Feminizmin, bu noktada ortaya çıkmış ve kadın erkek eşitliğini talep etmiş, bu uğurda mücadele vermiş ve vermeye de devam eden bir düşünce akımı ve hareketi olarak kadın hareketinin temelini oluşturduğu söylenebilir. Tarihsel açıdan incelendiğinde kadın hareketlerinin Batı’da feminizmin doğuşuyla ortaya çıktığı ve dünyaya da buradan yayıldığı görülmektedir. 17. Yüzyıl itibarıyla su yüzüne çıkan meselelere verilen tepkiler 18. ve 19. yüzyıla gelindiğinde bilinçli bir başkaldırıya dönüşerek feminist bir kuram halini almıştır ve adına birinci dalga dediğimiz feminist harekete dönüşmüştür. Fatmagül Berktaş’ın (2004: 4) da belirttiği gibi liberal haklar devrimi ve modernleşme ile eş zamanlı olarak ortaya çıkan bir hareket olarak feminizm, kadınların da erkeklerle eşit haklara sahip olması gerektiğini savunan bir hareket olarak liberal feminizmin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Kadın hareketinin birinci dalgası için kadın erkek eşitliği anlamındaki temel haklardan söz eden dönem olduğu söylenebilir. Bu temel haklar için oy kullanma, çalışma, seçme ve seçilme, mülkiyet edinme, eğitim alma haklarına işaret edilmektedir (Özüdoğru Erdoğan, 2021: 36). Yani o dönemde kadınlar çalışma hayatında var olabilmek, hukuk, ekonomi ve politik alanda söz sahibi olabilmek konularında çaba göstermişlerdir.

İkinci dalga kadın hareketi ise “kişisel olan politiktir” söylemi üzerine mücadelesini sürdüren kadınlardan oluşmuştur (Donovan, 2014: 266). 1960’lı yıllara denk düşen ikinci dalga kadın hareketinde kadınlar için cinsellik, kürtaj, istismar gibi konular tartışılması gereken konuların başlıcalarından olmuştur. Dönemin öne çıkan bir diğer söylemi olarak “kadın doğulmaz, kadın olunur” ile toplum tarafından kadına toplumun uygun gördüğü kadınlık gömleğinin giydirildiği dolayısıyla kadınlığın biyolojik verili bir hal olmadığı vurgusu yapılmaktadır (Beauvoir, 1993: 231). Kadınlara uymaları gereken, toplumca belirlenmiş kadınlık kurallarına birlik olarak karşı çıkılması gerektiğini düşünen kadınlar “kız kardeşlik” kavramını geliştirerek bu boyunduruğun altından çıkılabileceğini öne sürmüşlerdir.

Esasında evrensel boyutta olan bu eşitsizliğe dünyanın farklı yerlerinde farklı kadınlık algılarının olduğu, dolayısıyla farklı bakış açılarının, farklı eşitsizliklerin olduğunun da altı çizilmiştir (Nicholson, 1997: 60). 1990’ların ilk yarısına gelindiğinde ise artık üçüncü dalga feminizmin ayak seslerinin duyulduğu söylenebilir. Burada çok kültürlülük, bireysellik, çok seslilik gibi kavramlar postmodernizmin ışığında ön plana çıkan daha ziyade kültürel alana dair kavramlar olmuştur (Heywood ve Drake, 2002: 6-7). Bu dönemde, üçüncü dalga feminizmin yükselişiyle birlikte, kültürel çeşitlilik ve bireysellik vurgusu, feminizmin evrensel eşitsizliklere karşı mücadelesinde daha geniş ve çeşitli bir perspektifin ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur.

Dördüncü dalga kadın hareketi ise internetin yaygınlaşmasıyla teknoloji çağı da denilen 2000’li yılların sonlarına doğru, artık kadınların eylemlerini çeşitli sosyal medya mecraları üzerinden yapabildikleri döneme denk düşmektedir. Yani bu dönemde kadınlar internet üzerinden kadın hareketi yürüterek aslında döneme ismini de veren siberfeminist bir hareket içinde olmuşlardır (Hileman, 2014: 2). Siberfeminizm için kadın, internet ve teknoloji başat kavramlar olarak kadın hareketi içindeki yerini almıştır denilebilir.

Bu dönemdeki geleneksel kadın örgütlenmelerinden farklı bir örgütlenme biçiminin de gelişmesiyle kadın hareketinin genel bir başarısı olarak sivil toplumun gücünün arttığı ve böylece önemli demokratik gelişmelerin yaşandığı bir dönemden söz edilmektedir (Sancar Üşür, 2008: 246). 1980’ler Türkiye’inde başta İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerle sınırlı olan kadın örgütleri 2000’li yıllara gelindiğinde ülkenin hemen hemen her şehrine yayılarak başlarda sosyokültürel ve sosyoekonomik açıdan daha üst sınırlardaki bir kesime hitap ederken önemli sayılabilecek bir dönüşümle toplumun tamamını kapsar hale gelmiştir (İlkkaran Ajas, 2007: 2). Bu dönemdeki kadın hareketinin gelişimi, geleneksel örgütlenme biçimlerinden farklı olan sivil toplumun gücünün artmasıyla birlikte demokratik açıdan önemli gelişmelerin yaşandığını göstermektedir.

Kadın hareketinde sivil toplum kuruluşlarının etkisinin ve gücünün büyük olduğu düşünülmektedir. Zamanın getirisi olarak görülen teknolojik ilerlemeler sayesinde internetin daha çok kişiye ulaşmasının da yardımıyla bu alanda daha çok ve hızlı bir biçimde ses çıkarabilmek mümkün hale gelmiştir. Bunun bir neticesi olarak da kadın konusu artık yalnız feministlerin konusu olarak değil aynı zamanda siyasi partilerin, iş dünyasının, sinema ve medyanın da üzerine eğilmesi gereken bir konu olmuştur (Çaha, 1996: 33). Geleneksel medyanın sınırlı ulaşım şeklinin aksine, internet aracılığıyla özellikle kadın sivil toplum kuruluşlarının kadın hareketine katkısı ve bu alandaki gücünün yadsınamayacak düzeyde olduğu düşünülmektedir (Dursun ve Becerikli, 2008: 55). Her ne kadar teknolojinin onun üreticisinin bakış açısına göre şekil aldığı bilinse de kadın mücadelesinin internet aracılığıyla önemli bir hız kazandığı da görülmektedir (Terkan, 2010: 52). Bu bağlamda, teknolojik ilerlemelerin kadın hareketine sunduğu olanaklar, kadınların sesini daha etkili bir şekilde duyurmasına ve mücadelelerini geniş kitlelere ulaştırmasına olanak tanımaktadır denilebilir.

Toplumsal Hareketler Sosyolojisi açısından incelendiğinde, Kadın Hareketleri önemli bir alanı temsil etmektedir. Kadınların sosyal, ekonomik ve siyasi hakları için verdikleri mücadeleler, toplumsal değişim ve dönüşüm süreçlerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Geleneksel cinsiyet rollerine meydan okuyarak kadınların güçlenmesine ve toplumsal eşitliğin sağlanmasına yönelik atılan adımlar, sadece kadınların değil, genel anlamda toplumun ilerlemesi için önemlidir. Kadın hareketlerinin sivil toplumda güçlenmesi ve teknolojinin etkisiyle seslerini daha geniş kitlelere duyurmaları, sosyal değişimde ve toplumsal hareketlerin dinamiğinde önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. Bu bağlamda, Kadın Hareketleri, toplumsal hareketlerin sosyolojik analizinde ve toplumsal dönüşümün anlaşılmasında kritik bir role sahiptir.

1.4.3. Dijital Platformda Kadın Hareketleri

Kadın hareketleri kapsamında aktivizm ve çalışmanın konusuyla orantılı olarak dijital aktivizm kavramlarından söz etmekte fayda görülmektedir. Genel anlamda aktivizm, daha iyi bir dünya için var olan eşitsizlikleri, haksızlıkları ortadan kaldırmak ve toplumsal olarak dönüşümü sağlamak amacıyla uğraş veren insanların çabalarıdır denilebilir (Ricketts, 2012: 6). Dijital aktivizm terimi ise dijital araçlar yardımıyla dijital ağ yapısının kullanıldığı aktivist faaliyetlerin tamamı olarak tanımlanabilir. Kavramın karşılığı olarak “çevrimiçi örgütlenme, çevrimiçi aktivizm, e-aktivizm, e-savunma, siber aktivizm” gibi terimler de tercih edilmektedir (Joyce, 2010: 1). Bunlardan çevrimiçi örgütlenme, çevrimiçi aktivizm ve siber aktivizm için internet üzerinden yapılan aktivizm kastedilirken, e-aktivizm ve e-örgütlenme

terimlerindeki “e” nin elektronik anlamına gelmesi sebebiyle ise dijital kampanya uygulamaları anlamında kullanılmaktadır ve elektronik cihazlar ile yapılan aktivizm işaret edilmektedir.

Her ne kadar dijital aktivizm kavramıyla ilgili pek çok tanım yapılmış olsa da genel olarak insanların dijital yollarla önemli gördükleri bir konu hakkında gerek farkındalık oluşturmak gerekse bilinçlendirme çalışmaları yapmak ve bu sayede toplumsal dönüşümü sağlamak adına yaptıkları çalışmalar ifade edilmektedir. Zaman içinde bu çalışmalara ve dolayısıyla da kavrama yönelik farklı bakış açıları gelişmiştir.

Dijital aktivizm konusundaki bu farklı bakış açıları iyimser olanlar, kötümser olanlar ve bu konuda tutarlı bir bakış açısına sahip olanlar olmak üzere üç kategoride incelenebilir (Sivitanides, 2011: 7). Dijital aktivizm yoluyla siyasal düzende dönüşümlerin olabileceğine inanalar iyimserleri ifade etmek için kullanılırken, demokratik olmayan şekillerde dijital teknolojiye hükmedilmesi yoluyla kaos yaratılabileceğine inanalar için ise kötümser kavramı kullanılmaktadır. Bu iki bakış açısı o ya da bu şekilde teknolojinin toplumu etkileyebilecek bir araç olduğunu düşünenlerden oluşurken tutarlılar, teknolojinin toplumu ne iyimserler gibi dönüştürebileceğine ne de kötümserler gibi olumsuz bir etkiye neden olabileceğine inanmaktadırlar. Onlara göre, teknoloji etkili bir araç olsa da mevcut güç dağılımına ne pozitif ne de negatif anlamda bir katkı sunmaktadır.

Dijital aktivizm konusunda olumlu görüş bildirenler için eylemlerine gelen yenilik hiyerarşik düzendeki dünyanın dengesini değiştirebilir ve öteki ya da ikincil olanların harekete geçerek bir duruş sergileyebilmesine olanak tanır (Sivitanides, 2011: 4). Bu sayede egemen olan gücün de dağılımı değişir ve daha eşitlikçi bir düzen oluşabilir. Dijital aktivizm için olumsuz görüş bildiren biri olarak Morozov (2011) ise internetin otorite tarafından nasıl yönlendirileceğinin siber ütopyacılar şeklinde isimlendirdiği, iyimserler olarak tanımlanan kişilerce asla bilinemeyeceğini öne sürerek dijital ortamdaki dezavantaj yaratan yapının görmezden gelindiğini ileri sürmektedir. Yani dijital ortamdaki aktivizmin yine aynı ortamla sınırlı kalarak gerçek dünyaya sirayet etmediğini, dolayısıyla da toplumsal açıdan herhangi bir sonuç vermeyen ancak kişiye aktivizm yapmış olma duygusunu yaşatması sebebiyle iyi hissettiren duygular yaşatan ve kişiyi adına denilen “pasif eylemcilik” (slacktivism) moduna geçiren bir halden öteye geçmediği düşünülmektedir (Morozov, 2009).

Tutarlılar denilen kesim ise dijital aktivizm konusunda ne iyimserler gibi yalnızca olumlu ne de kötümserler gibi yalnızca olumsuz yanını benimsemektedir. Onlara göre söz konusu aktivizm biçimi bazı açılardan olumlu yönü olan bazı açılardan ise eleştiriyi gerektiren bir özelliğe sahiptir. Teknolojiye erişimin birden fazla nedenle ülkeden ülkeye

değişim göstermesi ve bunun adil bir durum olmadığı aşıkardır (Tani, 2018: 63). Bununla birlikte dijital mecranın dünyanın herhangi bir yerine erişim konusunda sağladığı hız ve kolaylık, her insana açık bir ortam oluşu, geleneksel aktivizm şekline kıyasla daha düşük maliyette oluşu ve etki alanının geniş oluşu ise dijital aktivizmin tutarlılar açısından olumlu görülen taraflarıdır denilebilir.

Aktivizm faaliyet alanlarına gelindiğinde bu alanların aktivistlerin amaçları doğrultusunda farklılık gösterdiği görülmektedir. Bunlar dijital imza kampanyaları, dijital kültür karıştırma, dijital haritalama, dijital ağ haritalama, dijital bilgi sızdırma, hashtag aktivizmi, içerik üretimi, meta-seslendirme, hacktivism ve slacktivism şeklinde on adet dijital eylemden oluşan aktivizm faaliyetleridir (Erben, 2019). Dijital ortamın sağladığı tüm bu aktivizm türleri, her ne kadar farklı görüşler olsa da baskıya karşı çıkmak ve protesto edebilmek için dijital aktivizm açısından önemli yollardır ve göz ardı edilmemesi gerektiğine inanılmaktadır.

Bahsi geçen tüm bu dijital aktivizm biçimlerinin feminist düşüncenin geniş coğrafyalara yayılmasına ve eylem biçimlerinin yaratıcı bir şekilde değişim göstermesine katkı sunduğu düşünülmektedir (Baer, 2015: 18). Aktivist eylemlerin dijital ortama aktarılmasıyla adına dijital feminizm de denilen dördüncü dalga feminist hareket geleneksel aktivizmin tersine kolay ve hızlı etkileşim imkânı sunarak dönüştürücü bir etkiye sahip olmaktadır (Jackson ve Banaszcyk, 2016: 394-395). Her ne kadar dijital feminizmin yeterince etkili bir alan oluşturamadığını düşünenler olsa da dünyanın farklı yerlerinde aynı sorunların farklı şekilleriyle de olsa karşılaşılan insanların birbirinden habersiz ve tutarsız eylemler yapması yerine dijital mecralar yardımıyla örgütlenerek feminist hareket için daha etkili bir çaba içerisinde bulunabilecekleri düşünülmektedir (Sweetman, 2013: 218).

Dijital ortamın sağladığı cesaretlendirici güç, toplumsal konularda feminist aktivistlerin cinsiyetçi tutuma karşı çıktıkları, diğer insanları bilgilendirdikleri gerek çevrimiçi gerekse çevrimdışı eylemleri organize edebildikleri olanakları sağlamaktadır. Bu sayede feminizmin vermeye çalıştığı mesajın da daha görünür bir hal alarak daha geniş kitlelere ulaşabildiği görülmektedir (Clark, 2015: 8). Bununla birlikte feminist aktivizm açısından hızlandırıcı ve kapsayıcı olan dijital ortamın beraberinde getirdiği bazı sınırlamaların da olduğu hatırlanmalıdır. Bu açıdan ele alındığında dijital eşitsizlik kavramına değinmekte fayda görülmektedir. Öztürk'e (2005: 112) göre dijital eşitsizlik, bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim, dijital araçları ve uygulamaları kullanım açısından farklı düzeylerdeki ekonomik güce sahip kişilerin yaşadığı eşitsizlik olarak tanımlanmaktadır.

Dijital eşitsizliğe dair yapılan çalışmalardan birinde söz konusu eşitsizliğin cinsiyetler arasındaki durumu sayısal verilerle incelenerek sosyoekonomik ve sosyokültürel seviyesi yüksek olan genç kadınların dijital araçlara erişiminin daha kolay ve hızlı olduğu tespit edilmiştir (Dinç, 2017). Buradan hareketle feminist eylemlerin yalnızca internet üzerinden düzenlenmesi durumunda dijital eşitsizlik kaynaklı evrensel bir feminist topluluk yaratmanın zorlaşacağı düşünülmektedir. Dijital eşitsizliği var eden bir diğer dezavantajlı durum ise internete erişimin ülke yönetiminin kararları doğrultusunda belirlenmesidir. Yani hükümetler tarafından internet erişiminin kısıtlanması halinde kolektif eylemlerin yapılmasının engellenmesi bir kenara kullanıcıların kimliklerinin tespit edilerek çeşitli yaptırımlara maruz bırakıldıkları da görülmektedir (Telli, 2012: 70).

Hükümetlerin kısıtlayıcı tutumlarının yanı sıra son yapılan araştırmalara göre kadınların ve kız çocuklarının önemli bir yüzdesi çevrimiçi mecralarda, özellikle de sosyal medyada toplumsal cinsiyet temelli tacize ve ayrımcılığa maruz kalmaktadır (Barker ve Jurasz, 2019: 95). Görünen o ki gelişen teknoloji, kaydedilen ilerlemeler de olsa kadına yönelik ayrımcı bakış açısı ve şiddet çevrimiçi ya da çevrimdışı mecralarda olmaya bağlı olmaksızın devam eden bir durumdur. Mekanlar değişse de zihniyet değişmediği sürece bu ayrımcı bakış açısı kendini beslemeye devam edecektir. Bununla birlikte kadınların varlık gösterdiği mecraların artması, aynı zamanda yeni eşitsizliklerin de kendini var ettiği mekanların oluşması anlamına gelse de söz konusu eşitsizlikle baş etmek açısından dijital ortamın kadınlara dezavantajından daha çok avantaj sağlayan bir ortam olduğu unutulmamalıdır.

Bu bilgiler ışığında denilebilir ki dijital ortamlar her ne kadar eşitsizliklerin, zorbalıkların ve kadın düşmanlığının yaşanabildiği mecralar olsa da feminist hareketin yıllar yılı devam eden hak mücadelesi, dijitalin sağladığı olanaklarla ulusötesi kitlelere ulaşabilmektedir (Karagöz, 2013: 17). Örneğe dijital aktivizmin bir örneği olan e-dilekçe/e-imza kampanyaları sayesinde gerek internet ortamında gerekse sahada eylemlerin etkisi artarak daha çok kişiye ulaşır hale gelmektedir. Bunlardan biri olarak rap müzik yapan Rick Ross ve kadına tecavüzü teşvik eden sözlerden oluşan şarkısı Ueno'nun UltraViolet adlı feminist grubun tepkisini çekmiştir (Gergalova, 2017). Bunun üzerine müzisyenin anlaşmalı olduğu marka elçisiyle sözleşmesinin feshedilmesi yönündeki kampanyanın dijital imza yoluyla gerçekleşmesi tepkinin dijital ortamdan Reebok mağazalarına sıçrayarak çevrimdışı bir hal almasına neden olmuştur. Verilen feminist mücadele neticesinde Reebok müzisyen ile ortaklığına son vermiştir ve Ric Ross da hatasını kamuoyu önünde kabul etmiştir ve şarkı sözleri vasıtasıyla cinsel saldırıyı sıradan hale getiren mesajlar vermekten pişmanlık

duyduğunu ifade ederek özür dilemiştir (Plank, 2014). Çevrimiçi olarak verilen bu mücadele dijital ortamın sağladığı olanaklarla ülke sınırlarını aşan bir güce sahip olduğunu göstermiştir.

Dijital ortamda gerçekleştirilen eylemler hem ulusal sınırlarda hem de uluslararası boyutta ses getirerek feminizmi benimseyen kişilerin bulunduğu, güç birliği yapabildiği ortamlar olmaya devam etmektedir. Feministlerin kullandığı yenilikçi eylem alanlarından biri olarak içerik üretimi, dijital aktivizm açısından örnek teşkil etmektedir. Bilindiği gibi COVID-19 salgını sırasında toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri açısından ciddi oranda bir artış gözlemlenmiştir (<https://www.sivilsayfalar.org/wp-content/uploads/2020/12/KHA-Sosyal-Etki-Raporu-1.pdf>, (erişim tarihi: 12.12.2023)). Kadınlar, ev içinde diğer bireylere kıyasla çok daha fazla iş yüküne maruz kalarak ortamın kendileri için yıpratıcı bir hal alması sebebiyle fiziksel ve psikolojik açıdan zorluklar yaşamıştır. Kadınlara bu süreçte yalnız olmadıklarını ve beraberlik duygusunu hissettirmeyi amaçlayan “Kendi Hikayeni Anlat, 2020” Projesi, kadınlara hikâye anlatma ve yazma becerisi geliştirmek üzere 8 haftalık bir projedir. Proje sonucunda kadınların sanatın birleştirici etkisiyle buluştukları ve ürettikleri bir deneyim yaşamışlardır. Katılımcı olan kadınlar bu süreçte yaşadıkları duyguları paylaşmanın onlara iyi geldiği ve süreci daha kolay atlattıklarına yardımcı olduğunu belirtmişlerdir.

Çalışmada şu ana kadar toplumsal cinsiyetin teknoloji ile kurduğu bağ, en eski örneklerinden başlanıp dijital feminizm boyutuna kadar ele alınmıştır. Devamında ise konuya derinlik getirmek üzere siberfeminizm ve feminist hareketin tüm zamanlarda öncülerinden biri olmuş kadın odaklı sivil toplum kuruluşları konularına değinilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

SİBERFEMİNİZM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

2.1. Feminist Kuram, Dalgalar ve Yaklaşımlar

Tarihsel olarak incelendiğinde, kadınlık ve erkeklik rollerinin dini, ahlaki ve cinsiyete dayalı kriterler çerçevesinde şekillendiği gözlemlenmektedir. Toplumsal yapı, zaman içinde sürekli bir değişim sürecine tabi olmuştur ve bu değişimlerde kadın ve erkek rolleri, toplumun belirlediği normlar ve değerler doğrultusunda tanımlanmıştır. Bu tanımlar, bireylerin yaşam deneyimlerinde ve toplumsal ilişkilerinde somut bir şekilde görülebilir. Genel olarak, toplumun erkek odaklı bir yapıya sahip olduğu ve erkeği egemen ve iktidar sahibi, kadını ise ikincil ve diğer olarak konumlandığı gözlemlenmektedir. Bu durum, toplumun belirli bir cinsiyetin üstünlüğünü ve iktidarını teşvik ettiğini ve diğer cinsiyeti ikincil bir konuma yerleştirdiğini göstermektedir.

Bununla birlikte kadınların karşılaştıkları bu eşitsizliğe karşı sessiz kaldıkları da söylenemez. Zira kadınlar uzun yıllardır gördükleri baskının ve her alandaki eşitsizliğin karşısında durdıkları ve adına “feminizm” denilen mücadeleyi vermektedirler. Feminizm açısından temel dayanak kadınların maruz bırakıldıkları cinsiyete bağlı eşitsizlikler ve haksızlıklardır. En temel anlamıyla, feminist kadınlar ataerkil toplum yapısının, erkeği üstün olan konumda görürken, kadını aşağı, ikincil gören, kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmasına engel olan anlayışına karşı çıkmaktadırlar. Hooks’un (2002: 9) da dediği gibi “feminizm cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürüyü ve baskıyı sona erdirmeye çalışan bir harekettir”. Buradan hareketle feminizmin, ataerkil toplum yapısını çözümleyen ve bu çözümlemeye kuramsal araçlar geliştiren bir kuram olduğu söylenebilir (Akis, 2009: 245). Özetle feminizm, kadınlara karşı cinsiyet temelli haksızlıklara, eşitsizliklere ve ayrımcılıklara karşı çıkarak daha eşitlikçi bir toplum talep etmektedir.

Feminizmin geçmişine bakıldığında dört dalgaya ayrılarak incelendiği görülmektedir. Dönemlere ayrılarak feminizmi incelemek, feminizmin savunduğu ilkeleri anlamak ve sınırlarını netleştirmek açısından oldukça işlevsel bir yöntemdir (Özdemir ve Aydemir, 2019: 1707). Her ne kadar feminizmin dalgalara ayrılması söz konusu olsa da burada keskin çizgilerle birbirinden ayrılan farklı konulara odaklandığı söylenemez. Yani feminizmin özünde yer alan konu olarak cinsiyet eşitsizliğine farklı pencerelerden ışık tutularak incelenmesi feminizmin dalgaları olarak ifade edilebilir. Araştırmanın ilk bölümünde “Dünyada ve Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Mücadelesi” başlığı altında ele alınan

feminist dalgalar kısaca gözden geçirildikten sonra, esas odaklanılacak başlık olan "siberfeminizm" ele alınacaktır.

Feminizmin birinci dalgası XIX. ve XX. yüzyıllar arası dönemde köleliğe karşı çıkan bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Daha ziyade Amerika ve Avrupa’da eşit vatandaşlık talebiyle ortaya çıkmış olması aynı zamanda hareketin de başlangıç noktası kabul edilmektedir (Louis ve Halavut, 2011: 15). Birinci dalga feminizmin çıkış noktası olarak Mary Wolstonecraft’ın 1792’de yayımlamış olduğu Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi eserinde oy kullanma, eğitim, mülkiyet hakkı gibi taleplerde bulunmuştur. Feministler tüm bu hakların esasında temel insan hakları olması sebebiyle, karşılaştıkları eşitsizliklere boyun eğmeyeceklerini vurgulayarak siyasi ve sosyal alanda eşitlik talebinde bulunmuşlardır.

Öte yandan ikinci dalga feminizmin, 1960’lı yıllardan 1980’e kadar olan süreci kapsayacak şekilde özellikle kadın bedeni üzerindeki hegemonyanın son bulması ve kadınların bedenleriyle ilgili her konuda karar mekanizmasının kendileri olması çabası üzerine bir dönemi kapsadığı söylenebilir (Taş, 2016: 167). Döneme damgasını vuran söylem olan “kadın doğulmaz, kadın olunur” için ikinci dalga feminizmi özetleyen bir ifade olduğu belirtilmelidir. Kadınlıkla birlikte gelen tüm dezavantajlı durumlar esasında biyolojinin getirdiği durumlar değil, toplumun kadın olmaya yüklediği anlamların bir sonucudur. Kadınlar çocuk sahibi olmak konusundaki kararın kendilerine bırakılmasını isteyerek bedenleri üzerindeki her türlü kararın sahibi olmayı talep etmişlerdir.

Üçüncü dalga feminist hareket ise 1990’lı yılların ilk yarısında şekillenen ve odağı kadın kimliği olan bir döneme işaret etmektedir (Iannello ve College, 2010: 71). Burada anlatılmak istenilen evrensel bir kadınlıktan söz edilemeyeceği ve bu nedenle de farklı kadınlık sorunlarının farklı kadın kimliklerinden kaynaklı olarak geliştiğidir. Örnekte günümüzde İranlı kadınların halihazırda yaşıyor oldukları kadınlığa dair sorunlar, dünyanın başka coğrafyalarında çok daha farklı boyutlarda yaşanmaktadır.

Dördüncü dalga feminist hareket ise internet ve sosyal medya platformlarının katkısıyla ilerleyen 2000’li yılların son çeyreğinde hızlanarak yaygınlaşan bir döneme denk gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında, sosyal medya üzerinden aktivizm yaparak kadın sorunlarına çözüm bulmaya çalışan kadınlar dönemin bel kemiğini oluşturmaktadırlar (Kaya, 2018: 567). Feminizmin geçerliliğini kaybettiğini düşünen yazarların aksine, dönemin feminizmi yaşama şeklinin dönüştürücü gücü üzerine yoğunlaşan Walby (2011: 93) internet üzerinden yapılan feminist mücadelenin çok çeşitli konulara ve ihtiyaçlara cevap verebilir hale gelerek güçlendiğini belirtmektedir. Yine Cochrane’e göre (2014: 43) feminizme ait konular dijital feminizm sayesinde daha güçlü bir hal alarak ana akım medyanın da içine

girebilme imkânı bulmuştur. Nitekim evrensel kız kardeşlik olgusu dördüncü dalgada “dijital kız kardeşlik” üzerinden ilerleyen bir kadın örgütlenmesine dönüşmüştür (Fotopoulou, 2016: 1002). Bu dönemde, internet ve diğer dijital teknolojilerin kullanımıyla kadınlar arasında güçlü bir dayanışma ve destek ağı oluşturulmuştur, bu da kadın örgütlenmelerinin dijital platformlarda daha etkin ve geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır.

Bu bilgiler ışığında, feminist hareketin online platformlara taşınması olarak da nitelendirilebilecek dördüncü dalga feminizm hareketi için yeni bir adlandırmanın ön plana çıktığı görülmektedir (Knappe ve Lang, 2014: 364). Literatür incelendiğinde kadınların feminist mücadelesini online ortama taşımalarına verilen ismin “siberfeminizm” olduğu ve feminizmin siber alanda kendisine işlevsel bir ortam sağladığı görülmektedir (Everett, 2004: 1282). Bu bağlamda, siberfeminizm kavramı, feminist hareketin dijital platformlara adapte olması ve dijital teknolojilerin kullanımıyla kadınların sesini daha geniş kitlelere duyurması için önemli bir role sahiptir. Feminist mücadelenin siber alandaki varlığı, kadınların dijital platformlarda örgütlenerek, dayanışma içinde olmalarını ve eşitsizliklere karşı mücadelelerini daha etkin bir şekilde sürdürmelerini amaçlamaktadır.

Siberfeminizm, kadınların çevrimiçi ortamlarda eşitlik, özgürlük ve adalet için mücadele etmelerine olanak tanırken, aynı zamanda dijital teknolojilerin yayılmasıyla birlikte ortaya çıkan yeni eşitsizlik biçimlerine karşı da duyarlılık göstermektedir. Siberfeminizm, dijital çağın getirdiği fırsatları kullanarak kadınların sesini güçlendirirken, aynı zamanda dijital alandaki cinsiyetçi uygulamalara ve toplumsal normlara meydan okuyarak dönüşümü teşvik etmektedir. Kadınların dijital dünyada varoluş mücadelesini temsil ederken, dijital teknolojilerin ve internetin kadınlar için bir kurtuluş aracı olarak nasıl kullanılabileceği üzerine odaklanan siberfeminizm takip eden başlıkta biraz daha derinleştirilecektir.

2.2. Siberfeminizm

Siberfeminizm, dijital çağın ortaya çıkardığı yeni bir feminist perspektif olarak kadınların dijital dünyadaki varlıklarını güçlendirmeyi ve dijital teknolojilerin getirdiği fırsatları en üst düzeyde kullanarak eşitlik mücadelesine katkıda bulunmayı amaçlar. Üçüncü dalgada başlayan ve dördüncü dalga feminizminde teknolojik ilerlemeler sayesinde yaygın hale gelen siberfeminizm, kadınların internet ve teknoloji temelinde karşılaştıkları eşitsizliklere çözüm arayan bir kuram olarak içinde bulunduğumuz dijital çağda oldukça geniş bir uygulama alanına sahiptir (Aydemir, 2021: 40). Siberfeminizm sözcüğünün etimolojik açıdan incelendiğinde “siber” ve “feminizm” sözcüklerinden oluştuğu, siber ön ekinin “yönlendirmek” anlamına geldiği, feminizmin ise kadınların haklarını savunan bir hareketi

temsil ettiği görülmektedir (Wilding, 1998: 9). Yani siber kavramı, feminizm hareketinin elektronik ortama yönlendirilmesiyle, hareketin siber uzamdaki cinsiyetçi tutumu tanımlamak için kullanılan, feminizmin internete bakan yönünü öne çıkaran bir kavram olduğu söylenebilir (Paasonen, 2011: 335-352). Buradan siberfeminizmin, dijital çağın ortaya çıkardığı eşitsizliklere çözüm arayışı içinde olan ve feminizmin internete yönelik yönünü vurgulayan bir kuram olduğu sonucu çıkarılabilir.

Dahası tüm feminist kuramların savunduğu konuları içinde barındıran ve yine tüm kuramlardan beslenen bir hareket olduğu bakış açısından hareketle tek bir siberfeminizm tanımı yapılamamaktadır. Nitekim Daniels'e göre (2009: 105) çoğul siberfeminizmlerden söz etme ihtiyacı, siberfeminizmin söylem içeriğinin bütünleşik olmamasından kaynaklıdır. Bu sebeptendir ki kadınların öncelikli olduğu siberfeminist grubun içinde erkekler, çocuklar, hayvanlar, cinsiyetsiz kimlikler, LGBT+'lar, robotlar, yapay zekâ gibi siber uzamda etkileşime giren her şey siberfeminist olabilmektedir (Mitrofanova, 1992: 12). Bu oldukça geniş kavram alanı, siberfeminizmin nasıl tanımlanacağı konusunda güçlük oluşturarak yine oldukça geniş çapta söylemlerin oluşmasına yol açmıştır.

İlk siberfeministlerden biri olan Plant (1997) siberfeminizm için teknolojikleşmiş insanın, var olan kalıpları sorgulayarak, kadınları ve bilgisayarları bir araya getiren siber uzamın, kadınları boyunduruğu altına almayı amaçlayan ataerkiye karşı isyanıdır tanımlamasını getirmiştir. Rechbach ise (1998) siberfeminizmi makine, kadın ve teknoloji arasında yapılan bir anlaşma olarak tanımlayarak, siberfeminizmin düşünce ve davranışın dar görüşlü doğasının ötesine geçebilmeyi sağlayan bir çaba olduğunu söylemektedir.

Bu tanımlamalar ışığında siberfeminizm için, ataerkil bakış açısına bir başkaldırı niteliği taşıyan, cinsiyet ve siber kültür arasındaki karmaşık ilişkiyi çözümlemeye çalışarak, cinsiyetler arasındaki sosyal, siyasi ve ekonomik eşitliği sağlamayı amaçlayan bir kuram ve uygulama olduğu söylenebilir (Gramlich, 2012: 270). Siberfeminizmin hedeflediği ise kadınların internet ortamında görünür kılınması, erkek egemenliği anlayışından kaynaklanan sorunların giderilmesi, eril baskının kırılması ve cinsiyet kimliklerinin özgürleşerek cinsiyetin bulanıklaştığı bir uzam oluşturmaktır. Dahası siberfeminizm, kadınların sanal teknolojinin kontrolünü elde ederek kendilerini güçlendirmeleridir. Fernandez'e ve Wilding'e göre (2003: 26) siberfeminizm cinsiyet, sınıf ve ırk gibi farklılıkların eşit şekilde temsil edildiği bir uzam ve kültür inşa etme çabası içindedir. Bu nedenledir ki siberfeminizmin alanı içinde olduğu düşünülen feminist aktivizm, internet üzerinden yaygın hale gelerek feministlerin çabalarının daha görünür hale gelebildiği düşünülmektedir. Bu bilgiler ışığında, siberfeminizm için

teknolojiye kadın katılımını savunarak cinsiyet kimliklerinin eril tahakkümden kurtulması amacıyla uğraş veren bir feminizm hareketidir denilebilir (Pierce, 1998: 10).

Siber uzam, eğitim kurumları ve sanayi tasarımı kurumları gibi oldukça geniş bir uygulama alanı olan siberfeminizmin genel anlamda dikkat çektiği şey ise yeni teknolojilerin kadınların hayatına etkisi ve tekno-kültürün cinsiyet kimliklerine olan bakış açısı ve tavrıdır. Mitrofanova'ya göre ise (1999: 12) siberfeminizmin cinsiyet özgürlüğünü ve bedensizleşmeyi telkin eden bir yanı vardır ve bu da cinsiyet eşitliğini sağlama yolunda güçlü bir kozdur. Hinsey (2013: 7) ise üç ana başlık altında değerlendirdiği siberfeminizm için bedenden kopuş, gerçeklik ve sanallık tanımlamalarını getirmiştir. Bedenden kopuş kavramı, dijital ortamlarda var olan kimliklerin fiziksel bedenden bağımsız olarak oluşturulması ve ifade edilmesi fikrini vurgular. Gerçeklik kavramı ise siber mekanlardaki deneyimlerin ve etkileşimlerin, fiziksel dünya ile nasıl ilişkilendirildiğini ve algılandığını inceler. Sanallık ise siber mekanların, fiziksel dünyadaki gerçeklikle nasıl etkileşime geçtiğini ve siber ortamlardaki deneyimlerin gerçeklikle nasıl bir ilişki içinde olduğunu araştırır. Bu üç kavram, siberfeminizmin temel prensiplerinden biri olarak kabul edilir ve dijital çağda kadınların deneyimlediği eşitsizlikleri anlamak ve çözmek için önemli bir çerçeve sağlar.

Bu bağlamda, siberfeminizmin kavramsal yapıları ve temel perspektiflerini takiben hareketin tarihsel evrimini anlamak için dikkate alınması gereken önemli bir geçmişe sahip olduğunu söyleyebiliriz.

2.2.1. Siberfeminizmin Tarihsel Gelişimi

Siberfeminizm, teknolojik gelişmelerin ve internetin yaygınlaşarak hız kazandığı bir dönemde, siber dünyanın feminist tarafı olarak, kadın meselesinin yüzünü sosyal toplumdan siber topluma çeviren bir feminist harekettir. Wilding (1998: 21) ise teknoloji ile gelişen dünyada kadınların öteki olarak ataerki hegemonyası altında ezilmeden, feminizmin ışığında bu yeni alanda uyum içinde var olabilmeleri açısından siberfeminizme ihtiyaç olduğunu belirtmektedir.

Siberfeminizmin bilgisayarın keşfiyle ortaya çıktığı bilinse de siberfeminist hareket açısından ivmenin internetin doğuşuyla, daha da önemlisi internetin yaygın hale gelmesiyle beraber olduğu düşünülmektedir. Buradan hareketle, siberfeminizmin köklerinin salındığı dönem olarak, internet ve teknolojideki gelişmelerin, yaygınlaşan internet erişiminin 1980'lerin sonu, 1990'ların ise başı gibi olduğu ifade edilmektedir (Kember, 2002: 626-641). Siberfeminizmin tarihsel açıdan gelişimine bu konuda öncü sayılan isimler, gruplar ve projelerden söz edilerek devam edilecektir.

Donna Haraway- Siborg Manifestosu (1991)

Siberfeminizm, dijital çağın getirdiği teknolojik ilerlemelerle birlikte kadınların cinsiyet eşitliği mücadelesini dijital platformlara taşıyan önemli bir feminist perspektiftir. Bu çerçevede, Donna Haraway'ın "Siborg Manifestosu" (1991), siberfeminizmin önemli bir kilometre taşı olarak kabul edilir. Haraway, siborg kavramını kullanarak insan-makine ilişkisini ve cinsiyet ayrımını bulanıklaştırarak, kadınların dijital dünyada nasıl konumlandığını ve mücadele ettiğini tartışır.

Siberfeminizm çıkış noktası sayılan Haraway'ın siborg manifestosu (Manifesto for Cyborgs), siberfeminist düşünce açısından önemli bir çalışmadır. Ona göre insanla makine ilişkisi kadın ve erkek ayrımını ortadan kaldırarak bulanık bir kategori oluşmasına yol açmaktadır (Hall, 1996: 147). Haraway, içinde cinsiyet olmayan bir dünyanın hayaliyle "Tanrıça olmaktansa siborg olmayı tercih ederim" söyleminde bulunmuştur. Bu nedenledir ki Haraway'ın cinsiyet eşitliği yaklaşımı için siborg feminizm ifadesi kullanılarak ifade edilmek istenilen makine ile insanın bir araya gelmesiyle oluşan kurgusal bir yaratımdır (Haraway, 2006: 2). Ona göre mutlulukla karşılanması gereken bir durum olarak, yirminci yüzyılın sonlarına gelindiğinde kaçınılmaz şekilde insanların birer siborga dönüşmüş olması ve makine ile insan arasındaki sınırların bulanık hale gelmiş olmasıdır.

Haraway'ın "Siborg Manifestosu", siberfeminizmin ortaya çıkışında önemli bir rol oynamaktadır. Bu manifesto, kadınların dijital dünyadaki varlıklarını güçlendirmeyi ve cinsiyet ayrımcılığına karşı mücadele etmeyi amaçlayan bir çerçeve sunar. Ayrıca, insan-makine ilişkisini yeniden tanımlayarak, kadınların dijital alanda nasıl konumlandığına dair yeni bir bakış açısı sunar.

Bununla birlikte Haraway'e göre (2006: 34) kadınlar hayatın içinde fiili anlamda, adına "tahakküm enformatiği" denilen üretim/ yeniden üretim ve iletişim sistemleri tarafından sömürülmektedirler. Yani enformatik tahakküm sonucu gözetim altında olma, kontrol edilme gibi gündelik hayatın ayrılmaz parçası haline gelen olgular en çok kadınlar açısından dezavantaj yaratmaktadır (Bazzichelli, 2008: 258). Sonuç olarak Haraway (2006: 11-21) "siborg" imgesi ile "cinsiyet ötesi" bir sistemin olasılığına inanmamıştır ve bu durumu et-metal karşıtlığının ortadan kalkması olarak ifade etmiştir. Haraway'a göre, siborg imgesi, cinsiyet ötesi bir sistemin olasılığına yönelik bir inancı yansıtmamaktadır; ancak bu, et-metal karşıtlığının ortadan kalkması gerektiği fikrini taşır. Bu açıdan, Haraway'ın çalışmaları, kadınların enformatik tahakküme karşı mücadele etmeleri gerektiği ve cinsiyet temelli ayrımcılığın dijital dünyada da ele alınması gerektiği hususunda önemli bir farkındalık yaratmaktadır.

Plant: “Zeros and Ones”

İngiliz kültür kuramcısı olan Sadie Plant'ın "Zeros and Ones" adlı eseri, kadınların özgürleşmesinin teknoloji aracılığıyla nasıl sağlanabileceği üzerine önemli bir perspektif sunmaktadır. Sadie Plant'ın “Makineler akıllandıkça kadınlar özgürleşiyor savı ile bilinenin aksine teknolojinin temelde eril değil, dişil olduğu ve siber uzamın kadınları özgürlüğe götüren bir alan olduğu düşüncesi üzerine yoğunlaşmaktadır (Chatterjee, 2002: 201). Bu görüş, geleneksel olarak teknolojinin erkek egemen bir alan olarak algılandığı düşüncesini tersine çevirir ve kadınların teknolojiyi kullanarak kendi özgürlüklerini sağlayabileceklerini ileri sürer. Plant'ın “Zeros and Ones” adlı kitabında kadınların yaşamlarındaki özgürleştirici dönüşümlerin internet teknolojileriyle sağlanabileceğini ve kitabın ismindeki birler ve sıfırlar sözcüklerinin dişil ve eril olmayı simgelediği görülmektedir (Daniels, 2009: 104). Yani birler (ones) eril olmayı, sıfırlar (zeros) ise dişil olmayı simgeleyerek geleceğin dişil yani doğrusal olmayan bir dünyayı temsil ettiği vurgusu yapılmaktadır. Plant'ın siberfeminizm açısından durduğu yerin “kadınların bilgisayar temelli bir sistem üzerinden ataerkil tahakkümü yerle bir edeceği” doğrultuda olduğu söylenebilir (Fernandez ve Wilding, 2002: 22). Yani, kadınların bilgisayar temelli bir sistem üzerinden ataerkil tahakkümü yıkmaları gerektiği yönündedir. Böylece, Plant'ın çalışması, siber uzayın kadınlar için bir özgürlük alanı olabileceği ve teknolojinin kadınların güçlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesine katkıda bulunabileceği fikrini güçlendirmektedir.

VNS Matrix (1991)

VNS Matrix ilk siberfeminist gruplardan biri olarak 1991 yılında, Avustralya'da kurulmuş ve siberfeminizm terimini ilk kez kullanan sanat topluluğu olarak siberfeminizm tarihindeki yerini almıştır (Aydemir, 2021: 52). Grup daha ziyade “kadınların teknoloji ve sanattaki yeri” odağında çalışmalar yaparak siber kültürün eril ideoloji hakimiyetini dönüştürerek, siber alanda kadınların lehine bir düzen oluşturmayı hedeflemişlerdir (Varol, 2014: 225). Bu hedef doğrultusunda grup, erkek hakimiyetinde olan ve dolayısıyla da erkeksi olan veri dünyasının temsil ettiği şeyleri kadınsı temsillerle değiştirerek, cinsel sözcüklere ve ironiye başvurarak sanatta, politikada ve feminist kuramda kadın kimliğini yeniden biçimlendirmeye çalışmışlardır (Fernandez, 2003: 22). Bu şekilde, sanat, politika ve feminist kuram alanlarında kadın kimliğinin dönüşümüne katkıda bulunan VNS Matrix'in çalışmaları, siberfeminizmin etkili bir şekilde uygulanmasına ve kadınların dijital alanda daha görünür hale gelmesini hedeflemiştir.

Old Boys Ağı (OBN)-(1997)

Old Boys Network 1997’de Berlin’de kurulmuş ve First (1997), Next (1999) ve Very (2001) adındaki siberfeminist konferansları düzenleyen siberfeminizmin öncü gruplarından biridir (Aydemir, 2021: 55). Bu konferanslarda insanlar, siberfeminizmin ne olduğu ve ne olmadığı noktasında keşif yapmak üzere davet edilerek siberfeminizmi tanımaya çağırılmışlardır. Kendisi için “Siberfeministlerin gerçek ve sanal koalisyonu” tanımlamasını yapan grup toplumsal cinsiyet eşitliğini temel alan çalışmalarını yeni medya düzeninde eleştirel söyleme katkılarıyla ortaya koymuştur (Bazzichelli, 2008: 262). Siber kültürde erkek egemenliğini ortadan kaldırmak üzere kurulan daha pek çok grup olmuştur. Bunlardan bazıları SubRosa, FACES, Sandy Stone, Rosi Braidotti, planetGrrl’dür. Siberfeminizm uygulamaları, bilim kurgu yazarlığından tekno-sanata, aktivizmden oyun tasarımına geniş bir alana sahiptir ve Zalbidea’ya göre (2012: 243-262) çoğu siberfeminist interneti aile içi şiddet, kadın sünneti, ensest ilişki, seks ticareti, çocuk istismarı, porno gibi problemleri duyurmak ve bu sorunlara çözüm yolları geliştirmek için kullanmaktadır. Dahası siberfeministler feminist medya, feminist sanat, feminist sinema ve elbette feminist aktivizm gibi internette uygulanabilecek her alanda çalışmaktadır. Yani OBN, siberfeminist bir perspektiften dijital teknolojilerin kullanımını ve etkisini analiz ederken aynı zamanda kadınların dijital alanda var olma mücadelesine destek olmayı hedeflemektedir. Grubun çalışmaları, dijital dünyada cinsiyet eşitsizliğini gidermek ve kadınların dijital alandaki temsilini artırmak için önemli bir katkı sağlamaktadır.

2.2.2. Siberfeminizmin Temel Savları:

Siberfeminizm, dijital teknolojilerin ve internetin yaygınlaşmasıyla birlikte ortaya çıkan ve kadınların dijital alandaki varlığını güçlendirmeyi amaçlayan bir feminist perspektiftir. Bu bölümde, siberfeminizmin temel savları olan teknoloji, beden ve kimlik kavramları ele alınacak ve bu kavramların siberfeminist yaklaşımın merkezinde nasıl yer aldığı incelenecektir.

2.2.2.1. Teknoloji

Siberfeminizmin temel savlarından biri teknolojidir. Siberfeministler, teknolojinin cinsiyetçi ve patriarkal yapıları nasıl yansıttığını ve güç ilişkilerini nasıl şekillendirdiğini eleştirel bir şekilde incelerler. Teknolojinin geliştirilme ve kontrol süreçlerinde kadınların azınlıkta olması ve temsil edilmemesi, siberfeministlerin teknolojiyi cinsiyet eşitsizliğini artıran bir araç olarak görmelerine neden olur.

Bu bağlamda siberfeminizmin, yeni iletişim teknolojileri ve kadınlar arasında bir uyum olduğu savı üzerine temellenmiş bir kuram olduğunu hatırlamakta fayda görülmektedir. Her ne kadar endüstri teknolojisinin ataerkil bir yanı olsa da dijital alanın kas gücüne değil beyin gücüne odaklanması, hiyerarşiyle değil de ağlar üzerinden bir iletişim ve ilişki geliştirmiş olması, kadın ve teknoloji arasında sevindirici olduğu düşünülen gelişmeleri ortaya koymaktadır (Wajcman, 2006: 18). Burada sözü edilen ilişki biçimiyle anlatılmak istenilen dijital ortamda cinsiyetin belirsiz, bulanık oluşu neticesinde sanal ortamda kadın ya da erkek ayrımı olmadığı gibi, kadınlar açısından ve elbette erkekler açısından da toplumsal cinsiyet eşitliği temelli bir ortamın oluşmasıdır (Ertung, 2011: 82). Yani; siberfeministlere göre siber uzamda, cinsiyete dair bir ayrımın ortadan kalkmasıyla kadınların özgürleşmesinin de önü açılarak eşitlikçi bir dünya yaratılacaktır.

Bu bilgiler ekseninde siberfeminizm-teknoloji ilişkisi için temel olarak iki amaç doğrultusunda hareket edildiğinden söz edilebilir. Bunlardan ilki için siberfeministler, kadınların güçlenebilmesi için siber teknolojilerin içinde, onları kontrol eden konumunda olmaları gerektiği ve ikinci olarak da dijital alanların eril tahakkümden soyutlanarak oluşturulması gerektiği üzerinde yoğunlaşmaktadırlar (Scheckler, 2008: 388). Bununla birlikte kadını nesneleştirmeye, ikincil ve meta olarak göstermeye yönelik imgelerle dolu siber uzamdaki kontrolsüz kadın düşmanlığı ve cinsel tacizin yaşandığı bir mecra olarak internetin siberfeministler tarafından bir mücadele alanı olmasının da altı çizilmesi gereken bir gerçeklik olduğu düşünülmektedir.

Siberfeminizm, kadınların teknolojiyi kullanma ve kontrol etme gücünü artırmak için çaba gösterirken, aynı zamanda dijital alanların erkek egemenliğinden arındırılmasını ve cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını hedefler. Sonuç olarak, siberfeminizm, teknoloji ve cinsiyet arasındaki ilişkiyi yeniden şekillendirerek daha adil ve eşitlikçi bir dijital dünya için önemli bir çerçeve sunar.

2.2.2.2. Beden

Bilindiği gibi 1990'ların siberfeminizm temelli esas söylemlerinden biri, teknoloji sayesinde bedenin terk edilerek internette bedensizleştirilmenin yardımıyla bir toplumsal cinsiyet eşitliği hedefidir (Paasonen, 2011: 335-352). Burada beden ile teknolojiyi ayıran bir özgürleşmeden söz edilmemektedir. Aksine siberfeminizm, beden ve teknolojiyi birleştirerek teknoloji üzerinden bir özgürleşmeden söz etmektedir (Volkart, 2004: 103). Beden konusunun siberfeministler arasında farklı görüşlerle ifade edildiği de hatırlanması gereken bir noktadır. Zira bazı siberfeministlere göre bedeni dışarıda bırakan internet ütöpik bir mecradır, bir başka

grup siberfeminist ise teknoloji ve bedenin birleşmesiyle ortaya bir siborgun çıktığını dile getirmektedirler (Brophy, 2010: 941).

Siberfeministler, bedenin teknolojiyle ilişkisi üzerinden cinsiyet eşitsizliği ve toplumsal normları sorgulamaktadır. Bedenin teknolojiyle entegrasyonu, siberfeminizmin, cinsiyetçi ve patriarkal yapıları eleştirel bir şekilde inceleyerek toplumsal cinsiyet normlarına meydan okumasının bir yolu olarak görülür. Teknolojiyle bütünleşmiş beden, geleneksel cinsiyet rollerini ve beden algısını sorgulayarak yeni bir özgürlük alanı açabilir. Sonuç olarak, siberfeminizmin beden ve teknoloji üzerine olan savları, cinsiyet eşitliği ve bedensel özgürlük kavramlarını yeniden değerlendirerek toplumsal dönüşümü teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda, bedenin teknolojiyle olan ilişkisi, siberfeminist hareketin çeşitliliği ve dinamizmi içinde önemli bir yer tutmaktadır.

2.2.2.3. Kimlik

Siberfeminizmin üçüncü temel savı kimliktir. Siberfeministler, dijital alandaki kimlik oluşturma süreçlerini ve kimliğin nasıl şekillendiğini incelerler. İnternet, kullanıcıların kendilerini istedikleri gibi ifade edebilecekleri bir platform sağlasa da cinsiyet, ırk, etnik köken ve cinsel yönelim gibi faktörler kimliğin nasıl algılandığını etkiler. Siberfeministler, dijital alanda kimliklerin özgürce ve adil bir şekilde ifade edilmesini savunurlar ve çeşitli kimliklerin ve deneyimlerin görünürlüğünü artırmayı hedeflerler.

Bilindiği gibi kimlik, bireyin kendini tanımlama şekli ve diğer kişiler arasında konumlandığı yerdir (Bilgin, 2007: 11). Bireyin kendine dair gerçeklikleri onun kimliğini oluşturur denilebilir. Yani bireyin, “Ben kimim?” sorusuna verdiği yanıtların toplamı onun kimliğini ortaya koyar. Kimlik için toplumsal hayattaki deneyimlerle şekil alan, kişinin cinsiyeti, inançları, etnik kökeni gibi kavramları da içine alan bir kavram olduğu belirtilmektedir. Maalouf’a göre (2008) ise kimlik “beni başka hiç kimseye benzemez yapan şey” olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla kimlik, bireyin kendini tanımlama biçimi ve toplumsal konumlandırmasıyla doğrudan ilişkilidir. Bireyin cinsiyeti, inançları ve etnik kökeni gibi faktörler, kimliğin oluşumunda önemli bir rol oynar.

Öte yandan dijital dünyadaki bireysel ve toplumsal etkileşimlerin temelini oluşturan siber kimliklerden söz etmek gerekecektir. Siber kimlikler, siber kültürü oluşturan aktörler olarak bireyin siber uzamda geliştirdiği sanal kimlik, çevrim içi kimlik, dijital kimlik olarak da adlandırılan, bireyin adını, zevklerini, fotoğrafını, e-posta adresini kullanarak oluşturduğu kimliktir (Sullivan, 2014: 39). Yani siber kimlik her ne kadar bireyin gerçek kimliğinden beslense de toplum tarafından onaylanan değer ve normlar ve bundan da fazlasını

kapsayabilen kimlik türüdür. Yani birey sabit bir kimlikten çok, çoklu kimliklere sahiptir denilebilir. Bu bağlamda, siber kimliklerin karmaşıklığı ve esnekliği, bireylerin dijital dünyada çok yönlü bir şekilde ifade edilmesini sağlar. Ancak, siber kimliklerin oluşturulması ve yönetilmesi, toplumun normları ve değerleriyle etkileşim halinde olduğundan, bireylerin çevrimiçi varlıklarının karmaşıklığı ve çeşitliliği önemli bir yönü oluşturur.

Siberfeminizm açısından kimlik konusu en çok tartışılan alanlardan biri olmuştur. Booth ve Flanagan'ın belirttiği üzere (2002: 14-16) siberfeministler, kimliğin siber uzamda çok parçalı oluşunun şekillendirilebilir bir nitelikte olduğunu savunmaktadırlar. Yani sanal ortamda kimlikler akışkan ve bulanık hale gelerek kadınların diğer tüm kimlik kategorilerini aşması durumu söz konusudur. Bu sayede de daha eşitlikçi bir alan yaratılarak kişinin, bilhassa da kadınların, özgürce dahil olmak istedikleri gruplara dahil olabilmelerine imkân sağlanmaktadır. Dolayısıyla, siber kimliklerin çokluğu ve çeşitliliği, dijital çağın dinamiklerini yansıtarak bireylerin çevrimiçi ortamlarda daha geniş bir özgürlük ve ifade imkânı bulabileceği düşünülmektedir. Bu durumu tanımlamak için kullanılan "kimlik turizmi" (Nakamura, 2002: 87-101) ifadesi Turkle'a (1997: 210-233) göre de baskıyı kaldırması, sınırları bulanıklaştırması açısından olumlu yönde bir etkiye sahiptir.

Siberfeminizmin kimlik konusundaki tartışmaları, dijital çağın kimlik oluşumunu nasıl etkilediğine dair önemli bir bakış açısı sunmaktadır. Bu perspektif, siber uzamın kimlikleri çok parçalı ve şekillendirilebilir hale getirdiğini vurgulayarak, kadınların diğer kimlik kategorilerini aşabilecekleri bir alan sağladığını belirtir. Bu durum, daha eşitlikçi bir çevrimiçi ortamın oluşmasına ve bireylerin özgürce farklı gruplara katılabilmesine olanak tanır. "Kimlik turizmi" kavramı da bu bağlamda baskıyı azaltarak sınırları bulanıklaştırarak olumlu etkiler gösterebilir.

2.3. Siberkültür ve Siberfeminizm

Dijital teknolojilerin yaygınlaşmasıyla literatüre giren ve giderek önem kazanan kavramlar olarak siberkültür ve siberfeminizm karşımıza çıkmaktadır. Siberkültür, dijital ortamlarda oluşan ve dijital teknolojilerin kültürel ve toplumsal etkileşimlerini şekillendiren bir kültürel yapıyı temsil etmektedir. Bu kültürel yapı ise kendini sanal ortamda, dijital oyunlarda ve topluluklarda çeşitli kurallar, değerler ve iletişim şekilleriyle göstermektedir. Siberfeminizm için ise daha önce değinildiği gibi feminist prensipleri dijital alanda uygulayan ve dijital teknolojilerin kadınların hakları, güçlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği için kullanılmasını savunan bir hareketten söz edilmektedir. Siberkültürün ve siberfeminizmin, dijital çağda kültürel ve toplumsal dönüşümleri anlamak ve feminist perspektiflerin dijital

alana entegrasyonunu keşfetmek için önemli birer alanı temsil ettiğini çalışmanın devamında daha derinden incelemekte fayda görülmektedir.

2.3.1. Kültür Kavramı

Topluma ait maddi ve manevi, her türlü değeri ifade eden kültür, tarihi ve sosyolojik gelişim süreci içinde oluşan, toplumun yaşayış biçimi, gelenekleri, dili, dini, giyinme şekli, yemekleri, mimarisi gibi oldukça geniş bir yelpazeyi yansıtan bir kavramdır (Aydemir, 2021: 119). Kültüre dair bir başka tanım da toplumsal olan, ihtiyaçları karşılayan, bütünleştirici, değişebilen, öğrenilebilen, sürekliliği olan, tarihi boyutu olan, soyut ve ideal kurallardan oluşan bir kavram olduğu yönündedir (Güvenç, 1979: 95-120). Buradan hareketle kültürün en temel görevi olarak kişinin davranışlarına yön vererek toplumsal düzeni sağlaması, biz bilincini aşılması ve kişiye kimlik kazandırması gösterilebilir.

Bu bilgiler ışığında belli bir kültürden söz etmek için yerleşik halde olan bir toplumdaki, bu toplumun üreten bir toplum olması gerektiğinden ve bir yönetim sistemine sahip olması gerektiğinden söz etmek gerekmektedir. Bu bilgilere dayanarak da kültürün tarımla başlayan bir olgu olduğu düşünülse de esasında kültür insanın düşünebilme yetisinin olmasıyla ve doğa ile buluşmasına kadar giden bir yolculuğa sahiptir.

Kültür, antropologlar, sosyologlar ve kültürel çalışmalar uzmanları tarafından farklı açılardan ele alınmıştır. Kültürel antropologlar, kültürü insanların yaşadığı sosyal ortamlarda gözlemleyerek ve analiz ederek incelerler (Kroeber ve Kluckhohn, 1952). Sosyologlar ise kültürü toplumun sosyal yapıları, kurumları ve ilişkileri bağlamında değerlendirirler. Kültürel çalışmalar uzmanları ise kültürü daha geniş bir perspektiften ele alarak, sanat, edebiyat, medya, iletişim ve popüler kültür gibi alanları da içine alan disiplinler arası bir yaklaşımla incelerler (Williams, 1983). Bu farklı disiplinlerin bakış açıları, kültür kavramının çok yönlü ve karmaşık doğasını vurgulamaktadır. Nitekim gelişen teknoloji bu tanımlamalara bir de dijital çağın getirdiği kültür tanımlamasını ekleyecektir.

Kültür, insanlık tarihinde önemli bir role sahip olan dinamik ve evrimsel bir kavramdır. Ancak dijital çağın hızla gelişen teknolojileri ve internetin yaygınlaşmasıyla birlikte kültürel pratikler ve değerler de önemli ölçüde dönüşmüştür. Siber kültür, geleneksel kültürden farklı olarak dijital ortamlarda şekillenen, sanal topluluklar, çevrimiçi etkileşimler ve dijital içerikler aracılığıyla ifade edilen bir kültür biçimidir. Bu dönüşüm, kültürel etkileşimlerin sanal platformlara taşınmasıyla ortaya çıkan yeni bir yaşam tarzını ve kimlik biçimini beraberinde getirmiştir. Bu nedenle, kültürün siber kültüre evrimi, modern toplumun

dijitalleşme sürecinde yaşadığı derin ve karmaşık değişimleri anlamak için önemli bir başlangıç noktası oluşturmaktadır.

2.3.2. Kültürün Siber Kültüre Evrimi

Günümüzde dijital teknolojinin hızla gelişmesi ve internetin yaygınlaşması, insanların yaşam tarzlarını, iletişim biçimlerini ve kimlik algılarını derinden etkilemiştir. Bu dijital dönüşümün bir sonucu olarak, geleneksel kültür anlayışı giderek siber kültür kavramına evrilmiştir. Kültürün siber kültüre evrimi, teknolojik ilerlemelerin toplumun her alanında derin etkileri olduğu bir süreci yansıtmaktadır. Geleneksel kültür anlayışı, bireylerin fiziksel etkileşimlerine dayanırken, siber kültür dijital platformlar aracılığıyla sanal etkileşimlere odaklanmaktadır. Bu dönüşüm, iletişim biçimlerinde, bilgiye erişimde, eğlence ve sanat anlayışlarında önemli değişikliklere neden olmuştur.

Siber kültürün ortaya çıkışından önce gerçekleşen pek çok ekonomik, siyasi, ticari ve sosyal alandaki dönüşümler kültürün de değişim ve dönüşümüne neden olan unsurlar olmuştur. Siber kültür denildiğinde izlerini paranın icadına dayanan dönemlerde bulmak mümkün olacaktır. Zira Nef'e (1980: 24) göre de bu dönemde insanlar rakamları sınıflandırmak ve bu sınıflamayı anlamak uğruna çok çaba sarf etmişlerdir. Nitekim sözü edilen bu sayısallaşma süreci daha sonraki dönemlerde dijitalleşme olarak devam etmiştir.

Analog verilerin kodlanmasıyla sayısal verilerin elde edilmesine sayısallaştırma denirken, sayısallaştırılmış verilerin dijital teknolojiler yoluyla dönüştürülme eylemi ise dijitalleştirme olarak tanımlanmaktadır (Aydemir, 2021: 125). Bu sayede ortaya çıkan yeni kültür çeşidi ise, uydu teknolojilerinden televizyon sistemine ve günümüzde de akıllı telefon teknolojilerine kadar uzanan geniş bir yelpazede sunulmaktadır. Dijitalleşmenin yaygınlık kazanmasıyla beraber toplumun şekillenmesi de hız kazanarak devam etmektedir. Siber kültürün başlangıcı kabul edilen telgrafın, ulaşım ile iletişimi birbirinden ayırıcı özelliğini 1950'lerden sonra televizyon izlemiş ve bu sayede iletişimin de dijital çağı başlamıştır.

Buradan hareketle denilebilir ki ses, görüntü ve sözcükler sayısal hale geldikçe ağ toplumundaki insanlar da yeni yaşam biçimlerine ve yeni kültürel imgelere sahip olmuşlardır (Kılınç, 2017: 38). İletişim teknolojilerinin insan bilincinin bir uzantısı olduğu biliniyorsa bu alandaki gelişmelerin de siber kültürü oluşturacağı kaçınılmaz görülmektedir. Kitle iletişim araçlarındaki ilerlemeler aynı zamanda kültür üzerinde de değişimlere yol açtığı için günümüz internet çağına toplumu hazırlamışlardır.

Yeni medya olarak adlandırılan internet tabanlı medya iletişim şekli 2000'li yıllardan itibaren hız kazanarak siber kültürün de içinde olduğu ağ toplumunu yaratmıştır. Bu sayede

birey-birey ve birey-toplum arasındaki ilişki dijital bir ilişkiye dönüşmüştür. Böylece yeni medya, var olan medyayı sayısal veriye dönüştürerek üretim, dağıtım ve paylaşıma olanak sağlayan ortamlar olarak tanımlanmaktadır (Manovich, 2001: 19). Özetle iletişim sözlü kültürden yazılı kültüre ve sonrasında da siber kültüre doğru değişen bir yapıda ilerlemiştir.

Teknolojinin yaygınlaşmasıyla birlikte, siber kültürün karakteristik özellikleri de belirginleşmiştir. Sanal kimliklerin oluşturulması, dijital etkileşimlerin artması, çevrimiçi etkinliklerin popülerleşmesi ve dijital platformların günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmesi siber kültürün belirleyici özelliklerindendir. Bu özellikler, bireylerin ve toplumların dijital dünyada nasıl etkileşimde bulunduğunu ve kimliklerini nasıl inşa ettiklerini önemli ölçüde etkilemektedir.

2.3.3. Siber Kültür

Siber kültür, teknolojik ilerlemelerin ve dijital iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte ortaya çıkan ve dijital platformlarda yaşanan etkileşimleri, normları ve değerleri kapsayan bir fenomen olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, bireylerin dijital dünyada benimsediği iletişim biçimlerini, görsel ifadelerini, dil kullanımını, paylaşımlarını ve diğer etkileşimlerini incelemeyi amaçlar. Siber kültür, geleneksel toplumsal yapıların dijital platformlara nasıl taşındığını ve aynı zamanda bu platformlarda yeni kimliklerin, toplulukların ve deneyimlerin nasıl şekillendiğini araştırır. Bu bağlamda, siber kültür bireyler arasındaki dijital etkileşimlerin derinlemesine analizini sağlayarak, dijital dünyanın toplumsal dinamiklerini anlamada önemli bir araç olarak işlev görmektedir.

Bu açıdan bakıldığında ilk bilgisayarın icadından başlayarak yaşanan gelişmeler bilgisayar ortamına ait bir kültürün doğuşunu hazırlamıştır denilebilir. Nitekim bilgisayar teknolojilerinin hayatımıza girip, hayatın her alanına hızla yayılması neticesinde kaçınılmaz bir biçimde ortaya çıkan siber kültür kavramı, geleneksel kültüre kıyasla değişim ve dönüşüme çok daha hızlı ve kolay bir şekilde uyum sağlayan bir özelliğe sahiptir (Lynne ve Parks, 2001: 265-285). Kişisel bilgisayarların ve internetin de yaygınlaşmasıyla siber kültürün etki alanının da genişlediği söylenebilir (Escobar, 1995: 408). Teknoloji ile hayatımıza giren yoğun gelişmeler için “internet devrimi” ifadesinin kullanıldığını da hatırlamakta fayda görülmektedir. İnternet devrimi ya da “elektronik devrim” şeklinde ifade edilen değişimler bilgisayar ortamında da adına siber kültür denilen bir kültürün oluşmasına vesile olmuştur. İçinde yapay zekayı, teknolojiyi barındıran siber uzamda bilgisayarın bir araç olduğu ve insanla bilgisayar aracının birleşmesiyle alt kültür denilen yapıların ortaya çıktığı da savunulmaktadır (Lemke, 1994: 17).

Kültürel yapıların kendilerine ait alt kültür birimleri olduğu bilinmektedir. Bunlardan ilki için siber ve sanal terimlerine değinmek gerekmektedir. Bilişim teknolojileri alanında sıklıkla kullanılan bu iki terim sanıldığığının aksine aynı anlamda değildir (Heep, 2015: 62). “Siber” (cyber) terimi için “bir operasyonun otomatik kontrolü” anlamına karşılık gelirken, “sanal” (virtual) terimi “sanmaktan gelen, gerçekte olmayan, zihin tarafından tasarlanan” anlamında kullanılmaktadır. Bu terimlerin farklı anlamları, siber ve sanal kültürlerin farklı alt kültürel yapılarını ifade ettiğini göstermektedir. Siber kültür, genellikle internet ve dijital iletişim araçlarıyla ilişkilendirilip, dijital dünyada var olan kültürel öğeleri kapsarken, sanal kültür daha geniş bir perspektiften, dijital olmayan alanlarda da mevcut olan kültürel yapıları ifade eder.

“Siber uzay” (sanal gerçeklik, siber uzam, siber alem) terimi ile bilgisayarın iletişim amacıyla kullanıldığı vurgusu yapılmaktadır (Batty, 1997: 340). Burada siber uzayın dijital bir uzay olduğu, dahası gerçek uzay içinde bir yazılımdan ibaret olduğu anlatılmak istenmektedir. Siber uzay için yapılan bir diğer tanımlama da siber uzay yapısının konumunda belirsizlik ve geçicilik olan, insan eliyle üretilmiş uzay yapısı olduğu söylenmektedir (Mitra ve Watts, 2002: 486-488). Siber uzayın, sadece bir bilgisayarla, insanlar dünyanın neresinde olursa olsunlar bütün dünyada dolaşabilmeyi sağlayan özelliği, insanlar tarafından vazgeçilmesi zor bir hal almıştır. Siber uzay, adına “net vatandaşları” (net citizen) denilen, yeni bir toplumsal sınıfın da doğmasına neden olmaktadır (Hauben, 1997: 3). Burada herhangi bir ülke sınırı içinde yaşayan vatandaş değil küresel anlamda bir vatandaşlıktan söz edilmektedir. Böylece net vatandaşlarının gerçekte bulundukları mekân fark etmeksizin birbirleri ile bilgisayar ağları üzerinden kapı komşusu konumunda olabilmektedirler.

Bir diğer alt kültür birimi olarak “sanal cemaat” kavramına değinmekte fayda görülmektedir. “Birlik olmak” anlamında kullanılan ve “cem” kökünden türeyen cemaat kavramı kendi içinde paylaşımda bulunmak, ortak aidiyet duygusunda olmak ve özel bir amaç doğrultusunda oluşturulmuş olmak gibi özellikleri olan bir kavramdır (Marshall, 1999: 87). Sanal cemaatlerin internet ortamında bir araya gelen, ortak çıkarlar doğrultusunda birleşen, yine ortak bir bilinçle hareket eden, bir gruba ait olmanın verdiği ortak düşünceye ve deneyime sahip insanlardan oluşan savunucuları olduğu gibi bu konuda karşı duruş sergileyen bir kesim de vardır. Onlara göre sanal cemaatler içindeki insanlar gerçek hayattaki ilişkileri olumsuz yönde etkileyerek, gerçek ilişkilerin yoksullaşmasına neden olmaktadır (Bozkurt, 1999: 4). Sanal cemaatlerin internet üzerindeki etkileşimleri, geleneksel toplumsal yapıları ve sosyal ilişkileri dönüştürme potansiyeline sahip olduğu ancak, bu dönüşümün olumlu mu yoksa olumsuz mu olduğu konusundaki tartışmaların güncelliğini koruduğu da belirtilmelidir.

Bilindiği gibi insan, doğduğu andan itibaren, hatta belki de daha anne karnındayken kimlik oluşturmaya başlamaktadır. Bu süreçte insanın etkileşimde olduğu çevrenin de etkisi büyüktür. Daha önce de sözü edildiği gibi günümüzde geline nokta siber alem insanlara gerçek hayattakinden çok daha geniş çapta bir çevre sunabilmektedir (Geray, 1995: 34). Dahası günümüz internet kullanımının artması, insanların siber uzamda geçirdikleri vakti gün be gün arttırması nedeniyle, kimliğin şekillenmesi ya da var olan kimliğin değişimi üzerindeki etkisini arttıran bir unsur halini almaktadır. Siber uzamda oluşturulan kimlikler için toplumsal hayatın belirlediği sınırların ötesine geçebilmesi, bedenın gizli tutulabilmesi ve bunun sonucu olarak kimliğin bedenden bağımsız bir özne olarak değerlendirilebilmesi gibi özellikleri ön plana çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında konuya eleştirel yaklaşımlara göre internet ortamında oluşan sanal kimlikler bir tür kültür ve kimlik kaybı da yaratmaktadır (Yılmaz, 2005: 123). Sonuç olarak, siber uzamın sunduğu anonimlik ve kimlik esnekliği, bireylerin sanal dünyada farklı kimlikler ve roller deneyimlemesine olanak tanırken, bu durum aynı zamanda gerçek hayattaki kimliklerin ve kültürel bağların zayıflamasına da yol açabilmektedir.

Gündelik hayatta internetin yaygın hale gelişiyile bu alandaki yapıların daha iyi ifade edilebilmesi için geliştirilen kavramlardan ikisi olarak dijital yerli ve dijital göçmen kavramlarına değinmekte fayda görölmektedir. Bunlardan ilki olan dijital yerli kavramı siber alemdeki gelişmeleri kabul eden ve bu gelişmelere açık kişileri temsil ederken, dijital göçmen kavramı internetin getirdiği yeniliklere daha kapalı olan insanları anlatan bir kavramdır (Prensky, 2001: 3). Dijital yerliler açısından teknoloji günlük hayatın vazgeçilmez bir parçası olarak hayatın merkezindedir ve teknoloji, bilgiye erişim, ders çalışma, bir ürün satın alma, sosyalleşme gibi faaliyetlerin yapıldığı bir alandır. Dijital göçmenler ise daha ziyade bilişim çağının öncesinde dünyaya gelmiş, teknolojiye yakın durmayan, teknolojik ürünlerin kullanımında zorluk yaşayan kişiler olarak siber alemden uzak durmayı seçebilirler. Genel olarak, dijital yerliler ve dijital göçmenler arasındaki ayrım, siber kültürün bireyler üzerindeki etkilerini anlamak ve dijital teknolojinin toplumsal yaşam üzerindeki evrimini incelemek için önemli bir çerçeve sunar.

Nitekim siber kültür, günümüzdeki dijital dönüşümün temel bir unsuru haline gelmiştir ve bireylerin yaşam tarzlarını, iletişim biçimlerini ve kimlik algılarını derinden etkilemektedir. Bu bağlamda, siber kültürün toplumsal cinsiyet ve feminizm gibi konularla olan ilişkisi giderek önem kazanmaktadır. Siber alanın, geleneksel cinsiyet normlarını sorgulama, toplumsal cinsiyet eşitliği için aktivizm yapma ve kadınların dijital ortamlarda

seslerini duyurma gibi potansiyelleri bulunmaktadır. Bu bağlamda siber kültür ve siberfeminizm ilişkisine bir de siber kimlik üzerinden bakmakta fayda görülmektedir.

2.3.4. Siber Kültür ve Siberfeminizm İlişkisi

Siber kültür ve siberfeminizm, günümüz dijital çağının önemli kavramları arasında yer almaktadır ve birçok açıdan etkileşim halindedirler. Siber kültür, dijital teknolojilerin gelişimiyle birlikte ortaya çıkan ve internet, sosyal medya, sanal gerçeklik gibi dijital platformlarda yaşanan etkileşimleri kapsayan bir olgudur. Siberfeminizm ise, geleneksel feminizm prensiplerini dijital dünyaya uyarlayarak, dijital alanda cinsiyet eşitsizliğine dikkat çeken ve kadınların dijital alandaki güçlenmesini savunan bir kuramdır. Bu iki kavram arasındaki ilişki, dijital teknolojilerin toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki etkisi, dijital alanda kadın temsiliyeti, siber zorbalık gibi konuları içermekte ve siber kültürdeki değişimlerin feminizm hareketi üzerindeki etkilerini ele almaktadır.

Bu bilgiler ışığında konuya toplumların işleyişini etkileme özelliğine sahip bir yapıda olan kültür kavramıyla başlamakta fayda görülmektedir. Buna ek olarak kültür için siyasi, ekonomik veya sosyal alandaki gelişmelerden de etkilenen konumda olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bauman (2008: 364) tarafından kültürel kodlar, sosyal gerçeklik ile kültürün belirlediği davranış modeli arasında bir uyum sağlanmasını temin eden düzenek olarak tanımlanır. İnsan davranışlarına eklemlenen bu kodlar da o toplumun kültürel yapısını ortaya koymaktadır. Nitekim Hofstede'e (1980) göre bir toplum materyalizmi ya da atılganlığı ön plana alıyorsa ve insana verilen değer bunların gerisinde kalıyorsa o toplum için eril kültür yapısına sahiptir denilebilir. Kültürel kodların belirli toplumlardaki davranış modellerini şekillendirdiği düşünüldüğünde, eril kültür yapısının belirlenmesi ve incelenmesi, toplumsal cinsiyet rollerinin ve eşitsizliklerin anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

Bu açıdan bakıldığında eril ve dişil kültürel değerlerin neler olduğuna değinmekte fayda görülmektedir. Sargut'un (2001: 179) kültürü eril ve dişil şeklinde özelliklerine göre kategorize ettiği çalışmaya göre eril kültürel yapıda saldırganlık, yükselme tutkusu, yarışmacı, baskıcı, tavır koyucu özellikler ön plana çıkarken dişil kültür şefkat, merhamet, anlayışlılık üzerine kurulu bir toplum yapısından söz edilmektedir. Bu tanımlar, toplumda cinsiyet rollerinin ve toplumsal davranış kalıplarının nasıl şekillendiğini anlamak için önemli olduğu gibi siber kültür bağlamında cinsiyet rollerinin dijital ortamda nasıl tezahür ettiğini anlamak için de önemlidir. Dijital platformlar, eril ve dişil kültürel değerlerin çevrimiçi etkileşimlerde nasıl yansıdığını ve dijital kimliklerin nasıl şekillendiğini gösteren mecralardır.

Bu açıdan bakıldığında siber kültür, dijital dünyanın ya da teknoloji devrinin kültürü olsa da içine aktarılan kültürel değerlerden ayrı düşünülemez. Zira bilişim teknolojilerinin kültürel yapıyı etkileme gücü kritik bir öneme sahiptir. Örneğin ataerkil yapıdaki kültürel değerleri benimseyen bir toplumsal yapıda kadın imgesinin siber kültüre de aynı bakış açısıyla yansması ihtimali bulunmaktadır (Paasonen, 2003: 89-108). İnternet sitelerinin toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirici içerikler sunmalarının kadınların özgürleşmesinin önüne geçerek eril kültürün siber kültürü yutup ataerkil yapıyı devam ettireceğine inanılmaktadır. Wajcman (2004)'a göre bilim, teknoloji, mühendislik alanlarında kadın temsiline az olması erkeklik ve teknoloji arasındaki bağı desteklemektedir. Yani, eril teknoloji eril değerlerle erkeğin iyiliği için oluşturulan bir yapı olarak erkeklere kadınlardan daha fazla imkân sunan bir alan olmuştur.

Siber uzamın, ataerkil düşünce sistemini pekiştiren ve kadınları hedef alan çeşitli risklere sahip olduğu belirtilmektedir. Bunların öne çıkanlarından bazıları; kadın bedenini meta haline getiren oyunlar, filmler, reklamlar, pornografik yayınlar gibi cinsiyetçi medya içerikleridir. Yine internet ortamında kadınların maruz kaldığı siber taciz vakaları da siber uzamı kadınlar aleyhine çeviren riskler arasında yer almaktadır. Yapılan araştırmalardan birine göre kadınlar sosyal medyada akılcı içerikler paylaştığında nefret söylemi ile karşı karşıya kalmaktadır (Işıklı ve Gezginci, 2017: 53-74). Toplumsal cinsiyet rolleri bakımından akılcılık erkeğe, duygusallık ise kadına ait bir davranış biçimi olarak kabul gördüğünden görünen o ki kadınlar siber uzamda da cinsiyet eşitsizliğine maruz kalmaktadır. Bu durum, toplumsal cinsiyet rollerinin siber uzamda da varlığını sürdürdüğünü ve kadınların dijital alanda eşitsizlikle mücadele ettiğini göstermektedir. Dolayısıyla, siber alandaki cinsiyet eşitsizliğini azaltmak için cinsiyetçi medya içeriklerine ve siber tacize karşı etkili önlemler alınması gerekmektedir.

2.4. Siberfeminizme Yönelik Eleştiriler

Geleneksel feminizm hareketinin dijital çağa uyum sağlama çabaları, siberfeminizmin ortaya çıkmasına yol açtı. Bununla birlikte, bazı eleştirmenler bu yeni akımın kendine özgü fikir ve yöntemlerini sorgulayan çalışmalar ortaya koymuştur. Dijital teknolojilerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini çözebileceğine inanan siberfeminizm hareketi, bazı kesimler tarafından kendi içindeki çelişkiler ve eksiklikler nedeniyle eleştirilmektedir.

Siberfeminizmin temelini oluşturan eserlerden biri olarak "Siborg Manifesto"su ile Donna Haraway siberfeminizmin en önde gelen ismi olarak anılır. Siborg feminizm fikri, Haraway'in "toplumsal cinsiyet"e bakış açısından ortaya çıkmıştır (Gillis, 2004: 187).

Haraway, "siborg" terimini toplumsal cinsiyeti aşan bir varoluş biçimi olarak tanımlar. Bununla birlikte, kadınlar hala toplumsal cinsiyeti aşan konumlarda sömürüye maruz kalmaktadır; Haraway (2006: 34), bu sömürüye "enformatik tahakküm" demiştir. Haraway'ın enformatik tahakküm olarak tanımladığı dijital izleme ve kontrolün artan etkisi, kadınları da içine alarak toplumun her kesimini etkilemektedir.

Bilgi teknolojisi ile dijitalleşen izleme ve kontrolün, günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiş olması, kadınlar da dahil olmak üzere tüm sosyal ilişkilerin bu ana yapıda şekillenmesine neden olmuştur (Bazzichelli, 2008: 258). Sonuç olarak, kadınlar artık eskiden var olan sömürü alanlarına ek olarak enformatik bir tahakküm tarafından da sömürülmeye devam ediyor çıkarımı yapılabilir. Özellikle, dijital teknolojilerin ve internetin patriyarkal yapıları güçlendirebileceği ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini derinleştirebileceği endişesi dile getirilmektedir. Bu bağlamda, siberfeminizmin potansiyel yararları ve eleştirilere açık yönleri arasındaki denge, feminist teorisyenler arasında devam eden bir tartışma konusudur.

Siborg, postmodern kimlik anlayışına uyan bir yaklaşım olması sebebiyle kimlikten çok kimliksizliğe yakındır denilebilir. Siborg feminizme göre kimlik, bütünlüklü olması gerekmeyen çelişen parçalardan oluşan karmaşık bir yapıdır ve bu bakış açısına göre, "kadın" sınıflandırması dışlamaya ve ötekileştirmeye neden olduğu için aslında yapılmaması gereken bir sınıflandırmadır (Haraway, 2006: 13-22). Bununla birlikte, belirsizlik üzerine kurulu bu temel duruş daha sonra belirsizleşmeye başlamıştır ve temel oluş özelliğini yitirmiştir. 2000'li yılların başlarında siberfeministler arasında farklılıklar olduğu da görülmüyordu. İlk dalga, kadınlarla makineler arasında yakınlık olduğunu iddia etmiş ve toplumsal cinsiyet politikalarını desteklemiş ve dijital dünyayı akışkan ve cinsiyetsiz kimliklerin gelişimi için fırsat olarak görmüştü. İkinci dalga siberfeminizmde ise artık "feminizm" terimi bile bir tanımlama ve sınırlama olarak görülmeye başlanmıştır (Fernandez ve Wilding, 2002: 21). Bu açıdan bakıldığında siberfeminizme yöneltilen temel eleştirilerden biri de siberfeminizmin kadın kimliklerinin farklılıklarını toplumsal açıdan dikkate almayışı ve kadın kimliklerinin farklılıklarını gündeme getirmenin fayda getirmeyeceğini iddia etmesi olmuştur.

Siberfeministlerin ayrım noktalarından biri de bilindiği üzere "beden" konusudur ve bu konuda gelen eleştirilerden biri de Mary Eagleton tarafından sanal dünyada bedenin aşılabildiği fikrinin, kartezyen beden-akıl ikilemini yineleyen bir iddia olduğu şeklinde gelmektedir (akt. Wolmark, 2003: 227). Eagleton, siber uzamda beden aşılrken eril kodu olan üniter öznenin, olduğu yerde kaldığını söyleyerek, cinsiyetsizleştirmenin, dişil-eril, makine-insan ve öteki-kendi gibi eski ikilemleri yeniden canlandırdığını ve öznenin gerçekte

kültürel bir kurgu iken bu gerçeğin göz ardı edildiğini belirtmektedir. Bu eleştiri, siberfeminizmin beden ve özne kavramlarına getirdiği yenilikçi yaklaşımları sorgulamaktadır. Bedenin sanal dünyada nasıl temsil edildiği ve deneyimlendiği konusundaki tartışmalar, feminizmin temel meselelerinden biridir ve siberfeminizm bu bağlamda önemli bir rol oynamaktadır.

Siber dünyada bedenin aşılması, cinsiyet, kimlik ve özneyle ilgili karmaşık sorunlara yol açmaktadır. Dijital dünyada bedenin ve öznenin karmaşık yapısını anlama çabasıyla birlikte, siberfeminizmin bu konudaki tartışmaları, geleneksel cinsiyet rolleri, kimlik tanımlamaları ve teknolojinin insan varlığı üzerindeki etkileri gibi konuları da içerir. Dolayısıyla, siberfeminizmin beden konusundaki bu eleştiriye cevap verirken, daha geniş bir bakış açısıyla hareket etmek ve dijitalleşen dünyada var olan toplumsal normlara meydan okumak önemlidir.

Belirsizlik, siberfeminist düşüncenin en önemli özelliklerinden biridir ancak siberfeminizme gelen eleştirilerden bir diğeri ise bu belirsizliğin hayatın içinde uygulanabilir bir çözüm yolu olarak görülememesidir. Bu konuda eleştirilerini yoğunlaştıran biri olarak Scheckler (2008: 388), kadınları siber uzamı özgür ve eşitlikçi bir alan olarak gördüğü için "ütopyacı" olarak tanımlamıştır. Burada, sanal alemde bedenler ve cinsiyete dair yapılan değişikliklerin sınırlı oluşu vurgusuyla yazılım tasarımcılarının, avatarların cinsiyetlerini belirlemesi ve bu sebeple fiziksel bedenlerin temsili olarak kullanılan avatarlar için bile seçeneklerin yazılım kodları tarafından kısıtlandığının altı çizilmektedir. Yani yazılım da dahil olmak üzere yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve tasarlanmasına katılan kadınların sayısı çok azdır bu nedenle internette ve teknolojik yaratıcılıkta kullanılan söylem de cinsiyetlidir.

Sanal iletişim modern toplumun ayrılmaz bir parçası haline gelmektedir ve cinsiyetin rolü giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Susan Herring (2000: 5) tarafından yürütülen bir araştırmaya göre, sanal alemdeki iletişimde cinsiyetin söylem üzerindeki etkisinin kendini var etmeye devam ettiği ve erkekler tarafından olumsuz mesajların paylaşıma oranının fazlalığı vurgusunun yapıldığı görülmektedir. Bu da eril tahakkümün kendini devamlı suretle ürettiğini ve cinsiyetin söylem üzerindeki etkisinin hala belirgin bir şekilde hissedildiğini göstermektedir (Adam, 2002: 165). Siber taciz, pornografi, pedofili ve bilgisayar korsanlığı, Adam'a (2002) göre internette yaşanan, failleri erkekler ve mağdurları kadınlar olan başlıca cinsiyetli etik sorunlardır. Bu açıdan bakıldığında, siber dünyada yaşanan cinsiyet temelli etik sorunlar, sadece teknolojik ilerlemenin değil, aynı zamanda toplumsal yapıların ve normların da bir yansımasıdır denilebilir.

Günümüzde dijital teknolojilerin yaygınlaşmasıyla birlikte, siberfeminizmin toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine dikkat çekmesi ve kadınların dijital alandaki temsilini artırma çabaları önem kazanmıştır. Bununla birlikte siberfeminizm, kadınların dijital dünyada çok az olduğu gerçeğini göz ardı ettiği için eleştirilmektedir (Terry ve Calvert, 1997: 5); çünkü internet kullanıcılarının büyük çoğunluğu Batı Avrupalı ve Kuzey Amerikalı beyaz orta sınıf erkeklerdir (Stevenson, 2002: 213). Bu durum da dijital uygulamaların çeşitli faydaları vaat ederken, toplumdaki farklı kesimlerin yeterli temsil edilmemesi durumunu, mevcut eşitsizliklerin devam etmesi ve derinleşmesi gibi özünde kaçınılan riskleri gündemde tutmaktadır (Elnur, 2023: 103). Bu, dijital uygulamaların yaygınlaşmasıyla birlikte daha da önem kazanmaktadır çünkü dijital alandaki temsiliyet eksikliği mevcut toplumsal eşitsizlikleri pekiştirebilir ve derinleştirebilir. Dolayısıyla siberfeminizmin temel hedeflerinden biri, dijital dünyada daha kapsayıcı bir temsiliyetin sağlanması ve toplumun her kesiminin bu alanda etkili bir şekilde var olmasının desteklenmesidir.

Sonuç olarak, siberfeminizmin gelişimi karmaşık bir seyir izlemiştir. Kimlik üzerine değişen bakış açıları, sanal dünyada bedenın aşılması üzerine eleştiriler ve belirsizliğin pratik bir çözüm olarak görülmemesine neden olmuştur. Kadınların siber dünyadaki zorlukları, temsil sorunları, çevrimiçi iletişim dinamikleri ve cinsiyetle ilgili etik sorunların devam ediyor oluşu siberfeminizm alanını eleştirel bir şekilde incelemek ve geliştirmek gerekliliğini de beraberinde getirmektedir.

2.5. Sivil Toplum Kavramı ve sivil toplum Kuruluşları

Bireylerin gönüllü olarak bir araya geldiği, ortak amaçlar için çalıştıkları, devletin ve ticari sektörün dışında kalan alan, sivil toplum olarak bilinir. Bu alanda faaliyet gösterenler ise sivil toplum kuruluşları (STK'ler)'dir. STK'ler genellikle kâr amacı gütmeyen, toplum yararına çalışan kurumlardır. Demokratik toplumlarda sosyal adaleti sağlamak, vatandaş katılımını artırmak ve çeşitli toplumsal sorunlarla mücadele etmek konusunda önemli rol oynarlar.

STK'lerin geniş bir yelpazede faaliyet gösterdiği alanlar arasında dini kuruluşlar, sosyal kurumlar, kültürel kuruluşlar, eğitim kuruluşları ve politik kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kategoriler, STK'lerin faaliyet gösterdikleri uzmanlık alanlarına göre belirlenir (Yavuz ve Kaynar, 2015: 189). Bu tür organizasyonlar genellikle vakıf, dernek, kooperatif, birlikler, odalar ve sendikalar olarak bilinmektedir. Temelde, devlete bağlı olmayan ve sivil toplum alanında faaliyet gösteren bu kuruluşlar, toplumun çeşitli alanlarında faaliyet göstererek çeşitli ihtiyaçlara çözümler sunarlar.

STK'ler, bu şekilde, toplumun geniş bir yelpazesine hitap ederek daha kapsayıcı ve etkili bir rol oynama potansiyeline sahiptir. Bu çeşitlilik, sivil toplumun, demokratik bir toplumun olmazsa olmaz bir parçası olarak, toplumsal çeşitliliği destekleyen ve güçlendiren bir faktör olarak ortaya çıkar. Bu bağlamda, STK'lerin toplumun dinamiklerini anlama ve çeşitli ihtiyaçlara cevap verme yetenekleri, onları sosyal değişimin öncü aktörleri haline getirir.

Fransızca-Latince kökenli "civil" kelimesi Türkçe 'de "sivil" anlamına gelir ve "Sivil" terimi, "şehir adabını iyi bilen, medeni" anlamındayken halkın gözünde "Askeri olmayan" anlamında kullanılmıştır (Gönenç, 2001: 10-13). Literatürde sivil toplum kavramı ilk olarak 18. yüzyılda ortaya çıkmıştır ve bu fikri sosyal sözleşmecî filozoflar doğa halinden ayrılma olarak tanımlamışlardır. Sivil toplum, sosyal sözleşme teorisi aracılığıyla varlığından söz edebilmek için "doğa halinden" kurtulmayı gerekli görmüştür. Antik Yunan filozofları Aristo ve Platon bu fikri ilk kez tartışmıştır ve Aristo'nun "politike koinonia" teriminin sivil toplum için ilk kullanım olduğu da bilinmektedir. Bu bağlamda, sivil toplum kavramı, kökenleri antik dünyaya dayanan ve zaman içinde evrimleşen bir anlam yelpazesine günümüzdeki toplumsal, politik ve kültürel bağlamlarda önemli bir konum elde etmiştir.

On sekizinci yüzyılda çoğu Avrupalı düşünür, düzen ve barışı sağlamak için sivil toplum terimini kullanmışlardır. Bu bağlamda, devlet ve sivil toplum arasındaki ilişkinin varlığı konusunda D. Hume, "sivil toplum ve devlet özdeşliğini" vurgularken, İ. Kant, sivil özgürlüklerin korunması için siyasi bir otoritenin varlığını gerekli görmüştür (Keane, 1993: 48). Sivil toplumun varlığı, bazı koşullara dayandırılarak tartışılmıştır. Charles Taylor'ın 1990'da tanımladığı "özgür ve örgütlü olabilme" veya "devlet otoritesinden bağımsız var olabilme" ve "devlet politikasını etkileme" gibi özellikleri sivil topluma ait özellikler olarak tanımlamıştır.

Sivil toplum, demokratik toplum ve demokrasi kavramını güçlendirerek bireylerin ve grupların ekonomik, sosyal ve siyasal hayata katılmalarını sağlar (Aslan, 2010: 259-61). Buradan hareketle sivil toplum düşüncesinin, yurttaşların gönüllülük ve katılım temelinde örgütlenmelerine yardımcı olması ve aynı zamanda siyasal sorumlulukları paylaşmalarını sağlaması nedeniyle sosyal hayatı iyileştirmek ve demokrasi bilincini yaymak gibi bir görevinin olduğu belirtilmelidir. İnsanlar birlikte yaşamaya başladıkları andan itibaren belirli kolektif ihtiyaçlara sahiptir ve bu da "örgüt" fikrinin insanlığın varlığı kadar eski olduğunun bir göstergesidir.

Bu bilgiler ışığında Sanayi devriminin ve burjuvazi sınıfının ortaya çıkışının, çağdaş sivil toplum hareketlerinin temelini oluşturduğu söylenebilir. Üretim araçlarındaki

değişikliklerin işçi sınıfının içinde bulunduğu zorlu koşulların da etkisiyle, devlet dışında bir yapılanmanın gerekliliğini ortaya koyduğu söylenebilir (Gündüz ve Kaya, 2014: 135). Toplumun değişimi, sivil girişimlerin ortaya çıkışı ve gelişimi ile yakından ilişkilidir. 19. yüzyıldan çok daha önce sivil toplum kuruluşları gönüllü olarak kurulmuştur, ancak günümüzde sivil kuruluşların ve sivil toplumun, özgürlük mücadelelerinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı bilinmektedir (Usta, 2006: 53-57). Bu bağlamda, sivil toplum hareketleri ve kuruluşları, toplumsal değişimin önemli bir parçası olarak değerlendirilmektedir.

Bunun yanı sıra, sivil toplum örgütlenmeleri, sosyal hayatı düzenleyen önemli bir aktör olarak ve küresel sorunların çözülmesinde en etkili araç olarak görülmüştür. Dünyanın birçok ülkesinde sivil toplum örgütleri, bilgi ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler nedeniyle sosyal sorunlarla mücadele etme konusunda çalışmalar başlatmış ve iletişim teknolojilerini kullanarak dünya çapında seslerini duyurmaya başlamıştır. Greenpeace ve Red Cross gibi sivil toplum kuruluşları devletlerden daha etkili olarak mücadelenin görünür bir hal almasını sağlamışlardır (Şenkal, 2003: 99-102). Bu durum, sivil toplum örgütlerinin devletlerle iş birliği içinde olmakla birlikte, bağımsız ve etkili bir rol üstlenerek küresel düzeyde sosyal değişime katkı sağladıklarını ortaya koymaktadır.

Günümüzde sivil toplum kuruluşlarının kökenleri hakkında yapılan araştırmalar, bu kuruluşların köklü geçmişe sahip olduğunu ve zaman içinde çeşitli dönüşümler geçirdiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Şenkal (2003) tarafından yapılan çalışma da sivil toplum kuruluşlarının uzun süredir var olduğuna ve değişen tarihsel koşullara uyum sağladığına işaret etmektedir. Küreselleşmenin bir sonucu olarak, devlet hizmetlerinin sınırlandırılması ve sivil toplum örgütlerinin ortaya çıkması hızla artmıştır ve bunu takiben 1980'li yıllarda, İngiltere, Fransa ve Almanya'da faaliyet gösteren bu örgütler klasik bir yaklaşımla ele alınmaya başlanmıştır. Sınırların ortadan kalkması, serbest piyasa ekonomisi, teknolojik ve bilgi teknolojisi ilerlemesi ve otoritenin paylaşılması gibi etkiler sivil toplum örgütlerinin önemini ortaya çıkarmıştır.

Sivil toplum kuruluşları, genellikle belirli bir amaç etrafında örgütlenen ve toplumun çeşitli kesimlerini bir araya getiren önemli aktörlerdir. Bu kuruluşların temel özelliklerini anlamak, onların rolünü ve işlevini daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir. Bu bağlamda kâr amacı gütmemek, gönüllü olmak, bürokratik olmamak ve esnek, devletten bağımsız, katılımcı ve çoğulcu olmak, kamu yararına uygun hareket etmek, yasal ve şeffaf olan bir yapıda olmak, sivil toplum kuruluşlarının temel özellikleridir (Usta, 2006: 38). STK'ler, demokrasinin toplumlarda kök salmasını ve somut bir değer haline gelmesini teşvik etmek için eğitim, sağlık, çevre, sosyal refah ve istihdam gibi alanlarda devlete alternatif bir işlev üstlenebilirler.

Bu yaklaşım, devletin dezavantajlı gruplara ulaşamadığı hizmetleri daha etkin bir şekilde sunarken, aynı zamanda sivil toplum kuruluşlarına yasal bir platform sağlar (Biber, 2006: 28-31). Bu sayede, sivil toplum kuruluşları demokrasiye katkıda bulunarak toplumsal gelişme ve adaletin tesisi için önemli bir rol oynamaktadır.

Bu bilgiler ışığında aşağıdaki dokuz ana başlığın, sivil toplum kuruluşlarının temel özelliklerini içerdiği söylenebilir (Yetkin Cılızoğlu, 2004: 35-36):

- Bağımsız olarak, hükümetten ayrı şekilde işlemeleri
- Devlet tarafından belirlenmemiş özel hedeflerinin olması
- Herhangi bir bireyin veya grubun çıkarları için mali amaç gütmemeleri
- Dezavantajlı gruplarla çalışmaları
- Toplumun ilgisini çeken sağlık, eğitim ve çevre gibi alanlarda iş birliği yaparak ortak bir farkındalık oluşturmaları
- Her toplumsal kesime bilgi vererek ortak bilgi ve dil düzeyi oluşumuna katkıda bulunarak toplumda bilgi düzeyi farklılıklarından doğabilecek farklılıkları azaltmaları
- Politikacılar ve karar verenler üzerinde baskı oluşturarak faaliyet göstermeleri
- Toplumsal tepki refleksinin gelişimine açık bir yapı göstererek, siyasetten bağımsız olarak kitleleri bilgilendirme ve tepkileri yönlendirme konusunda aktif olmaları
- Kitle iletişim araçlarını kullanarak bilgi toplumuna geçiş sürecinde toplumsal değişime katkıda bulunmaları

Bu özellikler, sivil toplum kuruluşlarının toplumun çeşitli kesimlerine etkili bir şekilde hizmet verme ve demokratik süreçlere katkı sağlama potansiyelini yansıtmaktadır. Son 25 yılda küreselleşmenin etkisiyle, sağlık, çevre, kültür ve ekonomi gibi alanlarda sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin önemi artmıştır. Bu açıdan bakıldığında, sivil toplum kuruluşları küreselleşmenin ve bilgi teknolojilerinin ilerlemesinin bir sonucu olarak insan hakları ve sosyal haklar alanında dünya çapında önemli bir rol oynamaktadır. Gönüllülük esasına dayanan sivil toplum kuruluşlarının toplumdaki önemi, günümüzde devletin 'koruyuculuk' ve 'otoriterlik' gibi kavramları benimseyerek toplumlara baskı altına alması ve verimsiz bir yönetim tarzı benimsemesi nedeniyle artmıştır (Yavuz, 2010: 406). Bu bağlamda, sivil toplum kuruluşları, küresel düzeyde toplumsal değişimlere öncülük eden ve insan hakları savunuculuğunda öne çıkan önemli bir aktör konumundadır.

STK'lar, dini kuruluşlar, sosyal kurumlar, kültürel kuruluşlar, eğitim kuruluşları ve politik kuruluşlar olmak üzere faaliyet gösterdikleri uzmanlık alanlarına göre kategorize edebilir (Yavuz ve Kaynar, 2015: 189). Buna ek olarak, vakıf, dernek, kooperatif, birlikler, odalar ve sendikalar gibi çeşitli adları da vardır. Daha geniş bir şekilde, sivil toplum alanında

faaliyet gösteren ve yönetime bağlı olmayan kuruluşlardır. O halde sivil toplum kuruluşları açısından tüm bu hedefleri gerçekleştirme aşamasında iletişim kurma şekilleri önem taşımaktadır. Zira STK'ler için doğru iletişimi sağlamanın çalışmalarındaki verimi artıran bir bir tarafı vardır. Bu nedenle çalışmanın devamında STK'lerde iletişim konusuna değinilecektir.

2.5.1. Sivil toplum kuruluşlarında iletişim

Sivil toplum kuruluşları, hedeflerini duyurmak, destek almak, toplumu bilgilendirmek ve işbirliği yapmak için etkili iletişim kanallarını kullanmalıdır. STK'lerin toplumsal değişimi hızlandıran ve etkisini artıran iyi planlanmış ve yönetilen iletişim stratejilerinin olması kuruluşun çalışanları arasındaki iş birliğini ve motivasyonunu artırabilmektedir. Çalışma esası gönüllülük temeline dayanan STK'lerin, hedeflerini net ve etkili bir şekilde hedef kitlelerine bildirmeleri gerekliliği iletişimin onlar açısından özel bir anlamının olduğunu gösterir (Bilbil ve Polat, 2021: 336-362). Nitekim STK'ler, kamuoyunu bilgilendirmek, amaçları doğrultusunda kamuoyu oluşturmak, kaynak elde etmek, medyayla ilişki kurmak, iş birliği yapmak ve en önemlisi yeni gönüllüler kazanmak için iletişim kurması gereken örgütlenmelerdir.

Bu kuruluşlar, varlıklarını devam ettirebilmek için iç ve dış çevreleriyle sürekli iletişim içinde olmalıdır. Bu sebeple, sivil toplum kuruluşları, çevreleriyle sürekli etkileşim içindeyken çok yönlü ve kapsamlı iletişim stratejileri kullanmalıdırlar (Wright ve Bocarnea, 2007: 217). Bu durumda sivil toplum kuruluşları için misyon, vizyon ve değerlerini gönüllük felsefesi ekseninde oluşturdukları hedef kitle ile paylaşmak zorunda oldukları belirtilmelidir (Özmutaf ve Çelikli, 2010: 2843). Bu kuruluşlar hem halkın beklentilerini karşılamak hem de devlet-özel sektör arasında bir arabuluculuk görevi üstlenmektedir. Ayrıca, stratejik halkla ilişkiler faaliyetleri yoluyla gönüllü, bağışçı, sponsor, üye ve çalışan nezdinde meşruluk kazanmaları da onlar için gereklilik arz etmektedir.

Buradan hareketle internetin, kurumlar ve ilgili halkla ilişkileri geliştirmek için yeni fırsatlar sunduğunu, geleneksel halkla ilişkiler uygulamalarının sürdürülebileceği yeni bir mecra yarattığını da belirtmekte fayda vardır (Özdemir ve Aktaş Yamanoglu, 2010: 6). İnternet kullanımı her işletme için önemli olduğu gibi, ilişkilerin inşası ve yönetimi açısından maliyet ve zaman avantajı sağladığı da görülmektedir. Çok sayıda düşünür tarafından, internetin sivil toplum kuruluşları için kritik bir kanal olarak rolünün önemi tartışılmaktadır (Özdemir ve Aktaş Yamanoglu, 2010: 14-15). İnternetin, halkla ilişkiler, fon toplama, gönüllülük, hak savunuculuğu, araştırma ve çift yönlü iletişim gibi çeşitli alanlarda sivil

toplum kuruluşlarına destek olabileceği düşünülmektedir. Bu noktada, sivil toplum kuruluşlarının internetle birlikte edindikleri güç hem iç dinamiklerini hem de dış çevreleriyle olan etkileşimlerini daha etkili bir biçimde yönlendirmelerine olanak sağlamaktadır.

Sivil toplum kuruluşlarının asıl amacı, katılımcı kültürü teşvik etmek için ortak ilgi alanlarına sahip veya belirli bir sosyal sorunun savunuculuğunu yapmayı arzu eden bireyleri bir araya getirmektir (Greenberg ve MacAulay, 2009: 67). Bu bağlamda, sivil toplum kuruluşları, destek hizmetleri sunarak ve hak savunuculuğu gibi faaliyetler yürüterek ortak çıkarlar etrafında birleşen bireylere yardımcı olmaktadır. Ayrıca, kurumsal düzeyde üyeler, bağışçılar ve gönüllülerle olan ilişkilerin maddi ve insan kaynakları açısından kurulması ve sürdürülmesi de önemlidir. Sonuç olarak, sivil toplum kuruluşları, katılımcı kültürü destekleyerek ve ortak çıkarlara sahip bireyleri bir araya getirerek toplumsal sorunlara etkili çözümler sunmak adına hem maddi konuları hem de insan kaynaklarını etkili bir şekilde yönetmekte ve kullanmaktadır. Bu kuruluşlar, sadece faaliyet gösterdikleri alanlarda olumlu değişikliklere katkıda bulunmakla kalmayıp aynı zamanda güçlü ve sürdürülebilir ilişkiler kurarak toplumun genel refahına da katkı sağlamaktadır.

Sosyal medya, geleneksel kitle iletişim araçlarına göre daha fazla özgürlük ve etkileşim sunması, hızlı ve yüksek geri bildirim oranlarıyla kullanıcılara ucuz ve etkili bir şekilde iletişim kurma fırsatı sağlar. Bu yüzden, sosyal medya hem büyük hem de orta ölçekli işletmeler ve sivil toplum kuruluşları için etkili bir araçtır. (Kaplan ve Haenlein, 2010: 67). Bu açıdan bakıldığında, sivil toplum kuruluşlarının sosyal medyayı, etkinlikleri duyurmak, çağrı yapmak ve imza kampanyası düzenlemek ve sivil toplumu ilgilendiren konular hakkında kamuoyunu bilgilendirmek için kullandıkları söylenebilir (Onat, 2010: 107-108). ABD'de 2007 ve 2008 yıllarında Fortune dergisi tarafından belirlenen 200 sivil toplum kuruluşunun sosyal medya kullanımı üzerine yapılan bir araştırma, bu kuruluşların yaklaşık %80'inin sosyal medyanın faydalı olduğuna inandığını ortaya koymuştur (Barnes ve Mattson, 2009). Bu sonuçlara ek olarak, örneklemdaki STK temsilcilerinin sosyal medya kullanımı iki yıl içinde %75' ten %89' a yükseldiği de ifade edilmiştir.

Gelişen internet teknolojilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan sosyal medya, çağdaş dünyada nasıl iletişim kurulacağını etkileyerek iletişimin yer ve zaman kısıtlamalarından kurtulmasına da olanak sağlamıştır (Castells, 2013). Sosyal medya, ana akım medyada seslerini duyuramayan dezavantajlı insanlarla hızlı ve anlık bir şekilde iletişim kurma, organize olma ve destek kazanma konularında etkili bir biçimde yer almaktadır. Buradan hareketle sosyal medya, toplumsal hareketlerin her türünde iletişim ve örgütlenme açısından merkezde yer alıyor denilebilir.

Sürekli olarak artan bir popülerlik kazanan ve kullanım alanlarını genişleten sosyal medya platformları forumlar, wikiler, bloglar, mikrobloggerlar, sosyal ağlar, içerik paylaşım siteleri, sanal dünyalar, sosyal imleme siteleri vb. gibi sınıflandırılabilirler (Akar, 2011: 43). Sonuç olarak, sivil toplum kuruluşlarının sosyal medya kullanımının giderek arttığı ve bu platformların etkin bir iletişim aracı olarak benimsendiği gözlemlenmektedir. Bu gelişme, kuruluşların etkinliklerini duyurma, destek çağrıları yapma ve toplumun gündemine dair konularda bilgilendirme yapma konularında sosyal medyayı başarılı bir biçimde kullanarak kapsamlı bir etkileşim ve destek sağlamalarına olanak tanımaktadır. Bu nedenle, sivil toplum kuruluşlarının sosyal medyayı stratejik bir iletişim aracı olarak benimsemeleri, toplumsal etki yaratma potansiyellerini artırmalarına ve amacına daha etkili bir şekilde ulaşmalarına katkı sağlayabilir.

2.5.2. Kadın odaklı sivil toplum kuruluşları

Kadın odaklı sivil toplum kuruluşları (STK'ler) dünya çapında ve Türkiye'de kadınların güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu kuruluşlar, toplumun her kesiminden kadınların yaşam koşullarını iyileştirmeye ve potansiyellerini ortaya çıkarmaya yönelik çabalarına önemli katkılar sağlarlar. Sadece kadınların değil, toplumun genel refahı ve adaleti için kadın odaklı STK'ler büyük önem arz etmektedirler.

Kadın odaklı sivil toplum kuruluşları, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinde önemli bir rol oynar ve kadınların haklarını savunmak ve güçlendirmek için çalışmalar yürütür. Bu açıdan incelendiğinde, Avrupa'da kadınların tarihsel süreçte kolektif olarak bir araya gelmesi ilk kez 1800'lerin başlarında gerçekleşmiştir (Menteş, 2008: 21-22). Ekonominin devlet tarafından en az düzeyde müdahale altına alınması anlamına gelen “Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” fikrinden hareketle ortaya çıkan sivil toplum eylemlerinin temelleri ise on ikinci yüzyıla kadar uzanmaktadır. Kadınların haklarını arayabilecekleri ortamı sağlayan sivil toplum girişimleri, 1789 Fransız Devrimi'nin, bireyciliği ve özgürlük kavramını gündeme getirmesiyle başka bir boyut kazanmıştır. Temel hak ve özgürlükler, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi tarafından garanti altına alınarak kadın hareketinin ortaya çıkışıyla eşitlik için mücadeleler başlamıştır. Bu bilgiler ışığında, kadın sivil toplum hareketlerinin, dönemine ait sosyal, siyasi ve ekonomik dinamiklere bağlı olarak şekil aldığı söylenebilir.

Fransa da dahil olmak üzere tüm dünyada kadın hakları, İkinci Dünya Savaşı sırasında daha geniş kadın kitlelerine ulaşmıştır (Yapar Gönenç, 2012: 66-68). Kadınların toplumsal hak ve özgürlüklerini kazanmaları için İkinci Dünya Savaşı sırasında erkeklerin askere

gitmesi ve erkeklerden boşalan yerlere kadınların yerleştirilmesi önemli bir gelişme olmuştur. Bu dönemde kadınlar eşit eğitim, mülkiyet ve istedikleri işte çalışma hakkını elde etmişlerdir. Bu bağlamda kadın sivil toplum hareketlerini destekleyen birkaç olay yaşanmıştır (Menteş, 2008: 21-30):

- 1889 yılında, May ve Briant adına çalışan kibritçi kadın işçilerin Londra'da vasıfsız işçiler arasında sendikalaşma hareketini başlatması,
- 1 Mayıs 1900'de, İngiltereli kadınların oy hakkı için Lancashire'de dilekçe kampanyası başlatması,
- Kadınların siyasal partilere üye olmaları ve katılımlarının kabul görerek Almanya'da 1908 yılında siyasal hayata katılmaları için önemli bir adım atılması,
- 1911 yılında İngiltere'de 18 fabrikada binlerce kadın işçinin grev yapması gibi örnekler bunlardan bazılarıdır.

Sivil toplum kuruluşları, kamusal alanda kadınların görünür olma mücadelelerinde önemli bir rol oynar. Buna karşın Sivil toplum kuruluşlarının yönetimi, çalışma konuları ve faaliyetleri tarihsel olarak daha çok "erkek alanı" olarak görülmüştür (Gök, 2014: 4). Bununla birlikte kültürel ve toplumsal alışkanlıklar nedeniyle kadınların kamu ve sivil toplum kuruluşlarında yetersiz temsil edilmesinin dikkatleri çekmesiyle küreselleşmenin getirdiği sivil girişim alanında büyük bir değişiklik meydana gelmiş ve bazı sivil toplum kuruluşları kadın odaklı çalışmaya başlamıştır. 1990' dan itibaren kadın hareketleri kapsamında birçok dernek ve vakıf kurulmaya başlamıştır. Bu vakıfların temel amacı, eşitsizlik, aile içi şiddet ve kadın öznel toplumsal konular olduğu için kadınlara odaklanarak kadına yönelik şiddet, kadınların sosyal ve ekonomik açıdan güçlendirilmesi yoluyla ortaya çıkan sorunların çözümü üzerine yoğunlaşmıştır.

2.5.3. STK'lerde Gönüllülük

Gönüllü çalışmalar, hem bireysel amaç ve anlam arayışını tatmin etmek hem de topluma fayda sağlamak için insanların içindeki toplumsal gelişime katılma arzusunun sivil toplum kuruluşları yoluyla hayata geçirilmesidir. Bunun yanı sıra gönüllü çalışmalar, kişilere sahip oldukları birikimlerini topluma fayda sağlayacak şekilde paylaşarak mutlu olmalarını da sağlayan uğraşlardır (Betil, 2013: 16). Gönüllülük kavramının tıpkı faaliyet alanlarında olduğu gibi sürekli bir değişim halinde olduğunu belirtmek gerekmektedir. Önceleri yoksul ve evsizlere gıda, giyim ve barınma yardımı sunan, dezavantajlı gruplara destek vermekle özdeşleştirilen bir anlam taşıırken, günümüzde eşitsizlik ve yoksulluğu azaltmak, sosyal dayanışmayı güçlendirmek, kültürler arası iletişimi güçlü tutmak gibi çok yönlü bir süreç

haline gelmiştir (Bağcı, 2013: 48). Günümüzde gönüllülük, daha geniş toplumsal sorunlara yönelik çözümler üretme ve toplumsal dönüşüme katkı sağlama amacını taşıyan bir anlam yelpazesi sunmaktadır. Bu bağlamda, gönüllülük kavramının evrimi, toplumun değişen ihtiyaçları ve beklentileriyle paralel olarak şekillenmiş ve derinleşmiştir.

Toplumun ihtiyaçları doğrultusunda gerek ülkemizde gerekse dünyada başta gelen bir alan olarak insan hakları mücadelesinden söz edilebilir. Dünyanın dört bir yanında insanların maruz bırakıldığı ihlaller, insan hakları gönüllüleri için değiştirilmesi gereken çok sayıda konu ve başlık olduğunu hatırlatmaktadır (Kapusuz, 2013: 81). Bunlardan başlıcaları olarak çocuk hakları, kadın hakları, LGBTİ artı hakları, kültürel haklar ve sosyal haklar, insan hakları savunucularının mücadele vermesi gereken konu başlıklarından olmuştur. Bu alanlarda gönüllü olarak faaliyet gösteren bireyler, toplumsal bilinç oluşturarak, hak ihlallerine karşı durarak ve etkili mücadele stratejileri geliştirerek insan hakları savunuculuğuna önemli katkılarda bulunmaktadır.

Daha önce de söz edildiği üzere gönüllülük temelli faaliyet sürdüren sivil toplum kuruluşları, kamu yararını gözeterek insanların sosyal, kültürel, finansal ve çevresel olmak üzere pek çok konuda ortak çıkarını desteklemek üzere varlık göstermektedirler (Duman, 2021: 33). Bu bağlamda STK'ler demokrasinin temelini oluşturan, toplumsal sorunların çözümünü destekleyen kamuoyu oluşturan ve politika yapım sürecinde etki sahibi olan ve farkındalığı yükselten bir işleve sahiptirler. Gönüllü çalışmaların etkinleşmesine olanak sağlayan sivil hareketlerin genişlemesi ve yayılması ancak toplumun kültürel gelenekleriyle mümkün hale gelebilmektedir. Yaygın katılım sağlayan toplumlarda sivil ya da siyasi faaliyetler, hayat kalitesinin artması, aktif katılım sağlayan vatandaşlık modelinin güçlü olması anlamına gelir (Ehrlich, 1997: 57). Gönüllü katılım ve maddi destek, sivil toplumun gelişimi için en önemli iki kaynaktır. Bu katılımı sağlamak adına ise gönüllü katılımcı ile güven ilişkisi kurarak yetki verilmesi, katılımcıyı motive etmek bakımından önemlidir.

STK'ler, bünyesinde uğraş veren ve temel özelliği gönüllülük olan bireyleriyle, demokratik değerleri teşvik eden ve toplumsal düzenin daha adil ve sürdürülebilir olmasına katkıda bulunan önemli aktörlerdir. Gönüllü olarak toplumsal refaha katkı sağlamayı amaç edinmiş bu kişilerin motivasyon kaynakları herhangi bir maddi kazanç ya da ödülenden etkilenmeyen içsel motivasyonlar ve daha çok kişinin, çevresinden gelen ödüllendirme ile ilgili dışsal motivasyonlardır (Finkelstien, 2009: 654). Başkalarının hayatına dokunabilmenin verdiği içsel huzur, bunun kişide yarattığı özdeğer duygusu ve bu yolla geliştirilen manevi ve ahlaki değerlere bağlılık, içsel motivasyonların birkaç örneğidir. Dışsal motivasyon kaynakları açısından ise topluma katkı sağlayan bireyin sosyal açıdan kabul görmesi,

sağladığı toplumsal faydanın getirdiği ait olma duygusu ve gönüllü olarak katıldığı çalışmaların kendisini de bir taraftan geliştiren ve yeni beceriler kazanmasına olanak tanıyan özelliklerinin olmasıdır denilebilir.

Toplumsal değişim ve dönüşüm söz konusu olduğunda gerek ülkemizde gerekse dünyada gönüllülük temelli çalışmaların başını çeken STK'lerden biri olarak kadın derneklerinin çalışmaları akla gelmektedir. Kadın derneklerinde gönüllü faaliyetlerde bulunan kadınların gönüllülük motivasyonları ve deneyimleri üzerine yapılan bir çalışmada, önde gelen bir sonuç olarak kadınların başkalarına yardım ederek toplumu daha iyiye götürme arzusunun yattığı görülmektedir (Altun ve Demirişler, 2023: 146). Gönüllü olarak çalışmanın insana verdiği içsel ödüller kadınların gönüllü katılımının devam etmesindeki önde gelen faktör olarak görülmüştür. Çoğunluğu toplumsal cinsiyet eşitliğini hedef almış kadın derneklerinin pek çok alanda eğitim veren, bilinç yükseltme kampanyaları düzenleyen, ihtiyaç halinde hukuki destek veren, şiddete uğrayan kadınları güvenli sığınaklara yönlendiren, kadınların ekonomik açıdan güçlenmesine destek vererek projeler üreten, kendi içinde güçlü ağlar oluşturarak kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla savunuculuk çalışmaları yürüten kuruluşlar olduklarının altı çizilmelidir.

Zira kadın dernekleri, gönüllülük temelli faaliyetleriyle toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinde önemli bir role sahiptir. Bu derneklerin çabaları, kadın hakları konusundaki farkındalığı artırmanın yanı sıra hiç şüphesiz ki kadınların toplumda daha güçlü bir konuma gelmelerine katkı sağlamaktadır. Bu bilgiler ışığında geldiğimiz çağın gönüllülük çalışmalarını etkileyen bir yanının olup olmadığı ise üzerinde durulması gereken noktalardan biridir. İnternet, tarihin önemli buluşlarından biri olarak kabul görmektedir ve birçok insan tarafından toplumun önemli bir parçası olarak görülmektedir. Bu teknolojik gelişme, bir dizi alanda büyük değişimlere yol açmış ve gönüllülük gibi sosyal aktiviteleri etkilemiş ve dönüştürmüştür (Özesmi, 2013: 96). Sosyal ağlar ve sosyal medyanın, gönüllülerin ve STK'lerin kolayca haberleşmesine ve örgütlenmesine olan katkısı yadsınamaz düzeydedir. Mobil uygulamaların ve akıllı telefonların yaygınlaşmasıyla birlikte, gönüllülükte yeni açılımlar da ortaya çıkmıştır.

Geçmişte zorlu ve yavaş işlemler, internetin varlığıyla birlikte basitleşmiş, hızlanmış ve hatta zaman zaman anında gerçekleşebilir hale gelmiştir. İnternetin bu etkisi, gönüllülük faaliyetlerinde de fark edilir bir şekilde ortaya çıkmış, insanların daha kolay bir şekilde bir araya gelmelerine, bilgiye ulaşmalarına ve gönüllü projelere katılmalarına olanak tanımıştır. Sonuç olarak, internet ve teknolojik gelişmeler, gönüllülük alanında önemli değişikliklere neden olmuş ve gönüllülerin iletişim, koordinasyon ve saha çalışmalarını daha etkili bir hale

getirmiştir. Bu gelişmeler, sosyal medyanın gücünü ve mobil uygulamaların pratik kullanımını vurgulayarak, gönüllülük faaliyetlerinin yaygınlaşmasına ve sivil toplum kuruluşlarının etkileşimlerini artırmasına katkı sağlamaktadır. Teknolojinin ilerlemesi, gönüllülük alanındaki potansiyeli genişletmiş ve bu alanda yeni olanaklar yaratmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Yöntemi

Bu çalışma, kadın odaklı sivil toplum kuruluşları tarafından sosyal medyanın siberfeminist bir aktivizm alanı olarak nasıl ve hangi motivasyonla kullanıldığını, kadın örgütleri üyeleriyle (STK başkanı, üyesi, çalışanı, gönüllüsü) yapılacak derinlemesine görüşmeler yoluyla ortaya çıkarmak, bu durumun altında yatan özü bulmak ve betimlemek üzere tasarlanmıştır. Kadın örgütlerinin gerek kadınlara ulaşmada gerekse şiddetin önlenmesinde yaptıkları bilinçlendirme çalışmaları yadsınamayacak düzeyde önem taşımaktadır. Buradan hareketle bu çalışmanın sosyal medyanın kadın meselesinde önlem alma, bilinçlendirme ve politika üretme konularındaki yerinin ve öneminin tartışılarak ortaya konulacağı çerçevede ilerlemesi planlanmaktadır. Bu sayede internetin bize sunduğu bu yeni mecraların kadınlar tarafından nasıl bir anlam taşıdığı, kadın örgütlerinin bu konudaki deneyimlerinden hareketle tartışılacaktır.

Ortak bir hedef için, istedikleri değişimi ve dönüşümü elde etmek amacıyla, birlikte hareket eden kişilerden oluşan grubun kolektif eylemlerini toplumsal hareketler olarak tanımlayabiliriz. Diğer bir ifadeyle toplumsal hareket, toplumun hayatın herhangi bir alanıyla ilgili değişim ve dönüşüm talebini kolektif bir hareketle davranışa dökme şeklidir denebilir (Türkdoğan, 2013: 17). Kitlese hareketler, Bilgi İletişim Teknolojilerinin toplumsal hareketleri anında belgeli bir şekilde ortaya koyabileceğini göstermektedir. Bu konuda medyada yer alan pek çok gösteri, protesto ve değişim yaratan toplumsal hareket ses getirmektedir (Hall, 1996: 149). Bu açıdan bakıldığında, sosyal medyanın kadın hareketi için toplumsal değişimin hedeflendiği başlıca aktivizm alanlarından biri olduğu söylenebilir.

İnternet teknolojilerinin ve sosyal medyanın yaygın hale gelmesiyle birlikte kadın hareketi de farklı bir biçim kazanmıştır (Tilly, 2004; Hannigan, 1990: 247). Sosyal medya platformlarının kadınlarla ilgili meselelerde bilinçlendirme çalışmaları kapsamında sokak yerine internet üzerinden bir aktivizm alanı oluşturduğu görülmektedir. Bu bilgilere dayanarak bahsi geçen internet temelli yeni aktivizm alanı için siberfeminizm gösterilebilir (Aydemir, 2021: 40; Joyce, 2010: 9; Fotopoulou, 2014: 993). Siberfeminizm üçüncü dalgada başlayan, dördüncü dalga feminist hareket içinde internet teknolojisinin yaygın hale gelişiyle hızlı bir gelişme gösteren kuram ve uygulamadır. Wilding (1998: 7) teknolojiye gelişmelerin dünya üzerinde hız kazanmasıyla feminist hareketin de bu değişime uyumlu hareket etmesi gerektiğini belirterek ve ataerki boyunduruğunda kalma riski taşıyan kadınların

çözüm yolu olarak siberfeminizmin doğduğunu iddia etmektedir (Paasonen, 2011: 342; Rechbach, 1998: 11).

Kadın odaklı STK'lerin siberfeminist bir bakış açısıyla sosyal medyayı nasıl kullandıklarına dair deneyimlerinin açığa çıkarılması odağında yürütülen bu çalışmada katılımcıların deneyim süreçlerinin derinlemesine betimlenmesi ve yorumlanması önem arz etmektedir. Bu sebeple, bu çalışmada nitel araştırma yöntemiyle ilerlenecektir. Niteliksel metot sosyal fenomenleri, süreçleri ve etkinlikleri, insanlar arasındaki ilişkileri anlamak ve keşfetmek amacıyla kullanılmaktadır (Kümbetoğlu, 2020: 17). Bu sebeple, yöntemin temelinde yer alan anlama, kavrama ve yorumlama özellikleri tam olarak araştırılan konu ile uyum sağlaması sebebiyle tercih edilmiştir. Zira bu çalışma kadın odaklı sivil toplum kuruluşları tarafından sosyal medyanın siberfeminist bir aktivizm alanı olarak nasıl ve hangi motivasyonla kullanıldığını, kadın örgütleri üyeleriyle (STK başkanı, üyesi, çalışanı, gönüllüsü) yapılacak görüşmeler yoluyla ortaya çıkarmak, katılımcıların bu konudaki deneyimlerini anlamak, kavramak ve yorumlamak üzere tasarlanmıştır.

Çalışmanın problemi, kadın odaklı STK'lerin sosyal medyayı, siberfeminist bir aktivizm alanı olarak nasıl ve hangi motivasyonla kullandıklarını “Katılımcıların Toplumsal Konumlarının Betimlenmesi- Demografik Tartışmalar”, “STK'lerin Genel Özellikleri”, “Gündelik Hayat, Siberfeminizm, İnternet ve Kadın Hareketi” ve “Kadın Hareketinin Geleceğine Dair Anlatılar” başlıkları çerçevesinde derinlemesine analiz edilmesi üzerine temellendirilmiştir. Bu bilgiler ışığında bu doktora tez çalışması, kadın odaklı sivil toplum kuruluşları tarafından “sosyal medya, siberfeminist bir aktivizm alanı olarak nasıl ve hangi motivasyonla kullanılmaktadır?” temel araştırma sorusunun yanında, aşağıdaki alt araştırma sorularına da yanıt aramaktadır:

1. Kadın örgütleri sosyal medya aktivizmi yaparken nasıl deneyimler yaşamaktadırlar?
2. Sosyal medya aktivizminin avantajları nelerdir?
3. Sosyal medya aktivizminin dezavantajları nelerdir?
4. Kadın örgütleri kadın sorunlarına ilişkin çalışmalarında geleneksel yöntemlerden farklı olarak sosyal medya aktivizmini hangi açılardan ve nasıl kullanmaktadırlar.
5. Kadınlara ulaşmada ve kadınlara ilişkin sorunların çözümünde sosyal medya ya da dijital mecralar nelerdir ve nasıl kullanılmaktadır.
6. Bu alandaki dijital mecralara ulaşmada ve kullanmada eşitsizliklerle ve zorluklarla karşılaşılması halinde bunları aşmak için neler yapılmaktadır/yapılmalıdır?

7. Dijital mecralar her kesimden kadın kullanıcının ulaşımına uygun mudur? Değilse bunun için neler yapılmaktadır/yapılmalıdır.

3.2. Veri Toplama Araçları ve Katılımcıların Belirlenmesi

Verilerin niteliği üzerinde karar verici faktör olarak, seçilen yöntemin ne olduğu ve araştırmacının tercih ettiği kuramsal çerçeve önem taşımaktadır. Bu bağlamda çalışmada kullanılan nitel araştırma metodunu temellendiren kuramsal gelenek, çalışmanın konusu ve amacına hizmet eder nitelikteki yorumsamacı geleneğe dayanmaktadır. Yorumsamacı geleneğe göre katılımcıların ifadelerindeki tekrar ederek vurgulanan görüşler anlamı ortaya çıkaran ipuçlarıdır ve yorumsamacı gelenek sayesinde araştırmacı, sosyal gerçekliği derinlemesine verilerle ortaya koyma şansına sahip olabilmektedir (Kümbetoğlu, 2020: 72). Buradan hareketle, kadın odaklı sivil toplum kuruluşları tarafından sosyal medyanın siberfeminist bir aktivizm alanı olarak nasıl ve hangi motivasyonla kullanıldığını ortaya çıkarmak, bu durumun altında yatan özü bulmak ve betimlemek üzere elde edilecek veriler derinlemesine görüşme tekniğiyle elde edilmiştir. Patton'ın (1987: 108) da belirttiği üzere “görüşme beceri, duyarlılık, yoğunlaşma, bireylerarası anlayış, öngörü, zihinsel uyanıklık ve disiplin gibi pek çok boyutu kapsaması açısından hem sanat hem de bilimdir”. Bu açıdan değerlendirildiğinde Stewart ve Cash (1985: 23)'e göre görüşme, “önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için yapılan, soru sorma ve yanıtlamaya dayalı, karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim süreci” olarak sıradan bir konuşmadan oldukça farklı bir tekniğin tanımıdır. Burada görüşmenin amacının bireyin iç dünyasına girerek, merak edilen konu hakkında, direkt olarak gözlenemeyen tutum, algı, düşünce biçimlerini, kişinin bakış açısını ortaya koyacak verilerle elde etmektir.

Bu bilgiler ışığında, çalışmanın amacına en uygun şekilde denk düşeceği düşünülen soru sorma tekniği olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Bu form araştırmacıya görüşme zamanını etkili bir şekilde kullanma, soruların daha sistematik bir şekilde sorulması ve yanıtların alınması şansını verdiği gibi gerekli görülen durumlarda ek soruların sorulmasına ya da bazı soruların gereksiz olması durumunda es geçilmesine olanak tanımasıdır (Kümbetoğlu, 2008: 75). Yarı yapılandırılmış görüşme formu, kadın odaklı STK'lerden katılımcıların bağlı bulundukları STK'lerin faaliyet alanlarının neler olduğu, katılımcıların oradaki görevlerinin neler olduğu ve bu görevleri yerine getirmedeki motivasyonlarının neler olduğu, katılımcıların bağlı olduğu STK özelinde teknoloji/ internet kullanımının kadın hareketi üzerindeki etkisinin neler olduğu ve kadın hareketinin geleceğine dair katılımcıların düşüncelerinin neler olduğunu ortaya çıkarmak, altında yatan özü bulmak

amacını taşıyan soruları kapsamaktadır. Bu açıdan bakıldığında çalışma kapsamında yapılan derinlemesine görüşmenin, soruların katılımcı ve araştırmacı arasında herhangi bir sıra izlenmeden, sohbet havasında sorulup yanıtladığı tarzda geçtiği belirtilmelidir. Bunun yanı sıra, görüşmenin gidişatına göre ihtiyaç halinde ek soru sorma ya da kimi soruların gereksiz olması halinde es geçilmesi gibi durumları gerektiren bir görüşme deneyimlenmiştir.

Bu çalışmada, kadın odaklı sivil toplum kuruluşları bünyesinde faaliyet gösteren STK başkanı, üyesi, gönüllüsü, çalışanı olan katılımcılar yer almıştır. Nitel araştırmalarda örneklem, araştırmacının teorik yaklaşımına uyumlu bir şekilde “belirli bir kriter veya özelliğe bağlı olarak seçilen birey ve gruplardan oluşur” (Black, 2002: 61). Dolayısıyla bu çalışmada sistematik örneklem türlerinden biri olan amaçsal örnekleme kriterlerine göre kadın odaklı STK’ler bünyesinde faaliyet gösteren katılımcılar seçilmiştir. Tesadüfi olmayan ya da raslantısal olmayan diye de adlandırılan seçkisiz olmayan örnekleme tekniği bir keşfetme çabasını içermesi sebebiyle nitel araştırmalarda kullanılması uygun görülen bir tekniktir (Denscombe, 1998: 25). Bu çalışmada bir seçkisiz olmayan örnekleme tekniği olarak amaçsal örnekleme türlerinden biri olan ölçüt örnekleme tekniğine göre örneklem belirlenmesi yapılmıştır. Ölçüt örneklemede bir araştırmada birimlerin belli niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesneler ya da durumlardan oluşması belirlenen ölçütü karşılaması gerekliliği vardır. Bu bağlamda çalışmada kadın mücadelesinde yer alan kadın odaklı STK’ler ölçüt olarak belirlenmiştir. Kadın odaklı STK’ler ifadesiyle anlatılmak istenen “1- Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği, Girişimcilik Odaklı STK’ler/ 2- Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK’ler/ 3- Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK’ler” gibi kadın mücadelesinde etkin olan STK’lerdir. Kadın mücadelesi belirli alanlarla sınırlı kalmadığı, hayatın içindeki her konuda bu mücadelenin devam ettiği gerçeğinden yola çıkarak, mücadele içinde olan STK’leri mümkün olduğunca kapsamlı bir örnekleme sunmak hedeflenmiştir. Nitekim bu çalışmada kadın odaklı STK’ler kapsamında “dernek, vakıf, kooperatif, kent konseyi kadın meclisi, kolektif, savunma ağı ve kadın dergisi” üyeleri ile görüşmeler yapılmıştır. Kadın odaklı STK’ler kapsamında görüşülen 30 katılımcıdan 17’si kadın derneklerinden, 4’ü kadın kooperatiflerinden, 2’si kent konseyi kadın meclisinden, 2’si vakıf, 2’si savunma ağı, 2’si kadın dergisi ve 1’i de kolektif üyesidir. Görüşmelerin etkileşimi artırması nedeniyle yüz yüze yapılması öncelikli amaç olduğundan ilk etapta Antalya’daki kadın odaklı STK’lerden katılımcılara <https://www.siviltoplum.gov.tr/> adresindeki iletişim bilgileri üzerinden ulaşılmıştır. Toplamda 22 STK’dan 30 katılımcı ile görüşmeler yapılmıştır ve bu STK’lerden 15’inden birer katılımcı, 6’sından ikişer katılımcı ve 1’inden 3 katılımcıya ulaşılarak görüşmeler yapılmıştır. Aynı STK’dan iki ve üç katılımcı ile

yapılan görüşmelerde raslantısal olmayan bir diğer örneklem biçimi olarak kartopu örneklem tekniğine başvurulmuştur. Bu teknikle, aynı STK'den başka kimlerle görüşülebileceği sorusundan yola çıkarak ikinci ve üçüncü katılımcılara da ulaşılması sağlanmıştır. Bu bilgiler ışığında, bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derinlemesine görüşme tekniği ile kadın odaklı STK'lerden 30 katılımcı ile görüşülmüştür. Örneklem büyüklüğü ise çalışma sırasında veri doyum noktasına erişinceye kadar devam etmiştir (Glaser, 1978: 36). Görüşmelerden elde edilen verilerin tekrar etmesi ve çalışma kapsamında yeni bilgilere ulaşamaması doyum noktasına ulaşıldığını göstermektedir.

Derinlemesine görüşmelerin çalışmanın konusu ve amacı doğrultusunda gerçekleştirilmesi açısından Kvale'nin (2007: 35) "görüşmenin yedi aşaması" adında ortaya koyduğu çalışma planı takip edilerek, ilk olarak görüşme sorularının temalar- alt temalar sınıflandırılması yapılmıştır ve görüşme formu tasarlanmıştır. Bu aşamayı takiben yarı yapılandırılmış görüşme formu eşliğinde görüşmeler yapılmış, hemen sonrasında görüşmeler deşifre edilerek yazılı bir metin haline getirilmiştir. Çalışmanın ilerleyen kısmında daha detaylı anlatılacak olan analiz kısmı, sonuçların geçerlilik ve güvenilirliğini gösteren doğrulama ve son olarak da bilimsel ölçütlere göre raporlanması aşamalarını içeren bir çalışma planı takip edilmiştir.

Kadın odaklı STK'ler bünyesinde faaliyet gösteren katılımcıların siberfeminist bakış açısıyla, bağlı oldukları STK'de sosyal medyayı kullanmaya yönelik deneyimlerini ortaya çıkarmak üzere tasarlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formu dört ana başlık ve bu başlıklara göre belirlenmiş alt başlıklardan oluşmuştur:

- 1) Katılımcıların Toplumsal Konumlarının Betimlenmesi- Demografik Tartışmalar
- 2) STK'lerin Genel Özellikleri

Faaliyet Alanlarına Göre STK'ler

- Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği, Girişimcilik Odaklı STK'ler
- Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'ler
- Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'ler

STK'lerde Rol ve Duygular: Katılımcıların Görevleri ve Deneyimleri

- Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği, Girişimcilik Odaklı STK'lerden Katılımcılar
- Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'lerden Katılımcılar
- Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'lerden Katılımcılar

- 3) Gündelik Hayat, Siberfeminizm, İnternet ve Kadın Hareketi

- Gündelik Hayatta İnternet Kullanımı

- İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Kadın Mücadelesine Etkisi
- İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Kadın Mücadelesi Açısından Katılımcıyı Etkileyen Yönleri
- İnternet Teknolojisi/ Sosyal Medya Üzerinden STK ile Bağlantı Kuran Kadınların Yoğunluğuna Dair Düşünceler
- İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Daha Fazla İnsana Ulaşma Üzerindeki Etkisi
- İnternetin/ Sosyal Medyanın Kadın Mücadelesinde Bir Örgütlenme Alanı Olmasına İlişkin Görüşler
- İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Kadına Yönelik Şiddetle Mücadeleye Etkisi
- İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Ekonomik Açıdan Kadının Güçlenmesine Etkisi
- Gelişen İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Olduğu Dönemdeki Kadın Mücadelesi ile Bunların Olmadığı Zamanların Kıyaslanması

4) Kadın Hareketinin Geleceğine Dair Anlatılar

- Türkiye Kadın Hareketinin Katılımcı Açısından En Büyük Kazanımı
- Türkiye’de Kadın Hareketinin Geleceğine Dair Düşünceler

Çalışma, daha anlaşılır ve sistematik hale gelmesi açısından 4 tema ve buna bağlı olarak oluşan alt temalarla başlıklandırılmıştır. 4 ana temaya ve alt temalara, ilk aşamada yapılan derinlemesine görüşmelerin çözümlenmesini takiben araştırmacı tarafından oluşturulan temel kodlarla ulaşılmaya başlanmıştır. Temel kodların oluşmasıyla ana temalar ve alt temalar şekillenmiştir. Çalışmanın güvenilirliğini artırması açısından aynı işlem tez danışmanı tarafından da tekrar edilmiştir. Araştırmacı ve tez danışmanının üzerinde uzlaşma sağladığı kodlama tezin nihai “tema-alt tema” kodlaması olmuş ve analiz buna göre yapılmıştır. Buradan hareketle, araştırma probleminin belirlenmesine dayanarak yapılan analizler ve bu analizler sonucunda ortaya çıkan farklı konuların, görüşmenin temel yapısını oluşturduğu ve bu yapı içerisinde, araştırmacının, keşfetmek istediği diğer boyutları ve problemleri çeşitli alt başlıklar altında yerleştirdiğini hatırlamakta fayda görülmektedir (Kümbetoğlu, 2008: 94). Bu aşamada, görüşme rehber formunun nihai halini oluşturmak ve araştırma tasarımında planlanan tüm boyutların bu rehber mülakat formunda yer aldığından emin olmak için bir pilot çalışma (ön araştırma) yapılması gerekmektedir. Bu çalışmada, uygun konu başlıkları ve soruların 2 pilot görüşme kapsamında denenmesinden sonra, görüşme rehber formunda, çalışmanın amaçları doğrultusunda gereklilik arz eden değişiklikler yapılmıştır ve formun nihai haline ulaşılmıştır.

Amaçsal örneklem tekniklerinden olan ölçüt ve kartopu örneklem teknikleri kullanılarak ulaşılan kadın odaklı STK'lerden 30 katılımcı ile yapılan derinlemesine görüşmelerin ilki 13 Mart 2023 tarihinde, son görüşme ise 19 Mart 2024 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan görüşmenin öncesinde aydınlatılmış onam almak çalışmanın etiğe uygun yürütülmesi açısından önemli unsurlarından biridir. Bu amaçla katılımcıların çalışmaya dair gerekli bilgileri görebildikleri ve gönüllü olarak katıldıklarına dair aydınlatılmış onam formu aracılığıyla onayları alınmıştır. Katılımcıların onamları, çalışma kapsamında görüşülen toplam 30 katılımcının 18'i ile yüz yüze görüşmeler sırasında alınırken, 12 katılımcının tercihlerine bağlı olarak çevrimiçi (Teams, Zoom, WhatsApp) ya da telefon üzerinden yapılan görüşmelerde onamları çevrimiçi iletilen form üzerinden alınmıştır. Görüşmenin en başında araştırmacının kendini tanıtmayı, çalışmanın amacının belirtilmesi, görüşmenin muhtemel süresinin ne kadar olacağının belirtilmesi, katılımcının izin ve onayının alınması aşamalarından sonra görüşmeler ses kaydı alınarak başlatılmıştır. Yüz yüze görüşmelerde araştırmacı ses kaydını mobil telefon ses kayıt programı üzerinden alırken, çevrimiçi görüşmelerde kullanılan çevrimiçi programın kayıt alma özelliği kullanılarak görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Çalışma boyunca 30 katılımcı ile toplamda 745 dakika görüşme yapılmıştır. Görüşmeler genel itibarıyla ifade etmek gerekirse ortalama 25-30 dakika sürmüştür.

Çalışmaya katılan toplam 30 katılımcının 23'ü Antalya'daki kadın odaklı STK'lerden olmalarına rağmen bunların 18'i ile yüz yüze görüşme gerçekleştirilebilmiştir. Katılımcıların özel sebepleri dolayısıyla (bacağının alçıda olması, o sırada Antalya'nın uzak bir ilçesinde bulunuyor olması, yoğun çalışması sebebiyle zaman ayırma kısıtlılığı gibi katılımcı nedenleriyle) Antalya'daki diğer 5 katılımcıdan 3'ü ile çevrimiçi (Teams, WhatsApp) görüntülü görüşme yapılırken, 2'si ile mobil telefon üzerinden görüşülmüştür. Antalya'da yüz yüze görüşmeler, katılımcılar ve araştırmacının birlikte karar vererek planladıkları yer ve zamanda gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı çalışmasına katkı sunan katılımcıların talepleri doğrultusunda hareket etmiştir ve yüz yüze yapılan 18 görüşmenin 6'sı katılımcıların bağlı olduğu dernek binasında, 4'ü avukatlık bürosunda, 2'si bir kafenin nispeten sessiz bir köşesinde, 2'sinin belediye çalışanı olmaları nedeniyle o sırada kullanılmayan bir belediye salonunda, 1'i tıp doktoru olan katılımcının muayenehanesinde, 1'i katılımcının evinde, 1'i katılımcının görüşme sırasında takı standında çalışıyor olması sebebiyle stant yanında, 1'i katılımcı öğretmen olması sebebiyle bir lisenin sessiz olan boş bir sınıfında gerçekleşmiştir. Antalya'daki görüşmelerin haricindeki 7 görüşmenin 4'ü İstanbul'dan, 1'i İzmir'den, 1'i Ankara'dan, 1'i de Çanakkale'den katılımcılarla gerçekleştirilmiştir. Bu 7 görüşmeden 3'ü

mobil telefon görüşmesi üzerinden yapılırken 4'ü ise çevrimiçi (Teams, WhatsApp) görüntülü görüşme yapılarak gerçekleştirilmiştir.

3.3. Verilerin Analizi

Nitelen verilerin analizi literatürde çeşitli terimler ve yaklaşımlarla ele alınmaktadır. Ancak, bu farklı yaklaşımların ortak bir özelliği, verilerin ayrıntılı olarak incelenmesi ve temaların belirlenmesine verilen önemdir. Bununla birlikte, araştırmacının yorumları ve bulunan temalar arasındaki anlamlı ilişkilerin araştırmacı tarafından kurulması önemli aşamalardan biridir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 158). Daha önce de belirtildiği üzere kadın odaklı 23 STK'den toplamda 30 katılımcı ile yapılan görüşmelerden elde edilen nitel veriler bu tez çalışmasının temel verileridir. Görüşmelerin hemen akabinde alınan ses kayıtlarının deşifre edilerek yazılı metin haline getirilmesiyle analiz aşamasına geçilmiştir. Bu çalışmada veriler görüşme sürecinde kullanılan sorular ve bu soruların ortaya koyduğu temalar dikkate alınarak betimsel analiz tekniğiyle analiz edilmiştir. Betimsel analizde amaç elde edilen bulguları anlaşılır bir biçimde belli bir mantık ve düzen içeren şekilde okuyucuya yansıtmak olduğundan doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilmektedir. Bu nedenle bu tez çalışmasında da elde edilen veriler betimsel analiz tekniğine uygun şekilde, doğrudan katılımcı ifadelerinin de yer aldığı haliyle betimlenmiş ve yorumlanmıştır. Burada araştırmacının temaları birbiriyle ilişkilendirmesi, anlamlandırması ve geleceğe yönelik öngörülerde bulunulması da yorumlarında yer alabilmektedir.

Betimsel analiz *çerçeve oluşturma*, bu çerçeveye göre *verilerin işlenmesi*, *bulguların tanımlanması* ve *yorumlanması* şeklinde dört aşamadan oluşur. Bu bilgiler ışığında bu çalışmanın analiz kısmında ilk olarak, araştırma sorularından yola çıkarak veri analizi için bir çerçeve oluşturulmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 159). Bu çerçeve, verilerin hangi temalar altında düzenleneceğini ve sunulacağını belirlemektedir. İkinci aşamada, oluşturulan çerçeveye dayanarak elde edilen veriler okunmuş, düzenlenmiş ve mantıklı bir şekilde bir araya getirilmiştir. Bu aşamada anlamlı olmayan veriler dışarıda bırakılarak oluşturulan çerçeveye uygun olanlar, doğrudan alıntılar da yapılarak seçilmiştir. Üçüncü adımda ise organize edilen veriler tanımlanmıştır ve anlatımı daha çarpıcı hale getirmek amacıyla gerektiğinde doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Son olarak, araştırmacının yorumunun daha derinlemesine ve nitelikli olmasına katkı sağlamasına imkân tanıdığı için, tanımlanan bulgular açıklanmıştır, ilişkilendirilmiştir ve anlamlandırılmıştır.

3.4. Araştırmanın Güven Duyulabilirliği ve Etik Boyutu

Bilimsel araştırmalarda sonuçların inandırıcı olması, o çalışmanın temel taşlarından biridir. Araştırmaların inandırıcı olması konusunda iki önemli ölçüt ise “geçerlik” ve “güvenirliliktir”. Nicel araştırmalarda güvenilirlik, araştırmanın tekrarlanabilirliği ve ölçüm aracının sabitliği ile yakından ilişkili olması nedeniyle yüksek güvenirlilik düzeyine ulaşmak, doğruluğun sağlanması açısından son derece kritiktir (Gönç Şavran, 2012: 173). Nitel araştırmalarda ise yorumlayıcı yaklaşım esas alınarak araştırma, sonuçların başka çalışmalar tarafından tekrarlanabilirliğine değil, niteliğine odaklanır. Burada, olguyu deneyimleyenlerin bakış açısından o olguyu derinlemesine anlamak odak noktadır.

Nitel bir araştırmadan doğru bilginin elde edilmesi yani araştırmanın geçerliliğinin sağlanması ve araştırma sürecine ait tüm bilgilerin bir başka araştırmacı tarafından değerlendirmeye açık bir şekilde tanımlanarak araştırmanın güvenirliliğinin sağlanması nitel çalışmalar yapan araştırmacıların karşılaması gereken başlıca kriterlerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 274). Bu açıdan literatüre bakıldığında nitel araştırmaları değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş pek çok kriter olsa da alanda en çok kabul gören iki araştırmacının öne sürdüğü kriterler bu çalışma kapsamında ele alınmıştır. Lincoln ve Guba’ya (1985) göre nitel araştırmaların güven duyulabilirliği inanılrlık, aktarılabilirlik, bağlanabilirlik ve doğrulanabilirlik kriterleridir.

Bu bağlamda, araştırma bulgularının *inandırıcılığı*, bu bulguların örneklemdaki katılımcılar ve diğer araştırmacılar tarafından kabul edilebilir bulunmasına dayanır ve araştırmanın inandırıcılığını değerlendirmek, bulguların incelenen toplumsal gerçeklikle uyumlu olup olmadığını sorgulamayı içerir (Shenton, 2004:64). *Aktarılabilirlik* kavramı ise araştırma bulgularının farklı katılımcı grupları ve bağlamlar üzerinde de uygulanabileceği anlamına gelmektedir (Guba ve Lincoln, 1989: 241). *Bağlanabilirlik* ilkesi ise bir araştırmanın aynı veya benzer katılımcı grupları ve koşullar altında tekrarlandığında elde edilen sonuçların tutarlılığına dair bir değerlendirme sunar. Nitel araştırmalarda, bağlanabilirlik sağlamak için alanda uzman bir araştırmacı tarafından denetim gerçekleştirilmesi tavsiye edilmektedir. Yorumsamacı yaklaşım, toplumsal gerçekliğin aktörler arasındaki etkileşim sürecinde inşa edilen bir gerçeklik olduğunu kabul eder; ancak bu gerçekliğin araştırmacının tarafsız olduğu durumlarda anlaşılabilirliğini savunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013:274). Araştırmacının sürecin başından sonuna gösterdiği tarafsızlık çalışmanın bulgularının *doğrulanabilirliğine* denk düşmektedir. Bu bilgiler ışığında bu doktora tez çalışmasının güven duyulabilirliği konusunda aşağıdaki adımlar titizlikle atılmıştır:

1. Araştırmaya başlamadan evvel araştırmacının gerekli nitelikleri taşıdığını ve araştırmaya hazır olduğunu teyit eden etik kurul (14.02.2023-579070) izni alınmıştır.
2. Araştırmanın daha emin adımlarla ilerlemesini sağlamak adına araştırmaya iki pilot görüşme yaparak başlanmıştır.
3. Araştırma kapsamında olan katılımcı bilgilendirme, veri oluşturma, analiz etme, raporlama süreçlerinin tamamı denetim izi ilkesine dayanarak, şeffaf bir şekilde yerine getirilmiştir.
4. Elde edilen veriler, ses kayıtları, alan notları, deşifreler ve metodoloji günlüğü güvenlik açısından birden fazla depoda saklanmıştır.
5. Araştırmanın veri toplama aşaması olan görüşmelerin süresi katılımcının kararı gözetilerek mümkün olduğunca uzun tutulmuştur.
6. Daha güvenilir verilere ulaşmayı sağlaması açısından görüşmelerin mümkün olduğunca yüz yüze yapılması konusunda gayret gösterilmiştir.
7. Analiz aşamasında katılımcıların ifadeleri ayrıntılı betimleme ilkesi doğrultusunda, doğrudan ifadelere sıklıkla yer verilerek yapılmıştır.
8. Araştırmaya katkı sunan katılımcıların kendilerini özgür ve rahat bir şekilde ifade etmeleri konusunda hassasiyet gösterilmiştir ve gizlilik ilkesine göre hareket edilmiştir.
9. Araştırmacı sürecin tamamında tarafsızlık ilkesi doğrultusunda hareket etmiştir.
10. Araştırma süreci tez danışmanının ve Tez İzleme Jürisi'nin kontrolünde, araştırmanın aşamaları konusunda her birinin onayı alınarak devam ettirilmiştir.

Bir araştırmacının ilk olarak araştırmaya katkı sunan katılımcılara, ikinci olarak çalışmalarından yararlandığı diğer araştırmacılara ve son olarak da okuyucu kitlesine karşı etik sorumluluğu bulunmaktadır (Göncü Şavran, 2012: 203). Bunlardan ilki olan katılımcılara karşı etik sorumluluk boyutunda bu çalışmada araştırmacı, katılımcıların zarar görmesine izin vermeyecek şekilde hareket ederek, katılımcılara ait özel bilgileri kimse ile paylaşmamıştır ve katılımcıların gizliliğinin korunması açısından araştırmada “K1, K3, K5” şeklinde isimlendirilmişlerdir. Araştırmacı bunun yanı sıra elde ettiği ham verileri beş yıl boyunca güvenli bir şekilde saklayacaktır ve beş yılın sonunda verileri imha edecek şekilde çalışmayı planlamıştır. İkinci olarak, araştırmacı bu çalışmada diğer araştırmacılara ait düşünce ya da çalışmaları ilgili yazarlara atıfta bulunarak çalışmasında kullanmıştır. Araştırmacının etik açıdan sorumluluk taşıdığı üçüncü grup olan okuyucu kitlesi ise araştırmacıya ait olan çalışmada edindiği tüm bilgilerin doğruluğundan emin olarak elde etmelidir. Diğer bir deyişle

bu çalışmada, araştırmacı okuyucu kitlesine olan sorumluluğunu çalışmasında yer alan tüm bilgilerin araştırmasını yaparak doğru bir şekilde okuyucuya sunmuştur.

3.5. Araştırmanın Önemi ve Mevcut Bilimsel Birikime Olası Katkıları

Gelişen teknoloji ve tüm dünyayı etkileyen olaylar dolayısıyla feminist aktivizmin vazgeçilmez mecralarından olan internet/ sosyal medya, adına siberfeminizm denilen bir mücadele biçimiyle ortaya çıkmaktadır. Siberfeminizm kavramı son yıllarda hayatımıza girmesi sebebiyle üzerinde çalışmaların yapıldığı sınırlı araştırma alanlarından biridir. Bu tez çalışmasında “kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarıyla bir siberfeminist alan olarak sosyal medya”nın nasıl kullanıldığı, ilgili STK’lerden katılımcılarla derinlemesine görüşmeler yapılarak ortaya konulmuştur. Literatürde her ne kadar internetin, yeni iletişim teknolojilerinin, yeni medyanın, sosyal medyanın kadın hareketi üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar olsa da bu çalışma, siberfeminist perspektiften yola çıkarak kadın odaklı STK’lerden katılımcılarla derinlikli ve geniş bir yelpazede bilgi sunması yönüyle diğer çalışmalardan *farklılık* göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında dünyada olduğu gibi ülkemizde de sınırlı sayıda siberfeminist çalışma olması nedeniyle alana *yenilik sunacağı* umulmaktadır. Kadın mücadelesinin gün geçtikçe üzerinde hassasiyetle durulması ve fayda sağlayacak çalışmaların yapılmasının önem kazandığı şu günlerde bu alanda önemi gittikçe artan siberfeminizm hala yeterince araştırılmış bir konu değildir. Dolayısıyla alandaki araştırma sınırlılığı ve bu çalışma özelinde de kadınların interneti feminist bir aktivizm alanı olarak, yani; siberfeminist bakış açısıyla nasıl kullandıklarını ortaya koymak konusunda farklı ve yeni bir çalışma olması sebebiyle literatürdeki *boşluğu doldurması* hedeflenmektedir.

3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmaya katkı sunan katılımcıların deneyimlerine ve deneyimlerin katılımcılarda ne anlama geldiği bilgisine ulaşmayı hedeflerken bazı sınırlılıklarla karşılaşmıştır:

- i. Çalışma, kapsamı dışında kalan kadın odaklı STK’ler açısından sınırlılık arz etmektedir.
- ii. Çalışma, 13 Mart 2023 – 19 Mart 2024 tarihlerini kapsamaktadır.
- iii. Çalışma, araştırmacının yeterliliği, belirlenen amaçlar ve elde edilecek verilerle sınırlıdır.

3.7. Araştırma Konusunun Belirlenmesi süreci

Kadın mücadelesinde geline aşamada, akademisyenler, STK mensupları, siyasetçiler gibi pek çok alandan insanın etkisi olduğu bilinmektedir. Bu mücadelenin geçmişinin ise çok gerilere gittiği ve geleceğinin de uzun soluklu olacağı, insan evladı yer yüzünde yaşadığı müddetçe bir biçimde mücadeleye ihtiyaç duyulacağı ön görüşü hakimdir. Araştırmacının, daha çocukluk yıllarında hane içinde yaşanan eşitsizlikleri gözlemleyen ve buna itiraz eden bir çocuk ve kadın olarak, kadın çalışmaları ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanına girdiği belirtilmelidir. Nitekim araştırmacının kendisinin de deneyimlerinden yola çıkarak, toplumda kadından yana, ailede, sosyal hayatta, iş yaşamında, romantik ilişkilerde ve esasında her yerde, eşitsizliklerin yaşanması kendisi açısından bu mücadeleye katkı sunma ihtiyacını doğurmuştur.

Bir sosyal bilimler araştırmacısı olarak gündelik yaşam alanlarının yani hayatın kendisinin bir laboratuvar olduğu düşünülmektedir. Zira kadın mücadelesine yönelik çalışmaların son yıllarda daha çok konuşulur olması, daha çok fark edilir olması dikkati çekmektedir. Bu tespit ise araştırmacıyı, artan farkındalık ve gündem olma halinin kaynağının ne olabileceği sorusuna götürmüştür. Akla ilk gelen yanıtın ise teknoloji alanında yaşanan gelişmeler, internet kullanım yoğunluğunun artması gibi etkenler olabileceğidir. Bu aşamada teknoloji ve internetin tek başına bu farkındalığı oluşturmasının mümkün olamayacağı, bunların ancak belli bir kaynaktan gelen mesajın aracı olabileceği gerçeğinden yola çıkılmıştır. Kadın mücadelesinde kadın odaklı STK'lerin çalışmaları büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple araştırmacı olarak “bu STK'ler gelişen teknoloji sayesinde çalışmalarının niteliğini artırmış olabilirler miydi? bu sayede daha fazla insana ulaşmaları sağlanmış olabilir miydi?” gibi sorular zihinde yer etmiştir ve bunların yanıtlarını aramak üzere bu çalışmanın ilk tohumları atılmıştır.

Bununla birlikte pandemi süreci yalnız dünyada değil ülkemizde de dijital mecraların kullanımında olağanın oldukça üzerinde bir artışa neden olmuştur. Bu durum hayatın pek çok alanında köklü değişimler getirirken kadın mücadelesi de bundan azade kalmamıştır. Bu durumun araştırmacının gözünden iki boyutlu bir yansıması olmuştur. Bunlardan ilki kadınların kendilerini dijital mecralar üzerinden ifade etme, seslerini duyurma imkânı bulmak açısından olumlu bir sonucudur. İkincisi ise pandemi sürecinde kadınlara bir yanıyla katkı sağlayan dijital mecraların, aynı zamanda kadın düşmanlığının, kadına şiddetin kendini bu kez de siber zorbalık, çevrimiçi taciz, dijital şiddet türleriyle internet ve teknoloji üzerinden de var etme tehlikesi yaratmasıdır. Bu açıdan bakıldığında kadın mücadelesinin dijital alana da

yayılarak mücadeleye uygun politikaların oluşturulmasının ve farkındalığın artırılmasının büyük önem taşıdığı düşünülmektedir.

Dijital mecraların kullanımının artışı ve yaygınlaşmasıyla insanların çokça zaman geçirerek var olduğu bir alan olarak internet ortamı kadınlar açısından bir diğer mücadele alanı olmuştur. Bu bağlamda “kadın odaklı STK’lerin siberfeminist bir bakış açısıyla sosyal medyayı kullanma biçimi” araştırılmaya karar verilmiştir. Siberfeminist bakış açısına göre, internetin ve diğer dijital teknolojilerin cinsiyet eşitliği mücadelesinde bir araç olarak kullanılması gerektiği savunulmaktadır. O halde kadın odaklı STK’ler sosyal medya mecralarını kadın mücadelesinde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için kullanmakta mıdır ya da nasıl kullanmaktadır sorusu araştırmaya temel oluşturmaktadır. Bu bağlamda, STK'lerin teknolojiyi ne şekilde kullandıkları, bu kullanımın etkinliği ve elde edilen sonuçlar üzerine odaklanacak olan bu çalışmanın, gitgide artan kadın mücadelesindeki en etkili stratejileri ve pratikleri anlamaya yönelik önemli bir katkı sağlaması ümit edilmektedir.

3.8. Saha Süreci

Antropolojide veri tekniği olarak kullanılan derinlemesine görüşme tekniği, günümüzde sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan ve araştırmacıya konunun detaylı bir biçimde kavranması konusunda olanak tanıyan yararlı bir araçtır (Kümbetoğlu, 2008: 71). Bilindiği gibi derinlemesine görüşme ile sıradan bir konuşmadan çok, araştırmacının görüştüğü kişiyle ayrıntılı, dikkatli ve özenli bir biçimde yaptığı diyaloglar kastedilmektedir. Burada araştırmacı, konuşmayı yönlendiren, ara ara sorduğu ayrıntı içeren sorularla konuşmayı zenginleştiren konumundadır ve konuşulan kişinin de bu sayede kendini ifade ederken rahat olabildiği bir süreç deneyimlenebilmektedir.

Bu teknik sayesinde doğrudan gözlem yaparak ulaşılamayan, gözlemlenemeyen, davranış olarak ortaya çıkmayan ancak zaman içinde ortaya çıkması mümkün olan anlamlara, niyetlere ve beklentilere yönelik araştırmalar rahatlıkla yapılabilir. Yani bireyin dış dünyaya yönelik bakış açısını, olayları ve durumları değerlendirme şeklini ortaya çıkarabilme fırsatı bu teknik sayesinde mümkün olabilmektedir (Patton, 1987: 110). Görüşmeler, kaynakların ulaşılabilirliğine ve araştırmada toplanmak istenen verilerin özelliklerine göre farklı şekiller alabilir. Görüşme sürecinin planlı ve amaçlı olması özelliği ise görüşme tekniğini, bir sohbet olmaktan farklı kılar ve onu hedeflere yönelik planlanmış bir veri toplama aracı yapar. Bu sebeple bu araştırmada, hem ilgili alanda derinlemesine bilgi almayı sağlaması açısından hem de sabit seçenekli cevaplamaya olanak sağlaması açısından “yarı yapılandırılmış görüşme” tekniği kullanılmıştır. Bu yöntem sayesinde görüşmenin yapıldığı

kişiyi kendini ifade etme imkânı tanınmaktadır ve gerektiğinde derinlemesine bilgi sağlama avantajları elde edilmiştir.

Bu bilgiler ışığında, çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme formu eşliğinde 23 kadın odaklı STK'den 30 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Kadın odaklı STK'lerin bilgisine <https://www.siviltoplum.gov.tr/> adresinden ulaşılarak gerek telefon görüşmesi gerekse e-posta yoluyla randevu alınarak görüşme yeri/ kanalı ve zamanı belirlenmiştir. Görüşmeler öncelikle Antalya'daki kadın odaklı STK'ler ile başlamıştır ve devamında İstanbul, İzmir, Çanakkale, Ankara illerinden de katılımcılarla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. STK bünyesindeki katılımcılarla yapılan ön iletişimde kendilerine çalışmanın amacı ve kapsamı hakkında bilgi verilmiştir ve katılımcılar çalışmaya kendi istekleriyle katkı sunmayı kabul etmişlerdir. Katılımcılara görüşme sırasında ses kaydı alınacağını bilgisi verilmiştir ve onay alındıktan sonra görüşme daha sonra deşifresi yapılmak üzere mobil telefon ses kayıt programına kaydedilmiştir. Kayıt altına alınan görüşmeler, görüşmenin hemen arkasından, herhangi bir sorun oluşması riskine karşı birden fazla depoda (Google Drive, ikinci bir mobil telefon, harici bellek) saklanmıştır.

Çalışma kapsamında kullanılan teknik olarak derinlemesine görüşmede sorular yarı yapılandırılmış bir şekilde hazırlanmıştır, görüşmenin sohbet havasında doğal bir şekilde ilerlemesi için araştırmacı tarafından özümsemiştir. Sorular katılımcıya yönlendirilirken konuşmanın doğal akışı takip edilmiştir ve gerekli görülen şekilde ek sorular sorulmuştur. Çalışmanın alan araştırması aşamasının başında 50 görüşme yapılması planlanırken görüşmelerde verilen yanıtların tekrarlanmaya başlaması nedeniyle, verilerin doygunluğa ulaştığı sonucuna varılmıştır ve çalışma kapsamında 30 görüşme yapılarak alan araştırmasının tamamlanmasına karar verilmiştir.

Çalışmanın araştırma sürecinde kadın odaklı STK'lerden olan kadın kooperatiflerine bu tez çalışmasında yer vermek özellikle hedeflenmiştir. Bununla birlikte, genel anlamda, ilgili STK'lerden randevu almak konusunda en zorlayıcı grup kadın kooperatifleri olmuştur. Bu durumun kooperatif üyelerinin akademik bir çalışmada yer almak konusundaki tedirginliği olabileceği düşünülmektedir. Zira, randevu alma sürecinde muhtemel katılımcılar kendilerini daha güvende hissetmek adına görüşme sorularını önceden alma ve üzerine çalışma isteğinde bulunmuşlardır. Bu süreçte çalışmanın amacı ve kapsamı kendilerine iletilirken görüşme soruları görüşme sırasında sorulmuştur ve yanıtları alınmıştır. Çalışmada 4 kooperatiften 4 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşme sırasında ise kendilerine çalışma kapsamında yönlendirilen soruların bir kısmı için ne denilmek istendiğine dair açıklama yapmak gerekliliği duyulurken görüşmenin akışına bağlı olarak birkaç soru es geçilmek

durumunda kalınmıştır. Bu durum, kadın kooperatifi üyelerinin kadın mücadelesi bağlamında konuya uzak olabileceklerinin bir göstergesi olarak düşünülebilmektedir.

Daha önce de belirtildiği üzere çalışmanın görüşme soruları yarı yapılandırılmış soru tekniği ile hazırlanmıştır. Bu sayede katılımcıya, görüşmenin gidişatına göre ekstra sorular sorulabilir ya da bazı sorular yönlendirilmeyebilir. Nitekim saha sürecinin dikkat çeken bir diğer konusu da katılımcılara “kendinizi bir feminist olarak tanımlar mısınız?” sorusunun yönlendirilmesiyle alınan bazı yanıtların feminizm algısının tam olarak oturmamış olduğunun bir işareti sayılmasıdır “Hayır, hiçbir zaman cinsiyet ayrımcılığını yaşamadım, yaşatmadım. Birey olarak ayakta kalmaya savaş verdim. Kadın erkek herkes ayakta bilinçli olarak kalmaya mücadele ediyor. Feminen ancak anne olabilirim. Serbest olabilirim. Evlat olabilirim, feminen onun ötesinde feminizm hayır benim için” (K28, STK başkanı, 64 yaş, Sanatçı). Katılımcının verdiği yanıtta anlaşılan o ki esasında tam tersi bir anlama sahip olan feminizm, ona göre ayrımcılık anlamına gelmektedir. Bu katılımcıya benzer şekilde başka birkaç katılımcı da ilgili soruya “feminizmden kastınız ... ise evet ama feminizmden kastınız ... ise hayır” şeklinde yanıtlar vermiştir. Öte yandan aynı soru “feminizm, feminist” sözcükleri kullanılmadan, yerine “kadın mücadelesi” ifadesi kullanılarak sorulduğunda ise katılımcılarda herhangi bir tedirginlik gözlenmemiştir. Sonuç olarak, “feminist olmak” ifadesinin bazı kadın odaklı STK üyeleri arasında henüz doğru bir şekilde anlaşılmış bir ifade olmadığı deneyimlenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde, yapılan alan araştırması sonucu elde edilen nitel veriler değerlendirilerek ulaşılan bulgular tartışılmaktadır. Derinlemesine görüşmelerin çözümlenmesini takiben araştırmacı tarafından oluşturulan temel kodların oluşmasıyla ana temalar ve alt temalar şekillenmiştir. Çalışmanın güvenilirliğini artırması açısından aynı işlem tez danışmanı tarafından da tekrar edilmiştir. Araştırmacı ve tez danışmanının üzerinde uzlaşma sağladığı kodlama tezin nihai “tema-alt tema” kodlaması olmuş ve analiz buna göre yapılmıştır. Bu 4 ana temadan ilki “Katılımcıların Toplumsal Konumlarının Betimlenmesi- Demografik Tartışmalardır”. İkinci olarak “STK’lerin Genel Özellikleri” ana temasının ilk alt teması olarak “Faaliyet Alanlarına Göre STK’lerdir. Bu ana tema altında katılımcıların bağlı bulundukları STK’lerin yaptıkları faaliyetlere göre belirlenmiş bir sınıflandırması yer almaktadır. Bu ana tema için ikinci bir alt tema olarak ise “STK’lerde Rol ve Duygular: Katılımcıların Görevleri ve Deneyimleri” yer almıştır. Bu başlık altında ise katılımcıların bağlı oldukları STK’de hangi görevlerde yer aldıkları ve bu görevleri yerine getirmenin onlarda ortaya çıkardığı duygunun ne olduğuna dair anlatılar bulunmaktadır. “Gündelik Hayat, Siberfeminizm, İnternet ve Kadın Hareketi” olan üçüncü ana tema ise gündelik hayatta internet kullanımı, kadın mücadelesinde internet/ sosyal medya kullanımı, internet/ sosyal medya üzerinden ulaşılan kadın oranı, bu mecraların daha fazla kişiye ulaşmayı ne yönde etkilediği, internet teknolojisinin kadın mücadelesine etkilerine dair anlatılarla şekillenmiştir. Dördüncü ana tema olan “Kadın Hareketinin Geleceğine Dair Anlatılar” başlığı, kadın mücadelesindeki en büyük kazanımın katılımcı açısından ne olduğu ve mücadelenin geleceğine dair katılımcı düşüncelerinden oluşmaktadır.

4.1. Katılımcıların Toplumsal Konumlarının Betimlenmesi- Demografik Tartışmalar

Tablo 4.1 Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı	STK’deki Görevi	Yaşı	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Çocuk	Meslek	Şehir	Görüşme Yolu
K1	Başkan	59	Üniversite	Evli	1 erkek	Tıp doktoru	Antalya	Yüz yüze
K2	Başkan	48	Üniversite	Bekar	1 kız	Avukat	Antalya	Yüz yüze
K3	Üye	37	Üniversite	Bekar		Avukat	Antalya	Yüz yüze
K4	Başkan	40	Üniversite	Evli	2 (kız-erkek)	Rehber-Çiftçi	Çanakkale	Telefon görüşmesi
K5	Başkan	58	Üniversite	Bekar	1 kız	Emekli hemşire	Antalya	Yüz yüze
K6	Üye	62	Üniversite	Bekar	2 (kız-)	Emekli	Antalya	Yüz yüze

					erkek)	zabıta		
K7	Üye	29	Üniversite	Bekar		Turizm iççisi	Antalya	Yüz yüze
K8	Başkan	60	Ortaokul	Evli	2 erkek	Emekli ev temizlik işçisi	Antalya	Yüz yüze
K9	Çalışan	40	Lise	Bekar	2	Sekreter	Antalya	Yüz yüze
K10	Üye	66	Yüksekokul	Bekar		Emekli sağlık teknisyeni	Antalya	Yüz yüze
K11	Üye	47	Üniversite	Evli		Psikolog	Antalya	Yüz yüze
K12	Üye	64	Üniversite terk	Evli	1 erkek	Emekli büro elemanı	Antalya	Yüz yüze
K13	Başkan	28	Üniversite	Evli		Avukat	Antalya	Yüz yüze
K14	Üye	27	Üniversite terk	Bekar		Ev temizlik işçisi	Antalya	Yüz yüze
K15	Üye	36	Üniversite	Bekar		Psikolog	Antalya	Çevrimiçi görüntülü görüşme
K16	Başkan	67	Üniversite	Evli	2 erkek	Emekli banka müdürü	Antalya	Çevrimiçi görüntülü görüşme
K17	Çalışan	27	Üniversite	Bekar		Dernek çalışanı	İstanbul	Çevrimiçi görüntülü görüşme
K18	Üye	40	Üniversite	Bekar		Öğretim üyesi	İstanbul	Çevrimiçi görüntülü görüşme
K19	Koordinatör	26	Üniversite	Bekar		Psikolog	Antalya	Çevrimiçi görüntülü görüşme
K20	Üye	47	Üniversite	Evli	1 kız	Sosyal hizmet uzmanı	Antalya	Yüz yüze
K21	Başkan	42	Üniversite	Bekar		Sosyolog	Antalya	Yüz yüze
K22	Başkan	65	Lise	Evli	1 erkek	Emekli Darülaceze, Kimsesiz Çocuklar Yurdu Çalışanı	Antalya	Yüz yüze
K23	Üye	47	Yüksekokul	Evli		Santral Operatörü	İstanbul	Çevrimiçi görüntülü görüşme
K24	Üye	60	Üniversite	Evli		Psikolog	Ankara	Çevrimiçi görüntülü görüşme
K25	Başkan	54	Üniversite	Bekar	1 kız	Emekli hemşire	Antalya	Yüz yüze
K26	Üye	50	Üniversite	Evli	1 kız	Öğretmen	Antalya	Yüz yüze
K27	Üye	30	Üniversite terk	Bekar		Sanatçı	İzmir	Telefon görüşmesi
K28	Başkan	64	Üniversite terk	Bekar	2	Sanatçı	Antalya	Telefon görüşmesi
K29	Başkan	65	Yüksekokul	Bekar		Mali Müşavir	Antalya	Telefon görüşmesi
K30	Başkan	32	Üniversite	Evli	2 kız	Kooperatif başkanı	İstanbul	Telefon görüşmesi

Tezin konusu olan “kadın odaklı STK’lerin siberfeminist bakış açısıyla sosyal medyayı kullanma biçimleri” üzerine yapılan bu çalışmada elde edilen verilerin daha anlamlı hale gelmesi amacıyla katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ortaya çıkarılmıştır. Görüşmeler sırasında katılımcılardan alınan yaş, medeni durum, yaşadığı şehir, eğitim ve meslek gibi bilgilere bu bölümde değinilecektir.

Çalışma kapsamında toplamda 23 STK’dan 30 kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. STK’leri öne çıkaran özellikleri açısından kategorize etmek çalışmanın değerlendirilmesini olumlu yönde etkileyeceği ve daha anlaşılır kılacağı düşüncesiyle bir sonraki bölümde detaylı şekilde anlatılacaktır. Burada kısaca değinmek gerekirse, çalışma kapsamında görüşülen 23 STK başlıca özellikleri bakımından “Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği, Girişimcilik Odaklı STK’ler”, “Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK’ler” ve “Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK’ler” olmak üzere üç kategoride inceleneceklerdir.

Tablo 4.2. STK’lerin Sınıflandırılması

STK’lerin sınıflandırılması	Katılımcı sayısı
1- Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği, Girişimcilik Odaklı STK’ler	6
2- Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK’ler	11
3- Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK’ler	13

Yapılan ön araştırmalara göre kadın STK’leri kapsamında dernek, vakıf, sendika, kooperatif ve federasyon gibi yapılar karşımıza çıkmaktadır. Kadın dernekleri özelinde Sivil Toplum Genel Müdürlüğü’nün (2023) verilerine bakıldığında “kadın dernekleri” başlıklı bir sınıflamaya ulaşılamasa da detaylı faaliyet alanı verilerine göre bakıldığında “kadın hakları” şeklinde bir başlığa ulaşılabilmektedir. Buna göre bakıldığında derneklerin kendi beyanlarına dayanarak belirlenen faaliyet alanı olarak “kadın hakları” odaklı dernek sayısı toplamda 814’tür. Şehir bazında inceleyecek olursak 98 dernek sayısı ile İstanbul ilk sırada gelen şehir olmaktadır. İkinci sırada 79 ile Bursa, 76 ile İzmir ve 64 ile Ankara gelmektedir. Antalya özelinde sistemde görülen dernek sayısı ise 20’dir. Bununla birlikte Artvin, Bartın, Karabük, Kırşehir, Siirt, Tunceli ve Yozgat’ta “kadın hakları” odaklı hiçbir dernek kaydına ulaşılamamıştır. Vakıflar kapsamında inceleme yapıldığında ise Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün (2023) verileri incelenmiştir ve vakıfların hedef kitlesine göre dağılımı kapsamında “hedef kitlesi kadın olan vakıfların” verisine ulaşılmıştır. Bu kapsamda hedef kitlesi kadın olan vakıfların sayısının 2597 olduğu görülmektedir. Hedef kitlesi sıralamasının

yüzde ile ifade edilmesi durumunda “hedef kitlesi kadın olan vakıflar yüzde 15” ile” hedef kitlesi yoksullar olan vakıflar” ile ikinci sırada yer almaktadır.

Buradan hareketle, bu doktora tez çalışmasında derinlemesine görüşmeler yapılan 23 kadın odaklı STK’dan 30 katılımcı ile iletişim ilk olarak Sivil Toplum Genel Müdürlüğü’nün faaliyet alanı “kadın hakları” olan STK listesi üzerinden gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin yüz yüze yapılması öncelikli amaçlar arasında yer aldığından ilk etapta Antalya’daki kadın odaklı STK’ler ile iletişime geçilmiştir. Devamında ise diğer illerden (Ankara, İstanbul, İzmir, Çanakkale) kadın odaklı STK’lere ulaşılmıştır. Çalışmada görüşme yapılan kadın odaklı STK’leri de kendi aralarında kategorize etmek ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyaç çalışmanın daha anlaşılır hale gelmesi ve okuyucuya sistematik bir anlatım sunmak bakımından önem arz etmektedir.

Bu amaçla çalışmada görüşülen 23 kadın odaklı STK’nin kendi içinde kategorize edilmesi amacıyla ilgili STK’lerin internet ortamında web sayfası olanlar incelenmiştir. STK’lerin sayfalarında paylaştıkları misyon/ vizyon bilgileri, gerçekleştirmiş oldukları faaliyetler ve görüşmeler sırasında katılımcı ifadelerinden yola çıkarak bir kategori oluşturma yoluna gidilmiştir. Bu doğrultuda çalışma kapsamında görüşülen 23 kadın odaklı STK “Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emegi, Girişimcilik Odaklı STK’ler”, “Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK’ler” ve “Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK’ler” olmak üzere üç kategoride incelemeye alınmıştır. Bunu yaparak bu sınıflandırmanın çalışmayı daha anlaşılır ve sistematik hale getirmesi amaçlanmaktadır.

Araştırma kapsamında görüşme gerçekleştirilmiş olan 30 katılımcının 29’u kadın 1 tanesi ise erkektir. Görüşme yapmak üzere harekete geçildiğinde gerek kadın odaklı STK’ler belirlenirken gerekse görüşme yapılacak kişiler belirlenirken cinsiyet ayrımı yapılmamıştır. Bununla birlikte görüşme yapılan 23 kadın odaklı STK’dan toplam 30 katılımcıdan yalnızca 1 tanesinin erkek olması kadın mücadelesi alanında faaliyet gösteren ezici çoğunluğun kadınlardan oluştuğunu göstermektedir. Bu durum kadınların mücadeledeki etkisini ve öncü rolünü vurgulamaktadır. Sonuç olarak bu veri kadınların, kendi hakları ve ihtiyaçları doğrultusunda kararlı ve etkin bir şekilde hareket ettiklerini göstermektedir.

Çalışmada katılımcılar yaşları bakımından ele alındığında ise “26, iki katılımcı 27, 28, 29, 30, 32, 36, 37, 2 katılımcı 40, 42, 3 katılımcı 47, 48, 50, 54, 58, 59, üç katılımcı 60, 62, iki katılımcı 64, iki katılımcı 65, 66, 67” yaşlarında oldukları görülmektedir. Katılımcı yaşları da kategorize edildiğinde 20-30 yaş aralığında 6 katılımcı, 31-40 yaş aralığında 5 katılımcı, 41-50 yaş aralığında 6 katılımcı, 51-60 yaş aralığında 6 katılımcı ve 61-70 yaş aralığında 7 katılımcı olduğu görülmektedir. Bu yaş kategorizasyonu, katılımcıların dağılımını gösterirken

yaş gruplarının dengeli bir şekilde temsil edildiğini de göstermektedir. Bu durum, kadın mücadelesi alanında kadınların belli bir yaş aralığına yığılmadığını işaret etmektedir ve bunun ise tüm yaş gruplarından kadınların mücadelede aktif rol aldığını ifade edebilir.

Bu bağlamda görüşmeler sırasında bir katılımcı “böyle bir sivil toplum kuruluşunun içerisinde kadınlar için mücadele vermesinin kaynağının ne olduğuna” ilişkin: “Bir kadın bile özgür değil ise ben de değilim. Başka kadına bakmama gerek yok...Başka seçeneğimiz kalmadığını düşünüyorum açıkçası... yaşamak için örgütlenmek gerekiyor artık yani. Bu sadece kadınlar için de değil elbette, herkes için geçerli” (K27, STK üyesi, 30 yaş, Sanatçı) ifadesinde bulunmuştur. Bu yanıt ise genel olarak katılımcıların bir STK bünyesinde kadın mücadelesi sürdürmesine dair, çalışmanın devamında daha detaylı bir şekilde değinilecek olan konuya özet bir yanıt niteliği taşımaktadır. Katılımcı, kadınların toplumdaki hakları ve özgürlükleri için mücadele etmenin, herkesin kendi özgürlüğünü ve insan haklarını savunması anlamına geldiğini belirtmektedir. Bu, kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin sadece kadınlar için değil, toplumun genel refahı ve adaleti için de önemli olduğunu vurgulayan bir bakış açısı sunmaktadır. Toplumsal değişimin ancak birlikte çalışarak ve örgütlenerek gerçekleşebileceğinin altını çizen katılımcı, kadınların mücadele azmini, dayanışma ruhunu ve toplumda adalet ve eşitlik için verilen ortak çabanın önemini vurgulamaktadır.

Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri açısından elde edilen bilgilerden bir diğeri ise “medeni durum ve yaşadığı şehir” bilgisi olmuştur. Buna göre çalışmaya katkı sunan 30 katılımcıdan 13’ü evli ve bunların 9’u çocuk sahibidir, 17 katılımcı ise bekarıdır. Bekar olan 17 katılımcının 6’sı ise daha önce evlenmiş ve tamamı çocuk sahibidir. Öncelikle, katılımcıların medeni durumlarının evli veya bekar olmasının, kadınların mücadele etme ve örgütlenme sürecindeki farklı yaşam koşullarını yansıttığı düşünülmektedir. Bu durum, kadınların mücadelede farklı yaşam deneyimlerine sahip olduğunu ve bu deneyimlerin mücadele stratejilerini etkileyebileceğini gösterir. Bu konuyu bir katılımcı ifadesiyle örneklendirmek gerekirse:

Dayanmak belki de o işi yürütmeye çalışmak...kazançtı ama ben bunu yapmadım. Ayrıldım ve ayrılmak da belki bir kazançtır. Böyle mi yorumlanır bilmiyorum ama *kendi özgürlüğümü kazanmaktı benim için*. Ondan sonra çeşitli maddi sıkıntılar yaşadım. Kalıcı bir işim yoktu. Ayakta kaldım, çok mücadele ettim. Benim bireysel mücadelem çok fazla. Şu anda ayaklarımın üzerinde çok daha rahat duruyorum bu mücadele sonucunda ama bu mücadeleyi başaramayan Türkiye’de çok kadın var, susmuş, eşinin herhangi bir lafından evden çıkamayan, bunları görüyoruz... (K28, STK başkanı, 64 yaş, Sanatçı)

Bu katılımcının ifadesi, kadınların mücadele süreçlerindeki kişisel deneyimlerini ve yaşadıkları zorlukları açıkça ortaya koymaktadır. Öncelikle, katılımcının boşanmış bir kadın

olması ve bireysel olarak yaşadığı zorluklar, kadınların mücadele etme ve özgürlüklerini kazanma yolunda karşılaştıkları engelleri vurgulamaktadır. Bu durum, kadınların bireysel yaşam deneyimlerinin mücadele stratejilerini şekillendirebileceğini gösterir. Nitekim katılımcının boşanma sürecinde yaşadığı maddi zorluklar nedeniyle belki de bir kadın kooperatifi kurarak başka kadınlarla birlikte bir dayanışma içinde olmasının nedenleri arasında görülebilir. Katılımcının ifadeleri, kadınların bireysel deneyimlerinin toplumsal yapılarla ve mücadele stratejileriyle nasıl etkileşime girdiğini anlamak için önemli bir kaynak olarak değerlendirilebilir. Zira diğer katılımcılar açısından da evli olmak, evli ve çocuklu olmak, bekar olmak, boşanmış ve çocuk sahibi olmak gibi demografik özellikler katılımcıların ne türden bir STK'de nasıl bir faaliyette bulunacağını altında yatan nedenleri taşıyor olabilir. Sonuçta, her bir katılımcı açısından kadın mücadelesinin geldiği nokta farklı nedenleri barındırır da toplumsal cinsiyet eşitliğine olan ihtiyacın her an her yerde geçerliliğini sürdürdüğü düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında görüşülen 30 katılımcının 2'si bağlı oldukları STK'de çalışan, diğer 28 katılımcı ise gönüllülük esaslı faaliyet göstermektedirler. Katılımcılar yaşadıkları şehirler bakımından, 23'ü Antalya, 4'ü İstanbul, 1'i Çanakkale, 1'i İzmir ve 1 katılımcı da Ankara olmak üzere büyük şehirlerden olmuştur. Antalya'daki 23 görüşmenin 18'i yüz yüze 3'ü ile katılımcıların özel koşulları nedeniyle çevrimiçi görüntülü görüşme yapılarak ve 2'si ile mobil telefon üzerinden görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Diğer şehirlerden katılımcılar ile yapılan 7 görüşmenin 3'ü mobil telefon görüşmesi, 4'ü ise çevrimiçi görüntülü görüşme şeklinde yapılmıştır.

Görüşmeler sırasında katılımcılardan alınan bir diğer bilgi ise eğitim durumları olmuştur. Kadın mücadelesi alanında çalışmaya katkı sunan 30 katılımcının 20'si üniversite mezunuyken 4'ü üniversiteyi yarıda bırakmıştır. Geriye kalan 7 katılımcıdan 3'ü yüksek okul, 2'si lise ve 1'i de ortaokul mezunudur. Katılımcıların çoğunluğunun üniversite mezunu olmasının, kadınların mücadele etme ve örgütlenme sürecinde yüksek öğrenim düzeyinin önemli bir rol oynadığının göstergesi olduğu düşünülmektedir. Zira üniversite mezunu katılımcılar, genellikle daha fazla bilgi ve beceriye sahip olma potansiyeline sahip kişilerdir, bunun da kadın mücadelesi alanında daha etkili olmalarını sağlayan bir nitelik olduğu sonucu çıkarılabilir.

Görüldüğü üzere, çalışma kapsamında görüşülen 23 kadın odaklı STK'den toplam 30 katılımcının 20'si üniversite mezunu, 4'ü üniversiteyi yarıda bırakmış, 3'ü yüksek okul, 2'si lise ve 1'i de ortaokul mezunudur. Bu veri, eğitilmiş bireylerin STK'lerde görev almak konusunda daha istekli olduğu sonucunu verebilir. Bu çalışma özelinde bakıldığında ise kadın

odaklı bir STK’de görev alma isteği kadın haklarına ve toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlılık ve bilinç düzeyinin yüksek olması gibi özelliklerin eğitim düzeyinin artışıyla doğru orantılı bir gelişmeyi işaret ediyor olabilir. Üniversite eğitimi genellikle bireylerin feminist teori ve aktivizm konularında bilgi edinmelerine ve bu konularla ilgili düşünce ve fikirlerini geliştirmelerine olanak tanır. Dolayısıyla, kadın odaklı STK’lerde görev almak isteyen eğitilmiş bireyler, bu alandaki çalışmalara daha derinlemesine bir anlayış ve bağlılıkla katılabilirler. Sonuç olarak belirtmek gerekir ki toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinde her türlü katılım ve destek değerlidir ve çeşitli eğitim seviyelerinden gelen bireylerin bir araya gelerek çeşitlilik ve farklı bakış açılarıyla STK’lere katkı sağlaması önemlidir.

Buradan hareketle katılımcıların meslekleri ile ilgili elde edilen bilgilerin önemi açığa çıkmaktadır. Çalışma kapsamında görüşme yapılan 23 kadın odaklı STK’dan 30 katılımcıya ait meslekler halihazırda çalışan ve emekli olmuş kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 4.3 STK’lerde Gönüllü Olarak Bulunan Kişilerin Çalışma ve Emeklilik Durumu

Emekli STK üyelerinin meslekleri	Halen Çalışan STK üyelerinin meslekleri
Hemşire (2), zabıta memuru, ev temizlik işçisi, sağlık teknisyeni, banka müdürü, darülaceze ve kimsesiz çocuklar yurt çalışanı, büro elemanı	Tıp doktoru, avukat, psikolog, turist rehberi, turizm işçisi, STK sekreteri, STK çalışanı, ev temizlik işçisi, öğretim üyesi, sosyal hizmet uzmanı, sosyolog, santral operatörü, öğretmen, sanatçı (2), mali müşavir, kooperatif sorumlusu

Katılımcıların mesleklerinin, kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarında gönüllülük esaslı kadın mücadelesi yürütme sürecindeki çeşitliliğe katkı sağladığı düşünülmektedir. Emekli olan katılımcılar, geçmişte farklı sektörlerde çalışmış ve tecrübe kazanmış kişilerdir. Bu deneyimlerin, kadın mücadelesine farklı bakış açıları ve stratejiler sunmaları olasılığını yansıtmaktadır. Aynı şekilde halihazırda çalışan katılımcıların mesleklerindeki çeşitlilik de kadınların mücadelede aktif olarak yer aldıkları farklı alanları göstermektedir. Bu mesleklerin çeşitliliği, kadın mücadelesinin kapsayıcılığını ve etkisini artırabilir. Farklı mesleklerden gelen katılımcılar, mücadelede farklı beceri ve perspektiflerle katkıda bulunabilirler. Aynı zamanda, bu çeşitlilik, kadınların toplumdaki farklı ihtiyaçlarını ve sorunlarını ele almak için daha kapsamlı ve etkili stratejiler geliştirmelerine olanak tanıyabilir.

Sonuç olarak, çalışma kapsamında kadın odaklı STK’lerden katılımcıların demografik özellikleri olan yaş, medeni durum, yaşadığı şehir, eğitim ve meslek gibi temel özellikleri üzerinden yapılan analizler, STK mensuplarının bir genellemeye gidilmeksizin her yaş grubundan, eğitim düzeyinden ve meslek alanından olabildiğini göstermektedir. Bu çeşitlilik

katılımcıların bağlı oldukları STK'lerin faaliyet alanları ve STK türleri bakımından da paralellik göstermektedir. Zira çalışma kapsamında kadın odaklı STK'ler faaliyet alanları bakımından "1- Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emegi, Girişimcilik Odaklı STK'ler/ 2- Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'ler/ 3- Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'ler" olarak 3 kategoride incelenmiştir. Bu kategoriler STK türleri bakımından incelendiğinde çalışma kapsamında görüşülen 30 katılımcıdan 17'si kadın derneklerinden, 4'ü kadın kooperatiflerinden katılımcılar olurken, 2'si kent konseyi kadın meclisinden, 2'si vakıf, 2'si savunma ağı, 2'si kadın dergisi ve 1'i de kolektif üyesidir. Kadın mücadelesinde faaliyet gösteren katılımcıların bahsi geçen özellikleri açısından çeşitlilik arz etmesinin mücadeleye olumlu yönde etki etme ihtimalini artırması önemli görülmektedir. 23 farklı STK'den toplamda 30 katılımcı ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler sonucunda elde edilen demografik özellikler, kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarında yürütülen çalışmaların kapsayıcılığını ve etkisini anlamak için değerli ipuçları sunmaktadır. Bu bağlamda, bir sonraki bölümde çalışma kapsamında görüşülen STK'lerin genel özellikleri üzerinde durulacaktır.

4.2. Anlatılardan Hareketle STK'lerin Genel Özellikleri

Sivil toplum örgütleri, devlet kurumlarından bağımsız olarak özel kişilerin girişimiyle yasal olarak kurulmuş organizasyonlardır. Bostancı (2005: 55), sivil toplum örgütlerinin belirli özellikler taşıdığını belirtmektedir. Bu özellikler şu şekilde özetlenebilir: kâr amacı gütmemek, gönüllülük esasına dayanmak, bürokratik olmamak, esnek bir yapıya sahip olmak, karar ve uygulamalarda katılımcı bir yaklaşım benimsemek; yani, halkın katılımını ve güçlenmesini sağlamaya odaklanmak, dürüstlük, tutarlılık, açıklık, saydamlık ve amaçları doğrultusunda politika ve stratejileri etkileyebilmek, hizmet anlayışı, yardımseverlik ve hoşgörü gibi değerleri benimsemektir. Bu bilgiler ışığında değerlendirildiğinde bu çalışmada da görüşülen STK'ler açısından gönüllülük esaslı olma, kâr amacı gütmemek, hiyerarşik bir yapıda olmamak, esnek, katılımcı bir anlayış benimsemek, toplumsal faydayı gözetmek gibi özellikler ön plana çıkmıştır.

Sivil toplum örgütlerinin özellikleri, bu örgütlerin toplum içindeki rol ve görevlerini belirlemektedir. Sivil topluma dayalı demokratik kuruluşlar ve birlikler, devlet ile bireyler arasında sivil toplum yararına faaliyet gösteren kuruluşlar olarak geniş bir tanımla kabul edilmektedir. Dinî, kültürel, sosyal ve ekonomik alanlarda faaliyet gösteren çeşitli gruplar, cemaatler, dernekler, kulüpler, girişimler, birlikler ve kuruluşlar sivil toplumun parçası olarak kabul edilir. Bu kapsamda, dini cemaatlerden, meslek birliklerine, kadın örgütlerinden,

çevrecilere kadar geniş bir yelpazede faaliyet gösteren çeşitli kuruluşlar buna örnek olarak verilebilir (Bostancı, 2005:59). Bu çalışmada da kadın odaklı STK'ler bakımından kent konseyi kadın meclisi, kooperatif, kolektif, vakıf, savunma ağı, kadın dergisi gibi önceliği kadın mücadelesi olan ve kendi içinde çeşitlilik gösteren bir örneklem üzerinde çalışılmıştır. Bu çeşitlilik, sivil toplumun geniş yelpazesinin toplumun çeşitli kesimlerinin ihtiyaçlarına ve taleplerine cevap verme yeteneğiyle birlikte, demokratik süreçlere katılım ve toplumsal değişimde etkin bir rol oynaması açısından önemlidir.

Bu bilgiler ışığında, sivil toplumun kapsamlı rolünü vurgularken, özellikle kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanlarını daha yakından incelemek, cinsiyet eşitliği ve kadın hakları konularında daha derinlemesine bir anlayış geliştirilmesine yardımcı olabilir. Bir sonraki başlık altında, kadın odaklı STK'lerin faaliyet alanlarına odaklanılarak, bu kuruluşların toplumdaki etkisi ve katkıları daha detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

4.2.1. Faaliyet Alanlarına Göre STK'ler

Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların sosyal, ekonomik ve politik yaşamdaki rollerinin artırılması, kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve kadın haklarının korunması gibi konularla ilgilenen sivil toplum kuruluşları, genellikle kadın odaklı sivil toplum kuruluşları olarak tanımlanır. Bu tür kuruluşlar, özellikle kadın dernekleri olmak üzere, toplumun genel faydasına yönelik çalışmalar yürüterek, yasal birer kurum olarak faaliyet gösterirler (Aca, 2021: 114). Kadınları merkeze alan bu sivil toplum kuruluşları, toplumsal dönüşümü desteklemek amacıyla kadınların ve kız çocuklarının haklarını savunurlar ve destekler.

Kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarının genel hedefleri, Altun ve Demirişler' in (2023: 146) belirttiği şekilde daha derinlemesine incelendiğinde şu şekilde özetlenebilir. İlk olarak, kadın odaklı STK'ler toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmeye odaklanarak, kadın ve erkeğin eşit haklara ve fırsatlara sahip olmasını sağlamayı amaçlamaktadırlar. Bu bağlamda, kadın odaklı STK'ler, cinsiyet ayrımcılığının azaltılması ve toplumun tüm kesimlerinin cinsiyet temelli ayrımcılığa karşı bilinçlenmesi için çalışırlar. İkinci olarak, kadınların insan haklarından tam anlamıyla yararlanmalarını güvence altına almak ve bu hakların ihlal edilmesini önlemek amacıyla çaba sarf ederler. Bu çerçevede, kadına yönelik şiddetin önlenmesi, ayrımcılığın engellenmesi ve kadınların adalet sistemine erişiminin sağlanması gibi alanlarda faaliyet gösterirler. Üçüncü olarak, kadınların sosyal, ekonomik ve politik alanda güçlenmelerini destekleyerek, aktif bir şekilde toplumda yer almalarını teşvik ederler. Bu amaçla, kadınların eğitim, istihdam ve liderlik gibi alanlarda güçlenmelerine destek sağlarlar ve katılımlarını artıracak politika ve programları savunurlar.

Bununla birlikte, çalışmada daha detaylı bir şekilde de değinilecek olan ve görüŖülen STK'lerde öne çıkan bir faaliyet alını olarak kadına yönelik Ŗiddeti engellemek ve bu konudaki toplumsal farkındalığı artırmak da kadın odaklı STK'lerin öncelikleri arasındadır. Bu çerçevede ilgili STK'ler, eğitim kampanyaları düzenler, mağduriyet yaŖamıŖ kadınlara destek sağlar ve toplumsal normların deęiŖtirilmesi için çaba gösterirler. Son olarak, kadınların kalkınma süreçlerine etkin katılımlarını hedefleyerek, sürdürülebilir toplumsal ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmayı amaçlarlar. Bu amaçla, kadınların ekonomik olarak güçlenmelerini destekleyen programlar geliştirir ve kadınların siyasi katılımını artırmaya yönelik çalışmalar yürütürler. Bu şekilde, kadın odaklı STK'ler, toplumsal cinsiyet eŖitlięi ve kadınların hakları konusunda önemli bir rol oynarlar ve toplumsal deęiŖiŖime katkıda bulunurlar demek yerinde olacaktır.

Literatürde bilgisi verildiği üzere kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri, çeŖitli alanlarda geniŖ bir yelpazede yer almaktadır. Buna paralel şekilde bu çalışmada katılımcıların dilinden örneklerinin daha detaylı verilecek olmasının yanı sıra eğitim programları, cinsiyet eŖitlięine katkıda bulunma hedefi doğrultusunda kadınların ve kız çocuklarının eğitime yönelik düzenlenen programlar, bu faaliyetlerin temelini oluŖturmaktadır. Mesleki eğitimden cinsel sağlık ve üreme sağlığına, liderlik eğitimlerine kadar geniŖ bir yelpazede deęiŖkenlik gösteren bu programlar, kadınların güçlenmesine ve toplumsal cinsiyet eŖitlięinin sağlanması katkı sunarlar. Diğer yandan, farkındalık kampanyaları, toplumsal cinsiyet eŖitlięi, kadına yönelik Ŗiddet, kadın hakları ve kadın sağlığı gibi konularda farkındalığı artırmak adına düzenlenen kampanyalar ve etkinlikler de önemli bir rol oynamaktadır.

Hukuki destek ve danışmanlık ise kadınlara yönelik Ŗiddet, ayrımcılık veya herhangi bir hak ihlali durumunda hukuki danışmanlık ve destek sağlama amacını taŖır. Bu noktada, lobicilik ve savunuculuk faaliyetleri devreye girer; kadın haklarının savunulması ve toplumsal cinsiyet eŖitlięinin tesis edilmesi amacıyla politika yapıcılara ve hükümetlere yönelik gerçekteŖtirilen çalışmalar büyük önem taŖır. Kadın sığınma evleri (kadın sığınakları), Ŗiddete maruz kalan veya tehlike altında olan kadınlara güvenli bir sığınak temin ederek, onların güvenlik ve refahlarını koruma misyonunu üstlenir. Ekonomik güçlendirme boyutunda ise kadınların gelir elde etmelerine ve iŖ hayatına katılmalarına destek olacak programlar düzenlenirken, kadın odaklı STK'lerin ağ oluŖturma etkisi ise kadınların deneyim ve kaynak paylaŖımını teŖvik ederek, birbirleriyle ve diğer sivil toplum kuruluşlarıyla bağlantı kurmalarını sağlamaktadır.

Bu bilgiler ışığında, kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanları, geniş bir perspektifi kapsayarak toplumun kadınlara yönelik çeşitli ihtiyaçları ele almaktadır denilebilir. Bu kuruluşlar, eğitimden sağlığa, hukuki destekten toplumsal cinsiyet eşitliği savunuculuğuna kadar geniş bir yelpazede faaliyet gösterirler. Bu sebeple yapılan bu çalışmada, araştırma kapsamında görüşülen kadın odaklı STK'lerin faaliyet alanlarından söz edilecektir. Bu bağlamda gerek literatüre bağlı kalarak gerekse katılımcıların ait oldukları STK'nin faaliyetlerini tanımlama biçimlerine odaklanılarak ilgili STK ve faaliyet alanı eşleştirmesi yapıp başlıklar halinde öne çıkan bilgiler sunulacaktır.

4.2.1.1. Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği, Girişimcilik Odaklı STK'ler

Bütüncül ve sürdürülebilir kalkınma için sosyal alanda düzenlemeler, hizmetler ve herkesin üretime katılabilmesi büyük önem taşır. Bu bağlamda, sivil toplum kuruluşlarının da kalkınma sürecinde önemli bir rol oynadığının altı çizilmelidir (Cin ve Altun, 2021: 270). Yürütülen projeler sayesinde her düzeyde kalkınmaya STK'lerin katkıda bulunabildikleri aşikârdır. Kalkınma, toplumun her kesiminin üretim süreçlerinde aktif olarak yer almasını gerektirir. Bu çerçevede, kadınların kalkınma sürecine katılmaları çok önemlidir. Kadın girişimcilerin desteklenmesi hem kadınların sosyal statülerinin gelişmesine hem de kalkınmanın sürdürülebilirliğine yardımcı olmak için nüfusun çoğunluğunun üretime katılmasına yardımcı olabilecek etkili yöntemlerden biridir.

Bu amaç doğrultusunda “Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği, Girişimcilik Odaklı STK'ler” başlığı altında “AGİDER (Akdeniz Girişimci İş Kadınları Derneği) başkanı olarak çalışmaya katkı sağlayan katılımcıya bu derneğin temel faaliyet alanlarının ne olduğu sorusu yöneltmiştir. Katılımcı, derneğin sadece iş hayatında değil, aynı zamanda toplumsal alanda da kadınların güçlenmesinin hedeflendiğini vurgulayarak, kadınların ekonomik olarak güçlenmelerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltmada kilit bir rol oynayabileceği konusundaki inancını ortaya koymaktadır. Dernek bu amaçla çalışmalar yürüterek, kadın girişimciliğini teşvik etmeye ek olarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele ve kadın haklarını koruma gibi geniş bir sosyal sorumluluk alanında da faaliyet göstermektedir: “Yani biz kadın sağlığına yönelik çalışmalar da yapıyoruz toplantılarımızda. Kadına şiddete hayır da diyoruz. Bir girişimci kadın derneğiyiz ama toplumsal olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gidermeye yönelik de aktif faaliyetlerimiz var” (K1, STK başkanı, 59 yaş, Tıp doktoru). Zira kadın odaklı yapılan herhangi bir destek başlangıçta tek bir

alandaki gibi görünse de zaman içinde bu mücadelenin neredeyse bütün boyutlarına sirayet eden ve mücadeleyi destekleyen bir biçim almaktadır.

Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği ve Girişimcilik Odaklı Sivil Toplum Kuruluşları (STK'ler) kapsamında yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre, incelenen üç STK olan KAMER (Kadın Merkezi), KAGİDER (Türkiye Kadın Girişimciler Derneği) ve KEDV (Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı) tarafından sunulan destekler, kadınlara sadece girişimcilik alanında değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve politik boyutlarda da odaklanmaktadır (Cin ve Altun, 2021: 293). Bu destekler, kadınların geniş bir perspektifte güçlenmesine ve yerel toplumun dönüşüm sürecine katkıda bulunmasına yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla, söz konusu STK'lerin etkinlikleri, sürdürülebilir yerel kalkınmanın sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Kadın emeğini destekleyen, kadınları ekonomik açıdan destekleyen bir diğer STK olarak İMECE Kadın Dayanışma Derneği'nden, dernek başkanı sıfatıyla görüşülen katılımcı ise, İMECE ile tanışma hikâyesinden başlayarak, konuşmasında orada ne gibi faaliyetler yaptıklarından söz etmiştir. Ev işçiliği konusundaki zorlukları ve yasal güvencelerin eksikliğini vurgularken, İMECE adlı inisiyatifin bu alanda yapılan çalışmalara öncülük ettiğini belirtmektedir. “Hani oturup düşünmüşler, ne yapabiliriz işte ev işçilerinin haklarıyla ilgili. Çünkü gerçekten çok zor bir iş. Ev işçiliği ve hiçbir sosyal güvencemiz yok. Yasalarda işçi değiliz” (K8, STK başkanı, 60 yaş, Emekli ev temizlik işçisi). Katılımcı, özellikle belgesel çalışmaların ve eğitim faaliyetlerinin ev işçilerinin farkındalığını artırdığını ve toplumsal cinsiyet, iş hukuku, işçi sağlığı ve iş güvenliği gibi konularda bilinçlenmelerini sağladığını ifade etmektedir. Bu sürecin, derneğe ve sendikaya ev işçilerinin daha fazla katılımını teşvik ettiğini ve olumlu geri dönüşümler sağladığını belirtmektedir. Katılımcı, bu çalışmaların devam etmesinden memnuniyet duyduğunu ve sürecin başarılı olduğunu vurgulamaktadır. “Ev işçilerine işte kadın emeğiyle ilgili toplumsal cinsiyet, iş hukuku, işçi sağlığı, iş güvenliği ve bunun geri dönüşümleri çok güzel oldu...ev işçileri daha bilinçlendi. Güzel bir çalışmaydı. Yani hala çalışıyoruz, mutluyum” ifadelerinden görüldüğü üzere katılımcı, İMECE’ nin ev işçileri için faydalı bir platform olduğunu ve bu sayede ev işçilerinin haklarına dair farkındalığının arttığını, eğitimlerin önemli bir rol oynadığını, kadın emeğine odaklı bu STK’nin yalnız emek ekseninde değil, aynı zamanda farkındalık, bilinçlenme ve kelebek etkisi metaforuyla ifade edilen şekilde, kadın mücadelesinin tüm alanlarına destek veren yönünü ortaya koymuştur.

Kadın mücadelesine yönelik olarak kooperatiflerin sunduğu ekonomik katkı, toplumsal cinsiyet eşitliğine ve kadınların ekonomik güçlenmesine önemli bir katkı

sağlamaktadır. Sivil toplum kuruluşları içinde yer alan kadın kooperatifleri, kadınların ekonomik bağımsızlığını artırmak için etkin bir platform sunmaktadır. Kadın emeğini destekleyerek kadınların ekonomik açıdan güçlenmesine katkı sağlayan STK'ler kapsamında olan kadın kooperatifleri ile yapılan görüşmelerden biri olarak Antalya Sınırlı Sorumlu Toprak Ana Tarım, Gıda, Turizm, Eğitim, Kadın Girişimi ve Üretim Kooperatifi'nin başkanı ile yapılan görüşmede kooperatifin faaliyet alanları şu şekilde dile getirilmiştir:

Özellikle, COVID-19 gibi zorlu bir dönemde kurulan ve devlet teşviklerinden ve yerel yönetimlerin desteklerinden faydalanarak faaliyetlerini sürdüren bu kooperatif, kadınların ekonomik güçlenmesine katkıda bulunmuştur “Biz reçel yapıyoruz, salça yapıyoruz, sirke yapıyoruz, baharatlar yapıyoruz, zeytinyağı var. Bu tür ürünleri yerel ve geleneksel tipte yapıyoruz. İşte tarhanadır, eriştendir ve bunu koruyarak katkı maddesi olmadan doğal ürünler şeklinde piyasaya sürüyoruz.” (K29, STK başkanı, 65 yaş, Mali müşavir). Üretim süreçlerinde geleneksel ve yerel ürünleri tercih ederek kültürel mirasın korunmasına da destek olan kooperatif, kadınların toplumsal ve ekonomik rollerinin güçlenmesine aracılık etmektedir. Bu bağlamda, kadın kooperatiflerinin ekonomik katkısı, kadınların işgücüne katılımını artırarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına ve kadınların ekonomik özgürlüğünün güçlenmesine olumlu bir etki sağlamaktadır. Bu noktada, kadın mücadelesine yönelik olarak kooperatiflerin sağladığı ekonomik destek ve güçlendirici rolü, toplumsal değişim ve dönüşüm süreçlerinde önemli bir araç olarak değerlendirilebilir.

Güçlenme literatüründe en yaygın kullanılan tanım, bireylerin kendi yaşamları üzerinde stratejik kararlar almaya başladığı bir evrimdir (Kabeer, 1999: 437). Bu tanım, güçlenmenin, bireylerin kendi yaşamları üzerinde etkin ve bilinçli kararlar alma kapasitesini artırma ve bu kararlar aracılığıyla kendi hayatlarını şekillendirme yeteneğini içeren dinamik bir süreç olduğunu vurgulamaktadır. Güçlenme kavramı, bireylerin toplumsal, ekonomik ve politik açıdan daha etkin ve özerk bir konuma gelmelerini hedefler. Bu anlamda, güçlenme süreci, bireylerin kendi yaşamları üzerinde daha fazla kontrol ve etki sahibi olmalarını sağlayarak toplumsal dönüşüm ve değişim süreçlerine katkıda bulunmalarını amaçlar.

Dünya çapında toplumsal yapıda mevcut olan cinsiyete dayalı güç dengesizliklerini azaltmak için kadınların güçlenmesi, yoksullukla mücadele, ekonomik gelişme ve refah için çaba gösteren çeşitli kurum ve kuruluşların gündeminde yer almaktadır. Bu, kadınların sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı olduğu ülkelerde kadın haklarını da güçlendirir (Demetriades 2009). Kadın kooperatifleri hem kamu hem de özel kurum ve kuruluşlar tarafından gündeme alınmayan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini azaltmak için önemli bir kurumsal seçenektir. Farklı yoksunluk türleriyle mücadele eden kadınların yaşamları üzerinde kontrol sahibi

olmalarına yardımcı olmaktadır. Böylece kadınlar hem coğrafyanın hem de topluluğun gelişiminde aktif bir rol oynayabilirler.

Bu bilgiler ışığında, kadın kooperatifleri bünyesinde görüşülen bir diğer kooperatif olan Antalya SU-Koop'un başkanı, kooperatifin faaliyet alanlarına dair bilgi verirken orada üreten kadınlara "Yaptıkları işi temiz, düzgün, alınabilir, beğenilebilir, satılabilir halde yapabilmeleri için de destek veriyoruz" (K28, STK başkanı, 64 yaş, Sanatçı) vurgusunu yapmıştır. SU-Koop'un başkanının ifadeleri, kadın kooperatiflerinin ekonomik katkısı açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Burada öne çıkan noktalardan biri olarak, kooperatifin dersler ve workshoplar düzenleyerek üyelerine eğitim imkânı sunduğu ve bilgi paylaşımını teşvik ettiği belirtilmektedir. "Aynı zamanda kooperatifimizde dersler yapıyoruz, workshoplar yapıyoruz ya da bizden insanlar bilmediklerini ya da istediklerini söyledikleri zaman kendi kurduğumuz ağa bu işi yapan hangi hoca varsa ya da yetkili kişi kimse ona yönlendiriyorum" ifadelerinden anlaşılabileceği üzere kooperatif, kadınların beceri ve yeteneklerini geliştirerek ekonomik faaliyetlerine daha etkin bir şekilde katılmasına olanak tanımaktadır. Dolayısıyla, kooperatifin faaliyetleri, kadın kooperatiflerinin ekonomik katkısının sadece gelir elde etmekle sınırlı olmadığını, aynı zamanda kadınların beceri, yetenek ve nitelikli ürünlerin üretilmesine katkı sağladığını göstermektedir. Tüm bunları yaparken kadınlar aynı zamanda sosyal hayata katılarak çok daha özgüvenli bir şekilde hayatlarına devam edebilmektedirler. Bu da kadınların ekonomik güçlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından önemli bir adımdır.

Bir diğer kadın kooperatifi görüşmesi ise İstanbul'da bulunan Belgrat Mahallesi Tarımsal Kalkınma Kooperatifi'nin başkanı ile gerçekleşmiştir "Biz Tarımsal Kalkınma Kooperatifi olarak geçiyoruz. Bizim kooperatifimiz 2005 yılında kurulmuş, 2005 yılından beri sürekli devamlılığı olan bir kooperatifiz, mevsimlik çiçek üretimi yapıyoruz. 7 üyeyle başladık. Daha sonra 14 üye olduk, daha sonra da 36 üyeye yükseldik." (K30, STK başkanı, 32 yaş, Kooperatif başkanı). Kooperatifin 2005 yılında kurulmuş olması ve sürekli devamlılığının korunması, kadınların ekonomik faaliyetlerde etkin bir şekilde yer almasının önemini göstermektedir. Üye sayısının artması da kooperatifin etkinliğini ve ekonomik potansiyelini göstermektedir. Başlangıçta 7 üye ile başlayan kooperatif, zamanla üye sayısını artırarak 36 üyeye ulaşmıştır. Bu durum, kadınların ekonomik faaliyetlere katılımını teşvik etmek ve onlara ekonomik bağımsızlık sağlamak adına kooperatiflerin önemli bir araç olduğunu göstermektedir.

Kadın girişimciliğinin desteklenmesinin sadece ekonomik anlamda değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azaltılması ve toplumun genel refahının artırılması

açısından da kritik bir öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Katılımcıların ifadelerine göre, kadınları ekonomik olarak güçlendirmenin, kadınların sosyal statülerinin gelişmesine ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azaltılmasına katkıda bulunabilecek etkili bir yöntem olduğu belirtilmektedir.

Bu bağlamda, "Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği, Girişimcilik Odaklı STK'ler" kapsamında görüşülen STK'lerin faaliyet alanlarına bakıldığında, kadınların güçlenmesine ve toplumsal dönüşüme katkı sağlamak adına önemli bir misyon üstlenildiği sonucuna varılmıştır. Söz konusu STK'lerin sunduğu desteklerin, kadınların ekonomik bağımsızlığını artırmanın yanı sıra, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesine ve genel olarak toplumun refahına yönelik çabaların bir parçası olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle, kadın girişimciliğini destekleyen STK'lerin faaliyetlerinin, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasında önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

4.2.1.2. Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'ler

Kadın dayanışması, toplumların temel taşlarından biri olan kadınların yardımlaşma ve dayanışma için bir araya gelmelerini ifade eden güçlü bir sosyal olgudur. Tarih boyunca kadınlar, zorluklara karşı birlikte mücadele ederek ve güçlerini birleştirerek daha başarılı mücadele etmişlerdir. Kadın dayanışması, sadece cinsiyet temelli eşitsizlikle mücadele etmekle kalmaz, aynı zamanda kadınların sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda daha güçlü bir varlık göstermelerine de olanak tanımaktadır.

Çok sayıda kadın odaklı sivil toplum kuruluşu (STK), kadın dayanışmasına katkıda bulunmaktadır ve kadınların sosyal, ekonomik ve politik hayatta daha etkin bir rol oynamaları açısından onları desteklemektedir. Kadın hakları mücadelesinde öncü olan bu sivil toplum kuruluşları, toplumsal cinsiyet eşitliği için çeşitli projeler ve programlar yürüterek kadınların güçlendirilmesine yardımcı olmaktadır. Bu organizasyonlar, kadınlar arasındaki dayanışmayı daha sistemli bir şekilde örgütleyebilir ve ortak hedeflere ulaşmak için güçlerini birleştiren kadınların, kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarının da desteğini alarak sadece bireysel hikayelerle sınırlı kalmalarının önüne geçebilmektedir. Dahası ilgili STK'ler, kadınların kolektif gücünün ortaya çıkmasında ve toplumsal değişimde önemli bir rol almaktadır. Bu durumda, kadınların birbirlerine yardım etme çabaları hem toplumsal hem de bireysel düzeyde daha büyük ve etkili bir değişim yaratma potansiyeline sahiptir denilebilir.

Bu bağlamda çalışmaya katkı sağlayan kadın odaklı STK'lerin başlıcalarından biri olarak” Antalya Kadın Danışma Merkezi ve Dayanışma Derneği” gönüllü üyelerinden biriyle yapılan görüşme sonucunda ilgili STK'nin faaliyet alanları için “Kadına yönelik şiddetle

mücadele alanı ama tabii çocukları da bu işin içerisine katıyoruz. Ergen yaş ve ergen yaş altındaki çocuklar da dahil oluyor. Onların da annelerle beraber aynı evde uğradıkları şiddeti, tacizi, tecavüzü bundan ayırmıyoruz. Tabii hepsi bir bütünsellik içinde” (K10, STK üyesi, 66 yaş, Emekli sağlık teknisyeni) ifadesinde bulunmuştur. Katılımcının ifadesinden de anlaşılacağı üzere Antalya Kadın Danışma Merkezi ve Dayanışma Derneği'nin faaliyet alanları, kadına yönelik şiddetle mücadelede öncü bir rol üstlenmektedir. STK, çocukların da şiddet ve istismar mağdurları olarak desteklenmesi gerektiğini vurgulayarak, ergen yaş ve altındaki çocukların da dahil olduğu bütünsel bir yaklaşım benimsemektedir.

Kadına yönelik şiddetle mücadelede önemli bir role sahip olan, 2000'li yıllarda kurulmuş bir dernek olarak Antalya Kadın Danışma Merkezi ve Dayanışma Derneği'nden çalışmaya katkı sunan bir diğer katılımcı da derneği tanımlarken geniş bir perspektife odaklanan, sadece kadınları değil, aynı zamanda çocukları da içine alan bir dayanışma ağı oluşturulduğundan söz etmiştir. Dernek, gönüllü kadınlar aracılığıyla Antalya'da kadınların uğradığı şiddetle mücadele etmektedir. Dernek danışma hizmetleri, hukuki destek, dava izleme ve cezaevi ziyaretleri gibi etkinliklerle şiddete uğrayan kadınlara pratik yardımlar sunarak toplumda bir dayanışma merkezi olarak kendisini konumlandırmıştır. “Antalya’da pek çok kadına el uzatabilen, şiddete uğrayan kadınlara çeşitli danışma hizmetleri veren, avukatlar, hukukçular kanalıyla davalarına katılabilen, dava izleyebilen, gerektiğinde cezaevlerinde öz savunma nedeniyle yatan kadınları ziyarete gidebilen...” (K12, STK üyesi, 64 yaş, Emekli büro elemanı) 23 yılına yaklaşan bir geçmişi olan dernek, kadınların başları sıkıştığında güvenebilecekleri bir destek noktası olarak algılanmakta ve toplumsal birlik içinde kadına yönelik şiddetle mücadelede etkili bir rol oynamaktadır.

Çalışma kapsamında görüşme yapılan bir diğer kadın odaklı STK olarak “Kadın Savunma Ağı” ndan söz etmek gerekecektir. İlgili derneğin gönüllü üyesi derneğin faaliyet alanlarına ilişkin “Kadın Savunma Ağı farklı kimlikten farklı alandan kadının örgütlenmesini amaçlayan bir dernek aslında. Yani işte feminist çalışmaların olabildiği, toplumsal cinsiyet eşitliğinin var olduğu, burada feminist politikaların üretildiği yerler” (K14, STK üyesi, 27 yaş, Ev temizlik işçisi) bilgisini vermiştir. Görülen o ki Kadın Savunma Ağı, farklı kimlik ve alanlardan gelen kadınları bir araya getirerek feminist bir dernek olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Mor nokta tartışmaları üzerinden feminist politikaların savunucusu olan dernek, mor mekânlarla özdeşleşmiş olmasına rağmen, bu mekânların bulunmadığı bölgelerde de etkinliklerini sürdürmeyi amaçlamaktadır. “Kadın Savunma Ağı mor mekânlarla ilişkilidir ama hani mor mekân olmadığı illerde de faaliyetler yürütür. Antalya da bunlardan biri.” Dernek, Türkiye'nin karmaşık gündeminde refleksif eylemlerle kadınları örgütlemeye

odaklanır ve İstanbul Sözleşmesi, 6284 sayılı yasa gibi önemli konularda politik mücadele yürütmektedir. “Ülkemizin gündemi çok yoğun olduğu için sürekli refleksif eylemler, biri bir şey söyledi, tepki koyalım, kadınları örgütleyelim. İstanbul Sözleşmesi’ni örgütleyelim, 6284’ü örgütleyelim...” Ayrıca, kadın hareketiyle iş birliği yaparak toplumsal farkındalık oluşturmaya hedefleyen dernek, dayanışma ilkesini vurgulayarak, boşanmak isteyen kadınlara hukuki destek sağlamak gibi pratik yardımlarla şiddet mağduru veya hayatta kalan kadınların güçlenmesine de odaklanmaktadır. “Hem boşanmak isteyen kadına avukat desteği. Kendi avukatımız yok ama işte hani rica minnet barodan işte ya da KDM’ den (Klinik Danışmanlık Modeli), oradaki iletişimlerle bir kadına işte ya da şiddet mağduru, hayatta kalan bir kadına bu sürecin nasıl yürütüleceğine dair bir dayanışma içerisinde oluyoruz.” Bu yaklaşım, derneğin kadınların haklarını koruma ve destekleme misyonunu yansıtmaktadır ve bu da toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesine katkı sağladıklarının bir kanıtı olarak görülmektedir.

Bir diğer kadın odaklı STK olan Uluslararası Kadınlar Dayanışma Derneği’nin (UKDD) web sayfasından alınan bilgiye göre dernek vizyonu, çağdaş, demokratik ve üretken Türk kadınları ile genç kızların sosyal, ekonomik ve kültürel statülerini öne çıkararak uygar bireyler olmalarına destek vermek olarak belirlemiştir. Derneğin misyonu, kadınlar arasında yardımlaşma ve dayanışmayı sağlamak, ekonomik ve toplumsal kurumların kadını cins olarak ezilmişliğe mahkûm ettiği durumu değiştirmek, geleneksel normlara ve değer yargılarına uygun olarak kadın statüsünü yükseltmek amacıyla birlik ve dayanışma kararlılığında projeler yürütmektir. Ayrıca, Türk kültürünü uluslararası alanda tanıtmayı ve uluslararası kadın kuruluşları ile iş birliği yaparak kadınlar arası dayanışmayı güçlendirmeyi de hedeflemektedir. <https://www.ukdd.net/anasayfa/index/TR> (erişim tarihi: 01.02.2024).

Katılımcının verdiği bilgilere bakıldığında UKDD’ nin ilk olarak, öğrencilere destek sağlayan bir kurum olduğu ifade edilerek, özellikle kız öğrencilere odaklanıldığı “Burada öğrenci okutuluyor. Şu anda 16 tane üniversite öğrencimiz var. Daha önce erkek öğrenci de alıyorduk fakat sonra arkadaşlarla da oturup konuştuğumuzda kız öğrencilere destek olmamız gerektiği konusunda hemfikle vardık. O yüzden kız öğrencilere destek oluyoruz” (K22, STK başkanı, 65 yaş, Emekli Darülaceze çalışanı) şeklinde ifade edilmiştir. Erkek öğrenci alımının daha önce yapıldığı ancak kız öğrencilere daha fazla destek verme kararının alındığı vurgulanmıştır. Özellikle aile durumu zorlu olan kız öğrencilere öncelik verilmesi, sosyal sorumluluk anlayışının bir yansıması olarak “Özellikle esasına bakarsan aile durumu mesela babası olmayanın hani annesi olmayanın maddi durumu kötü olanları daha çok tercih etmek istiyoruz” vurgusu öne çıkmaktadır. Kermes düzenleme pratiği, maddi destek sağlamak amacının ötesinde, özellikle kadınlara bir kazanç kapısı oluşturarak sosyal yardımlaşma ve

dayanışma kültürünü destekleme amacını yansıtmaktadır. “Kermes düzenliyoruz. Niye düzenliyoruz? Kermese katılacak olan bayanlara bir kazanç kapısı olsun diye özellikle yani onlara da destek olmak.” Burada vurgulanan temel düşünce, maddi kazanç elde etmek kadar, öğrencilere duygusal ve sosyal destek sağlama amacını taşıyan bir topluluk dayanışması oluşturmaktır.

Yardım Gönüllüleri Eğitim ve Proje Derneği başkanı ile yapılan görüşmede ise derneğin faaliyet alanlarına ilişkin dernek başkanının açıklamalarından anlaşıldığı üzere, dernek, toplumsal sorumluluk anlayışıyla hareket eden bir STK olarak önceliğini kadın mücadelesi alanına vermektedir. Bu durum, derneğin somut ve etkili bir şekilde toplumun ihtiyaçlarına odaklandığını göstermektedir. Dernek, evsizlerle, gençlerle ve kadınlarla ilgili projelerinde saha odaklı bir yaklaşım benimsemesiyle öne çıkmakta ve toplumsal katılımı teşvik etmektedir. “Ben derneğin başkanım ama biz şöyle bir derneğiz, sahada çok aktif olan işte dernek ofisini pek açmayan, mümkün mertebe hep saha temelli çalışan bir derneğiz” (K25, STK başkanı, 54 yaş, Emekli hemşire). Başkanın vurguladığı gibi, Yardım Gönüllüleri Eğitim ve Proje Derneği'nin saha temelli çalışma prensibi, toplumun dönüşümüne katkı sağlamak amacıyla etkili bir strateji olarak değerlendirilebilir.

Bir diğer kadın odaklı STK olan Kadın Hakları Derneği'nin başkanıyla yapılan görüşmede katılımcı, derneğin faaliyetlerini: “Bizim amacımız tamamen hukuki anlamda desteğe ihtiyacı olan kadınların hukuki desteğini dernek bünyesinde, dernek vasıtasıyla karşılayabilmek” (K13, STK başkanı, 28 yaş, Avukat) şeklinde belirtmiştir. Kadın Hakları Derneği'nin başkanının ifadelerine göre, dernek, öncelikle hukuki anlamda destek gereksinimi bulunan kadınların bu ihtiyaçlarını dernek bünyesinde karşılamayı hedeflemektedir. Başkan, örneklerle açıkladığı gibi, bir kadın şiddet görmekte ya da istismara maruz kalmakta ancak ailesi tarafından kabul görmemekte ya da maddi durumu boşanma davası açmaya elverişli olmadığı için hukuki adımlar atamamaktadır. Dernek, bu tür durumlarda kadınların hukuki ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır. “Nasıl? Bir kadın dayak yiyordur ancak ailesi onu kabul etmeyecek diye ya da maddi durumu el vermediği için boşanma davası açamıyordur. Kocasını bağımlıdır, ondan kurtulmak için maddi durumu el vermediği için ya da istismara uğruyordur. Bu noktada biz onların dernek olarak hukuki ihtiyaçlarını karşılıyoruz.” Hukuki destekten sonra psikolojik destek sağlamak üzere harekete geçen dernek, kadınların yaşadıkları travmalara etkili bir şekilde müdahale etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, kadınların iş bulma süreçlerine destek olmayı amaçlayan bir istihdam sağlama çabası da ön plana çıkmaktadır. “Ardından psikolojik destek sağlıyoruz. Yine ardından yapabileceğimiz, istihdam sağlayabileceğimiz bir istihdam varsa kadınlar için onu sağlamaya çalışıyoruz.” Bu

yaklaşım, derneğin kadınların hayatındaki çeşitli katmanlardaki ihtiyaçlarına karşılık verme ve onları toplumsal yaşama entegre etme çabasını yansıtmaktadır. Bu bağlamda, Kadın Hakları Derneği'nin bütüncül bir bakış açısı benimsemesi, sadece hukuki destekle sınırlı kalmayarak kadınların genel refahlarını artırmaya yönelik kapsamlı bir yaklaşım sergilemektedir.

Emekçi Kadınlar Derneği başkanı ile yapılan görüşmeye göre kadın odaklı STK'ler açısından, derneğin kadınlara çok yönlü destek veren bir misyonunun olduğu görülmektedir ve derneğin faaliyet alanlarına ilişkin: “sorun yaşayan kadınlarımıza bizzat ulaşma, sosyal medya kanalıyla, kurmuş olduğumuz sitemiz kanalıyla, haberlerde görüp kendimiz ulaşma yoluyla, hangi konularda ihtiyaçları olup olmadığını öğrenmek, eğitim, psikolojik terapi, destek...” (K5, STK başkanı, 58 yaş, Emekli hemşire). Katılımcının ifadeleri, derneğin faaliyet alanlarını ve sunduğu hizmetleri detaylı bir şekilde açıklamaktadır. Bu kapsamda, derneğin kuruluş amacına yönelik olarak, kadınların sosyal medya ve diğer iletişim kanalları aracılığıyla ulaşılabilirliğini sağlayarak, onların ihtiyaçlarını tespit etmek ve çeşitli destekler sunmak için aktif bir rol üstlendiği görülmektedir. Ayrıca, derneğin iş birliği içinde olduğu diğer kadın dernekleriyle sinerji oluşturarak, güçlerini birleştirerek daha etkili hizmet sunma çabasında olduğu belirtilmektedir: “dediğim gibi biz konfederasyon çatısı altında birlikte çalıştığımız için daha önce kurulmuş olan kadın derneklerimiz ile iş birliği ve sinerji halindeyiz...”. Özellikle, mağduriyet yaşayan kadınlara ve çocuklara yönelik sağlanan destekler, derneğin toplumsal dayanışma ve koruyucu hizmetlerdeki rolünü vurgulamaktadır. Bu bağlamda, derneğin hedefleri arasında güvenli bir barınma sağlama, temel ihtiyaçları karşılama ve hukuki süreçlerde destek olma gibi önemli konular bulunmaktadır. Bu açıklamalar, Emekçi Kadınlar Derneği'nin toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların haklarının korunması konularında önemli bir aktör olduğunu göstermektedir “mağdur olan kadınlarımızı veya çocuğuyla mağdur edilmiş, anne ve çocuklarımızı herhangi bir sosyal kuruma, devlet kurumuna güvenli bir şekilde nakilleri yapıp esaslı koruma altına alınmasıya kadarki dönemde onlara yuva açmak...”. Katılımcının yapmış olduğu açıklamalar, derneğin maddi yardımdan öte, bir çatı oluşturarak mağdur kadınları toplumsal, psikolojik ve hukuki açıdan destekleme amacını yansıtmakta ve kadın hakları perspektifinden önemli bir sosyal hizmet misyonunu üstlendiğini göstermektedir.

4.2.1.3. Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'ler

Kadın odaklı sivil toplum kuruluşları (STK'ler), toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadelede önemli bir rol oynamaktadır. Farkındalık oluşturma, bilinçlendirme ve politika

retme bağlamında bu kuruluşlar, toplumun genelinde ve kadınların kendi içinde güçlenmelerini sağlayarak sosyal değişime katkıda bulunmaktadır. Bu STK'ler, kadın haklarına duyarlı bir perspektifle faaliyet göstererek, cinsiyet temelli ayrımcılığa karşı mücadelede kilit bir aktördür. Farkındalık oluşturma, kadınların yaşadığı sorunlara dikkat çekme ve toplumu bu konularda bilinçlendirme, kadın odaklı STK'lerin temel amaçları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, akademik literatürde kadın odaklı STK'lerin rolü ve etkileri üzerine yapılan araştırmalar, bu kuruluşların toplumsal dönüşümde nasıl bir etki yarattığını anlamak ve cinsiyet eşitliği mücadelesindeki önemini vurgulamak adına kapsamlı bir bakış sunmaktadır. Çalışmanın bu bölümü ise kadın odaklı STK'lerin farkındalık yaratma, bireyleri bilinçlendirme ve cinsiyet politikalarını şekillendirme süreçlerindeki kritik rolünü ele alarak, bu kuruluşların toplumsal dönüşüme olan katkılarını yapılan görüşmelerden örneklerle anlamayı amaçlamaktadır.

Bu STK'lerin en kkllerinden biri olarak Mor atı Kadın Sığınağı Vakfı gönüllüsü olan katılımcı, geçmişi 1990 yılına dayanan ve kadın mücadelesi alanında hatırı sayılır çalışmalar yürütmüş olan STK'nin faaliyet alanları ile ilgili bilgi vermiştir. Katılımcı, Mor atı Kadın Sığınağı Vakfı'nın kolektif bir çalışma modelini benimseyen feminist bir örgüt olduğunu vurgulamaktadır: "Mor atı kolektif çalışan bir feminist rgt. Bu da bizim aslında pek çok işi beraber yapmamız, beraber karar almamız, bütün işleri takip etmemiz sonucunu da beraberinde getiriyor, o nedenle daha çeşitli bir çalışma alanımız var diyebilirim" (K18, STK yesi, 40 yaş, ğretim yesi). Bunun yanı sıra, örgütün odak noktasının toplumsal bir sorunla mücadele etmek ve kadın hakları konusunda politika geliştirmek olduğu belirtilmiş, feminist bir perspektifle bu politikaların oluşturulması, cinsiyet eşitliği ve kadın hakları mücadelesine katkıda bulunma amacını taşıdığını altı çizilmiştir: "Bunun yanı sıra bir de burası tabii ki feminist bir örgüt olduğu için temel olarak yaptığımız şey de burada kadına yönelik şiddetle mücadele alanında politika oluşturmak.". Sonuç olarak, katılımcı, Mor atı Kadın Sığınağı Vakfı'nın hem içsel çalışma düzeni hem de dışa yönelik misyonu hakkında bilgi vererek, feminist bir örgüt olarak kadına yönelik şiddetle mücadelede politika oluşturmak amacına odaklanıldığını vurgulamaktadır.

Kadın odaklı STK'ler bağlamında görüşülen en köklü derneklerden biri olarak "Kadınların Sosyal Hayatını Araştırma ve İnceleme Derneği" başkanı ile yapılan görüşmede derneğin faaliyet alanları ile ilgili bilgiler şöyledir: "Eğitimde, kültürel alanda, sosyal hayatın içinde olmalarını sağlamak için biz de dernek olarak 2005 yılında Antalya'da ilk şube olarak atık ve bunu burslar, çeşitli kültürel faaliyetler, tiyatro çalışmaları, sanatsal etkinliklerle devam ettiriyoruz." (K16, STK başkanı, 67 yaş, Emekli banka müdürü). Katılımcının

söylemlerine bakıldığında daha önce de söz edildiği üzere kadın odaklı STK'lerin kadın mücadelesine olan etkisi tek alanla sınırlı kalmamaktadır. STK'nin kuruluş amacı tek yönlü bile olsa, ihtiyaç halinde ilgili derneklerin gereken tüm desteği verdiği görülmektedir: “Daha çok da hak temelli bir dernek olduğumuz için yardımdan öte hak temelli yardım yapmaya gayret ediyoruz, barolarla çalışmalar yapıyoruz ve ülkemizin kadına şiddet konusunda, ne kadar sıkıntılı bir dönem geçirdiğinin farkındayız. Kadınlarımıza bu konuda yardımcı oluyoruz.”. Katılımcı da derneğin kamu yararına bir dernek olduğu ve geniş konularda faaliyet gösteren bir sosyal platformda yer aldığını ifade etmektedir: “Kamu yararına bir derneğiz. Bakanlar kurulunun 1968’ de karar verdiği üzere kamu yararına derneğiz. Aslında çok geniş konulara değinen bir sosyal platformdayız.”. Bu da derneğin toplumun çeşitli alanlarında etkili bir rol oynamaya çalıştığını göstermektedir.

Bir diğer STK olarak Antalya Kent Konseyi Kadın Meclisi için STK'nin başkanı ile görüşülmüş ve kadın mücadelesi adına yaptıkları faaliyetler belirtilmiştir: “Üst çatı noktasında olan bu kurum bünyesinde açıkçası kentte neler oluyor, neler bitiyor, kim ne düşünüyor bunları bir potaya toplayıp konuyla ilgili kurumlara problemlerle ilgili raporlar hazırlayarak bilgi veriyoruz. Farkındalık sağlamaya çalışıyoruz” (K2, STK başkanı, 48 yaş, Avukat). Antalya Kent Konseyi Kadın Meclisi'nin bu şekilde kapsamlı bir çalışma yürütmesi, sadece kadın haklarına değil, kentteki genel sosyal meselelere yönelik bir çaba içinde olduğunu göstermektedir. Ayrıca, diğer STK'ler ve kurumlarla iş birliği yapma çabası, kapsayıcı ve etkili bir toplumsal değişim hedefine işaret etmektedir. Bu çerçevede, meclisin kent konseyinin genel çalışmalarına değerli katkılarda bulunulduğu söylenebilir.

Antalya Feminist Kolektif üyesi ile yapılan görüşmeye göre kadın mücadelesi adına verilen çabanın hangi faaliyet alanlarını kapsadığına ilişkin yanıt şu şekildedir: “Antalya feminist kolektif daha çok aslında politika üretmek amacıyla kurduğumuz gibi oluşum oldu... daha çok politika üretmek, faaliyetler yapmak, atölyeler düzenlemek, birbirimizle tanışmak, Antalya'daki diğer feminist gruplarla tanışmakla ilgili bir çalışma yürütüyoruz” (K7, STK üyesi, 29 yaş, Turizm işçisi). İlk olarak Kolektifin temel amacının politika üretmek olduğu belirtilerek, bu doğrultuda faaliyetler yürüttüğü ifade edilmektedir: “İlk başlarda okumalarla başladı her şey, feminist politikayla ilgili...feminizm okumaları, daha sonrasında film gösterimleri... Antalya'daki sinema festivallerine destek olduk. Bu süreçte Antalya Film Mor Kadın Filmleri Festivali'nde gönüllü olarak yer aldık” ifadeleri Antalya Feminist Kolektif 'in sadece politika üretmekle kalmayıp, kültürel etkinlikler, sinema festivallerine destek, gönüllü çalışmalar ve eğlence odaklı etkinlikler gibi çeşitli alanlarda faaliyet gösterdiği ve kadınların güçlenmesine yönelik bir topluluk oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Kadın ve demokrasi vakfı (KADEM) sekreteri ile yapılan görüşmede ise katılımcının ilgili STK bünyesinde çalışan oluşunun, dolayısıyla tam zamanlı olarak kadın mücadelesi alanında varlık gösteriyor olmasının ayrıca bir öneminin olduğu düşünülmektedir. Katılımcının KADEM' in yapmış olduğu faaliyetlere yönelik “Kadın alanında çalışma yapan bir STK'yız, kadın ve demokrasi vakfı. 2013 yılında kuruldu. 2013'ten beri faaliyette. 2015'te Antalya temsilciliği kuruldu. Ben de 2016 yılından beri KADEM'deyim” (K9, STK çalışanı, 40 yaş, Sekreter) ifadeleri Kadın ve Demokrasi Vakfı'nın temel amaçlarından birinin kadınları güçlendirmek ve geliştirmek olduğu görülmektedir. Bu amaç doğrultusunda vakıf, çeşitli kurslar, eğitimler ve seminerler düzenleyerek kadınların bireysel olarak güçlenmelerine katkı sağlamaya çalışmaktadır: “Burada kadınlara yönelik çalışmalar yapıyoruz. Kadınların geliştirilmesi açısından kurslar, eğitimler, seminerler, yani kadınların tek başına ayakta durabilecekleri güçlü bir portföy yaratmaya çalışıyoruz.”. STK'nin kadın mücadelesi alanındaki tam zamanlı varlığı ve kadınları güçlendirmeyi hedefleyen çalışmalarıyla, kadınların toplumsal ve bireysel alanda daha güçlü bir konuma gelmesine katkı sağladığı ortaya konulmuştur. Bu çerçevede, Kadın ve Demokrasi Vakfı'nın faaliyetleri, kadınların haklarını savunma ve güçlenme mücadelesinde önemli bir role sahiptir, böylelikle toplumsal cinsiyet eşitliği için daha güçlü bir temel oluşturulmaktadır.

Kadın mücadelesi alanında oldukça köklü bir geçmişi olan Kadının İnsan Hakları Derneği ile yapılan görüşme sonucunda katılımcı, derneğin faaliyet alanlarına ilişkin yaptığı açıklamada ilk olarak derneğin başlangıç aşamasından söz etmiştir: “30 senedir var olan bir dernek ki ilk başlarda böyle doksanlı yıllarda yaptığı bir araştırma üzerinden, kadınların birtakım hakları olduğunu ama o bilgiye erişim konusunda birtakım engeller olduğuna dair bir sonuca ulaşıyorlar...” (K17, STK çalışanı, 27 yaş). Ayrıca, derneğin savunuculuk faaliyetlerinin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde gerçekleştiğini ve bu çerçevede Türkiye'deki kadın hakları konularını uluslararası platformlara taşıdığını ifade etmiştir: “Onun yanı sıra bir de savunuculuk alanı var. O da böyle doksanlardan beri gelen bir şey. Yani hem uluslararası savunuculuk hem de bu işte biraz daha yerelde de ne oluyor? Türkiye'de de ne oluyor? Kadınların yaşadıkları... hem yerel hem de uluslararası bir bağ olmak...”. Bununla birlikte, katılımcı derneğin feminist bilgi üretimine katkı sağladığını ve güncel konuları sosyal medya aracılığıyla duyurduğunu ve destek verdiğini belirtmiştir. Bu açıklamalar, Kadının İnsan Hakları Derneği'nin kadın hakları savunuculuğu, bilgi üretimi ve uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynadığını ve geniş bir faaliyet yelpazesine sahip olduğunu göstermektedir.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Derneği'nden çalışmaya katılım sağlayan dernek üyesinin çalışma boyunca görüşülen tek erkek olduğunu belirtmekte fayda görülmektedir. Kendisinin

dernek faaliyetleri ile ilgili verdiği bilgi: “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Derneği, kısa adıyla TOCİM, 2019 yılında kuruldu. Antalya’da kuruldu. Projeye odaklı bir çalışma. Avrupa Birliği projeleri yaptı sadece. Toplumsal Cinsiyet ve kadın hakları konusunda farkındalık çalışmaları yapmaya çalışıyoruz.” (K20, STK üyesi, 47 yaş, Sosyal hizmet uzmanı). TOCİM üyesi katılımcının ifadelerine göre derneğin yerel düzeyde olduğu kadar uluslararası platformlarda da toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları konusunda farkındalık yaratma amacını taşıdığı görülmektedir. Derneğin, toplumda cinsiyet eşitliği ve kadın hakları konularında farkındalık oluşturma çabalarına odaklandığı ve sadece proje uygulamakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal bilinçlenmeye yönelik çalışmalar yaptığı sonucu da çıkarılmaktadır.

Umudun Kadınları isimli dergi toplumsal farkındalık ve dayanışmanın önemli bir aracı olarak, çoğunluğu görme engelli olan, bazıları gören kadınlar olmak üzere kadınların bir araya gelerek oluşturduğu bir kadın dergisidir. Kadın mücadelesine yönelik farkındalık ve bilinçlendirme temelli çalışmalarıyla, aynı zamanda derginin yazarı olan katılımcı, derginin faaliyet alanlarıyla ilgili bilgi vermiştir. Katılımcı bu dergiyle kadınlara seslenerek onların yazma isteklerini keşfetmeyi, ihlal edilen haklara dikkat çekmeyi ve dışlanmış kesimlere umut olmayı hedeflediklerini belirtmektedir: “İhlal edilen haklara ses verelim. Ezilen, ötekileştirilen kesimlere dışlanan kesimlere bir umut olalım. Birlikte bir dayanışma üretelim diyerekten bu dergiyi çıkardık, buna karar verdik” (K23, STK üyesi, 47 yaş, Santral operatörü). Derginin içeriğinde sanat, kadın haberleri, köşe yazıları, hukuk alanında içerikler, toplumsal irdelemeler, kadınların aktif rol aldığı etkinlikler ve siyasi kadın örgütlerine yer verildiği ifade edilmektedir. Aylık olarak çıkarılan derginin yanı sıra YouTube kanalı ve sosyal medya platformlarında da içeriğin paylaşıldığı aktarılmaktadır. Bu girişimin kadınların sesini duyurmak, toplumsal meselelere dikkat çekmek ve kadınların aktif katılımını teşvik etmek amacıyla hayata geçirildiği anlaşılmaktadır: “YouTube kanalımız var, internetten Facebook, Twitter, Instagram oralardan da paylaşıyoruz.” ifadeleri ile bu girişim, sadece bir dergi değil, aynı zamanda toplumsal bilinci artırmak ve dayanışma kültürünü desteklemek adına güçlü bir adım olarak öne çıkıyor.

Faaliyet alanı açısından daha ziyade toplumda farkındalık oluşturma, toplumu bilinçlendirme ve örgütlenme ekseninde çalışmalar yürüten Mor Dayanışma’nın Antalya koordinatörü: “ben de Antalya Mor Dayanışma’ nın koordinatörüyüm. Buradaki örgütlülüğü sağlıyorum” (K19, STK koordinatörü, 26 yaş, Psikolog) diyerek bağlı olduğu STK’deki görevi konusunda bilgilendirme yapmıştır. Oradaki çalışmalarının kendisini nasıl hissettirdiğiyle ilgili ise: “hem iyi hem kötü hissettiriyor, iyi hissettiren taraf şurası; bir problem var ve bu problemi çözmek için dayanışmak zorundayız ve burada öncü olmak.

Kadınlarla bir arada bir probleme çözüm bulmak. Çözüm bulamazsam da duygu paylaşımı yapmak, oradaki hissiyatı paylaşmak” ifadesinde bulunmuştur. İyi hissettiren tarafın, bir problemle karşı karşıya olunduğunda dayanışma içinde olma ve çözüm arayışında öncü olma fırsatı olduğunu vurgulamıştır. Katılımcı, bu sürecin kadınlarla bir arada olma ve duyguları paylaşma gibi olumlu deneyimler sağladığını ve bireyin kendi içsel süreçlerinde farkındalık geliştirmesine yardımcı olduğunu belirtmiştir. Ancak, katılımcı, bu çabaların sistemi etkileme ve ilerleme sağlama konusunda sınırlı etkiye sahip olduğunu ve bu durumun bireyde bir tür hayal kırıklığı yarattığını dile getirmiştir. “Bunların hepsi güzel ama kötü olan tarafı sürekli bunları yapmana rağmen sisteme etki edişinin etkisini çok az görebilmek, az fark edebilmek. O yüzden de aslında bireysel anlamda yapabileceklerinin çok kısıtlı olduğuyla yüzleşmek kötü hissettiriyor açıkçası.”. Bu yorumlar, koordinatörün mücadeledeki zorluklarla birlikte kişisel ve toplumsal etki arasındaki dengeyi sorguladığını ve bu deneyimin karmaşıklığını vurgulamaktadır.

Aynı kadın odaklı STK’nin (Mor Dayanışma) İzmir temsilcisi olan katılımcı ise derneğin faaliyet alanlarıyla ilgili ilk olarak, kadınların sadece cinsiyetlerinden kaynaklanan sorunlarla mücadele etmek amacıyla bir araya geldikleri bir kadın örgütü olarak tanımlanmaktadır. “Mor Dayanışma kadınların sırf kadın olmalarından kaynaklı yaşadıkları sorunlar karşısında örgütlenen bir kadın örgütü. Tacize, tecavüze erkek egemenliğine, kadın cinayetlerine karşı kadınların yan yana geldiği bir dayanışma ağı aslında” (K27, STK üyesi, 30 yaş, Sanatçı). Katılımcı kadınların sadece mağduriyet durumunda değil, aynı zamanda dayanışmanın gücüne inanan her kadının katılımını teşvik ederek kadınların güçlenmesine ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katkıda bulunan bir dernek olduğunu belirtmiştir: “Hem bu tür sorunlar yaşayan, maruz kalan kadınların başvurabileceği hem de herhangi bir sorun yaşamasına gerek olmadan bir kadının dayanışmanın parçası olmak isteyen bir kadının yer alabileceği bir kadın örgütü...” ifadeleri örgütün çeşitli etkinlikler, aktiviteler, eylemlilikler ve çalışmalarla kadınların sesini duyurması ve haklarını savunması, toplumsal değişim ve dönüşüm süreçlerinde önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, Mor Dayanışma gibi kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri, kadın mücadelesinin güçlenmesine ve toplumsal cinsiyet adaletinin sağlanmasına yönelik önemli bir adımdır.

4.2.2. STK’lerde Rol ve Duygular: Katılımcıların Görevleri ve Deneyimleri

Sivil Toplum Kuruluşları (STK'ler), toplumda değişim yaratmak, iyilik hizmetleri sunmak veya belirli bir amaç etrafında bir araya gelmek isteyen bireylerin bulunduğu önemli yapıları temsil etmektedir. Bu çalışmada da görüşülen STK temsilcilerinin ifadeleri literatürle

benzer şekilde sonuçlar vermiştir. Katılımcıların da belirttiği üzere kadın odaklı STK'lerde gözlemlenen gönüllülerin çabalarıyla faaliyetler yapan, projeler üreten kuruluşlar olduklarıdır. Gönüllülük, bireylerin karşılıksız olarak topluma hizmet etmek amacıyla zamanlarını, bilgilerini ve becerilerini sunma sürecini ifade eder (Altun ve Demirişler, 2023: 143). Sosyal kohezyon ve sosyal sermaye, gönüllülüğün temel unsurları arasında yer alır. Gönüllülerin katkıları, sivil toplum kuruluşlarının hedeflerine ulaşmasında ve uzun vadeli etkinliklerini sürdürmesinde hayati bir rol oynamaktadır. Gönüllülük, bireyleri toplumsal katılım süreçlerine dahil ederek içsel ve dışsal motivasyonlar aracılığıyla toplumun sosyal sermayesini artırır. İçsel motivasyonlar, bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayarak katkının devamlılığını desteklerken, dışsal motivasyonlar ise gönüllülüğe başlamak ve toplum içindeki ağları genişletmek için önemli bir itici güç olarak işlev görür.

Bununla birlikte, STK'lerin işleyişi sadece dışarıdan görünen etkinliklerle sınırlı değildir; aynı zamanda iç dinamikleri ve STK bünyesinde faaliyet gösteren gönüllülerin ve çalışanların deneyimleri de büyük önem taşır. Bu bölümde, ilgili kişilerin çoğu zaman gönüllülük üzerinden verdikleri çabanın kendilerine duygusal anlamda dönüşünün nasıl olduğu merak edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın bu bölümünde STK yaşamında merkezi bir rol oynayan gönüllülerin ve çalışanların görevlerini ve bu görevler sırasında yaşadıkları duyguları ortaya koymak amaçlanmaktadır.

4.2.2.1. Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği, Girişimcilik Odaklı STK'lere Yönelik Anlatılar

Katılımcılara mensubu oldukları STK'de hangi görevde oldukları ve görevlerini yerine getirmenin, katkı sunmanın kendilerinde nasıl bir duyguyu ortaya çıkardığı sorularak, gönüllülük deneyimlerinin kişisel ve duygusal boyutları üzerinde derinlemesine bir anlayış elde edilmeye çalışılmıştır. Bu soruların, gönüllülerin duygusal tepkilerini, bağlılık seviyelerini ve gönüllülük faaliyetlerine olan tutumlarını anlamak açısından önem taşıdığı düşünülmektedir.

Bu bağlamda bünyesinde olduğu STK'nin başkanlığını yürüten katılımcı gerek yürüttüğü göreve ilişkin gerekse kadın odaklı bir STK'nin bünyesinde faaliyet göstermeye dair: "Derneğin kuruculuğunu yürüttüğüm Akdeniz Girişimci İş Kadınları Derneği başkanlığını yürütüyorum. Hem ANTİKAD hem AGİDER kuruculuğu ve özellikle AGİDER' den çıkan kadınlar şu anda çok belli noktalarda, yine dernek başkanları ve kurumsal noktadalar." (K1, STK başkanı, 59 yaş, Tıp doktoru) ifadesinde bulunmuştur. Katılımcı verdiği yanıtta STK'lerdeki liderlik rollerini ve kadın odaklı çalışmalarını vurgulayarak,

topluma olan katkılarını ve kişisel memnuniyetini dile getirmektedir. Yanıttan anlaşılacağı üzere katılımcı, sivil toplumda aktif rol alan biri olarak özellikle kadın girişimciliğini destekleyen derneklerin kuruculuğunu üstlendiğini belirtmektedir. Ayrıca, topluma dokunma ve birçok kadına ilham verme hedeflerini ve bu hedeflere ulaşmanın kişisel tatminini: “Bu da bir kaynak oluşturduğu için çok *gurur duyuyorum...* birçok kadına dokunabildiğim, onlara ışık tuttuğumu düşündüğüm için *kendimi çok huzurlu ve mutlu hissediyorum...* Bugün itibariyle yaptığım çalışmalarla *iyi hissediyorum*” sözleriyle ifade etmiştir. Zira gönüllü katılımın içsel memnuniyet ve huzur sağladığına dair yapılan çalışmalar başkalarına yardım etmenin getirdiği tatmin, maddi değerlendirmelerin ötesindedir ve bir projeye katkıda bulunmanın veya bireylerin hayatlarında meydana gelen olumlu değişikliklerin tanıklığını yapmanın gönüllüler için en büyük ödül olduğu kabul edilmektedir. Kadınların ekonomik ve sosyal açıdan güçlenmesine yönelik bu tür girişimler, toplumun daha adil ve eşitlikçi bir yapıya doğru ilerlemesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca, katılımcının gelecekte daha fazla projeye imza atmayı ve topluma daha fazla katkıda bulunmayı hedeflediği “daha yapacağımız çok şey var ama sorumluluklarımı yerine getirdiğimi, bu topluma katkıda bulunduğumu, dokunduğumu hissediyorum. *Mutluyum.*” sözlerinden kolayca anlaşılmaktadır. Bu tür girişimci ruhlu bireylerin toplumdaki liderlik rollerinin ve etkilerinin, sivil toplumun gelişimine ve daha da önemlisi kadın mücadelesine önemli katkılar sunacağı aşıkardır.

Çalışma Kapsamında Kadın Girişimciliği ve Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme Odaklı STK’ler (Ecabat Merkez İlçe Kadın Emeği ve Tarımsal Kalkınma Kooperatifi) bünyesinde sınıflandırılan kadın kooperatifleri, kadınların işgücüne katılımını artırmak, girişimcilik ruhunu desteklemek ve ekonomik bağımsızlıklarını sağlamak için çeşitli programlar ve projeler yürütmektedirler. Bu çalışmaların ilgili kooperatif başkanı katılımcı üzerindeki duygusal etkisinin ne olduğu merak edilmektedir. Katılımcının: “Şu an ben çok *mutluyum*. Çok güzel şeyler oluyor. Hani projelendirmeye çalışıyoruz. Projelendirerek bunları geleceğe aktarmaya çalışıyoruz. O yüzden *mutluyum* tabii ki hem kadınlara dokunmuş oluyorum hem de kadınlara cesaret vermiş oluyorum” (K4, STK başkanı, 40 yaş, Rehber-Çiftçi) ifadesinden, kooperatif başkanı olarak gerçekleştirdiği projelerin ve yürüttüğü çalışmaların kadınlara dokunma ve onlara cesaret verme potansiyelinin farkında olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmaların, kadınların yaşamlarında olumlu bir etki yarattığını ve onlara yeni fırsatlar sunarak geleceğe umutla bakmalarını sağladığını: “Onlar da bana bakarak evet bazı şeyler yapılabilirmiş, istersek başarabiliyormuşuz diyorlar. O yüzden *mutlu* oluyorum tabii ki” sözleriyle belirtmektedir. Bu durum, katılımcının çalışmalarından duyduğu memnuniyeti ve mutluluğu açıkça yansıtmaktadır. Yani kadın kooperatifleri ve benzeri

kuruluşların, kadınların güçlenmesine yönelik önemli bir rol oynadığı ve bu tür girişimlerin toplumsal değişim ve ilerleme için ne kadar kritik olduğu ortaya çıkmaktadır.

Kadının ekonomik açıdan güçlenmesi bağlamında çalışmaya katkı sunan, ev işçilerinin sosyal haklarına kavuşabilmeleri ile ilgili mücadele veren katılımcı ait olduğu STK (İMECE) bünyesinde yaptığı faaliyetlere ilişkin duygularını: “Ben kendi adıma söyleyeyim. Ben İMECE’ den önce kendimi tanıımıyormuşum dedim. Ben bir birey olduğumu fark ettim. Bir kadın oldum yani benim kendi hayatımda zaten birçok şey değişti” (K8, STK başkanı, 60 yaş, Emekli ev temizlik işçisi) şeklinde ifade etmiştir. Burada katılımcı, bünyesinde olduğu kadın örgütündeki deneyimlerin, kendisini birey olarak tanıma ve kadın olarak kendi değerinin farkına varma fırsatı sunduğunu ifade etmektedir. Buradaki varlığının kendi hayatı açısından siyahla beyaz arasında bir dönüşüme neden olduğunu vurgulayan katılımcı, ilgili STK bünyesinde olmanın kendisine çok şey kattığını dile getirmektedir. “Çok fazla yani tamam, daha önce de kendi kararlarımı verebiliyordum ama böyle değildi. Yani birey olduğumu hissettim. Evet çok yani siyahla beyaz kadar değişti hayatım. Çok çok şey kattı bana” ifadeleri de ayrıca, kadınların toplumda güçlü birer birey olarak var olmalarının ve kendi kararlarını alma özgürlüğünün ne kadar değerli olduğunu vurgulamaktadır.

Sanatın Ustalarının Üretim Ticaret ve İşletme Kooperatifi’nin başkanı olarak çalışmaya katkı sunan katılımcı: “Türkiye’de ilk kurulan sanat başlıklı, Sanatın Ustalarının Üretim Ticaret ve İşletme Kooperatifi’nin başkanayım. Hiçbir zaman pişman olmadığım bir nokta. O yüzden *mutluyum*, iyi ki yaptım dediğim çok şey var” (K28, STK başkanı, 64 yaş, Sanatçı) diye konuştu. Bu ifadesiyle başkanın kooperatif kurma ve yönetme sürecinde yaşadığı memnuniyet ve mutluluğu vurgulaması, kadınların ekonomik faaliyetlere katılımının ve liderlik rollerinin toplumsal ve manevi bir değer taşıdığını göstermektedir. Kooperatif kurma sürecindeki başarı ve ayakta kalma çabaları, kadınların kendi güçlerine ve yeteneklerine olan güvenlerini artırarak ekonomik özgürlüklerini elde etmelerine katkı sağlamaktadır. Başkanın ifadeleri aynı zamanda kadınların dayanışma içinde olması ve birlikte hareket etmesinin önemine de: “Özellikle kooperatif kurmak da onlarla birlikte olmak da hakikaten keyif veriyor, manevi haz veriyor ve doyum veriyor. Çünkü kendimden başkasını düşünmeyi ilk edinmiş birisiyim. Bu çok *keyifli*. Onların bu tarz başarıları ya da ayakta kalmaları benim için çok önemli” sözleriyle işaret etmektedir. Bu bağlamda, Sanatın Ustalarının Üretim Ticaret ve İşletme Kooperatifi’nin başarısı, kadınların ekonomik mücadeledeki önemli adımlarından birini temsil etmektedir. Dolayısıyla, başkanın deneyimleri ve duyguları, kadın mücadelesinin toplumsal ve ekonomik boyutlarını

güçlendirerek kadınların kendilerini ifade etmelerini ve başarılarını kutlamalarını da teşvik etmektedir.

4.2.2.2. Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'lere Yönelik Tanımlamalar

Emekçi Kadınlar Derneği başkanı olan katılımcı, dernekte aktif görev alarak, geçmişte benzer sorunları deneyimlemiş bir birey olarak, öncelikle topluma karşı bir sorumluluk duygusuyla hareket ettiğini ifade etmektedir: “Şöyle geçmişte benzer sorunları da yaşamış bir insan olarak öncelikle topluma karşı bir görevim olduğunu düşünerek görevimi yerine getirme iç huzurunu veriyor” (K5, STK başkanı, 58 yaş, Emekli hemşire). Bu sorumluluk hissi, görevini yerine getirirken iç huzurunu sağlamaktadır. Ayrıca, zor durumda olan bir kişiye yardım etme ve onun yaşamını olumlu yönde etkileme fırsatı, katılımcıya manevi bir tatmin kaynağı sunmaktadır: “Sonra zorda kalmış bir insana dokunabilme, onun hayatını olumlu yönünde değiştirebilme şansını vererek yine bir iç huzur. Yani kendimi manevi olarak daha rahat ve huzurlu hissediyorum.”. Dolayısıyla, katılımcı, bu şekilde toplumsal sorumluluklarını yerine getirerek kendisini manevi olarak daha huzurlu ve rahat hissettiğini ifade etmektedir. Bu ifadeler, katılımcının dernekteki görevini yerine getirirken yaşadığı içsel motivasyonu ve kişisel memnuniyeti yansıtmaktadır.

Bir diğer dayanışma odaklı STK'de (Kadın Danışma Merkezi ve Dayanışma Derneği) gönüllü olarak psikolojik danışmanlık hizmeti veren katılımcı oradaki görevi ve sunduğu katkının kendisine ne hissettirdiğiyle ilgili olarak bilgi vermiştir. Katılımcı, özellikle cinsel veya fiziksel şiddete maruz kalmış ve dışarıdan danışmanlık hizmeti alamayacak durumda olan kadınlara danışmanlık hizmeti sağladığını belirtmektedir. Genellikle bu kadınlar travma sonrası stres bozukluğu ve depresyon gibi durumlarla mücadele etmektedirler. Katılımcı, mesleğinin bireylere yardım etmeye dayalı bir meslek olduğunu ve maddi gücü olmayan insanların da ruh sağlığı hizmetlerine erişimini sağlamak istediğini ifade etmektedir. “Ya çok işe yarar hissediyorum açıkçası. Yani ben mesleğimin özel bir meslek olduğuna inanıyorum, çünkü bireylere yardım etmek üzerine kurulu bir meslek ve buna sadece maddi gücü olmadığı için ruh sağlığı hizmeti alamayan insanların da bu hizmete ulaşmasını istiyorum” (K11, STK üyesi, 47 yaş, Psikolog). Katılımcı özellikle kadınların dayanışma ihtiyacını göz önünde bulundurarak, mesleğini bu alanda kullanmaya karar verdiğini ve herkesin mesleğinin bir kısmını gönüllülük esasına dayalı olarak icra etmesi gerektiğini savunmaktadır. Kendisinin bu hizmeti sunabilmesinden dolayı memnun olduğunu ve başkalarına faydalı olabilme duygusuyla mutlu olduğunu vurgulamaktadır. “Ben kendi adıma bunu gerçekleştirebildiğim için memnunum. Faydalı olabildiğimi düşündüğüm için memnunum” ifadeleriyle katılımcı

özellikle kadınların dayanışmaya daha çok ihtiyaç duyduğunu düşündüğü için mesleğini bu alanda, kadınlara gönüllü destek vererek kullanmaya karar verdiğini ifade etmektedir. Katılımcının ihtiyaç sahibi kadınlara olan desteği kendisine büyük bir anlam ve tatmin duygusu vermektedir. Katılımcının gönüllülük esasına dayalı olarak hizmet vermesi, toplumsal dayanışmanın ve yardımlaşmanın önemini bir kez daha göstermektedir.

Kadın Savunma Ağı bünyesinde gönüllü olarak, çeşitli konularda destek veren katılımcı ise ilgili STK'de verdiği destek sonucu ne gibi duygular taşıdığını bir psikolog olarak ifade etmiştir. Katılımcı, gönüllü olarak verilen desteğin özünde hiçbir maddi çıkar gözetmeksizin, dayanışmanın ve kız kardeşlik bağlarının gücünü yansıttığını ifade etmektedir. Bu bağlamda, dayanışmanın ve kız kardeşlik gücünün, birlikte mücadele etme ve birbirlerine destek olma arzusunu beslediğini belirtmektedir. “Ya şöyle aslında, tanıyayım, tanımayayım bir kız kardeşimin gerçekten elinden tutmak, yardım etmek, onun da yalnız hissetmemesini sağlamak gerçekten çok çok kıymetli. Onun için de çok kıymetli. Benim için de çok kıymetli” (K15, STK üyesi, 36 yaş, Psikolog). Bu süreçte, birlikte oluşturulan ve güçlendirilen bağlar, bu dayanışmanın daha da derinleşmesini ve genişlemesini sağlamaktadır. “Çünkü kız kardeşlik gücü böyle bir şey. Güçlendirdiğimiz kişiler de bir başkasına, bir başka kız kardeşini, bu mücadeleyi böyle sarıp sarmalayan bir hale gelip dönüşmesini de sağlıyor. Böyle böyle zaten büyüyor ve ilerliyor baktığınız zaman feminist mücadelemiz.” Katılımcı, bu dayanışma ve mücadele içinde büyüyüp gelişmenin, kadınların haklarını savunma ve toplumsal değişim için çaba gösterme sürecinde ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Bir diğer kadın dayanışmasını odağına almış dernek gönüllüsü, mensubu olduğu STK'de ne görevde olduğuna ve yaptıklarının kendisine ne hissettirdiğine dair şunları ifade etmiştir: “Bu arada ben de Antalya Mor Dayanışma'nın koordinatörüyüm. Buradaki örgütlülüğü sağlıyorum” (K19, STK koordinatörü, 26 yaş, Psikolog). Katılımcı, örgütlülüğü sağlama ve kadınlar arasında dayanışma ve sorunlara çözüm bulma çabalarını koordine etme rolünü üstlenmektedir. Bu görevi yaparken hem olumlu hem de olumsuz duygular yaşadığını ifade etmektedir. “Hem iyi hem kötü hissettiriyor, iyi hissettiren taraf; sonuçta bir problemi çözmek için dayanışmak zorundayız ve burada öncü olmak. Hani kadınlarla dayanışmak, bir probleme çözüm bulmak. Çözüm bulamazsam da duygu paylaşımı yapmak, oradaki hissiyatı paylaşmak.” Katılımcı için mücadelenin iyi hissettiren yanı, kadınlarla bir araya gelerek dayanışma içinde olmanın ve sorunlara çözüm bulma yolunda öncü olmanın verdiği memnuniyeti ve mutluluğu dile getirmektedir. Ancak, kötü hissettiren yanı ise, tüm çabalara rağmen sistem üzerindeki etkisinin sınırlı olması ve ilerlemenin yavaş olmasıdır. “Kötü olan tarafı sürekli bunları yapmana rağmen ilerleyişinin, sisteme etki edişinin etkisini çok az

görebilmek, az fark edebilmek. O yüzden de aslında bireysel anlamda yapabileceklerinin çok kısıtlı olduğuyla yüzleşmek biraz da kötü hissettiriyor açıkçası.” Bu ifadeler dayanışma ve mücadele içindeki zorlukları ve tatmin edici yanlarını deneyimleyen bir kadın gönüllünün içsel çatışmalarını ve duygusal deneyimlerini yansıtmaktadır. Katılımcı, bu zorluklara rağmen dayanışma ve mücadele ruhunu sürdürmekte ve değişim için çaba göstermeye devam etmektedir.

Bu bölümde kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarında görev alan katılımcıların duygusal deneyimleri ve motivasyonları ele alınmıştır. Katılımcılar, liderlik rollerini ve derneklerdeki çalışmalarını vurgulayarak topluma katkılarını ve kişisel memnuniyetlerini dile getirmektedirler. Kadın girişimciliğini destekleyen STK'lerin kuruculuğunu üstlenen katılımcılar, kadınların ekonomik ve sosyal güçlenmesine yönelik projeler üzerinde çalışmanın önemini vurgulamaktadırlar. Ayrıca, katılımcıların STK'lerdeki gönüllü deneyimlerinin, topluma yardım etmenin ve dayanışma içinde olmanın getirdiği içsel tatmin ve mutluluğu yansıttığı görülmektedir.

Kadın dayanışması ve örgütlenme odaklı STK'lerde görev alan katılımcılar, toplumsal sorumluluklarını yerine getirmenin ve kadınların yaşamlarında olumlu değişikliklere katkı sağlamanın kendilerine içsel bir huzur ve memnuniyet verdiğini ifade etmektedirler. Özellikle, kadınların dayanışma içinde olması ve birlikte hareket etmesinin önemi vurgulanmaktadır. Kadınların ekonomik faaliyetlere katılımını artırmak ve sosyal haklarını savunmak gibi hedefler doğrultusunda çalışan katılımcılar, toplumsal değişim için ne kadar önemli bir rol üstlendiklerinin farkında görünmektedirler. Ancak aynı zamanda STK'lerdeki görevlerin getirdiği zorluklar da dile getirilmektedir. Katılımcılar, çabalara rağmen sistem üzerindeki etkilerinin sınırlı olduğunu ve ilerlemenin yavaş olduğunu belirterek bu durumun, bazı katılımcıların içsel çatışma ve hayal kırıklığı yaşamalarına neden olabileceği ihtimalinin önemi ortaya çıkmaktadır. Ancak, dayanışma ve mücadele ruhunu sürdürme kararlılığı, kadınların toplumsal değişimdeki önemli rollerini vurgulamaktadır.

4.2.2.3. STK’lerin Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Potansiyellerine İlişkin Anlatılar

Kadın mücadelesine farkındalık sağlamak, bilinçlendirme çalışmaları yapmak ve politika üretmek ekseninde yaklaşan bir STK gönüllüsünün oradaki görevine ve sunduğu katkı neticesinde sahip olduğu duyguya ilişkin yanıtı: “Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı gönüllüsüyüm, 2011 yılından bu yana... Yani benim için önemli bir politik mücadele alanı. O nedenle zaten öncelikli olarak bir Mor Çatı gönüllüsüyüm. Çok önemsedğim bir alanda

değişim yaratabilmek için ben de emek ve zamanımı harcıyorum” (K18, STK üyesi, 40 yaş, Öğretim üyesi) şeklinde olmuştur. Katılımcı, Mor Çatı gönüllüsü olmanın, kadın hakları ve toplumsal adalet mücadelesine katkıda bulunma amacını taşıdığını dile getirmektedir. Bu nedenle, vakıfta görev almak ve emek harcamak, kendisine anlam ve amaç kazandırmaktadır. Bu bağlamda, kadının güçlenmesi ve toplumsal eşitliğin sağlanması için verilen mücadelede yer almanın, katılımcıya duygusal olarak da tatmin ve memnuniyet sağladığı anlaşılmaktadır. Katılımcının duyguları, kendisinin ve toplumun iyiliği için adanmışlık ve kararlılıkla dolu olduğunu yansıtmaktadır. Bu şekilde, kadınların haklarını savunma ve toplumsal dönüşüm için çaba gösterme isteği, katılımcının ifadelerinin merkezinde yer almaktadır.

Kadın dayanışmasına sosyal açıdan kadını güçlendirme odaklı yaklaşan bir STK’nin (Kadınların Sosyal Hayatını Araştırma ve İnceleme Derneği) başkanı olan katılımcı oradaki görevine: “Derneğin Antalya şube başkanayım. 3 dönemdir dernek başkanlığı yapmaktayım...” (K16, STK başkanı, 67 yaş, Emekli banka müdürü) ve üstlendiği görevin kendisine neler hissettirdiğine dair şu ifadeleri kullanmıştır: “Kadınlarla bir arada olmak, iç içe olmak sadece sorunlarında değil, her şeyde, sevinçlerinde, heyecanlarında birlikte olmak çok güzel duygular. Tabi kendimi *çok iyi hissettiriyor*, varlık nedenimi sağlıyor bu olay.” Katılımcı verdiği yanıtta kadınların güçlenmesi ve sosyal hayatta daha aktif rol alması için yapılan çalışmalara liderlik etmenin ve katkıda bulunmanın ne kadar değerli olduğunu belirtmektedir. Katılımcının duyguları, kadın dayanışmasının ve toplumsal değişimin önemine dair bir vurgu yapmaktadır.

Dayanışma ruhunu ortaya çıkarmanın öncülleri olarak kişide yaratılan farkındalık, bilinçlenme ve bunların beraberinde getirdiği politikanın eşsiz bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir. Kendisini bu bağlamda tanımlayan bir STK’nin (KADEM) hem çalışanı hem de oradaki tüm faaliyetlere gönülden destek veren katılımcı, bu çabanın kendisine nasıl hissettirdiğiyle ilgili şunları söylemiştir: “Çok güzel çünkü insanlara dokunmak *çok güzel*, özellikle de şiddet mağduru ya da farklı alanlarda ihtiyaç sahibi insanların buraya gelip de yardım istedikten sonra onlara dokunmak ve daha sonrasında iyi olduklarını görmek insana çok çok büyük bir *rahatlık* veriyor” (K9, STK çalışanı, 40 yaş, Sekreter). Katılımcı, STK’nin faaliyetlerine katılarak insanlara dokunmanın ve yardım etmenin kendisine büyük bir mutluluk ve rahatlama hissi verdiğini ifade etmektedir. Özellikle şiddet mağdurları veya ihtiyaç sahibi insanların yardım istemesi ve sonrasında iyi olduklarını görmek, katılımcıya büyük bir tatmin sağlamaktadır. Bu yardımlaşma ve destek verme süreci, katılımcının vicdanını rahatlatmakta ve üzerindeki bir yükü atmış gibi hissettirmektedir. “Ayrıca akşam eve gittiğimizde de çok rahat bir şekilde vicdan, sanki üzerimizden koca bir yük atılmış gibi

hissediyoruz. Bunun gönüllülüğü zaten bambaşka bir şey.” STK içinde yer almanın farklı bir deneyim sunduğunu ve daha büyük bir etki yaratma potansiyeline sahip olduğunu belirtmektedir. Bu deneyim, katılımcının STK'nin içerisinde daha etkili bir şekilde faaliyet gösterebilmesi için kendisine önemli bir farkındalık sağlamıştır.

Kadın mücadelesinde farkındalık kazandırma çalışmaları yürüten bir diğer STK'nin (TOCİM) 2 yıldır başkanlığını yürüten katılımcı ise: “Aynı zamanda kadın çalışmaları alanında toplumsal cinsiyet eşitliği derneğinin kurucu üyelerindenim. 2 yıldır da dernek başkanlığı yapmaktayım” (K21, STK başkanı, 42 yaş, Sosyolog) ifadesinde bulunmuştur. Kadın mücadelesine farkındalık yaratma ekseninde yaklaşan bir STK başkanı olarak katılımcı, kendi bireysel çıkarlarının ötesinde başkalarına yardım etmenin, insanlar arasındaki ilişkilerin temel bir yaratılış amacı olduğunu düşündüğünü ifade etmektedir. “Şimdi zaten bu iş başta gönüllülük esası yapılan bir iş. Şimdi bir insana, bir çocuğa, bir kadına işte yani dezavantajlı mağdur duruma düşmüş ya da düşürülmüş, ihmale sürüklenmiş veya ihmal edilmiş, istismar edilmiş insanlara yol gösterebilmek, dokunmak hayatlarına bir nevi.”. Bu tür çalışmaların sadece bireyin kendisini iyi hissettirmekle kalmayıp aynı zamanda topluma fayda sağlamanın verdiği manevi doyumun vurgusu yapılmaktadır. “Bunun maneviyatının hiçbir bedeli yok zaten, hem *insan kendini çok daha iyi hissediyor* hem de genel anlamda topluma bir faydanız oluyor. Yani başka insanlara da dokunabiliyorsak, bizim bence gerçekten en büyük yaratılış amacımız budur diye düşünüyorum.” Bu bağlamda, STK başkanının vurguladığı gibi, kadın mücadelesinde farkındalık kazandırma çalışmaları sadece bireyin kendi manevi doyumunu artırmakla kalmayıp aynı zamanda toplumun geneline de fayda sağlayan önemli bir sosyal sorumluluk alanını temsil etmektedir. Bu çalışmalar, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bilinç ve duyarlılığın artırılmasıyla birlikte, dezavantajlı grupların haklarının korunması ve toplumsal adaletin sağlanması açısından da kritik bir role sahiptir.

Kadının İnsan Hakları Eğitimi Programı gibi ülkenin pek çok ilinde farkındalık çalışmaları yapan ve eğitimler veren bir STK'nin (KİH Derneği) kadın mücadelesine duyarlı çalışanı olarak katkı sunan katılımcı, oradaki görevi ve çalışmaları sonucu hangi duyguda olduğuna dair: “Ben 2 senedir Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği'nde çalışıyorum. Büyük bir kurum değiliz bu arada. Yani biz 10 kişi falan çalışıyoruz işte. 2 KİHEP 2 iletişim ya da yayına 2 kişiyiz biz.” (K17, STK çalışanı, 27 yaş) ifadelerini kullanmıştır. Katılımcı sosyal hayatını ve arkadaşlıklarını, örgütlenme ve mücadele çerçevesinde kurduğunu ifade ediyor. Bu, kadın dayanışması ve birlikte olma felsefesine duyulan inancı yansıtarak hem sosyal hem de örgütsel ilişkilerin birbirine entegre olduğunu gösteriyor. “Yani hem iş hem de iş dışı hayatım biraz bu örgütlenmeler işte mücadele ve

bunun için. Nasıl diyeyim zaman, emek harcamayı öncelediğim bir hayat düzeni kurdum. Bu bana *güçlü hissettiriyor* yani bunu bu böyle tercih ediyorum. O yüzden bir de ancak böyle güçlü hissedebiliyorum galiba.” Mücadelede yer almanın kendisine güç verdiği, dayanışma ve kadın mücadelesine inancının bireyin kişisel güç hissiyatını artırdığı vurgulanıyor. Bu, işin sadece bir görev değil, aynı zamanda kişisel anlamda güç kazanma ve katkı sağlama aracı olarak algılandığını gösteriyor. “Bu mücadeleye inanıyorum. Hani onun *beni güçlü hissettirdiği bir tarafı var* yani hani bu şekilde devam edebilme hali öyle hissediyorum yani açıkçası.” Bu bağlamda, katılımcının vurguladığı gibi, kadın mücadelesine duyarlı çalışan bireylerin örgütsel ve sosyal ilişkileri, dayanışma ve birlikte hareket etme felsefesiyle şekillenmektedir. Bireyin kişisel güç hissiyatını artıran ve özdeğerini yükselten bu mücadele, aynı zamanda toplumsal dönüşüm ve adalet için önemli bir araç olarak algılanmaktadır.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK’lerden biri olarak çalışma kapsamında görüşülen Mor Dayanışma’nın İzmir temsilcisi katılımcı ise bu alandaki mücadelesinin kendisinde ortaya çıkardığı duyguyu, “Harika. Yani zor tabii ki bir yandan çünkü hem nasıl diyeyim duyduğumuz şeyler de çok fazla, neler neler yaşanıyor? Hani bizi arayan kadınlardan duyduğumuz ettiğimiz şeyler de çok fazla. Bunun zorluğunu görmek de birazcık hani yıpratıcı da olabiliyor” (K27, STK üyesi, 30 yaş, Sanatçı) şeklinde tanımlamıştır. Temsilci, örgütün çalışmaları süresince yaşadığı duygusal deneyimleri paylaşarak, kadınların karşılaştığı zorluklarla birlikte dayanışma ve güçlenme süreçlerini vurgulamaktadır: “Kız kardeşlik bağı dediğimiz şey aslında onu hissetmek gerçekten muazzam bir duygu... bir eyleme çıktığınızda birlikte slogan atmak çok ciddi güç veriyor. Bir barikatın, erkeğin karşısında birlikte direnebiliyor olmak da gerçekten güç veriyor ve bu güç ayakta tutuyor aslında.”. Katılımcı, kadınların birlikte hareket etmesinin ve dayanışma içinde olmanın, kız kardeşlik bağlarını güçlendirdiğini ve mücadelelerinde motivasyon sağladığını belirtmektedir. Bu bağlamda, kadınların bir araya gelerek toplumsal cinsiyet eşitliği ve adalet için mücadele etmelerinin önemi üzerinde durulmaktadır. Sonuç olarak, Mor Dayanışma gibi kadın odaklı STK’lerin, kadınların birbirlerine destek olmalarını sağlayarak toplumsal değişim ve dönüşüm süreçlerinde etkili bir rol oynadığına dikkat çekilmektedir.

4.3. Gündelik Hayat, Siberfeminizm, İnternet ve Kadın Hareketine İlişkin Tanımlamalar

Çalışmanın bu bölümünde "Gündelik Hayat, Siberfeminizm, İnternet ve Kadın Hareketi" başlığı altında yapılan kadın odaklı STK’lerle gerçekleştirilen görüşmelerin,

günümüzün dijital çağında kadınların deneyimlediği çeşitli zorluklar ve fırsatlar bağlamında oldukça önemli bir araştırma alanını temsil ettiği düşünülmektedir.

Çalışmanın bu bölümündeki başlıklar, internet ve dijital teknolojilerin STK bünyesinde görüşülen katılımcıların günlük yaşamlarında nasıl bir rol oynadığını ve kadın hareketinin evrimindeki değişikliklere nasıl katkı sağladığını anlamak amacıyla oluşturulmuştur. Kadınların dijital alandaki deneyimlerini ve mücadelelerini ele alırken, özellikle siberfeminizm ve internetin kadın hakları mücadelesi üzerindeki etkileri önemli bir odak noktası olmuştur. Bu bağlamda, katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerin derinlemesine incelenmesi, internetin kadın hareketine olan etkilerini ve kadınların dijital alandaki güçlenme süreçlerini daha iyi anlamamıza olanak sağlayacaktır. Bu araştırmanın sonuçları, kadın odaklı STK'lerin dijital teknolojileri nasıl kullandıklarını, bu kullanımın kadın hareketine nasıl katkı sağladığını ve gelecekteki politika önerileri geliştirmek için nasıl bir temel oluşturabileceği konusunu aydınlatacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, "Gündelik Hayat, Siberfeminizm, İnternet ve Kadın Hareketi" başlığı altında oluşturulan bu bölümün, STK üyelerinin dijital alandaki deneyimlerine ve kadın hareketinin dönüşümüne dair önemli bir katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

4.3.1. Gündelik Hayatta İnternet Kullanımı

Günlük hayatta internet kullanımı, günümüzde bireylerin yaşam biçimlerini, iletişim alışkanlıklarını, bilgiye erişim yöntemlerini ve sosyal ilişkilerini derinlemesine etkileyen önemli bir olgudur. İnternet, başta bilgiye erişim olmak üzere bir dizi amaç için kullanılmakta olup, özellikle sosyal medya platformları aracılığıyla etkileşim, iletişim ve topluluk oluşturma gibi faktörlerle bireylerin günlük yaşantısında önemli bir yer edinmiştir. Günümüzde insanlar, internetin sunduğu geniş bilgi kaynaklarına erişim imkanlarından faydalanarak günlük yaşamlarında çeşitli amaçlar doğrultusunda interneti kullanmaktadırlar. Özellikle sosyal medya platformları, bireylerin duygusal ifadelerini paylaşmaları, sosyal ilişkilerini güçlendirmeleri, güncel haberlere erişim sağlamaları, eğlenceli içeriklere ulaşmaları ve toplumsal olaylara katılım göstermeleri gibi nedenlerle sıkça tercih edilmektedir.

Bu bağlamda, günlük hayatta internet kullanımının bu kadar yaygın ve çeşitli olması, bireylerin dijital ortamlarda etkileşimde bulunma ve bilgi alışverişi yapma biçimlerini anlamak, araştırmacılar için önemli bir konu haline gelmiştir. Bu çalışmada "Günlük Hayatınızda İnterneti Hangi Amaçlarla Kullanıyorsunuz?" sorusunun yanıtının, araştırma kapsamında katılımcılardan alınması gereken öncelikli yanıtlardan biri olduğu düşünülmektedir. Bu soru katılımcıların interneti nasıl değerlendirdikleri, hangi ihtiyaçları

için kullandıkları ve sosyal medya gibi platformları hayatlarına ne şekilde entegre ettikleri konusunda önemli veriler sağlamak amacıyla kullanılan bir temel sorudur. Zira katılımcıya görüşmenin ilerleyen aşamasında internet kullanımının kadın mücadelesiyle olan ilişkisine yönelik sorular yöneltilecektir. Bu açıdan bakıldığında, katılımcının ilk olarak bireysel açıdan bu sorunun yanıtını vermesinin, takip eden sorular açısından gerekli olan bir temeli oluşturacağı düşünülmektedir.

Kategorik bakımdan “Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği, Girişimcilik Odaklı STK’ler” kapsamında değerlendirilen derneklerden (KAGİDER) birinin başkanı olarak görüşme yapılan katılımcı günlük hayatında internet teknolojisini nasıl kullandığını şöyle ifade etmiştir: “Ya ben teknolojik bir kadını, çok seviyorum. Eğer bir anneyseniz, bir kadınsanız ya da bir bireyseniz teknolojiyi çok iyi bilmek zorundasınız. Hep yeniliklere açık olmak zorundasınız. Başarılı insanların upgrade olduklarını düşünürüm” (K1, STK başkanı, 59 yaş, Tıp doktoru). Katılımcı, teknolojiyi bir kadın, anne veya birey olarak başarılı olmanın bir aracı olarak görüyor. İlerlemeyi desteklemek, başarılı olmak ve kendini güncellemek için teknolojinin önemine vurgu yapıyor. Teknolojik gelişmelere açık olmanın ve yeniliklere ayak uydurmanın önemini vurguluyor. “İnterneti yakından takip ederim... kullananların çok başarılı olacağı inandığım için bireysel olarak kullanıyorum. Bunun sivil toplumun içinde bulunduğum alanlarda da kullanılması için de gerekeni yapıyorum.” Katılımcı, internetin bilgi çağında önemli bir rol oynadığını ve bu nedenle de internet teknolojisini yakından takip ettiğini ifade etmektedir. Katılımcının ifadeleri bireysel olarak teknolojiyi nasıl kullandığını ve aynı zamanda sivil toplumda bulunduğu alanlarda bu kullanımı teşvik etmek için çaba harcadığını göstermektedir. STK'ler aracılığıyla teknolojinin kadınları güçlendirmek, emeği desteklemek ve girişimciliği teşvik etmek için nasıl kullanılabileceğine vurgu yapmaktadır.

Kadın mücadelesinde faaliyetlerinin merkezine farkındalık yaratma hedefini koyan STK’lerden (Antalya Kent Konseyi Kadın Meclisi) birinin başkanı olan katılımcı gündelik hayatında internet teknolojisini nasıl kullandığıyla ilgili: “Yani ben tabii interneti her gün kullanıyorum çünkü sürekli artık bizim meslekte, avukatlık mesleğinde uypap diye bir sistem var...onun yanı sıra hazırladığımız dilekçeler işte raporlar. Bütün bunlar için interneti kullanıyoruz” (K2, STK başkanı, 48 yaş, Avukat). Katılımcı internet teknolojisini gündelik hayatında oldukça yoğun bir şekilde kullandığını, mesleği olan avukatlık alanında işini yürütmek için her gün bu teknolojiden faydalandığını dile getirmektedir. Sosyal medyayı ise bilgilendirme amacıyla kullandığını, Twitter gibi platformlarda haber sitelerini ve güncel gelişmeleri takip ederek mesleği ile ilgili önemli kanun değişikliklerinden hızlı bir şekilde

haberdar olabilmenin bu sayede mümkün olduğunu belirtmektedir. “Dolayısıyla her gün kullanıyorum interneti ama internetten kastınız artı sosyal medyaysa ben sosyal medyayı sadece bilgilendirme amacıyla kullanıyorum ve bilgilendirme amacıyla kullanıyorum... Tabii işte eski Twitter şimdi x onu sürekli takip ediyorum.” Bu bağlamda, internet ve sosyal medya teknolojilerinin etkin kullanımı, mesleki verimliliği artırmanın yanı sıra, bilgiye erişimde ve bilgilendirme faaliyetlerinde hız ve etkinlik sağlamaktadır.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK’lerden (Antalya Feminist Kolektif) birinde üye olan katılımcı gündelik hayat ve internet kullanımıyla ilgili soruya: “Evet, kullanıyorum. Sosyal medya hesaplarını kullanıyorum...genellikle büyük siteler değil ama küçük kolektif haberleşme sitelerini kullanıyorum, Kaos GL gibi ya da ne bileyim daha sanatsal faaliyetlerin özgür içeriklerin de olduğu web sitelerini kullanıyorum.” (K7, STK üyesi, 29 yaş, Turizm işçisi) yanıtını vermiştir. Katılımcının verdiği bilgilere bakıldığında, interneti kişisel ilgi alanlarına yönelik içerikleri takip etmek ve belirli bir toplulukla bağlantı kurmak için kullanmaktadır. Tercih ettiği platformlar ve siteler, belirli bir kültürel ve politik çevreye hitap etmektedir. Bu da onun internet kullanımının özellikle belirli bir toplulukla iletişim kurmak ve bilgi alışverişi yapmak amacına hizmet ettiğini göstermektedir.

Dayanışmayı odağına alan STK’lerden (Kadın Savunma Ağı) birinin üyesi olarak çalışmaya katkı sağlayan katılımcı gündelik hayatında internet teknolojisinin yerini şöyle anlatmaktadır. “Çok önemli çünkü ben bugün partnerimi de internetten buluyorum. Ev arkadaşımı da internetten buluyorum. Ne bileyim işte yeni bir şeyi de internetten öğreniyorum. Akşam ne yemek yapsam da orada...ya da şey yani politik tartışmalar da oradan artık” (K14, STK üyesi, 27 yaş, Ev temizlik işçisi). Katılımcı, gündelik hayatında internet kullanımıyla ilgili kendisine yöneltilen bu soruya verdiği yanıtta internet teknolojisinin yaşamında ne kadar büyük bir alan kapladığıyla ilgili vurgu yapmıştır. Bu bağlamda, katılımcının vurguladığı gibi, internet teknolojisinin gündelik yaşamda ve sosyal ilişkilerde merkezi bir rol oynaması, bireylerin iletişim, bilgiye erişim ve toplumsal katılım konularında yeni bir paradigmaya işaret etmektedir. Bu gelişmeler, internetin insan ilişkilerinden tutun da politik tartışmalara kadar pek çok alanda merkezi bir platform haline geldiğini göstermektedir.

Günlük hayatta internet teknolojisinin hangi konularda ve ne sıklıkta kullanıldığına yönelik alınan yanıtlar çoğunlukla kullanımın pek çok konuda ve oldukça sık olduğu şeklindeyken sayısı az olmakla birlikte bu soruya olumsuz yanıt veren katılımcılar da olmuştur: “Belki de en zayıf noktam bu benim, ben ya çok affedersin biraz teknoloji özürüyüm diyebilirim çünkü teknolojiyi yani evet, teknoloji çok gerekli. Çağa ayak

uydurmamız gerekiyor ama” (K4, STK başkanı, 40 yaş, Rehber-Çiftçi). Katılımcının ifadeleri, günlük hayatta internet teknolojisinin yaygın kullanımına rağmen, bazı bireylerin teknolojiye karşı olan ilgisizliğini ve yetersizliğini yansıtmaktadır. Bu durum, teknoloji kullanımının kişisel tercihlere, yeteneklere ve ilgi alanlarına bağlı olarak farklılık gösterebileceğini göstermektedir. “Hatta o yüzden bir tane ablamız var. O aynı zamanda web tasarımcı, diyorum ki bu işler sende, bunları sen yap, ben anlamıyorum...14 yaşında kızım var, her şeyi ona yaptırıyorum çünkü çok anlamıyorum.” Bu bağlamda, bireyler arası teknoloji kullanımındaki farklılıkların, sosyal ve kültürel dinamiklerle de ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Teknoloji kullanımındaki bu çeşitlilik, bireylerin dijital becerilerini geliştirme ve teknolojiye uyum sağlama süreçlerinde karşılaştıkları engelleri ve tercihleri anlamak için önemli bir alanı işaret etmektedir.

2017'de Avrupa Birliği ülkelerinde yapılan bir araştırma, bireylerin yüksek düzeyde dijital becerilere sahip olmasının toplumsal cinsiyet eşitliği indeksini artırdığını göstermiştir (Bozkanat ve Başol, 2021: 598). Başka bir deyişle, bireylerin dijital becerilerinin gelişmesi, işten sağlığa kadar geniş bir yelpazede yer alan toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltmakta ve toplumsal cinsiyet eşitliğini artırmaktadır. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için dijital becerilerin geliştirilmesinin önemli bir strateji olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda hem erkeklerin hem de kadınların mevcut dijital becerilerinin artırılması, toplumsal cinsiyet eşitliğinde bir artış sağlamaktadır. Sonuç olarak, dijital teknolojilerdeki ilerlemelerin, toplumsal cinsiyet eşitliğine ve katılımına yeni olanaklar sunacağı öngörülmektedir.

İnternet teknolojisini gündelik yaşamında, diğer katılımcılara oranla daha az kullandığını söyleyen bir katılımcının soruya verdiği yanıt: “Ya şimdi benim 2 tane oğlum, birçok şeyde onlar yardımcı oluyor. Ben birazcık tembellik yapıyorum bu konuda diyeyim. Yani birçok şeyi biliyorum, yapabiliyorum ama şunu yap diyorum, hani çocuklar bir de gençler biraz daha profesyonel ama kendim de kullanıyorum” (K8, STK başkanı, 60 yaş, Emekli ev temizlik işçisi). Bireylerin teknolojiyi kullanma sıklığı ve becerileri, kişisel tercihler, yaş ve deneyim gibi faktörlere bağlı olarak değişkenlik gösterebilir. Bu bağlamda, bireylerin teknoloji kullanımındaki farklılıkların, kişisel eğilimlerin yanı sıra sosyal ve kültürel etkenlerle de ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Bu durum, teknoloji kullanımının sadece bireysel tercihlere değil, aynı zamanda aile içi dinamiklere ve kuşaklar arası etkileşime de bağlı olduğunu göstermektedir. Aile içindeki yardımlaşma ve bilgi paylaşımı, teknoloji kullanımında ortaya çıkan bireysel eksiklikleri telafi etmede önemli bir rol oynayabilir.

4.3.2. İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Kadın Mücadelesine Etkisi

İnternet teknolojisi ve sosyal medya, günümüzde küresel çapta iletişimi hızlandırarak toplumsal dinamikleri derinden etkileyen önemli araçlar haline gelmiştir. Bu dijital platformlar, bilgiye anında erişim, kültürler arası etkileşim ve bireyler arası bağlantıları artırma potansiyeli taşıdığı gibi, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele eden kadınlar için yeni olanaklar ve zorluklar da ortaya çıkarmıştır. Kadınların dijital alandaki varlığı, internet teknolojisinin ve sosyal medyanın kadın mücadelesine olan etkilerini anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir. Kadınlar, bu platformlarda kendi seslerini yükseltme, deneyimlerini paylaşma, dayanışma içinde olma ve cinsiyet eşitsizliği konusundaki farkındalığı artırma fırsatına sahiptir. Ancak, bu güçlü araçlar aynı zamanda kadınları çeşitli tehditlere ve şiddet biçimlerine karşı da savunmasız bırakabilir.

Toplumsal cinsiyet ve teknoloji arasındaki ilişki, pek çok araştırmacı tarafından ele alınmakta ve hatta bazıları teknolojinin toplumsal cinsiyeti göz önünde bulundurmada tam olarak anlaşılamayacağını öne sürmektedir (Dixon vd., 2014: 993). İnternet teknolojilerinin dijital bölünme bağlamında, bazı kadınları güçlendirirken diğerlerini 'marjinalleştirdiği' belirtilmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalarda genellikle üç ana bakış açısı tartışılmaktadır. Birincisi, dijital teknolojilerin mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle mücadele etmek veya bu eşitsizliklerle başa çıkmak için bir araç olarak görülmesidir. İkinci bakış açısı, kadınların BİT kullanımına etkilerini ortaya koymaya yöneliktir (Hilbert, 2011). Üçüncü görüş ise BİT kullanımının kadınlar arasında keskin eşitsizlikler yaratabileceğine veya mevcut eşitsizlikleri daha da keskinleştirebileceğine vurgu yapmaktadır (van Dijk, 2006). Yapılan araştırmalar, bu yeni teknolojilerin mevcut kaynaklara sınırlı erişimi olanlar için daha az avantaj sağlarken, mevcut kaynaklara erişimi olanlar için büyük bir avantaj sağladığını göstermektedir. Ancak, bilgi ve enformasyon akışındaki artışın mevcut eşitsizlikleri kapatmak yerine derinleştirebileceği de dikkate alınmalıdır. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitliği (veya eşitsizliği) açısından da önemlidir.

Bu bağlamda, kadın odaklı sivil toplum kuruluşları (STK'ler), internet ve sosyal medyanın kadınların mücadelesine etkilerini anlamak, bu alanlarda var olan eşitsizlikleri belirlemek ve çözüm önerileri geliştirmek amacıyla önemli bir rol üstlenmektedir. Bu açıdan bakıldığında, bu teknolojilerin kadın mücadelesine etkisinin yönünü belirlemek bu görüşmelerin temelini oluşturmuştur. Sonuç olarak bu çalışmada, kadın odaklı STK'ler tarafından yürütülen görüşmelerden elde edilen bilgileri paylaşarak, internet teknolojisinin ve sosyal medyanın kadın mücadelesine olan etkileri daha yakından incelenecektir. Bu çerçevede, kadınların dijital platformlarda güçlenmesini destekleme, çeşitli engelleri aşma

çabaları ve kadınların bu teknolojilerle nasıl etkileşimde bulunduğunu anlama amacı taşınacaktır.

“İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Kadın Mücadelesine Bir Etkisi Olduğunu Düşünüyor Musunuz?” şeklindeki soruya kadın mücadelesine daha ziyade farkındalık kazandırma, bilinçlendirme ve politika üretme temelinde yaklaşan bir STK’nın (Antalya Kent Konseyi kadın Meclisi) başkanı olarak görev yapan katılımcının verdiği yanıt: “Kadın konusunda yani şöyle; genel bir şey söyleyeyim aslında sosyal medyanın bence çok büyük bir gücü var. Kamuoyu oluşturma gücü var. Tabi ki bu bazen negatif oluyor. Yani yanlış şekilde bir kamuoyu oluşmasına sebebiyet veriyor” (K2, STK başkanı, 48 yaş, Avukat). Katılımcı verdiği yanıtta, sosyal medyanın oluşturduğu kamuoyu hassasiyetinin, kurumlar ve yargı organları üzerinde etkili olabileceğine işaret etmektedir. Bu durum, sosyal medyanın kadın hakları konusundaki sorunların ele alınmasında önemli bir araç olarak görülebilir. Aynı zamanda katılımcı, sosyal medyanın kamuoyu oluşturma gücünün hem olumlu hem de olumsuz yanlarının olabileceğine vurgu yapmaktadır. “Bazen de çok olumlu oluyor...kamuoyu hassasiyetini ne kadar çok belli ederse, açıkçası kurum ve kuruluşlarda veya yargıda o kadar çok o konu hassasiyetle inceleniyor... çünkü çok büyük bir güç, yani basından bile büyük bir güç haline geldi.” Bu, dijital platformların kadın hakları mücadelesinde hem destekleyici hem de zorlayıcı bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Son olarak katılımcı, sosyal medyanın kadın mücadelesine etkilerini değerlendirirken, özellikle bilinçlendirme ve politika üretme üzerinde durmaktadır. Bu, sivil toplum kuruluşlarının sadece sorunları belirlemekle kalmayıp, aynı zamanda çözüm önerileri sunma ve politika geliştirme süreçlerine katılma arzusunu yansıtmaktadır.

Aynı STK’dan (Antalya Kent Konseyi kadın Meclisi) bir diğer katılımcının da yöneltilen soruyu benzer şekilde ele almış olması dikkati çekmektedir. Zira her iki katılımcı da avukatlık mesleğini icra eden ve kadın mücadelesi konusuna bu pencereden yaklaşan gönüllü kişilerdir. Burada vurgusu yapılan konu özellikle internet teknolojisi ve sosyal medya kullanımının kadın mücadelesine hem olumlu hem de olumsuz etkilerinin olduğu yönündedir. Katılımcı ilk olarak, sosyal medyanın bir paylaşımın hızla yayılma ve birçok kişi tarafından paylaşılabilme özelliği nedeniyle görünürlük ve farkındalığı arttığına vurgu yapmaktadır. Bu durum, önemli sosyal meselelerin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamakta ve toplumsal farkındalığı artırmaktadır. Verilen yanıtta, sosyal medyanın, insanların dile getiremedikleri veya farkında olmadıkları konuları gün yüzüne çıkardığı belirtilmektedir. “Yani dile getiremediğimiz belki benim başımda benim çevremde yoktur denilen şeyler aslında bizim yanı başımızda ve çevremizde olabiliyor. Bence insanlar sosyal medya sayesinde bunları

görüyorlar. O yüzden görünürlük artıyor” (K3, STK üyesi, 37 yaş, Avukat). Bu, kadın mücadelesi gibi önemli konuların geniş bir izleyici kitlesi tarafından keşfedilmesine ve tartışılmasına olanak tanımaktadır. Ayrıca, sosyal medyanın çift yönlü etkilerine dikkat çekilmiş ve platformun doğru kullanımının önemine de şu sözlerle vurgu yapılmıştır:

Bunun iyi ya da kötü yanı var. Çünkü sosyal medya kötüye de kullanılabilir. Yani mesela İstanbul Sözleşmesi' nin geriye çekilmesinde sosyal medyanın bence etkisi büyüktü. Kadın mücadelesinde İstanbul Sözleşmesi anlamında da etkisi büyüktü. Ama tam tersi farklı fikir, karşıt fikirde de bu yönde çok manipülasyon yapıldı. Onun da etkisini gördük. Sosyal medya tabi ki hayatımızda baş rol oynuyor. Her konuda öyle yani sadece kadın mücadelesinde değil. (K3, STK üyesi, 37 yaş, Avukat)

Sosyal medyanın hızlı yayılma özelliği, toplumsal meselelerin daha geniş kitlelere ulaşmasını ve farkındalığın artmasını sağlamaktadır. Ancak, sosyal medyanın çift yönlü etkileri göz önüne alındığında, doğru kullanımının önemi ve potansiyel manipülasyonların etkileri de önem kazanmaktadır.

Bu bağlamda, sosyal medyanın kadın mücadelesi gibi önemli toplumsal konularda hem olumlu hem de olumsuz etkileri bulunmaktadır denilebilir. Sosyal medya, hem farkındalığın artmasına ve geniş kitlelerin konuları keşfetmesine olanak tanırken, aynı zamanda manipülasyon ve yanlış bilgi yayılmasına da zemin sağlayabilir. Bu nedenle, sosyal medyanın etkili bir şekilde kullanılması ve bilgi akışının doğruluğunun sağlanması, toplumsal meselelerin ele alınmasında önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir.

Yine mücadeleye daha çok farkındalık kazandırma, bilinçlendirme ve politika üretme temelinde yaklaşan bir STK (Antalya Feminist Kolektif) gönüllüsünün ilgili soruya yaklaşımı sosyal medyanın, özellikle Twitter'ın, kadınlar arasında farkındalık artırma, bilinçlendirme ve politika üretme üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Özellikle, farklı şehirlerden insanların bir araya gelmesine ve farklı bakış açılarını paylaşımlarına olanak tanıyan bu platformun önemli bir iletişim aracı olduğu belirtilmektedir. “Bence etkiliyor çünkü birbirimizden haberdar olmaya başladığımızda daha çok özgürleştiğimizi düşünüyorum... özellikle Twitter'daki feministlerle karşılaştığım zaman politik söylemleri, bedenleriyle ilgili, kendi beden algıları” (K7, STK üyesi, 29 yaş, Turizm işçisi). Katılımcı, Twitter'ın özellikle feministler arasında politik söylemleri, beden algıları ve kadın hakları gibi konuları tartışmak için bir platform sunduğunu ifade etmektedir. Bu platform sayesinde, bireylerin farklı coğrafi bölgelerden gelen deneyimlerini paylaşımları ve birbirlerinden haberdar olmaları sağlanmaktadır. “Ben Antalya'da yaşıyorum ve burada çok fazla bir oluşum yoktu. Ben üniversite öğrencisindeyken evet vardı ama İstanbul'daki kadar değildi ve Twitter sayesinde aslında yeni tartışmaların hepsinde bulundum...” Antalya'da yaşayan bir birey olarak, katılımcı Twitter'ın kendisine, özellikle İstanbul gibi büyük şehirlerdeki oluşumlara erişim sağladığını ve bu sayede yeni

tartışmalara katılma imkânı bulduğunu ifade etmektedir. Ayrıca, katılımcı Antalya'da kadınların 8 Mart gibi önemli günlerde yürüyememelerinin bir sorun olduğunu ve bu nedenle Twitter gibi platformların önemli bir destek sağladığını belirtmektedir. “Çünkü burada aslında bizim 8 Mart'ta yürüyebilmek gibi bir derdimiz var şu anda. Yürüyemediğimiz için buradayız. Yani bu alanda kaldık...” Bu yorum, sosyal medyanın kadınlar arasında toplumsal bilinç ve aktivizmin artırılmasında önemli bir rol oynadığına dair bir perspektifi yansıtmaktadır. Ayrıca, bu yorum, kadınların farklı şehirlerden ve coğrafi bölgelerden gelen deneyimlerini paylaşmalarını sağlayan dijital platformların önemini vurgulamaktadır. “Ama Twitter'da baktığımız zaman cis tartışmaları var işte kadın translar kadın olarak kabul ediliyor mu, edilmiyor mu? Bunların tartışmaları dönüyor ve bunlar aslında biraz vizyonumuzu geliştiriyor diye düşünüyorum. O yüzden tabi ki çok katkısı oldu.” Bu bağlamda, katılımcının vurguladığı gibi, sosyal medyanın özellikle Twitter'ın kadınlar arasında farkındalık artırma, bilinçlendirme ve politika üretme üzerinde önemli bir etkisi olduğu açıkça görülmektedir. Sosyal medya, farklı coğrafi bölgelerden kadınların deneyimlerini paylaşmalarına olanak sağlayarak kadın hareketinin birleşmesini ve güçlenmesini desteklemektedir.

Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği, Girişimcilik Odaklı STK'ler kapsamında ele alınan bir STK'nin (İMECE) başkanı olan katılımcı, ilgili soruya çarpıcı bir örnek vererek internet teknolojisi ve sosyal medya kullanımının taşıdığı önemi: “haberleşme konusunda süper bir şey, hani bir taciz yaşayalım, bir tecavüz, bizim diğer gruplarımız da var...Hemen oraya yazıyoruz, bir gözültü oluyor, bir şey oluyor, hemen haberleşiyoruz, organize oluyoruz, yani destek birbirimize çok etkili çok çok büyük etkisi var” (K8, STK başkanı, 60 yaş, Emekli ev temizlik işçisi) şeklinde ifade etmiştir. Katılımcı, iletişim ve haberleşme konusunda internet teknolojisinin sunduğu imkanların altını çizerek, özellikle kadınların karşılaştığı zorluklarla başa çıkma ve destek sağlama açısından bu teknolojilerin kritik rolünü vurgulamaktadır. Özellikle, olaylar karşısında hızlı ve etkili bir şekilde hareket etme yeteneğinin, iletişim teknolojisinin sağladığı avantajların altı çizilmektedir. Örneğin, taciz veya tecavüz gibi olaylar karşısında kadınların birbirlerine destek olmak ve bilgi paylaşımında bulunmak için sosyal medya platformlarını kullanıldığı belirtilmektedir. Ayrıca, farklı şehirlerdeki kadın gruplarının bir araya gelerek dayanışma içinde olmalarını sağlayan bu teknolojilerin önemi vurgulanmaktadır: “Mesela İstanbul'da bir olay olmuştu...Bu olayı da biz yine sosyal medyadan öğrendik. Yani teknolojiyle öğrendik, haberlerden, teknolojiyle.”. Katılımcı ayrıca, teknolojinin haberleşme ve bilgi edinme süreçlerindeki rolünü de vurgulamaktadır. Katılımcı, İstanbul'da yaşanan bir olayı sosyal medya aracılığıyla öğrenmeleri örneğini vererek, haber alma ve bilgi paylaşımının internet teknolojisi sayesinde

nasıl hızlandığını ve kolaylaştığını ifade etmektedir. Bu yorum, kadınları güçlendirme ve toplumsal dayanışmayı destekleme amacıyla faaliyet gösteren STK'lerin, iletişim teknolojilerini etkin bir şekilde kullanarak amaçlarına ulaşmalarının önemine odaklanmaktadır. Ayrıca, katılımcı, iletişim teknolojilerinin haberleşme ve bilgi edinme süreçlerindeki kritik rolünü vurgulayarak, teknolojinin toplumsal dönüşüme olan katkısını da ele almaktadır.

Bağlı olduğu STK'de (Kadın Danışma Merkezi ve Dayanışma Derneği) kadın dayanışmasını önceleyen ve bu amaçla da psikolog olarak mesleğini kullanarak alana gönüllü katkı sağlayan katılımcı ilgili soruya verdiği yanıtta internetin sağladığı erişim imkanları sayesinde daha önce ulaşamadığı yazılı metinlere ulaşma fırsatı elde ettiğini belirtmektedir. Ayrıca, bu metinler aracılığıyla çeşitli yazarlardan ve olaylardan haberdar olma imkânı bulunduğunu da ifade etmektedir. “Yani bence oluyor benim hani şimdiye kadar ulaşamadığım birçok yazılı metne ulaşma imkânım oldu. İşte birçok yazardan ya da birçok olaydan haberdar olmamı sağladı, işte mesela vakalarla ilgili” (K11, STK üyesi, 47 yaş, Psikolog). Katılımcı Antalya'da yaşanan ve kendisinin daha önce haberdar olmadığı bir kadın cinayeti olayını araştırma fırsatı bulduğu örneğiyle ifadesini desteklenmektedir. “Ben işte Antalya'da böyle bir kadın cinayeti olduğunu bilmiyordum. 3 kız kardeşin etkilendiği...mesela o vakayı açıp araştırma imkânım oldu. Yani her anlamda aslında benim hayatımı kolaylaştıran ve hani feminizme de bu anlamda katkısı olduğunu düşündüğüm bir şey internet.” Kadın cinayetleri gibi trajik olaylara karşı harekete geçmek ve farkındalık yaratmak amacıyla internetin kullanılması, toplumsal değişim ve dayanışmanın sağlanmasına yönelik bir strateji olarak öne çıkar: “Çünkü yani bir çoğumuzun haberi olmayan kadın cinayetinden ya da işte kadına yönelik şiddet olaylarından haberdar olmamızı sağlıyor ve hani orada bir hareket başlatmanızı sağlıyor diye düşünüyorum. Bana katkısı oldu.” Sonuç olarak, katılımcının vurguladığı gibi, internet ve sosyal medya platformları, kadın hakları mücadelesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu platformlar, kadınların bilgiye erişimini kolaylaştırarak farkındalık oluşturma ve toplumsal değişim için harekete geçme reflekslerini güçlendirebilmektedir. Ayrıca, katılımcının ifadeleri, internetin kadın dayanışması ve feminizm gibi önemli kavramlarla ilişkilendirilerek, kadın mücadelesinin dijital ortamda nasıl şekillendiğine dair anlayışımızı zenginleştirmektedir.

Temel olarak kadın dayanışması ve örgütlenme odağında çalışmalar yürüten STK'lerden (Kadın Hakları Derneği) birinin başkanı olarak görüşülen katılımcı, kadın mücadelesine internet teknolojisinin ve sosyal medyanın etkisini avukatlık mesleği ekseninde değerlendirmeye almıştır. Katılımcı, internetin kadın mücadelesine yer yer olumlu etki

sağladığını, sesin duyurulmasını sağladığını belirtirken şu ifadelere yer vermiştir: “İnternet kadın mücadelesini yer yer olumlu etkiliyor. Yer yer sesinin duyurulmasını sağlıyor birçok kadının ama bazı şeyler de sosyal medyada çok gereksiz” (K13, STK başkanı, 28 yaş, Avukat). Katılımcı, özellikle hukuki kararların sosyal medya baskısı altında değişebileceğinin ikircikli bir mesele olması endişesini dile getirmekte ve bu durumun hukukun bağımsızlığına zarar verebileceğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte, sosyal medyanın dernekleri ve kadınları bir araya getirme konusunda etkin bir araç olduğunu ve iletişim kolaylığı sağladığını belirtmektedir. “Mesela mahkemelerde bazı kararlar çıkıyor...Anında herkes galeyana geliyor...hukuki boyutuyla incelendiğinde o kararda bir hata yok ama işte sosyal medyada bir bilinçsizlik var, bilgisiz olan insanların yorum yapması tehlikeli boyutlara varabiliyor.” Katılımcının ifadeleri, internetin ve sosyal medyanın kadın mücadelesi üzerindeki karmaşık etkilerini ve bu teknolojilerin toplumsal dinamikler üzerindeki potansiyel etkilerini yansıtmaktadır. Özellikle, sosyal medyanın kadın mücadelesinde sesin duyurulması ve iletişim kolaylığı sağlama gibi pozitif etkilerinin yanı sıra, hukuki süreçlere olan etkileri ve hukukun bağımsızlığına yönelik endişeler de değerlendirilmektedir:

Ama onun haricinde şöyle faydasını görüyoruz. Bir kadın mesela bizim derneğimizin sayfasından, WhatsApp hatlarımızdan, derneğimizin Instagram, Twitter sayfasından direk ulaşabiliyor. Telefon numaralarınızdan direk ulaşabiliyor. Yani birimize ulaşamazsa birimize mutlaka ulaşabiliyor. Yani biz gerçekten bir telefon uzağındayız. O sebeple biz kendi derneğimiz olarak sosyal medya ve interneti çok etkin kullanıyoruz açıkçası. Sorunuza dönecek olursam, hani sesini duyurma konusunda evet, birçok olayda verilen yanlış kararlardan sosyal medya baskısıyla dönüldü. Birçok tutuksuz yargılanma tutuklu yargılanmaya çevrildi ama aslına bakarsanız bu biz hukukçuların çok tasvip ettiği bir şey değil. Neden? Çünkü tasvip etmeme nedenimiz, hukukun sosyal medya baskısıyla uygulanmak zorunda bırakılması aslına bakarsanız. Ya tabii ki bu güzel bir şey, insanların hep birlikte baskıyla da olsa doğruyu yaptırması ama aslında zaten doğruyu yapmak zorundasınız. Hukuku uygulamak zorundasınız. Kanunu uygulamak zorundasınız. Bunun sosyal medyada TT olduktan sonra uygulanması aslına bakarsanız birazcık üzücü tabii ki, ama yine de en azından bir şekilde uygulattırıyorlar. Twitter sayesinde Allah’tan. (K13, STK başkanı, 28 yaş, Avukat)

Sosyal medyanın mahkeme kararları üzerindeki etkisini dile getiren bir diğer STK (Kadın Savunma Ağı) mensubu katılımcı benzer şekilde: “Çünkü gündemde kalmanın ne kadar önemli olduğu, sosyal medyanın ne kadar mahkeme sürecindeki kararları etkilediğini, yargıyı ne kadar etkilediğini kendim birebir gördüm. Diğer arkadaşlarımda gözlemleri bu yönde” (K15, STK üyesi, 36 yaş, Psikolog) ifadesinde bulunmuştur. Katılımcının ifadeleri, sosyal medyanın mahkeme süreçlerindeki kararları etkileme potansiyeline dair önemli bir vurgu yapmaktadır. Bu durum, mahkeme kararlarının toplumun dikkatini çektiği ve kamuoyu baskısının mahkeme kararlarını etkileyebileceği gerçeğine işaret etmektedir. Son olarak,

internet teknolojisi ve sosyal medya, kadın mücadelesi üzerinde önemli bir role sahip olsa da bu teknolojilerin etkileri karmaşıktır ve dikkatle değerlendirilmelidir.

Yine kadın mücadelesine farkındalık yaratmak açısından bakan bir STK'nin (Mor Dayanışma) koordinatörü olarak bu mücadeleye destek veren katılımcı, sosyal medya ve diğer dijital platformlar aracılığıyla yapılan paylaşımların, kadın mücadelesine destek sağlamak ve farkındalık yaratmak adına etkili bir iletişim aracı olduğunu vurgulamaktadır. “O yüzden yaptığımız şeyleri paylaştığımızda çok farklı kadınlara ulaşabiliyoruz. Hiç kontak kuramayacağımız kişilerle iletişimde olabiliyoruz. Ev içinde emek veren kadınlara ulaşabiliyoruz, burada yaygınlaşmak, görünür olmak çok önemli” (K19, STK koordinatörü, 26 yaş, Psikolog). Sosyal medyanın, mücadelede yer almayan veya konuyla ilgili bilgi sahibi olmayan kadınlarla iletişim kurma ve onlara erişim sağlamada önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Aynı zamanda, bu platformlarda yapılan etkinliklerin paylaşılmasının, kadın mücadelesini geniş kitlelere duyurmak ve görünür kılmak açısından kritik olduğunu belirtmektedir.

Kadın mücadelesinde internet teknolojilerinin ve sosyal medyanın etkisinin daha ziyade mücadeleyi görünür kılma noktasında öne çıktığını vurgulayan STK (TOCİN) başkanı katılımcı, sosyal medyada haberleştirilen kadın haberlerinin ne şekilde sunulduğunun önemine vurgu yapan şu yanıtı vermiştir: “haberleri izlerken mesela şiddete maruz kalmış bir kadının kamera kayıtlarını hiç çekinmeden 80 milyona sosyal medyada açabiliyoruz. Yani bu çok yanlış bir şey. Hani o kadının neler hissettiği, neler düşündüğünü hiç düşünmüyoruz” (K21, STK başkanı, 42 yaş, Sosyolog). Bu katılımcı yanıtı, internet teknolojisinin ve sosyal medyanın kadın mücadelesine etkisini ele alırken önemli bir perspektif sunmaktadır. Katılımcı, özellikle sosyal medyanın kadına yönelik şiddet haberlerinin sunum biçimi üzerinde durarak, bu platformların kadınların mahremiyetini ve bütünlüğünü ihlal edebilecek potansiyellerine dikkat çekmektedir. “Yani o kadını hani aslında bakın kadınlar şiddet görüyor bu olmasın derken, biz aslında kendimizce iyi bir şey yapmaya çalışırken aslında o kadının kişisel bilgilerini, yani kadının bütünlüğüne zarar veriyoruz.” Sosyal medyanın şiddet haberlerini sunarken kişisel bilgilerin ifşa edilmesinin yanlış olduğunu vurgulayarak, kadınların maruz kaldığı istismarın ve mağduriyetin daha duyarlı bir şekilde ele alınması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca, katılımcı sosyal medyanın daha doğru ve etkili bir şekilde kullanılması için öneriler sunmaktadır. Örneğin, şiddet haberlerinde kadınların görsellerinin değil, sembolik olarak adliye sarayı veya hastane gibi imgelerin kullanılması gerektiğini savunmaktadır. Bu yaklaşımın, izleyicilerin şiddetin gerçek boyutları hakkında farkındalık kazanmalarına ve kadınların mahremiyetinin korunmasına katkı sağlayabileceği

öne sürülmektedir. “Yani zaten mağdur olmuş, ihmale ve istismara uğramış bir bireyi hiç kimsenin 80 milyona ifşa etmeye hakkı yok. Mesela burada sosyal medya yanlış kullanılıyor, daha farklı bir bakış açısıyla daha düzgün, daha net ve daha doğru bilgi aktarımı yapılabilir diye düşünüyorum.” Sonuç olarak, katılımcının görüşü, sosyal medyanın kadın mücadelesindeki rolünü sorgulayan ve daha duyarlı bir iletişim biçimi öneren kritik bir perspektifi yansıtmaktadır. Bu yaklaşım, sosyal medyanın kadın hakları savunuculuğunda etkin bir araç olarak kullanılmasını teşvik etmekle birlikte, bu platformların kadınların mahremiyetini ve bütünlüğünü korumaya yönelik sorumluluklarını da vurgulamaktadır.

Yine mücadeleye daha ziyade farkındalık kazandırma, bilinçlendirme ve politika üretme temelinde yaklaşan bir STK’nin (Umudun Kadınları Dergisi ve Altı Nokta Körler Derneği Kadın Kolu) başkanı olarak çalışmaya katkı sunan katılımcı, internet teknolojisinin kadınların farkındalığını artırma, bilinçlendirme ve politika üretme süreçlerindeki rolüne odaklanarak, teknolojinin sunduğu olanaklardan bir örnek olarak engellilere yönelik hizmetlerin önemini vurgulamaktadır. Katılımcı, özellikle "Bemyeye" gibi uygulamaların engellilere yardım sağlama ve onların yaşam kalitesini artırma potansiyelinden bahsetmektedir. Bu uygulamalar sayesinde, görme engelli bireylerin günlük hayatta karşılaştıkları zorlukları aşmalarına yardımcı olunabileceği ifade edilmektedir. Ayrıca, katılımcı teknolojinin engellilere yönelik sunmuş olduğu imkanların, görsel içerikleri betimleyerek erişilebilir hale getirme gibi önemli katkılar sağladığını belirtmektedir “Bu da mesela bizim için çok önemli bir hizmet. Bu da teknolojinin bir getirisi, mesela bir betimlenmesini istediğimiz bir resmi gönderip ... ya da ...’ya gönderip bunu mesela betimletebiliyoruz. Bunlar çok önemli katkılar aslında engelliler açısından.” (K23, STK üyesi, 47 yaş, Santral operatörü). Bu yorum, internet teknolojisinin kadın mücadelesine yönelik daha geniş bir çerçevede düşünülmesini sağlar. Teknolojinin sadece kadınlar arasındaki dayanışmayı artırmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumun farklı kesimlerine yönelik erişilebilirlik ve katılımı artırma potansiyeline de işaret etmektedir. Bu bağlamda, katılımcının perspektifi internet teknolojisinin kadın mücadelesine etkisi üzerine çok boyutlu bir anlayış sunmaktadır.

Temel olarak kadın dayanışması ve örgütlenme odağında çalışmalar yürüten STK’lerden (Kadın Danışma Merkezi ve Dayanışma Derneği) birinde gönüllü psikolojik danışmanlık desteği veren katılımcı özellikle sosyal medyanın kitleleri harekete geçirme ve toplumsal farkındalık oluşturma potansiyeline odaklanmaktadır. Katılımcı, sosyal medyanın kadın hakları savunuculuğu için güçlü bir platform olduğunu belirtmektedir. Örneğin, sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımların, haksız uygulamalara karşı tepki göstermek ve adalet

talep etmek için bir araç olarak kullanıldığını ifade etmektedir. Bu durumun, kadınların sesini duyurması ve toplumu harekete geçirmesi açısından olumlu bir etki yarattığı düşünülmektedir: “Gözaltı verilmemiş mesela ya da tutuklama verilmemiş, işte biz sosyal medyadan isyan ediyoruz harekete geçiyoruz. Ondan sonra savcı tutuklama veriyor, o anlamda bir yaptırım gücü olması, o anlamda kadına faydası olması açısından çok iyi olduğunu düşünüyorum.” (K11, STK üyesi, 47 yaş, Psikolog) Ayrıca, katılımcı sosyal medyanın, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet konularında bilinçlendirme ve eğitim amaçlı olarak da kullanılabileceğine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, STK'nin sosyal medya hesaplarının açılmasının, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları konularında bilgi verme ve farkındalık oluşturma amacını taşıdığı belirtilmektedir: “ve hani sırf onun için mesela biz psikologlar derneğin kadın ve toplumsal cinsiyet çalışmaları birimi olarak sosyal medya hesabı açtık. Sırf daha çok insana “toplumsal cinsiyet nedir” anlatabilmek için...” Bu yorum, katılımcının perspektifinden sosyal medyanın kadın mücadelesi üzerindeki olumlu etkilerini vurgulamakta ve bu platformun toplumsal değişim ve aktivizm için önemli bir araç olduğunu göstermektedir.

Yine mücadeleye daha çok farkındalık kazandırma, bilinçlendirme ve politika üretme temelinde yaklaşan bir STK'nin (Mor Dayanışma) il temsilcisi olarak çalışmaya katkı sunan katılımcı internetin yaygınlaşmasıyla birlikte toplulukların, örgütlenmelerin ve bireylerin bir araya gelmesinde önemli bir araç haline geldiğini vurgulamaktadır. Teknolojinin toplum genelinde yaygınlaşmasıyla birlikte, feminist kadın örgütlerinin de interneti bir duyuru platformu olarak kullandığına dikkat çekmektedir. “Dolayısıyla bu kadar yaygınlaşan bir şeyin içerisinde feminizm de kendisini oradan var ediyor ve feminist kadın örgütlerinin de aslında kendi yani duyuru zemini olarak da kullanıyoruz” (K27, STK üyesi, 30 yaş, Sanatçı). Bu, örgütlerin iletişim aracı olarak interneti ve sosyal medyayı kullanarak, kadın hakları konularında farkındalık oluşturmaya ve politika üretmeyi amaçladığını göstermektedir. Ayrıca, katılımcı internetin, kadınların yaşadığı sorunları duyurmak ve mücadele etmek için daha etkili bir platform sağladığını ifade etmektedir. Özellikle, kadınların kaybolduğu, mağdur olduğu ya da dava süreçleriyle ilgili durumların internet aracılığıyla duyurulmasıyla, bu durumların daha geniş kitlelere ulaşabildiği belirtilmektedir. “Mesela bir kadın kaybolduğunda ya da bir dava süreci olduğunda ya da başına bir şey geldiğinde teknoloji, internet aracılığıyla duyurduğunda daha fazla duyulur olabiliyor ve kadın örgütleri de buraları o şekilde kullanıp yayılmasına destek olabiliyor.” Bu da internetin kadın mücadelesinde sesin duyurulması ve toplumun dikkatini çekme açısından önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Sonuç olarak, katılımcının yanıtı, internet teknolojisinin kadın mücadelesi üzerindeki

etkilerini değerlendirirken, iletişim aracı olarak internetin ve sosyal medyanın kadın hakları savunuculuğu için önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bu, kadın odaklı STK'lerin, teknolojiyi etkin bir şekilde kullanarak toplumsal değişim ve farkındalık oluşturma çabalarını desteklediğini göstermektedir.

4.3.3. İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Kadın Mücadelesi Açısından Katılımcıyı Etkileyen Yönleri

Kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarının içinde yer alan ve gönüllü olarak kadın mücadelesine katkı sunan bireylerin, internet teknolojisi ve sosyal medyanın etkisi altında nasıl bir bakış açısına sahip olduğunu anlamak, günümüzdeki kadın hakları hareketinin dinamiklerini daha iyi kavramamıza olanak tanır. Bu bireyler, dijital araçları kullanarak kadın mücadelesini desteklemenin yanı sıra, online platformlarda karşılaşılan zorluklar ve fırsatlar konusunda da deneyimlere sahiptir.

Bu açıdan bakıldığında bu bölümde, kadın mücadelesine gönüllü katılım gösteren bireylerin bireysel hayatlarındaki internet ve sosyal medya kullanımlarının kadın mücadelesine yönelik bakış açılarına nasıl bir yansıması olduğuna odaklanılacaktır. STK bünyesindeki bu bireyler, internetin ve sosyal medyanın onların kadın mücadelesine etki eden bir tarafının olup olmadığını paylaşacaklardır. Bu bağlamda, bireylerin dijitalleşme sürecindeki deneyimleri ve kadın mücadelesine dair dijital araçların kendileri üzerinde nasıl bir etki yarattığına dair bakış açıları, bu bölümün odak noktalarını oluşturacaktır.

“İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın SİZİN Kadın Mücadelesine Olan Bakış Açınızı Etkileyen Bir Tarafı Oldu Mu?” sorusuna farkındalık, bilinçlendirme ve politika oluşturma eksenine yaklaşan bir STK’nin (Antalya Feminist Kolektif) üyelerinden biri olarak çalışmaya katkı sunan katılımcı bu soruya olumlu yanıt vererek, kendisini etkileyen noktaları ifade etmiştir. İlk olarak, katılımcı, internetin, kadın olmanın sadece biyolojik bir durum olmadığını anlamasına yardımcı olduğunu belirtmektedir. Bu, kadınların yalnızca fiziksel bedenleriyle değil, aynı zamanda düşünce ve kimlikleriyle de tanımlanabileceklerini ifade etmektedir. “Etkiledi öncelikle kadının yalnızca bir bedenle ilgili olmadığını söyleyebilirim. Yani bu açıdan değiştirdi fikrimi. Çünkü biyolojik olarak kadın olmak değil, sadece kadın olmak, o yüzden böyle bir etkisi oldu” (K7, STK üyesi, 29 yaş, Turizm işçisi). Ayrıca, katılımcı feminist kimliğin çeşitliliğine dikkat çekmektedir. Feminizmin sadece belirli bir ideolojiyi veya yaşam tarzını temsil etmediğini, farklı bakış açılarına ve değerlere sahip olabileceğini vurgulamaktadır. Bu da internetin, kadınların çeşitli kimliklerini ve yaşam tarzlarını ifade etmelerine olanak sağlayarak feminist hareketin çeşitliliğini desteklediğini

göstermektedir: “ufkum genişledi çünkü feministler her zaman liberal olmak zorunda değiller ya da her zaman işte çok laik olmak zorunda da değiller gibi, birçok renkte olabilirler. Kadın olmak zorunda bile değiller, bu yönden benim algımı değiştirdiğini söyleyebilirim kesinlikle.” Sonuç olarak, katılımcı internetin, kadınların kimliklerini ve mücadelelerini ifade etmeleri için bir platform sağlayarak kadın mücadelesine olumlu bir etki sağladığını belirtmektedir. Bu yanıt, internetin ve sosyal medyanın kadınların kendilerini ifade etmelerine ve farklı perspektiflerle tanışmalarına olanak sağlayarak kadın hakları hareketini zenginleştirdiğini göstermektedir.

Kadın dayanışması yönüyle öne çıkan bir STK’de (Kadın Danışma Merkezi ve Dayanışma Derneği) gönüllü olarak faaliyet gösteren katılımcı internet ve sosyal medya kullanımının kadın mücadelesi anlamında kendisine kattığı bakış açılarını ifade etmiştir. Öncelikle, katılımcı internetin, farklı coğrafyalardan gelen kadınların deneyimlerini paylaşmalarına ve ortak noktalar bulmalarına olanak sağladığını ifade etmektedir. İnternet ve sosyal medya, kadınların önceden erişemedikleri bilgilere ve deneyimlere kolayca ulaşmalarını sağlayarak dayanışma ve bilgi paylaşımını artırmaktadır. “Yani hani az önceki örneğini verdiğim yurt dışından bir kadın... Aslında internette hani önceden böyle çok kullanmayan, onlarla ortak noktaların buluşuyor. Baskı ve sansür var üzerimizde. Bu dijital aktivizmde feminist hareketlerle, örgütlerle bunlarla ortaklaşabildik” (K10, STK üyesi, 66 yaş, Emekli sağlık teknisyeni). Katılımcı ayrıca dijital aktivizmin, feminist hareketlerle ve örgütlerle ortaklaşarak kadınların birlikte hareket etmelerini sağladığını vurgulamaktadır. Bu, kadınların ortak sorunları ve mücadeleleri paylaşarak birbirlerini desteklemelerini ve güçlenmelerini sağlayarak kadın dayanışmasını güçlendirmektedir. “Hani ayrımı siz dediğimiz noktada ayrı değil, aynı acıyı çekiyoruz, aynı ızdırap, aynı baskıyı, evde aynı dayığı yiyoruz. Hani kimimiz söylüyor, kimimiz söylemiyoruz ama yani bunlarla ilişkilendim, ya önümü açtı benim.” Sonuç olarak, katılımcı internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesine katkılarını, kadınların birbirleriyle bağlantı kurmalarını, deneyimlerini paylaşmalarını ve ortak mücadele stratejileri geliştirmelerini sağlayarak vurgulamaktadır. Bu da internetin, kadınların mücadelelerini birleştirmelerine ve seslerini daha etkili bir şekilde duyurmalarına olanak tanıdığını göstermektedir.

Kadın mücadelesine bağlı olduğu STK’de (Kadın Danışma Merkezi ve Dayanışma Derneği) gönüllü psikolojik danışmanlık desteği veren bir katılımcı internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesine etkisini kişisel deneyimler ve bilinçlenme üzerinden değerlendirmektedir. Öncelikle, katılımcı internet ve sosyal medyanın, daha fazla okuma yapma imkânı sağladığını ve bu sayede bakış açısının genişlediğini ifade etmektedir. Bu,

kadın mücadelesi alanındaki bilgilerin ve farkındalığın artmasına katkıda bulunmaktadır. “Evet diyebiliriz yani şöyle; yani daha çok okuma yaptığım için belki bakış açımı değiştirmemi sağladı ve hani sonuçta bu bir sömürü olduğu için farklı alanlardaki sömürülere de mesela fark etmemi sağladı” (K11, STK üyesi, 47 yaş, Psikolog). Katılımcı ayrıca, internetin kadın mücadelesiyle bağlantılı olarak farklı alanlardaki sömürülere ve adaletsizliklere de dikkat çektiğini belirtmektedir. Özellikle, feminizm ile vejetaryenlik veya hayvan hakları arasındaki bağlantıyı fark etmesini bu şekilde açıklamaktadır. Bu durum, internetin kadın mücadelesiyle ilgili bilinçlenmeyi ve çeşitli adaletsizliklere duyarlılığı artırdığını göstermektedir: “Biliyorsunuz feminizmle mesela vegan olmanın ya da vejetaryen olmanın ya da hayvan sömürüsüne karşı olmanın bağlantısını da kuruyoruz günümüzde. Hani tüm bunları fark etmemi sağladı. Farklı alanlarda farklı bilinçler geliştirmemi sağladı benim.” Sonuç olarak, katılımcı internetin, kadın mücadelesi alanında bilinçlenmeyi artırdığını ve farklı alanlardaki adaletsizliklere dikkat çektiğini vurgulamaktadır. Bu da internetin kadın mücadelesi üzerindeki etkisinin, bireylerin bilinçlenmesini ve farkındalık kazanmasını sağlayarak geniş bir perspektif geliştirmelerine katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Bir başka kadın odaklı STK’de (Kadın Hakları Derneği) mesleği olan avukatlığı kadın mücadelesinde faydalı olmak üzere kullanan bir katılımcı olarak bir avukatın mesleğini kadın mücadelesi için kullanma deneyimini ve sosyal medyanın bu mücadeleye olan etkisini yansıtmaktadır. Öncelikle, katılımcı sosyal medyanın, geleneksel medyanın gerçekleri doğru bir şekilde yansıtmadığına işaret etmektedir. Bu durumda, doğru haber ve bilgiye ulaşabilmek için sosyal medyanın önemli bir kaynak haline geldiğini belirtmektedir. “Medya, gerçek anlamda doğruları yansıtmadığı için biz doğru haberi ve doğru bilgiyi sosyal medyadan da almak zorunda kalıyoruz. Senelerdir bu şekilde” (K13, STK başkanı, 28 yaş, Avukat). Bu bağlamda, sosyal medyanın kadınlarla ilgili mağduriyetlere, cinayetlere ve istismarlara dair farkındalığı artırdığı ve katılımcının bu konularda sessiz kalmaması gerektiği düşüncesini güçlendirdiği ifade edilmektedir. Katılımcı, sosyal medyanın kadın mücadelesi için bir fırsat olduğunu ve kendisini aktif bir şekilde mücadelede yer almaya teşvik ettiğini vurgulamaktadır. “Sosyal medyadan o kadar çok kadınla ilgili mağduriyete o kadar çok kadın cinayetine, kadın istismarına, çocuk istismarına denk geldim ki artık hani yani birilerinin bir şey yapması lazım ya da yapan bir insana da benim yardımcı olmam lazım.” Kendi deneyimlerinden yola çıkarak, sosyal medyanın kadın hakları konusundaki bilinci artırıcı bir rol oynadığını ve bu bilincin eyleme geçmeyi teşvik ettiğini ifade etmektedir: “Çünkü ben de bir kadıyım. Bugün bir başkasının başına gelen yarın benim başıma da gelebilir ya da karşı komşumun da başına gelebilir, bu yüzden sessiz kalmama adına, bu kadar çok sıkıntının

olduğunu görmek beni bir şeyler yapmaya teşvik etti açıkçası.” Sonuç olarak, bu katılımcı yanıtı, sosyal medyanın kadın mücadelesine olan etkisini bireysel deneyimler ve bilgi akışı açısından değerlendirmekte ve kadın hakları konusunda farkındalık yaratma ve eyleme geçme üzerindeki rolünü vurgulamaktadır.

Kadın dayanışması ve örgütlenme odaklı bir STK’nin (Kadın Savunma Ağı) gönüllüsü olan katılımcı kişisel deneyimlerin kadın mücadelesi bakış açısını etkileyebileceğini ve internet teknolojisinin bu süreçte önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Katılımcı, feminist bir bakış açısına sahip olduğunu ve bu bakış açısını küçüklükten beri taşıdığını ifade etmektedir. Ancak, internet teknolojisinin sağladığı olanaklar sayesinde, bu bakış açısını güçlendirmek ve politik altyapısını oluşturmak adına farklı deneyimleri okuma fırsatı bulunduğunu belirtmektedir. “Yani sanırım ben küçüklükten beri feministim, yani kendim adını vermesem de feministim. Benim için biraz daha işte o politik altyapıyı sağlayan bir noktası oldu. Kendi esenliğim için farklı deneyimleri okumak oldu” (K14, STK üyesi, 27 yaş, Ev temizlik işçisi). Bu durum, katılımcının kadın mücadelesine olan bakış açısını şekillendiren ve derinleştiren bir faktör olarak öne çıkmaktadır. İnternetin sunduğu bilgi ve iletişim imkanları, katılımcının kendi feminist kimliğini daha da pekiştirmesine ve kadın mücadelesi konusundaki bilgisini artırmasına olanak tanımıştır. Bu bağlamda, internet teknolojisinin kadın mücadelesi bakış açısını etkileyen bir taraf olduğu ifade edilmektedir.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK’ler (Kadınların Sosyal Hayatını Araştırma Ve İnceleme Derneği) kapsamında görüşülen dernek başkanı katılımcı internet teknolojisinin cinsiyet eşitsizliği konusundaki bakış açısını değiştirdiğini ifade etmektedir. Bu değişim, özellikle kadınların kendi kimliklerini ve deneyimlerini daha iyi anlamalarına, daha derinlemesine tanımlarına ve bu süreçte internetin sağladığı bilgi ve iletişim olanaklarının etkisinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. “Şimdi şöyle, bu cinsiyet eşitsizliği, tabii ki bakış açımı değiştirdiği tarafları var bu olayların. Bir kendi kadınıımızı ne kadar tanısak da daha çok tanımamıza neden oldu. O sosyal yaşamları kırsal alandaki sosyal yaşamı” (K16, STK başkanı, 67 yaş, Emekli banka müdürü). Ayrıca, katılımcı, kırsal alandaki kadınların sosyal yaşamlarını anlamak ve bu konuda farkındalık oluşturmak için internetin ve sosyal medyanın önemli bir araç olduğunu belirtmektedir. Bu durum, teknolojinin kadın mücadelesi bakış açısını genişletme ve derinleştirme potansiyeline işaret etmektedir. Sonuç olarak, katılımcının yanıtı, internetin kadın mücadelesi üzerindeki etkilerini anlamak için detaylı bir değerlendirme sunmakta ve teknolojinin bu alandaki önemine vurgu yapmaktadır.

Kadın dayanışması ve örgütlenme odaklı bir STK’nin gönüllüsü olan katılımcı internet teknolojisinin ve sosyal medyanın kadın mücadelesine olan etkisini somut bir şekilde ifade

etmektedir. Öncelikle, katılımcı, internetin ve sosyal medyanın, geleneksel medya araçlarının yerini alarak bilgiye erişimdeki değişikliği vurgulamaktadır. “Etkiledi şöyle etkiledi, yani dünyada Türkiye’de bir sürü olay oluyor. Hani kadınları ilgilendiren bir sürü yasalar vesaire, tacizler, tecavüzler. Herkesi, yani yakın çevren dışında, gazete eskisi kadar okuyamıyoruz” (K26, STK üyesi, 50 yaş, Öğretmen). Artık gazete gibi geleneksel kaynaklar yerine sosyal medyayı tercih ettiklerini ve bu sayede güncel gelişmelerden haberdar olduklarını ifade etmektedir. Ayrıca, katılımcı, sosyal medyanın, kadın haklarının savunulması ve haksızlıkların dile getirilmesi konusunda önemli bir platform olduğunu belirtmektedir. Kişisel bir sorun yaşadığında veya haksızlığa uğradığında sosyal medyayı kullanarak destek aradığını ve insanlara seslenerek yanında durmalarını sağladığını ifade etmektedir: “Yani ben kullanıyorum en azından ya da benim bir sorunum olsa *herhangi bir haksızlığa uğradığımda sosyal medya benim için bir güç olabiliyor*. Bazen insanlara ulaşip yanımda durmaları bir güç oluşturmaları açısından, bence çok önemli. Günümüzde çok önemli.”. Bu bağlamda, katılımcının yanıtı, internet teknolojisinin ve sosyal medyanın kadın mücadelesinde bilgiye erişim ve destek sağlama açısından önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir. Bu platformlar, kadınların haklarını savunmalarına ve seslerini duyurmalarına olanak tanımaktadır.

4.3.4. İnternet Teknolojisi/ Sosyal Medya Üzerinden STK ile Bağlantı Kuran Kadınların Yoğunluğuna Dair Düşünceler

Kadın dayanışması ve örgütlenme odaklı bir STK’de (Yardım Gönüllüleri Eğitim ve Proje Derneği) gönüllü olarak katkı sağlayan bir katılımcı “Sizin Örgütünüzle Bağlantı Kuran Kadınların Yüzde Kaçı İnternet Teknolojisi/ Sosyal Medya Üzerinden Size Ulaşıyor?” sorusuna önemli bir görüş sunmaktadır. Katılımcı, örgütleriyle bağlantı kuran kadınların yüzde olarak önemli bir kısmının internet teknolojisi ve sosyal medya üzerinden iletişim kurduğunu belirtmektedir. Gözlemine dayanarak, bu oranın yaklaşık %50 olduğunu ifade etmektedir. “Ama bayağı var yani benim gözlemim, %50 var neredeyse yani kulaktan kulağa işte söylem arkadaş dost vesaire. Bütün kanallar açık zaten bizim için, duymamız için ya da bizim onlara ulaşmamız için ama sosyal medyada da yüzde elliye bile geçer. Yani etkili bence” (K26, STK üyesi, 50 yaş, Öğretmen). Bu durum, kadınların örgütlerle iletişim kurarken sosyal medyanın ve internetin ne kadar yaygın bir şekilde kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca, katılımcı, örgütlerin iletişim kanallarının açık olduğunu ve kadınların örgütlere ulaşmalarını kolaylaştırmak için çaba gösterdiklerini belirtmektedir. Sosyal medyanın etkili bir iletişim aracı olduğunu düşünmektedir ve bu platformların kadınların

örgütlerle iletişim kurmalarını kolaylaştırdığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda, katılımcının ifadesi, kadınların örgütlerle bağlantı kurarken internet ve sosyal medyanın önemli bir rol oynadığını ve bu platformların iletişimde etkili olduğunu göstermektedir.

Kadın dayanışması ve örgütlenme odaklı bir STK'nin başkanı olarak çalışmaya katkı sunan katılımcının verdiği yanıt kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarıyla bağlantı kuran kadınların çoğunun internet teknolojisi ve sosyal medya aracılığıyla iletişim kurduğunu göstermektedir. Özellikle Facebook, Instagram, Twitter gibi platformlar ve WhatsApp grupları, kadınların örgütlerle iletişim kurmak için en etkili araçlar olarak belirtilmektedir. “Mesaj yönünden hani Facebook, Instagram, Twitter bu türden çok telefon mesajı WhatsApp, özellikle WhatsApp grupları bu konuda çok etkin. WhatsApp’tan da çok ulaşım oluyor. Bu şekilde Messenger’dan ulaşan oldu bize, bu şekilde” (K16, STK başkanı, 67 yaş, Emekli banka müdürü). Bu yanıt, kadınların örgütlerle iletişimde internet teknolojisinin ve sosyal medyanın ne kadar önemli olduğunu ve bu platformların iletişimde etkili bir şekilde kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca, mobil mesajlaşma uygulamalarının da iletişimde yaygın olarak kullanıldığını ve kadınların örgütlerle bağlantı kurmada önemli bir rol oynadığını belirtmektedir.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK’lerden (Kadın Hakları Derneği) birinin başkanı olan katılımcının ifadesinden, örgüt ile iletişim kuran kadınların önemli bir yüzdesinin internet teknolojisi ve sosyal medya araçlarını kullandığı anlaşılmaktadır. “Yani şöyle söyleyebilirim. Yüzde altmışına biz sosyal medyadan, hani %50 mi, 60 mı diye düşündüm ama sanıyorum yüzde altmışına biz sosyal medya üzerinden ulaşıyoruz. Ya da onlar bize sosyal medya üzerinden ulaşıyor” (K13, STK başkanı, 28 yaş, Avukat). Özellikle, sosyal medyanın etkinliği vurgulanmış ve bu platformlar üzerinden iletişim kurmanın diğer geleneksel yöntemlere göre daha yaygın olduğu belirtilmiştir. “Tabii ki Antalya’da hani bilenler geliyor. Yavaş yavaş temsilcilikler vasıtasıyla diğer şehirlerden de arayanlar, WhatsApp ihbar hattından ulaşanlar oluyor ama tabi ki sosyal medya sanıyorum yüz yüze ulaşımdan ya da hani telefonla ulaşımdan daha fazla.” Bu durum, dijital platformların kadınların sesini duyurmak ve toplumsal değişim için mücadele etmek için önemli bir araç olduğunu göstermektedir. Ancak, iletişimde sadece sosyal medyanın değil, aynı zamanda temsilcilikler aracılığıyla ve WhatsApp gibi diğer dijital iletişim araçlarıyla da bağlantı kurulduğu belirtilmiştir. Bu noktada, kadınların farklı iletişim kanallarını kullanarak örgütlenme ve dayanışma içinde olduğu ve dijital araçların kadın hareketi için merkezi bir rol oynadığı görülmektedir.

Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği, Girişimcilik Odaklı STK'ler (İMECE) bünyesinde kendisiyle görüşme yapılan dernek başkanı katılımcının ifadesi, internet ve sosyal medya gibi dijital iletişim araçlarının kadınların örgütlerle bağlantı kurmasında önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Ancak, özellikle okuma yazma bilmeyen veya teknolojiyi kullanma imkânı olmayan kadınların da örgütlerle iletişim kurma çabalarına dikkat çekmektedir. “Şöyle söyleyeyim, internet üzerinden, şimdi okuma yazma bilmeyen ev işçisi de var. Okuma yazma bilse de işte Android telefonu olmayan ev işçisi de var. Android telefonu olsa bu teknolojiyi kullanamayan ev işçisi var. Hani onlar da var aramızda ama bir şekilde ulaşıyoruz” (K8, STK başkanı, 60 yaş, Emekli ev temizlik işçisi). Bu durum teknolojik eşitsizliklerin kadınların toplumsal katılımını etkileyebileceğini ve dijital dayanışma pratiklerinin kapsayıcı olması gerektiğini vurgular. Katılımcının belirttiği gibi, iletişimde geleneksel yöntemlerin kullanılması ve toplum içindeki güçlü ilişkilerin (örneğin, bir tanıdık aracılığıyla) önemi üzerinde durulması, dijital aktivizmin sınırlarını aşarak daha geniş bir kitleye ulaşmayı sağlayabilir. “Hani telefon, internet, mail yoluyla WhatsApp yoluyla, olmasa da arayabiliyor. En azından ya da işte bir çocuk oluyor, yanında bir tanıdığı oluyor. Şunu arar mısın diye arayabiliyor bizi.” Dolayısıyla, kadınların örgütlenme ve dayanışma pratiğinde dijital ve geleneksel iletişim araçlarının dengeli bir şekilde kullanılması gerektiği vurgulanabilir.

Kadın dayanışması ve örgütlenme alanında faaliyetlerini temellendirmiş bir derneğin (Antalya Kadın Danışma Merkezi ve Dayanışma Derneği) gönüllüsü olarak çalışmaya katkı sunan katılımcı internet teknolojisi ve sosyal medyanın kadınların örgütlerle iletişim kurma ve bilgiye erişme süreçlerinde kritik bir rol oynadığını vurgulamaktadır. “Büyük bir çoğunluğu diyebilirim yani, çünkü gerçekten Kadın Danışma Merkezi’nin varlığından sadece internet vasıtasıyla haberdar olan çok insan var” (K11, STK üyesi, 47 yaş, Psikolog). Katılımcının belirttiği gibi, internet ve dijital iletişim araçları, kadınların toplumsal hizmetlere ve desteklere erişimini kolaylaştırmakta ve dayanışma ağlarının güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Ayrıca, katılımcının kendi deneyiminden yola çıkarak sunduğu örnekler, kadınların birbirleriyle ve örgütlerle dijital platformlar üzerinden etkileşime geçerek destek arayışlarını nasıl kolaylaştırdığını göstermektedir. “Psikologlar derneğinin WhatsApp grubuna üyeyim. Oradan birisi yazıyor, şu ilde şöyle bir kadın var, zor durumda, Adana’da ya da işte Rize’de, onu kime nasıl yönlendirebiliriz diye. Ben oturup açıp hemen internette bakıyorum. Orada bir kadın danışma merkezi var mıdır...” Ancak, bu durumun tüm kadınlar için geçerli olmadığı ve teknolojiye erişimdeki eşitsizliklerin dikkate alınması gerektiği de belirtilmektedir. Dolayısıyla, dijital iletişim araçlarının kadınların güçlenmesi ve dayanışma ağlarının

oluşturulması için önemli bir potansiyel sağladığı, ancak bu potansiyelin kadınların farklı ihtiyaçları ve erişim engelleri göz önünde bulundurularak daha kapsayıcı bir şekilde kullanılması gerektiği vurgulanabilir.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK' ler (Kadın Savunma Ağı) kapsamında kendisiyle görüşülen katılımcı kadınların örgütlerle bağlantı kurma sürecinde internet teknolojisi ve sosyal medyanın önemli bir rol oynadığını ve dijital platformların kadınların örgütlenmesine katkı sağladığını vurgulamaktadır. Katılımcının belirttiği gibi, internet ve sosyal medya araçları kadınların örgütlenme potansiyelini artırırken, aynı zamanda kadınların özerkliklerini korumalarına da olanak tanımaktadır. Kadınlar, örgütün çevrimiçi varlığını fark ettikten sonra, önce kendi inisiyatifleriyle çevrimiçi kaynakları araştırmakta ve örgütü değerlendirmektedirler. “%50 %50 diyebilirim ama, tamamen böyle internetten girip ben sizde örgütlenmek istiyorum değil ama ben internetten zaten sizi takip ediyordum. Şu videonuzu gördüm. Şu çalışmanızı gördüm falan diye” (K14, STK üyesi, 27 yaş, Ev temizlik işçisi). Bu durum, kadınların dijital alanda güçlenme ve bilinçlenme süreçlerini vurgulamakta ve kadınların kendi deneyimlerine dayanarak bilgiye erişim ve örgütlenme süreçlerine aktif olarak katılmalarını sağlamaktadır. Dolayısıyla, dijital alanın kadınların örgütlenmesinde önemli bir araç olduğu göz önüne alındığında, kadınların dijital becerilerini ve erişimlerini artırıcı politikaların ve uygulamaların geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Kadın dayanışması ve örgütlenme alanında faaliyetlerini sürdüren derneğin (Kadın Savunma Ağı) gönüllüsü olarak kendisiyle görüşülen katılımcının ifadelerinden, kadınların örgütlerle internet teknolojisi ve sosyal medya aracılığıyla iletişim kurma oranının belirgin bir şekilde yüksek olduğu anlaşılmaktadır. “Yani yüzde vermek gerekirse, Antalya yerinde söylüyorum ama Türkiye yerindeki hani işte Kadın Savunma Ağı’nın bulunduğu diğer illerde olduğu gibi. Evet, bu büyük bir oran diyebiliriz. Evet ya bu büyük bir oran yani aslında yüzde altmışlarda vardır. Yani yüzde 60 oranında vardır” (K15, STK üyesi, 36 yaş, Psikolog). Bu durum, dijital iletişim araçlarının kadınların örgütlenme ve dayanışma pratiklerinde önemli bir rol oynadığını ve kadınların seslerini duyurmak için dijital platformları etkili bir şekilde kullandıklarını göstermektedir. Ancak, katılımcının vurguladığı gibi, yerel koşullar ve internet erişimine bağlı olarak bu oranların değişebileceği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, siber feminist bakış açısıyla, kadınların örgütlenme süreçlerinde dijital teknolojilerin sağladığı olanakların önemi ve kapsayıcılığı vurgulanmaktadır.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK' lerden (Mor Çatı) biriyle yapılan görüşmeden bu soruya ilişkin alınan yanıt şöyledir: “Tam yüzde vermem mümkün değil ama bunun geçmişe göre daha çok olduğunu söyleyebilirim. Tabii ki bu arada bunun

temel adresi de aslında Google aramaları, kadınlar çünkü Google’a yazıyorlar. Mesela işte sığınak diye yazıyor, şiddete uğradım, ne yapabilirim diye yazıyor” (K18, STK üyesi, 40 yaş, Öğretim üyesi). Katılımcının ifadesinden, kadınların örgütlerle iletişim kurma yöntemlerinde internet teknolojisinin ve sosyal medyanın giderek daha fazla kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kadınların şiddet mağduriyeti gibi konularda bilgi almak ve destek aramak için internet aramalarını tercih ettiği ve Google gibi arama motorlarının önemli bir rol oynadığı görülmektedir. “Yüz yüze doğrudan gelen kadın sayısı çok daha azdır. Genellikle ilk görüşme telefonda yapılır ve daha sonra ihtiyaç varsa planlanmış bir yüz yüze görüşme yapılır.” Ayrıca, katılımcının belirttiği gibi, telefon yerine yazılı iletişim yöntemlerinin tercih edilmesinin, kadınların mahremiyetlerini korumak ve daha güvenli bir iletişim ortamı sağlamak istemeleriyle ilişkilendirilebileceği öne sürülebilir: “Son yıllarda mail başvurularında çok daha artış gözlemliyoruz. Aslında bunun internet kullanımının yaygınlaşmasıyla bir yandan da artık telefon yerine yazılı iletişimin tabii ki daha tercih edilen bir yöntem olmasıyla da ilişkisi var.” Bu durum, kadınların dijital teknolojileri kullanarak güçlenme ve dayanışma ağlarına erişme çabalarını desteklemekte ve kadın mücadelesinde dijital platformların önemini vurgulamaktadır.

Kadın dayanışması ve örgütlenme odaklı bir STK’nin (Yardım Gönüllüleri Eğitim ve Proje Derneği) başkanı olarak görüşülen katılımcının ilgili soru için verdiği yanıtta anlaşıldığı üzere sosyal medya ve internet teknolojileri, kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarıyla iletişimde önemli bir rol oynamaktadır, çünkü genellikle kadınlar bu platformlar aracılığıyla derneklere ve kurumlara erişmektedirler. “Evet genelde zaten derneğe sosyal medya hesapları üzerinden ulaşıyorlar ya da kurumlar üzerinden ulaşıyorlar ama en çok sosyal medyadan ulaşıyorlar bize, gönüllülerimiz de sosyal medyadan ulaşıyor. Aslında sosyal medya çok aktif kullanılıyor o anlamda” (K25, STK başkanı, 54 yaş, Emekli hemşire). Anlaşılan o ki yardım talepleri genellikle hastanelerden, karakollardan veya sosyal hizmetlerden gelmektedir, ancak en yaygın iletişim yöntemi sosyal medya üzerinden gerçekleşmektedir. Bu durum, sosyal medyanın kadınların örgütlenme ve destek alma süreçlerinde etkili bir araç olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, dijital iletişim araçlarının kadınların güçlenmesinde ve sosyal yardım ihtiyaçlarının karşılanmasında kritik bir rol oynadığı sonucuna varılabilir.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK’lerden (Mor Dayanışma) birinin temsilcisi olarak kendisiyle görüşülen katılımcı ilgili soruya şu yanıtı vermiştir: “Ortalama yarı yarıya diyebilirim. Hatta belki %60, 70 internet, %30, 35 sokak çalışmamız. Çünkü biz sadece sosyal medyada, internette değil aynı zamanda mahalle, ilçe, sokak, iş yeri

çalışması yürüttüğümüz için fiziki olarak da yaygınlığımız oluyor” (K27, STK üyesi, 30 yaş, Sanatçı). Katılımcının ifadelerine dayanarak, kendisinin bağlı olduğu STK özelinde internet teknolojilerinin kullanımı ile sokak çalışmaları arasında yaklaşık olarak eşit bir dağılım olduğu belirlenmiştir. Kadınların ilgili kuruluşla etkileşimde çeşitli iletişim kanallarını kullandığı ve bu süreçte internet teknolojilerinin ve sosyal medyanın giderek artan bir öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır. “Mesela üyelik formumuz var. Mor Dayanışma ‘ya katıl formumuz var sosyal medyada, oradan yazan baya kadın oluyor. Facebook’tan, Instagram’dan, Twitter’dan, oranın mesaj kutularından, aynı zamanda da formumuzdan.” Kadınlar, kuruluşlarla iletişimde özellikle sosyal medya platformlarını tercih etmekte ve bu platformlar aracılığıyla kuruluşlara ulaşmaktadırlar. Dijital araçların kadınların örgütlenme ve dayanışma olanaklarını artırdığı ve kadınların seslerini duyurmalarını sağladığı ifade edilmektedir.

4.3.5. İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Daha Fazla İnsana Ulaşma Üzerindeki Etkisi

Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği, Girişimcilik Odaklı STK’ler (AGİDER) kapsamında kendisiyle yapılan görüşmede katılımcıya göre internet teknolojileri ve sosyal medya, daha geniş kitlelere ulaşma amacıyla önemli bir potansiyele sahiptir ancak henüz bu tam anlamıyla gerçekleştirilememektedir. Bu bağlamda, örgütlerin kendi sosyal medya platformları üzerinden erişimin sınırlı olduğu belirtilmektedir ve Türkiye’deki sivil toplum örgütlerinin genelde sosyal medya kullanımının güçlü olmadığına dikkat çekilmektedir. “Biz bunu hedefliyoruz, çalışıyoruz çok, ulaşıyoruz, tam değil... Kendi sosyal medyamızdan genelde sivil toplum örgütlerinin hani sosyal medyaları çok güçlü değil Türkiye’de, genelde değil. Belki orada büyük çalışmalar yapmak lazım” (K1, STK başkanı, 59 yaş, Tıp doktoru). Bu durum, daha büyük çaplı çalışmaların gerekliliği konusunda bir farkındalık oluştururken, içeride örgütsel erişimin henüz istenen düzeyde olmadığı ifade edilmektedir. “Çünkü biz daha çok içeride örgütsel anlamda ulaştığımız için çok güçlü gözlemlemiyorum. Şahsen olması gerektiği noktada olduğunu düşünmüyorum ama çok büyük gücü olduğuna inanıyorum.”. Bu tespitler ışığında, katılımcı kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarının dijital alanda daha etkin bir varlık göstermelerinin önemini vurgulamaktadır. Kadınların seslerini daha geniş kitlelere duyurabilmeleri için sosyal medyanın gücünün artırılması gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Ancak, bu süreçte dikkat edilmesi gereken noktaların olduğu ve kadınların dijital alanda güçlenmesinin sağlanması için daha kapsamlı çabaların gerekliliği de belirtilmektedir.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'lerden (Antalya Kent Konseyi Kadın Meclisi) çalışmaya katkı sağlayan bir katılımcının verdiği ifadeye göre internet teknolojisi ve sosyal medya, daha geniş kitlelere erişme potansiyeli açısından önemli bir etkiye sahiptir. Katılımcı, bu etkiyi takipçi sayısının artmasıyla ilişkilendirerek, hesapların düzenli olarak yönetilmesi ve paylaşımların yapılmasının önemini vurgulamaktadır. “Daha çok insana ulaşıyor çünkü çok takipçimiz oluyor. Bizler hesaplara ilgilenen kişiler de paylaşımlar yapıyoruz. Bir de mesela baro anlamında birden çok sivil toplum kuruluşlarıyla çalışıyoruz. Yani derneklerle de iş birliğimiz var. Kadın dayanışma merkeziyle mesela direk var” (K3, STK üyesi, 37 yaş, Avukat). Ayrıca, sivil toplum kuruluşları arasında iş birliklerinin varlığına işaret ederek, özellikle barolarla olan ilişkilerin ve Kadın Dayanışma Merkez'leriyle direkt bağlantının etki alanlarını genişlettiğini belirtmektedir. Bu iş birlikleri sayesinde kuruluşların görünürlüğünün arttığını ifade eden katılımcı, belediyelerin de bu kuruluşlara yönlendirme yapmasının arkasında bu iş birliklerinin etkisinin olduğunu vurgulamaktadır. “Bağlı bulunduğumuz Türkiye Barolar Birliğinin Tübakkom kadın kurulu var... paylaştığımız için etki alanımız geniş oluyor. Çünkü hep bu kurumlarla iş birliği içinde çalıştığımız için onların da paylaşımlarının etkisi oluyor, görünürlüğümüz artıyor.” Bu ifade edilenler, kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarının dijital alanda güçlenmeleri ve etki alanlarını artırmaları için iş birliklerinin ve düzenli dijital iletişimin önemini göstermektedir. Bu bağlamda, dijital araçların kadınların seslerini duyurması ve güçlenmesi için potansiyel bir araç olduğu ve iş birliklerinin bu gücü artırıcı bir rol oynadığı öne sürülmektedir.

Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği, Girişimcilik Odaklı STK'lerden (İMECE) bir katılımcının yanıtına göre, teknolojinin ve sosyal medyanın kadın odaklı STK'lerin etkileşim ve erişimini artırmak için önemli bir araç olduğu açığa çıkmaktadır. “Tabii oldu. Biz mesela hani şu anda da var da WhatsApp grubumuz var işte ev işçileri olarak birçok şeyi WhatsApp grubundan yazıyoruz. Hani birden fazla ev işçisine aynı anda ulaşabiliyoruz” (K8, STK başkanı, 60 yaş, Emekli ev temizlik işçisi). WhatsApp gibi platformlar, ev işçileri gibi belirli bir topluluk için iletişimi kolaylaştırırken, aynı zamanda birbirleriyle iletişim kurmalarını sağlar ve topluluklarını güçlendirir. “Davetlerimizi mesela oradan paylaşıyoruz, tamam arıyoruz da yani yine teknolojiyle tabii telefonla işte mesajla, internet, mail, yoluyla WhatsApp yoluyla ulaşıyoruz. Onlar bize ulaşıyor, yani kullanıyoruz teknolojiyi.”. Ancak, bu erişim araçları kullanılmadan önce, teknolojik eşitsizlik ve dijital uçurum gibi sorunlar göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle kadınlar için bu durum daha belirgin olabilir, çünkü teknolojiye erişimde ve becerilerde cinsiyete dayalı farklılıklar yaşanabilir. Dolayısıyla, teknolojiyi kullanmanın ve erişimin artmasının, kadınların seslerini

yükseltmelerine ve kendi toplulukları içinde güçlenmelerine olanak sağlarken, aynı zamanda bu teknolojik olanaklara erişimde eşitlik ve kapsayıcılığı teşvik etmeyi de gerektirdiğini vurgular.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'lerden (KADEM) birinin çalışanı olarak çalışmaya katkı sunan katılımcının verdiği yanıtı bakıldığında, sosyal medya platformları, farkındalık yaratma ve bilgilendirme açısından etkili araçlar olarak kullanılarak, STK'lerin mesajlarını geniş kitlelere iletmelerine imkân tanımaktadır: “çok insan oluyor, farklı platformlar üzerinden bize mesaj gönderenler oluyor, yayınladığımız bir içeriği görüp KADEM burada var deyip bize direkt ulaşmaya çalıştıkları ya da arama motorlarından bizi arattırıp numaralarımıza ulaştıklarının çok fazla dönütünü alıyoruz.” (K9, STK çalışanı, 40 yaş, Sekreter) Katılımcının ifadesi, sosyal medyanın STK'lerin toplumla etkileşimini güçlendirdiği ve bu kuruluşların amaçları doğrultusunda daha geniş kitlelere ulaşmalarına olanak sağladığı şeklinde yorumlanabilir.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'lerden (Antalya Kadın Danışma Merkezi ve Dayanışma Derneği) birinin gönüllüsü olarak çalışmaya katkı sunan katılımcının ifadesi değerlendirildiğinde, teknolojinin ve sosyal medyanın kadın odaklı STK'lerin erişimini artırma potansiyelinin yanı sıra, teknolojik eşitsizliklerin ve dijital uçurumun varlığını da vurgular. “Tabii ki çok iyi yönde etkiliyor ama şey de var. Mesela internete ulaşamayan kadınlar da var... Hani maddi olanaksızlıklarla veya yetersizliklerle internet kullanamayan kadınlar keşke kamusal böyle bir destek sağlansa kadınlara yani bu açıdan kamusal bir destek olsa...” (K10, STK üyesi, 66 yaş, Emekli sağlık teknisyeni). İnternete erişemeyen kadınlar, maddi veya altyapısal zorluklar nedeniyle teknolojiden yeterince faydalanamamaktadır. Bu durum, kadınların dijital haklara erişimini sınırlayarak toplumsal eşitsizlikleri derinleştirebilir. Teknolojinin yaygınlaştırılması ve erişimin artırılmasının önemini vurgularken, aynı zamanda kadınlara yönelik kamusal destek ve politika düzenlemeleri gerektiğini öne sürer. Bu, kadınların dijital becerilerini güçlendirmek ve dijital katılımı teşvik etmek için çeşitli kaynakların sağlanması ve eşitlikçi politikaların uygulanması gerektiği anlamına gelir.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'lerden (Antalya Kadın Danışma Merkezi ve Dayanışma Derneği) birinde kadınlara gönüllü olarak destek veren bir katılımcının ifadesi, kadın odaklı STK'lerin teknoloji ve sosyal medyanın sunduğu iletişim araçlarını kullanarak geniş kitlelere erişimini artırma çabalarını vurgulamaktadır. “Tabii mail vasıtasıyla çok yazan oluyor bize. Yardım isteyen, danışmanlık isteyen... O açıdan var, yine aynı zamanda gönüllü psikolog olmak istedikleri için de mesela mail kanalıyla internet kanalıyla çok ulaşanlar var” (K11, STK üyesi, 47 yaş, Psikolog). Mail ve internet gibi dijital

platformlar, kadınların yardım taleplerini iletebilmeleri ve gönüllü psikologluk gibi destek faaliyetlerine katılabilmeleri için önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Verilen yanıtta Danimarka'dan bir kadının, internet aracılığıyla kadın odaklı bu STK ile iletişime geçerek destek arayışında bulunduğu örneği, teknolojinin coğrafi sınırları aşarak uluslararası bir bağlantı kurma imkânı sağladığını göstermektedir. “Mesela dün bir telefon konuşması yaptık. Danimarka'dan bir kadın hani bize ulaşacak önümüzdeki birkaç gün içinde. Eee, yani bir fırsatını bulabildiği zaman telefona ulaşabildiği zaman arayacağını söyledi. Bağlantı kuracağını söyledi. Böyle.” Telefon aracılığıyla gerçekleştirilen bu iletişim, dijital iletişim araçlarının kullanımının fiziksel uzaklıkları aşarak insanlar arasında anında ve etkili bir iletişim kurma olanağı sunduğunu gösterir.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'lerden (Kadın Savunma Ağı) birinde kadınlara gönüllü olarak destek veren bir katılımcının ifadesine göre, teknolojinin ve sosyal medyanın kadın odaklı STK'lerin kitlelere ulaşma ve etkileşim kurma kapasitesini önemli ölçüde artırdığı sonucu çıkarılmaktadır: “Çok kolay ulaşım aracı yani bugün mahalle mahalle dolaşıp afiş yaparak, o afişte bir şeyler anlatmak çok da mümkün değil çünkü çok büyük bir kentte yaşıyoruz. Küçük bir alanı örgütlemiyoruz. Aslında koca bir yaşamı örgütlüyoruz” (K14, STK üyesi, 27 yaş, Ev temizlik işçisi). Katılımcının ifadesine göre, teknolojinin ve sosyal medyanın kadın odaklı STK'lerin kitlelere ulaşma ve etkileşim kurma kapasitesini önemli ölçüde artırdığını sonucu çıkarılmaktadır. “Yani bir duvara bir yazılama yapsan bir günde onu kaç kişi görebilir? ama bir gün mesela evde oturduğum yerden ben tweet attım. Yani 15 dakikalık bir süre içerisinde 5000 kişi görüntülemiş.” Geleneksel sokak afişleme gibi yöntemlerin kısıtlı etkisi karşısında, dijital iletişim araçları, büyük kentlerde yaşayan geniş topluluklara erişim sağlama potansiyeline sahiptir. Bir yazılı metnin, kısa bir süre içinde binlerce kişi tarafından görüntülenmesi, internetin hızlı ve etkili bir şekilde kitlelere ulaşma potansiyelini gösterir. Özellikle sosyal medya platformları, birçok insanın aynı anda erişimini mümkün kılarak STK'lerin mesajlarını geniş kitlelere duyurmasına imkân tanır.

Bilindiği üzere internet ve dijital platformların yaygınlaşması, toplumsal yapıları kökten etkileyerek yeni toplumsal hareketlerin doğuşuna ve bu hareketlere katılanların iletişim biçimlerinin değişmesine neden olmuştur. Katılımcının yorumunu destekler nitelikte yapılan bir çalışmada, derneklerin hangi dijital platformları ne amaçla kullandıklarını ortaya koymak üzere dört kadın derneğiyle yapılan mülakatların sonuçlarına yer verilmiştir (Aksu, 2017: 156). Çalışmadan elde edilen veriye göre, sosyal medya, hızlı iletişim olanakları sunmakta ve kadın derneklerine seslerini hızla duyurabilme imkânı sağlamaktadır. Kadın

derneklerinin, geniş kitlelere ulaşmak amacıyla sosyal medyayı kullanma eğiliminde oldukları görülmektedir.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK' ler (Mor Çatı) kapsamında görüşülen katılımcının ifadesi incelendiğinde, teknolojinin ve sosyal medyanın kadın odaklı STK'lerin iletişim ve etkileşim kapasitesini artırmasının yanı sıra, geleneksel medya araçlarının etkisinin hala belirgin olduğu yönündedir. “Evet, tabii ki ama hâlâ atıyorum, televizyon kadar etkilemiyor bence ve belirli bir profile ulaşabiliyorsunuz yine de atıyorum işte bir ana akım bir televizyon kanalında yüksek rating gibi programa çıkıp kendinizi anlattığınız kadar kişiye etkili bir şekilde ulaşamıyorsunuz” (K18, STK üyesi, 40 yaş, Öğretim üyesi). Televizyon gibi ana akım medya kanallarına kıyasla internetin sunduğu avantajlar öne çıksa da bu platformların da belirli bir izleyici kitlesine odaklandığı ve iletişimi bir ölçüde filtrelediği belirtilmektedir. Kendi seslerinin doğrudan duyulmasının önemi vurgulanırken, aynı zamanda dijital medyanın yanılsama yaratma potansiyeli ve geleneksel iletişim araçlarının etkisinin hafife alınmaması gerektiği üzerinde durulmaktadır. “Tabii ki bir avantaj, doğrudan sizin sesinizi duyuyorlar. Herhangi bir filtreden geçirilmeden, yani birisinin sizin sözünüz hakkında haber yapması ya da bir yazı yazması ya da sizin haberinizi yapması biraz daha filtreli. Başkasının ağzından bir şey.” Katılımcının ifadesi, internet teknolojisinin ve sosyal medyanın iletişimde büyük erişim sağlamasının yanı sıra, iletilerin gerçek etkisini ölçme ve değerlendirme konusunda zorluklar yaşandığını vurgulamaktadır. Katılımcı, bu durumun iletilerin gerçek etkisini değerlendirme sürecini karmaşıklatabileceğini ve iletilerin gerçek etkisini abartma eğiliminde olabileceğini ifade etmektedir. “Bir sözün çok erişiminin olması, o sözün gerçekten eriştiği anlamına gelmiyor. Böyle bir bence yanılsama yaratma etkisi de var yeni medyanın. Ya da daha geleneksel dediğimiz iletişim araçlarının etkisini daha küçümseyen bir tarafı da var. Ben buna katılmıyorum.”. Sonuç olarak katılımcı, iletişim araçlarının çeşitliliğinin ve erişilebilirliğinin kadınların sözlerini duyurmasına olanak sağladığını, ancak bu araçların kullanımında dikkatli olunması gerektiğini ve geleneksel iletişim araçlarının da hala önemli bir rol oynadığını vurgular.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'ler (Yardım Gönüllüleri Eğitim ve Proje Derneği) kapsamında görüşülen bir diğer katılımcının değerlendirmesi, kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarının (STK'lerin) sosyal medya kullanımının önemine işaret etmektedir. Sosyal medyanın, geleneksel medyadan farklı olarak, kadınların yardım çalışmalarını daha geniş kitlelere duyurmasını sağladığı ve böylece etki alanlarını genişlettiği vurgulanmaktadır. Ancak, bu dönüşümün kadın STK'lerin varoluşunu ve etkinliklerini nasıl şekillendirdiği üzerinde durulması gerekmektedir. Sosyal medyanın yükselişiyle birlikte, bilgi ve iletişim

teknolojilerinin (ICT) önemi artmış ve bu da "bilişim çağı" olarak adlandırılan bir döneme geçişi hızlandırmıştır. “Sosyal medya çok etkili ve artık günümüzde her şey bilişim çağı. Hani yazılı medyadansa sosyal medya, çağ öyle bir yere doğru gidiyor. Bence sosyal medya bizim varoluşumuzda, derneğimizin varoluşunda en önemli etken diyebiliriz” (K25, STK başkanı, 54 yaş, Emekli hemşire). Bu dönemde, yazılı medyanın yerini sosyal medyanın aldığına dair bir eğilim belirginleşmiş ve bu durum, kadın odaklı STK'lerin iletişim stratejilerini de etkilemiştir. Katılımcı, sosyal medyanın kadın STK'lerin varoluşu ve etkinlikleri üzerindeki önemli bir etkiye sahip olduğunu ve bu platformun derneklerin varoluşunda en önemli etkenlerden biri olduğunu vurgulamaktadır

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK’ lerden (Mor Dayanışma) çalışmaya katkı sunan bir katılımcının değerlendirmesi, kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarının (STK'lerin) internet ve sosyal medya kullanımının etkilerini değerlendirirken dikkate aldığı önemli noktaları vurgulamaktadır. “Evet, internet kullanımı arttıkça bizim de oradaki içeriklerimiz kullanıcılara daha fazla ulaşıyor” (K27, STK üyesi, 30 yaş, Sanatçı). İnternet kullanımının artmasıyla birlikte, STK'lerin içeriklerinin daha geniş kitlelere ulaşmasının mümkün olduğunu belirtmektedir. Ancak, bu erişim imkanlarının sadece internet kullanan kadınlar için geçerli olduğunu ve hala internete erişimi olmayan kadınların varlığının göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. “Ama bu sonucu tabii ki internet kullanan, sosyal medya, telefon, internet kullanan kadınlar için çıkartabiliyoruz sadece. Çünkü herhalde şu anda çok yüksek bir oranda değil, daha azınlıkta kaldı kullanmayanlar ama yine de orayı kullanamama gerçekliğini de biliyoruz.”. Bu durum, özellikle sokak çalışmalarında aktif olan STK'ler için önemli bir gerçekliktir. Ayrıca, internet kullanımının artmasıyla birlikte, kadınların STK'lerin mesajlarına daha fazla erişim sağladığı ve bu yolla etkileşimin arttığı ifade edilmektedir. “Çünkü sokak çalışmalarımızda akıllı telefonu olmayan, evinde interneti olmayan internet oldukça mesajlara, duyurulara erişebilen kadınlar olduğunu da görüyoruz ama sanıyorum ki çoğunlukla internet kullanıldığı için oralardan da bizim ulaşılabilirliğimiz daha artıyor.” Ancak, bu eğilimde bir azalma olabileceği ve internetin yaygınlaşmasının daha fazla kadına ulaşmayı mümkün kılsa da internete erişimdeki eşitsizliklerin hala mevcut olduğu belirtilmektedir. Bu değerlendirme, kadın STK'lerin iletişim stratejilerinin geliştirilmesi ve kadınların dijital alanda daha fazla temsil edilmesi gerektiği konusunda önemli bir perspektif sunmaktadır.

Dijital bölünme, gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler arasındaki İnternet erişimi farklılıklarını ifade ederken, dijital cinsiyet açığı ise eğitim ve ekonomik faktörlere bağlı olarak değişmektedir (Akça, 2016: 316). Çalışmalar, kadınların İnternet kullanımında artan

bir rol oynamasıyla birlikte dijital cinsiyet açığının azaldığını göstermektedir. Ancak, bu durum geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesine de katkıda bulunmaktadır. Kadınların iş yaşamındaki rolleri ve İnternet kullanımı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar, dijital cinsiyet açığının kapanmasında önemli bir rol oynar. Ancak, bazı araştırmalar kadınların teknolojiye mesafeli olmalarıyla dijital cinsiyet açığını ilişkilendirirken, diğerleri bu stereotipleri sorgulamaktadır. Sonuç olarak, kadınların İnternet kullanmama nedenlerini anlamak ve dijital cinsiyet açığını kapatmak için teknik altyapının yanı sıra bilgilendirme faaliyetlerinin de önemli olduğu belirtilmektedir.

4.3.6. İnternetin/ Sosyal Medyanın Kadın Mücadelesinde Bir Örgütlenme Alanı Olmasına İlişkin Görüşler

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'ler (Yardım Gönüllüleri Eğitim ve Proje Derneği) kapsamında görüşülen katılımcı internetin, geleneksel örgütlenme yöntemlerine kıyasla daha hızlı ve geniş kitlelere ulaşma potansiyeline sahip olduğunu vurgulamaktadır. “Çok etkili bir örgütlenme alanı, bence iyi bir alan. Hatta yıllarca örgütlü çalışan biri olarak işte sendikalarda, diğer STK'ler, kadın dayanışmada vesaire vesaire. O mücadeleden daha etkili ve kısa sürede bir sürü insana ulaşabiliyorsun. Ciddi bir potansiyel bence çok etkili” (K26, STK üyesi, 50 yaş, Öğretmen). Bu durum, kadınların toplumsal ve siyasi mücadelelerini daha geniş bir platformda tanıtılabileceği ve destekçileriyle daha etkili bir şekilde iletişim kurabileceği anlamına gelmektedir. Katılımcının ifadesinden, internetin kadın mücadelesi için ciddi bir potansiyele sahip olduğu ve klasik örgütlenme yöntemlerine kıyasla daha etkili bir araç olduğu çıkarılabilir. Bu değerlendirme, internetin kadınların seslerini duyurmasını ve toplumsal değişimde aktif rol almasını sağlayan önemli bir iletişim ve örgütlenme aracı olarak görülmektedir.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'lerden (Mor Dayanışma) çalışmaya katkı sunan bir katılımcının sunduğu görüş, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesinde önemli bir örgütlenme aracı olarak değerlendirilmesine dair bir bakış açısı sunmaktadır. İmza kampanyaları, bilgilendirme videoları gibi çevrimiçi faaliyetlerin, özellikle İstanbul Sözleşmesi gibi konuları geniş kitlelere duyurarak bilinçlendirme ve farkındalık oluşturma açısından etkili olduğunu ifade etmektedir. “İmza çalışmaları oluyor, kampanya çalışmaları oluyor, İstanbul Sözleşmesi'nde mesela. Bir sürü video vardı ve aslında insanların İstanbul Sözleşmesi'ni öğrenmesini sağladık. Bu da bir örgütlenmedir. Yani sonuçta bilgi verme bilgi vermek için bence en güzel örgütlenme aracı” (K19, STK koordinatörü, 26 yaş, Psikolog). Ancak, örgütlenmenin sadece bilgi aktarımından ibaret olmadığını vurgulayarak,

katılımcı devamlılık ve uzun vadeli etki açısından önemli olduğunu belirttiği bir noktaya dikkat çekmektedir. Örgütlenmenin gücünü artırmak için bireylerin konulara derinlemesine dahil olmaları ve bir aitlik hissi geliştirmeleri gerektiğini savunarak, sosyal medyanın bu derin bağlantıyı sağlama açısından yeterli olmadığını öne sürmektedir. “Bilgi açısından büyük bir örgütlenme aracı ama örgütlenme sürdürülebilirliktir. O konuda daha çok bir aitlik hissi oluşturmamız gerektiğini düşünüyorum. O da sosyal medyada çok mümkün değil, yani içine girmesi lazım ne oluyor burada ne yapabilirim demesi gerekiyor.”. Bu bağlamda, katılımcının ifadesi, sosyal medyanın kadın mücadelesi için önemli bir rol oynadığını ancak örgütlenmenin daha kapsamlı ve derin katılımı teşvik etme ihtiyacını vurgulamaktadır.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK’lerden (Kadınların Sosyal Hayatını Araştırma ve İnceleme Derneği) bir katılımcının yanıtı, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesinde önemli bir örgütlenme aracı olarak değerlendirilmesine dair somut bir örnek sunmaktadır. Özellikle, çeşitli kadın örgütlerinin birbirleriyle iletişim kurması ve iş birliği yapması açısından sosyal medyanın kritik bir rol oynadığını belirtmektedir. “Kesinlikle bu sadece kadınların bize ulaşması değil, kadın örgütlerinin de birbirine ulaşması açısından çok önemli, diğer derneklerle de irtibat halindeyiz, bizim onlara katılmamız, onların bizim etkinliklerimizden haberdar olmaları, işte baroların çalışmaları, davaları” (K16, STK başkanı, 67 yaş, Emekli banka müdürü). Bu platformlar, kadınların diğer derneklerle etkileşimde bulunmalarını ve birlikte faaliyet göstermelerini kolaylaştırarak dayanışma ve iş birliğini güçlendirmektedir. Ayrıca, sosyal medyanın iletişim ve bilgi paylaşımı açısından sağladığı kolaylık, örgütlerin faaliyetlerini takip etmeyi ve dava süreçlerini izlemeyi daha erişilebilir hale getirdiğini ifade etmektedir. “Dava süreçlerini takip etmek. Yani bu her konuda sosyal medya bize çok yardımcı. Daha önce bu işleri nasıl yapabiliyormuşuz? Yani çok zordu hakikaten telefonla irtibat kurmak falan bu çok daha kolay.” Bu bağlamda, katılımcının vurguladığı gibi, sosyal medyanın kadın örgütlerinin etkinliklerini ve iş birliğini artırma potansiyeli büyük önem taşımaktadır.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK’ler (Kadın Hakları Derneği) kapsamında görüşülen katılımcının yanıtı, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesindeki örgütlenme potansiyeline dair çift yönlü bir değerlendirme sunmaktadır. “İşte artısı olduğu gibi eksisi de var hani. İnsanlar örgütlenebiliyor ama işte bir yandan farkında olmadan suç da işleyebiliyor, ifadeleri aslında ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerekirken değerlendirilmiyor” (K13, STK başkanı, 28 yaş, Avukat). Katılımcı öncelikle, sosyal medyanın örgütlenmeyi kolaylaştırdığına ve kadınların bir araya gelerek ortak amaçlar etrafında birlikte hareket etmelerine olanak tanıdığına vurgu yapmaktadır. Ancak, aynı

zamanda, sosyal medyanın kullanımının beraberinde bazı riskleri de getirdiğini göstermektedir. “Orada işte en basitinden halkı kin ve nefrete sürükleyici söylemler nedeniyle bir anda kendini karakolda bulabiliyor. Yani örgütlenme açısından gerçekten evet güzel bir yer ve gerçekten örgütlenmeyi sağlıyor. Bir konuda herkes bir anda bir bütün olabiliyor.”. Özellikle, ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gereken söylemlerin yanlış yorumlanması veya suçlanması gibi durumların yaşanabileceğine dikkat çekmektedir. Dolayısıyla, sosyal medyanın kadın mücadelesinde bir örgütlenme alanı olarak kullanılmasının avantajları olduğu gibi dikkat edilmesi gereken riskleri de bulunduğunu vurgulamaktadır.

Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği, Girişimcilik Odaklı STK’lerden (AGİDER) katılımcının yanıtı, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesindeki rolünü değerlendirirken, geleneksel örgütlenme yöntemlerinin yerini dijital platformların aldığına dikkat çekmektedir. “Şimdi bir günümüzdeki bireysel klasik eski örgütlenme bitti. Yani bu internet üstünden direk, o alandan bir grupta yani yüzde kırkı falan öyle olmalı zaten, aslında var öyle bir güç, yeni nesil hedeflemek lazım birazcık da çünkü eski nesil daha çok klasik yolları tercih ediyor” (K1, STK başkanı, 59 yaş, Tıp doktoru). Özellikle, genç neslin dijital teknolojilere olan ilgisinin ve bu platformlarda etkinlik gösterme isteğinin önemine vurgu yapmaktadır. Geleneksel örgütlenme yöntemlerine kıyasla, sosyal medya ve internetin genç nesil üzerinde daha etkili olduğunu ve kadın mücadelesinde güç elde etmek için bu nesle yönelik çalışmaların önemli olduğunu ifade etmektedir. “Ama yeni nesil bu klasik yolları doğru bulmuyor. Daha teknolojiyle ilgili alanlarda yer almak istiyor. Biraz onlara yönelmek lazım. Yani sosyal medyada güç elde etmek istiyorsanız, aslında yeni nesle yönelik çalışmalar yürütmek önemli bir şey diye düşünüyorum.”. Bu bağlamda, katılımcı kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarının dijital platformlarda varlık göstererek yeni nesle ulaşmaları gerektiğini vurgulamaktadır.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK’ler (Antalya Kadın Danışma Merkezi ve Dayanışma Derneği) kapsamında görüşülen katılımcının yanıtı, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesinde örgütlenme için önemli bir platform olduğunu vurgularken, özellikle pandemi sürecinde dijital iletişim kanallarının önemini vurgulamaktadır. “Yaygın örgütlenmeler için fiziken katılamayacağınız, fiziken gidemeyeceğiniz yerler açısından, pandemide bunun çok faydasını gördük” (K12, STK üyesi, 64 yaş, Emekli büro elemanı). Fiziksel olarak katılımın mümkün olmadığı durumlarda dijital toplantıların yaygınlaştığını ve dayanışma ağlarının bu şekilde güçlendiğini ifade etmektedir. Ancak, dijital platformların sadece dayanışmayı artırmakla kalmayıp üretkenliği de olumsuz etkileyebileceği endişesini

dile getirmektedir. “Gittikçe hayatımızda bir yanıyla hep dijital toplantılar haline geliyor. Bu da aslında üretmeyi bir yanıyla da engelliyor gibi gelmeye başladı, kendi deneyimim açısından söylemek gerekirse...”. Bu bağlamda, kadınların birbirleriyle etkileşimde bulunması ve dayanışma ağlarının güçlendirilmesi gerektiğini öne sürerek, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesindeki önemine dikkat çekmektedir.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK’ler (Antalya Kadın Danışma Merkezi ve Dayanışma Derneği) kapsamında görüşülen katılımcının yanıtı, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesinde örgütlenme için önemli bir araç olduğunu vurgularken, feminist hareketin güçlenmesine büyük katkı sağladığını belirtmektedir. “Feminist hareketin örgütlenmesine çok büyük katkıları oldu bence internetin, çok farklı alanlarda kadınlar, ortak şeyleri hissediyorsun... sanki bana yani önümüzü açıyor ve feminist harekete çok büyük katkıları olduğuna inanıyorum” (K10, STK üyesi, 66 yaş, Emekli sağlık teknisyeni). Özellikle, farklı coğrafyalardaki kadınların ortak deneyimlerini paylaşarak bir araya gelmelerini sağlayan dijital platformların, feminist örgütlenmenin yaygınlaşmasında ve güçlenmesinde kritik bir rol oynadığını ifade etmektedir. “Mesela yurt dışındaki o “me too” hareketleri ve birbirimizden haberdar olduk. Birbirimizden haberdar olmak bizi farklı alanlarda bir örgütlenmeye getirdi ve önümüzü açtı...” Örneğin, "me too" hareketinin yurt dışında kadınların birbirleriyle bağlantı kurmasına ve dayanışma içinde olmalarına olanak sağladığına vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesindeki rolünün, kadınların bir araya gelerek ortak amaçlar etrafında örgütlenmelerini ve güçlenmelerini sağladığını öne sürmektedir.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK’lerden (Mor Çatı) bir katılımcının yanıtı, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesinde örgütlenme için önemli bir araç olduğunu vurgulayarak, özellikle iletişim kurma, ağ oluşturma, bilgi alışverişi yapma ve kampanya örgütlemeye katkı sağladığını ifade etmektedir. “Yani yaratıyor tabii ki. Özellikle örgütlenme açısından önemli araçlardan bir tanesi çünkü, hani bizim de hani örgüt içi ya da feminist politika yaparken başka birlikteliklerde de çok aktif olarak iletişim ve ağ oluşturmada kullanıyoruz internet teknolojilerini” (K18, STK üyesi, 40 yaş, Öğretim üyesi). Örgütlerin içinde ve dışında feminist politika yaparken aktif iletişim ve iş birliği için internet teknolojilerini kullandığını belirterek, bu platformların öncelikli olarak iletişim kurma ve ağlar oluşturma amacıyla kullanıldığını vurgulamaktadır. “Benim için de o nedenle öncelikli olarak bu iletişimleri kurmanın alanı burası. O bilgi alışverişini kurmanın, ağlar kurmanın alanı. Bunun dışında kampanya örgütlenmenin, bir fikri örgütlenmenin alanlarından bir tanesi.”. Bununla birlikte, kampanya örgütlenmenin ve fikirlerin örgütlenmesinin de internet ve

sosyal medya üzerinden gerçekleştirilebileceğine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, internetin kadın mücadelesinde çeşitli örgütlenme alanlarını desteklediğini ve güçlendirdiğini öne sürmektedir.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK’lerden (Umudun Kadınları Dergisi- Altı Nokta Körler Derneği Kadın Kolu) bir katılımcının yanıtı, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesinde örgütlenme için önemli bir araç olduğunu vurgulayarak, çeşitli eylemlerin sosyal medya üzerinden gerçekleştirildiğini ifade etmektedir. “Bence sağlıyor yani sosyal medya üzerinden çeşitli eylemler yapılıyor. Mesela biz bu dergiyi çıkarırken hiçbir araya gelmiyoruz bile. Bazı arkadaşlarımızla biz internet ortamında tanıştık mesela, yani seslendiren kişilerin çoğunu tanımıyoruz ama onlarla bir araya geliyoruz” (K24, STK üyesi, 60 yaş, Psikolog). Özellikle, bir dergi çıkarırken fiziksel olarak bir araya gelmeden internet üzerinden tanışan ve iş birliği yapan kişilerin örnekleriyle bu noktaya dikkat çekmektedir. “Dayanışmayı güçlendiriyoruz. Kendimizin farkında oluyoruz, birbirimizi paylaşım yapabiliyoruz. Deneyimler biriktiriyoruz. Bence bunlar da çok anlamlı yani.”. Bu sayede, kadınlar arasındaki dayanışmanın güçlendirildiğini, deneyimlerin paylaşıldığını ve birbirlerinin farkında olmalarını sağlayan bir platform olarak internetin önemine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda, internetin kadın mücadelesinde örgütlenme alanlarını genişlettiğini ve etkin bir şekilde kullanıldığını belirtmektedir.

4.3.7. İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Kadına Yönelik Şiddetle Mücadeleye Etkisi

Kadına yönelik şiddet, cinsiyetler arası güç dengesizliğine dayalı olarak gerçekleşen ve kadınların temel haklarının ihlal edilmesiyle sonuçlanan önemli bir toplumsal meseledir (Özateş Gelmez, 2019:211). Uluslararası sözleşmelerde, kadına karşı şiddetin sonlandırılmasına yönelik yapılan çabaların bir ürünü olarak, erkek şiddetinin toplumsal cinsiyet ayrımcılığının bir sonucu olduğu ve ayrımcılığı güçlendirdiği vurgulanmaktadır. Toplumda var olan cinsiyet eşitsizliği, güç ilişkilerinin kadınları dezavantajlı konuma getirmesiyle ve erkeklerin güçlerini koruma ve artırma amacıyla şiddeti kullanmalarıyla ilişkilidir.

Kadınlara yönelik şiddetin çeşitli formlarını tanımlamak amacıyla, fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddet gibi farklı kategorilere odaklanmak mümkündür. Fiziksel şiddet, bir kadının, tanıdık veya tanımadık bir erkeğin fiziksel saldırısı sonucunda zarar görmesi veya cezalandırılması olarak ifade edilebilir (Hacettepe ve ASPB, 2015). Bu tür şiddet, genellikle korkutma, sindirme ve yaptırım amacıyla kaba gücün kullanılmasıyla karakterize edilir.

Psikolojik şiddet, kadının üstesinden gelemeyeceği veya istemediği taleplerle karşılaşması, hakaretlere maruz kalması gibi davranışlarla tanımlanabilir. Aşağılama, kıskançlık, sevdiklerine zarar verme veya duygusal ihtiyaçlarını karşılamama gibi eylemler, psikolojik şiddetin örnekleridir. Cinsel şiddet, kadının cinsel çıkarları doğrultusunda kullanılması veya cinsel ilişkiye zorlanmasıyla ilgiliyken, ekonomik şiddet ise kadının işten ayrılmasına veya çalışmasına engel olma, ev harcamaları için para vermemek gibi ekonomik yönden kontrol edici davranışları içerir. Son olarak, teknolojinin giderek artan kullanımıyla birlikte, genç kadınların maruz kaldığı dijital şiddet de önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'ler (Emekçi Kadınlar Derneği) kapsamında görüşülen katılımcının yanıtı, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesinde şiddete maruz kalan kadınlar için önemli bir destek ve iletişim aracı olduğunu vurgulayarak, özellikle sosyal medya platformlarının sağladığı anonimlik sayesinde kadınların deneyimlerini daha rahat bir şekilde paylaşabildiğine işaret etmektedir. “Şiddete maruz kalanlar sosyal medyadan ulaşıyor zaten hep. Yani mesela bir arkadaşına anlatmak daha zor geliyor ama sosyal medyadan bunu yazarak ulaşmak, daha rahat yapıyor bunu” (K6, STK üyesi, 62 yaş, Emekli zabıta). Ayrıca, katılımcı mobil uygulamaların da mücadelede etkili olduğunu ve kadınların birbirlerini desteklemek ve dayanışma içinde olmak için bu tür teknolojileri aktif bir şekilde kullandığını belirtmektedir. “En basitinden KADES uygulamasında mesela. Çok kullandılar KADESİ, yani hemen indirin ve basın dedim. Öyle çok mücadele ettik, yine teknolojinin ve internetin şeyi tabii.” Bu bağlamda, katılımcı internetin kadın mücadelesinde kullanılabilirliği ve teknolojinin kadınların güçlenmesindeki rolüne dikkat çekmektedir.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'lerden (Antalya Feminist Kolektif) bir katılımcının yanıtı, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesindeki rolünü şiddet haberlerinin hızlı yayılmasını sağlamak ve kadınların bu konularda bilinçlenerek kendilerini korumalarına yardımcı olmak olarak vurgulamaktadır. “Ediyor kesinlikle yani özellikle şiddet haberlerinin hızlı yayılmasını sağlıyor. Ona eminim, bugün politik olmayan kadınların dahi bunlardan haberdar olup kendini koruyabilmeleri için adım atmalarını bence buna borçluyuz. Böyle bir şeyin kesinlikle olduğunu düşünüyorum” (K7, STK üyesi, 29 yaş, Turizm işçisi). Özellikle, politik olmayan kadınların dahi bu platformlar aracılığıyla şiddet haberlerinden haberdar olmalarının ve gerekli adımları atmalarının sağlanmasının önemine işaret etmektedir. Bu bağlamda, internet ve sosyal medyanın kadınların güvenliği ve bilinçlenmesi için önemli bir örgütlenme alanı olduğunu ve toplumsal farkındalığın artırılmasında etkili bir araç olarak kullanıldığını vurgulamaktadır.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'ler (Yardım Gönüllüleri Eğitim ve Proje Derneği) kapsamında görüşülen katılımcının yanıtı, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesinde örgütlenme alanı olarak önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. “Duyurulması açısından ciddi olanak sağlıyor. Birçok insan kendi mahallesinde kendi evinde uğradığı şiddete psikolojik, duygusal, vesaire, ekonomik, uğradığı şiddeti ifade edemiyor yakın çevresine, mesela bunu sosyal medyadan belki isimli belki isimsiz ama kendini duyurmaya çalışıyor” (K26, STK üyesi, 50 yaş, Öğretmen). Özellikle, şiddet mağduru kadınların kendilerini ifade etmekte zorlandıkları durumlarda sosyal medyanın bir platform olarak kullanıldığını ve bu sayede şiddetin duyurulması ve farkındalık oluşturulmasının sağlandığını ifade etmektedir. Sosyal medyanın, kadınların sessizliklerini bozmalarına ve şiddet deneyimlerini paylaşmalarına olanak tanıdığını ve bu şekilde etki yarattığını öne sürmektedir. Bu bağlamda, katılımcı internet ve sosyal medyanın kadınların seslerini duyurması ve mücadelelerini desteklemesi açısından önemli bir araç olduğunu vurgulamaktadır.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'ler (Antalya Kadın Danışma Merkezi ve Dayanışma Derneği) kapsamında görüşülen katılımcının yanıtı, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesinde örgütlenme alanı olarak kullanılabilirliğine yönelik bir örnekleme sunarak, dijital platformların kadınların çalışmalarını tanıtmaya ve etkileşimde bulunma imkânı sağladığını ifade etmektedir. “Mesela bizim çalışmalarımızı burada video şeklinde falan alabiliyoruz. Kendi web sitemize koyduğumuz zaman bize ulaşabilen web sitemize veya diğer işte facebook' taki kanallarımıza ulaşabilenler” (K10, STK üyesi, 66 yaş, Emekli sağlık teknisyeni). Özellikle, video formatında içeriklerin paylaşılması ve web sitelerinde çalışmaların sunulması sayesinde kadınların birbirleriyle iletişim kurarak güçlenmelerinin mümkün olduğunu vurgulamaktadır. “Hani nasıl çalıştığımızı, diğer kadınlarla hani birbirimizi nasıl güçlendirdiğimizi... Bunları anlatan birtakım şeyler koyuyoruz Web sitelerimize, buralardan bize ulaşabilen kadınlar, web sitemizden bunları öğreniyorlar. Bunların öğrenilmesine yol açıyor diyebilirim.”. Bu bağlamda, internet ve sosyal medyanın kadınların birbirleriyle etkileşimde bulunmalarını ve çalışmalarını tanıtmalarını sağlayarak örgütlenme sürecine katkı sağladığını öne sürmektedir.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'ler (Antalya Kadın Danışma Merkezi ve Dayanışma Derneği) kapsamında görüşülen katılımcının yanıtı, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesinde örgütlenme alanı olarak kullanılabilirliğine ilişkin bir bakış açısı sunarak, özellikle kadına yönelik şiddet vakalarında hızlı müdahalenin önemine vurgu yapmaktadır. “Özellikle kadına yönelik şiddet vakalarında biliyorsunuz hızlı davranmak

önemli. Yani özellikle hani fiziksel şiddet ölüme varabildiği için bazı durumlarda çok daha hızlı hareket etmek gerekiyor. Kadını korumak adına o nedenle hız kazandırması da önemli tabii” (K11, STK üyesi, 47 yaş, Psikolog). Fiziksel şiddetin ciddiyeti ve artışı göz önüne alındığında, dijital platformların kadınların güvenliğini sağlamak adına hız kazandırdığını ve acil durumlarda etkin bir şekilde hareket etmeyi kolaylaştırdığını ifade etmektedir. Bu bağlamda, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesindeki rolünü, kadınların acil durumlarda destek alabilmelerini ve şiddete karşı daha etkin bir şekilde hareket edebilmelerini sağlayarak güçlendirdiği şeklinde yorumlamaktadır.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK’lerden (Kadın Savunma Ağı) bir katılımcının yanıtı, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesi bağlamında önemli bir örgütlenme aracı olduğunu belirtmektedir. Özellikle, şiddet mağduru kadınların internet üzerinden destek ve yönlendirme bulabilecekleri bir kaynak olarak dijital platformları kullanmalarının önemine vurgu yapmaktadır. “Öncelikle hani internet sayesinde ilk nereye adım atması gerektiğini öngörebilir. Sonraki süreçleri yine buradan devam edebilir” (K14, STK üyesi, 27 yaş, Ev temizlik işçisi). Ayrıca, sosyal medyanın ifşa kültürünün etkilerine değinerek, şiddet uygulayan kişilerin kamuoyu tarafından maruz kalabileceği baskı ve sonuçlara dikkat çekmektedir. “Onun dışında ben birazcık daha ifşa hareketinde çok önemli bulurum sosyal medyayı...o yüzden yani şiddete maruz kalan kadınlar için de bence önemli, bir de şöyle bir nokta var, bir tık da korku da yayıyor bu erkekler açısından, ya ifşa edilsem...”. Bu durumun, şiddet uygulayanlar üzerinde caydırıcı bir etkisi olduğunu öne sürerek, dijital platformların şiddetin önlenmesi ve kadınların haklarının korunması açısından kritik bir rol oynadığını savunmaktadır.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK’lerden (Mor Çatı) çalışmaya katkı sunan katılımcı, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesinde önemli bir örgütlenme aracı olarak işlev görebileceğini öne sürmektedir. Şiddetin azalmasına doğrudan etkisi olmadığını belirtmekle birlikte, toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilişkili olan şiddetin ortadan kaldırılması gerektiğini vurgulamaktadır. “Eee yani şiddetin azalmasına etkisi olamaz ama çünkü toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilişkili bir şey şiddet, eşitsizliği ortadan kaldırmadan mümkün değil herhangi bir aracın buna yardımcı olması” (K18, STK üyesi, 40 yaş, Öğretim üyesi). Ancak, dijital platformların kadınlar arasında bilgi alışverişi ve dayanışmayı artırarak, kadınların deneyimlerini paylaşmalarına ve birbirlerine destek olmalarına olanak sağladığını belirtmektedir.

Kadınlar birbirlerini hikayelerine daha kolay erişebiliyorlar. Birbirlerinin deneyimlerine daha kolay erişebiliyorlar. Mesela hiçbir fikriniz yokken sığınağa gitmek daha korkutucu bir şeyken mesela bir forumda sığınağa gitmiş bir kadının deneyimini okuduğunuzda bu daha kolay bir hale gelebiliyor ya da

haklarınız konusunda bir fikriniz yoksa bir arama yaptığınızda onları görmek nereye gittiğini, nereye başvurmanız gerektiğini, orada ne söylemeniz ne talep etmeniz gerektiğini bilmek tabii ki çok daha karar almayı kolaylaştırıcı olabiliyor. Hem bilgiye erişmek hem de bu bilgi aracılığıyla ulaşılacak kişilere erişmek, o yolu yordamı öğrenmek, o deneyimi anlamak, hatta bazen başka bir kadının şiddet öyküsünden hayatındaki şiddetin farkına varmak gibi kanallar açılabilir. Bu bilgiye erişmenin tabii ki bir alternatifi olduğu için çok önemli. Bir diğeri de başta da aslında böyle bir olumlu etki olarak söylemiştim. Bir doğrudan kişilerin kendisinden duyabilmenin tabii ki başka bir yanı da var. Böylelikle hani siz de arada herhangi bir başka mesela şey olmadan başka bir filtreden geçmeden hem o kişinin ne deneyimlediğini duyabiliyorsunuz hem de doğrudan size destek olabilecek yerlere de ulaşmanın yollarını bulabiliyorsunuz. (K18, STK üyesi, 40 yaş, Öğretim üyesi)

Bu sayede, kadınlar şiddet mağduriyeti yaşayan diğer kadınların deneyimlerinden öğrenerek, haklarını daha etkin bir şekilde savunabilecekleri bilgiye ulaşabilmektedirler. Katılımcı, dijital platformların kadınların kendi deneyimlerini doğrudan paylaşımlarına ve destek alabilecekleri kaynaklara erişmelerine olanak sağlayarak, şiddetle mücadelede önemli bir rol oynadığını ifade etmektedir.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'ler (Kadın Savunma Ağı) kapsamında görüşülen katılımcının yanıtı, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesinde örgütlenme alanı olarak kullanılabilirliğine dair çeşitli boyutları vurgulamaktadır. Öncelikle, bu platformların kadın mücadelesini daha görünür hale getirdiğini ve insanların bu mücadeleyi daha yakından takip edebilmelerini sağladığını belirtmektedir. “Yapmış olduğumuz mücadelenin daha göz önünde olmasını sağlıyor. Birincisi en temeldeki etkisi bu bence... Onun dışında görünür olmak. Bir kentte ben şu anda Antalya’da yaşıyorum ve İstanbul’da, İzmir’de kadın mücadelesinin nasıl gittiğini sosyal medyadan görebiliyorum” (K15, STK üyesi, 36 yaş, Psikolog). Özellikle, farklı şehirlerdeki kadın mücadelesinin durumunu gözlemleme ve takip etme imkânı sunması önemli bir avantaj olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, medyanın taciz gibi konulara yeterince yer vermemesi durumunda sosyal medyanın bu tür haberlerin yayılmasını ve gündeme gelmesini sağladığına dikkat çekilmektedir. “Sosyal medyanın gücü gerçekten kadın mücadelesinde çok etkili... Buradan ifşa alıyoruz, buradan örgütleniyor, buradan eylem çağrılarımızı yapabiliyoruz. Yaptığımız işleri, kadın mücadelesinde aktif olmayan birçok kişinin de gündemine getiriyoruz burada.”. Bu bağlamda, sosyal medyanın haberleşme, ifşa etme ve örgütlenme gibi işlevleriyle kadın mücadelesine aktif katkı sağladığı vurgulanmaktadır. Bu platformlar aracılığıyla yapılan faaliyetlerin, kadın mücadelesini daha geniş bir kitleye ulaştırarak, toplumsal gündeme taşıdığı belirtilmektedir.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'lerden (Antalya Kent Konseyi Kadın Meclisi) çalışmaya katkı sunan katılımcının yanıtı, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesinde örgütlenme alanı olarak kullanılabilirliğine yönelik çeşitli

boyutları vurgulamaktadır. “Çünkü bir farkındalık oluşuyor ve sosyal medya üzerinden yazmak daha cesaretlendirici olduğu için belki de tepkilerini daha özgürce koyabiliyorlar. Tepkilerin özgürce ortaya konulması bir kadının uğradığı şiddete ilişkin bir kamuoyu oluşturuyor” (K2, STK başkanı, 48 yaş, Avukat). Öncelikle, sosyal medyanın bireylere tepkilerini özgürce ifade etme imkânı tanıdığı ve bu durumun kadınların uğradığı şiddet olaylarına dair kamuoyu oluşturulmasına katkı sağladığı belirtilmektedir. Ayrıca, sosyal medyanın anonimlik sağlaması nedeniyle, özellikle eril baskılar altında olan kişilerin tepkilerini daha rahat bir şekilde dile getirebildiği vurgulanmaktadır. “Birtakım baskılar işte yine eril baskı diyelim...nedeniyle açıkça tepki veremeyen kişiler, kadınlar orada daha özgürce tepkilerini ortaya koyuyorlar. Toplumda infial yaratılan olaylarda takdiri indirimler tekrar değerlendirilir, düşünülür.”. Bu durumun, toplumda infial yaratma potansiyeli taşıdığı ve dolayısıyla hukuk sistemine etkisi olduğu ifade edilmektedir. “Toplum vicdanını tatmin edici şekilde cezalar verilmeye gayret edilir. Dolayısıyla toplumda infial yaratma, sosyal medya o baskıyı belki kuruyor. Sosyal medya kullanıcılarının tepkilerini bu anlamda olumlu buluyorum.” Katılımcı, sosyal medyanın kadın mücadelesindeki etkisini özellikle bu tür tepkilerin yayılması ve toplumsal baskının artması üzerinden olumlu bulmaktadır.

Kadın mücadelesinde tepkilerin özgürce konulabilmesi vurgusunu yapan katılımcı görüşü ile yapılan bir araştırma sonucunun benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bu araştırmanın esas hedefi, özellikle yeni medya ile internetin artan etkisi sonucunda şekillenen yeni kamusal alanlardan yararlanan Türkiye ve Tunus'taki kadın hak savunucularının feminist alternatif medya organları aracılığıyla geliştirdikleri yeni kadın kimliklerini analiz etmektir (Dalaman, 2021: 55). Araştırmanın sonuçlarına göre, kadın hareketinin başlangıcından bugüne kadar kadın yayın organları, dünya çapında olduğu gibi Türkiye ve Tunus'ta da kadın hareketinin evriminde öncü bir rol oynamıştır. Bu yayın organları, feminist medyanın oluşumu ve kadın kimliklerinin belirlenmesi konusunda önemli bir işlev görmüştür. Hızla gelişen teknoloji ve dijital medya araçları sayesinde, feminist alternatif medya organları, kadın kimliğinin değiştiğini ve kadın hareketinin kurumsal yapıları dışında daha bağımsız bir şekilde kendini ifade eden yeni kadın kimliklerinin ortaya çıktığını göstermektedir. Bu bağlamda yeni medya diye ifade edilen internet teknolojisinin/ sosyal medyanın kadın mücadelesine olan özgürleştirici etkisi yapılan bu çalışma ile bir kez daha ortaya çıkmıştır denilebilir.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'lerden (Antalya Kent Konseyi Kadın Meclisi) çalışmaya katkı sunan katılımcının yanıtı, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesinde örgütlenme alanı olarak kullanılabilirliğine yönelik çeşitli

boyutları vurgulamaktadır. “Kadına şiddeti göstermekte de etkili çünkü eskiden sadece ikinci sayfada ara ara çıkan gazetelerdeki haberler şimdi daha çok görünür oldu, köyde de herkesin elinde telefonla internet var, şehirde de var. Her şeyimizi paylaştığımız...” (K3, STK üyesi, 37 yaş, Avukat). Öncelikle, sosyal medyanın kadına yönelik şiddetin görünürlüğünü arttırdığı ve toplumda bu konuda farkındalık yarattığı belirtilmektedir. Ancak, bu artan görünürlüğün, kadına şiddetin sıradanlaşmasına ve toplumun bu konudaki duyarsızlığına yol açtığı ifade edilmektedir. “Haliyle görünürlük de arttığı için kadına şiddetle ilgili farkındalık ve görünürlük arttı, artış var ama bu iyi mi kötü mü dersiniz ne yazık ki sıradanlaşıyor.”. Ayrıca, kadın mücadelesinin, eril devlet anlayışı ve toplumsal engellerle karşılaştığı ve bu mücadelede ilerleme sağlanırken geri adımların da atıldığı vurgulanmaktadır. “Ama ne yazık ki kadın mücadelesi eril bir devlet anlayışıyla gidemiyor, zorlanıyor, tökezleniyoruz. En basiti ve en yakın örneği işte İstanbul Sözleşme’ sinin geri çekilmesi, hem de kanuna aykırı bir şekilde yapılması.”. Özellikle, İstanbul Sözleşmesi’nin geri çekilmesi gibi önemli kazanımların kaybedilmesi durumunun bu zorlukları gösterdiği belirtilmektedir. Bu şekilde, katılımcı internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesindeki önemini hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle değerlendirmektedir.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK’lerden (TOCİM) çalışmaya katkı sunan katılımcının yanıtı, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesinde örgütlenme alanı olarak kullanılabilirliğine dair karşıt görüşleri ele almaktadır. Öncelikle, doğru kullanıldığında internetin kadınların mağduriyetini göstererek savunucuların ve üyelerin artmasına, tepkilerin çoğalmasına ve kadına yönelik şiddete karşı mücadelede olumlu etkiler sağladığı ifade edilmektedir. “Evet, yani doğru kullanıldığında işte bu kadınların mağduriyetini gösteriyor. Savunucular fazlalaşıyor üyeler fazlalaşıyor. Tepkiler fazlalaşıyor, çığ gibi büyüyor...” (K21, STK başkanı, 42 yaş, Sosyolog). Ancak, bu olumlu etkilerin yanı sıra internetin kadına yönelik şiddeti sıradanlaştırma riskini taşıdığı ve toplumun bu konuda duyarsızlaşmasına neden olabileceği belirtilmektedir. “Her gün yüzlerce kadının şiddete uğradığını gördüğümüz zaman artık bu size normal gelmeye başlıyor, sıradanlaştırıyorlar aslında...çok doğal görünmeye başlanılıyor. Yani bu anlamda işte dediğim gibi dil üslup ve anlatış tarzı burada çok önemli.”. Özellikle, her gün maruz kalınan şiddet haberlerinin normalleştirilmesi ve şiddetin doğal bir olay gibi algılanmasının, internetin olumsuz etkilerinden biri olduğu vurgulanmaktadır. Bu şekilde, katılımcı internetin kadın mücadelesindeki potansiyel etkilerini değerlendirirken, olumlu ve olumsuz yanlarını karşılaştırmaktadır.

Çiler Dursun (2010: 184), haber medyasında kadına yönelik şiddeti ele alan haberlerin etik ilkeler açısından incelenmesiyle, geleneksel gazetecilik normlarına meydan okuyarak yeni bir gazetecilik etiğinin gerekliliğine işaret etmektedir. Dursun, küresel çapta meslek örgütlerinin oluşturduğu etik ilkelerin genellikle ana akım medyanın geleneksel habercilik normlarına dayandığını ve bu normların kadın hakları ve deneyimleri açısından zaten problemli olduğunu vurgular. Çünkü, gerçeği tarafsız ve doğru bir şekilde aktarma iddiasında olan bu yaklaşım bile kadın deneyimlerini veya "gerçek" i anlamada yetersiz kalabilir. Dursun, gazetecilerin kadına yönelik şiddet haberlerinde daha duyarlı bir yaklaşım benimsemeleri için öneriler sunar. Bu öneriler arasında, mahremiyete saygı gösterilmesi, kişilik haklarının korunması, fotoğraf kullanımında dikkat edilmesi ve yanlış veya zarar verici görüntülerin bilinçli olarak yayınlanmaması gibi konular yer almaktadır.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'lerden (Umudun Kadınları Dergisi- Altı Nokta Körler Derneği Kadın Kolu) çalışmaya katkı sunan katılımcı, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesi üzerindeki etkilerini olumlu ve olumsuz yönleriyle ele almaktadır. Olumlu yönde, sosyal medyanın farkındalık yaratma açısından önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir. "Şimdi bence bu mücadelede farkındalık yaratmak açısından çok olumlu bir etkisi var" (K24, STK üyesi, 60 yaş, Psikolog). Ancak, olumsuz etkiler de göz ardı edilmemektedir. "İnsanlar artık nasıl şiddet uygulayacağını da bir yerde öğreniyorlar aslında sosyal medyanın yanlış kullanımı yüzünden, çeşitli şekillerde bir cinayet işleme yöntemleri geliştiriyorlar mesela, ben burada sosyal medyanın çok etkili olduğunu düşünüyorum.". Özellikle, sosyal medyanın yanlış kullanımının, şiddet uygulama yöntemlerini öğrenme ve şiddeti normalleştirme gibi riskleri bulunduğu ifade edilmektedir. Katılımcı, bu nedenle internetin sadece kısa vadeli etkiler sağladığını ve daha uzun soluklu eğitimlerin internet üzerinden veya yüz yüze gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. "Ne bileyim şu şey vardı, bu şiddete maruz kaldıkları. KADES uygulamaları bence çok iyi... Yine de ben hani sosyal medyanın dışında içselleştirme açısından böyle daha uzun soluklu eğitimlerin internet üzerinden ya da yüz yüze götürülmesi gerektiğini düşünüyorum." Bu şekilde, katılımcı internetin kadın mücadelesindeki rolünü değerlendirirken, dikkatli bir denge sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'lerden (Mor Dayanışma) çalışmaya katkı sunan katılımcı, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesindeki rolünü değerlendirirken, şiddet içeren içeriklerin yayılmasının olumsuz etkilerine odaklanmaktadır. "Genel olarak şiddet videolarının yayınlanıyor olması...maalesef insanları özendiren ve travma yaratan şeyler olarak karşımıza çıkıyor. O yüzden birçok kadın gece dışarı çıkmaya

korkuyor, sürekli arkasına bakıyor, kendini huzursuz hissediyor” (K19, STK koordinatörü, 26 yaş, Psikolog). Katılımcı, bu içerikleri kadınları tedirgin eden ve travmatik deneyimlere neden olan unsurlar olarak tanımlar. Bu durumun, kadınların güvenlik endişelerini artırdığına ve duygusal zorluklar yaşamalarına neden olduğuna işaret eder. “Evet bir yandan bunların var olduğunu bilmek ve belki Twitter’da hak arayışına girmek çok güzel...yani bu şiddet çeşitlerinin videoda yayınlanıyor olması aslında kadınlar üzerinde gerçekten çok büyük bir duygu bunalımına yol açabiliyor. Bu nedenle, katılımcı, şiddet içeren içeriklerin yayınlanmaması gerektiğini savunur ve sözlü ifadeye yönelik bilinçlendirme çalışmalarının önemini vurgular “Bu noktada da hani belki bu içeriklerin yayınlanmaması, sadece sözel olarak ifade edinmesine dair bir bilinçlendirme de önemli diye düşünüyorum.” Bu yanıt, internetin kadınların yaşadığı şiddete karşı mücadelesine odaklanırken, zararlı içeriklerin önlenmesi ve kadınların duygusal sağlığının korunması gerekliliğine dikkat çeker.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK’ler (Antalya Kadın Danışma Merkezi ve Dayanışma Derneği) kapsamında görüşülen katılımcı, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesindeki rolünü değerlendirirken, karmaşık bir tabloya işaret etmektedir. Öncelikle, kadınların şiddet ve tacize karşı seslerini yükseltmeye başlaması ve dijital platformlarda ifşa etmeye başlamalarının önemli bir adım olduğunu vurgular. “Gittikçe kadınlar daha çok ifşa etmeye başladılar. Dijital olarak da ifşa etmeye başladılar. Yaşadıkları her türlü şiddeti tacizi tecavüzü yani unuttum şimdi, metoo gibi hareketlerle... Bu açıdan çok yararlı...Bunu yaşatan erkeklerin deşifre edilmesi kadınlara cesaret verdi” (K12, STK üyesi, 64 yaş, Emekli büro elemanı). Bu durumun, kadınları cesaretlendirdiğini ve şiddetin failini deşifre etmeye teşvik ettiğini belirtir. Ancak, ifşa edilen kadınların hem kadınlar hem de erkekler tarafından linç kampanyalarına maruz kaldığını ve hayatlarının daha da zorlaştığını ifade eder. “Kadınlar ifşa ettiklerinde bir linç kampanyasını da yaşamak zorunda kaldılar. Kadınların hayatları da bu anlamda güçlenmek yerine tersine oldu... kadın arkadaşlarımız ifşa ile kendini güçlendirmiş olsa, bu utanç bize ait değildir.”. Bazı kadınların ifşa edilmeyeyle güçlendiğini ve diğer kadınlara da seslerini yükseltmeleri gerektiği mesajını verdiğini belirtirken, bazı kadınların ise sosyal medyadan dahi çekilmek zorunda kaldığını dile getirir. Bu yanıt, internet ve sosyal medyanın kadın mücadelesi açısından hem olumlu hem de olumsuz etkilere sahip olduğunu vurgulayarak, konunun karmaşıklığına dikkat çeker.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK’ler (Kadın Hakları Derneği) kapsamında görüşülen katılımcı, kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarının (STK'lerin) internet ve sosyal medya platformlarını kadın mücadelesinde bilgilendirme ve örgütlenme aracı olarak nasıl kullandıklarını açıklamaktadır. “Ya mesela şiddete uğradığınızda şuralara

başvurabilirsiniz gibi avukatlar tweet atıyor. Gönüllü avukatlar işte derneklerimizden bizler atıyoruz. Birçok yazı paylaşıyoruz derneğimizden. İşte şunlar, boşanma sebebidir, bakın bunlar olduğunda buralara başvurun, bunları yapın” (K13, STK başkanı, 28 yaş, Avukat). Özellikle şiddet mağduru kadınlara yönelik bilgilendirme ve destek hizmetlerinin sunulması konusunda çeşitli yöntemlerden bahsedilmektedir. Gönüllü avukatların sosyal medya üzerinden hukuki destek sunması, derneklerin bilgilendirme yazıları ve videoları paylaşması, kadınların haklarını ve başvurabilecekleri mercileri öğrenmelerini sağlamak amacıyla bilgilendirici içerikler üretilmesi gibi uygulamalara vurgu yapılmaktadır. “Bu noktada bilgilendirme yazıları, bilgilendirme videoları çekiyoruz... bilgi notları, bilgi videoları işte...şunlar başınıza geliyorsa boşanma davası açabilirsiniz. Şu mahkemede açmanız gerekiyor, işte şunlar oluyorsa şu şekilde gitmeniz, yürümeniz devam etmeniz gerekiyor.”. Bu sayede kadınların, sosyal medya aracılığıyla yaşadıkları sorunlara çözüm bulma süreçlerinde bilinçlenmeleri ve gerekli adımları atabilmeleri hedeflenmektedir. Bu yanıt, kadın mücadelesinde dijital platformların nasıl etkili birer kaynak haline geldiğini ve kadınların bilgiye erişimini artırarak haklarını savunmalarına katkı sağladığını vurgulamaktadır.

4.3.8. İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Ekonomik Açıdan Kadının Güçlenmesine Etkisi

Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği, Girişimcilik Odaklı STK’lerden (Eceabat Merkez İlçe Kadın Emeği ve Tarımsal Kalkınma Kooperatifi) katılımcı, internet teknolojisinin ve sosyal medyanın kadınların ekonomik güçlenmesindeki etkilerine odaklanmaktadır. Özellikle Instagram gibi platformların kullanılması ve bir web sitesinin bulunması kadınların faaliyetlerini tanıtmaya ve pazarlama imkanını artırmaktadır. Ancak, katılımcılar aktif olarak bu olanakları kullanmakta zorlanmaktadır. “Mesela Instagram kullanıyoruz, web sayfamız var ama biz onu çok aktif kullanamıyoruz” (K4, STK başkanı, 40 yaş, Rehber-Çiftçi). Kooperatif olarak yapılan faaliyetlerin, kadınların ekonomik ve sosyal olarak güçlenmesine katkı sağladığı vurgulanmaktadır. “Yani mesela bir yere gitmek istiyor, fakat gidemiyor. Eşinden izin alması gerekiyor ama biz mesela kooperatif olarak para kazandığımızda ya da geziler yaptığımızda bayan bizimle gezmeye gelebiliyor. Yeni yerler görebiliyoruz, ufkumuzu geliştirebiliyoruz.”. Bu faaliyetler, kadınların yeni yerler görmesi, ufuklarını genişletmesi ve diğer kooperatiflerin deneyimlerinden öğrenerek kendi faaliyetlerini geliştirmesi fırsatını sunmaktadır. “Diğer kooperatiflere gidip neler yaptıklarını görerek biz de önümüzü aydınlayabiliyoruz. Ama şimdi kadın sadece üretip bunu sadece pazarlasa, satsa, sadece para kazanacak ama biz onu aynı zamanda gezdiriyoruz, gösteriyoruz,

birlikte hareket etmeye çalışıyoruz.”. Ancak, katılımcı kadınların sadece üretmek ve pazarlamakla kalmayıp, aynı zamanda birlikte hareket ederek birbirlerini destekledikleri ve güçlendikleri bir ortam oluşturdıklarını belirtmektedir. Bu yanıt, internet teknolojisinin kadınların ekonomik güçlenmesinde araçsal bir rol oynayabileceğini ve sosyal medyanın kadınlar arasında dayanışma ve iş birliğini artırabileceğini vurgulamaktadır.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK’ler (Emekçi Kadınlar Derneği) kapsamında görüşülen katılımcı internet teknolojisinin ve sosyal medyanın kadınların ekonomik güçlenmesindeki potansiyel etkilerini değerlendirmektedir. Özellikle, iş arayan kadınların internet aracılığıyla bulundukları ildeki iş imkanlarını keşfetmelerinin ve çözüm yollarını öğrenmelerinin önemine vurgu yapmaktadır. “İş arayan bir kadınıımız internet üzerinden durumunu bildirdiğinde bulunduğu ilde ne tarz iş yapabilir, en azından direk işi bulamasak bile, ne yapması gerektiği konusunda destek vermek de yani danışman olarak da destek vermek önemli” (K5, STK başkanı, 58 yaş, Emekli hemşire). Bu çerçevede, internetin iş arama sürecinde kadınlara rehberlik etme ve danışmanlık hizmetleri sunma potansiyeline dikkat çekilmektedir. Bu yanıt, internetin ve sosyal medyanın kadınların ekonomik bağımsızlığını artırma ve iş gücüne katılımlarını destekleme konusunda önemli bir rol oynayabileceğini ifade etmektedir.

Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği, Girişimcilik Odaklı STK’lerden (İMECE) çalışmaya katkı sunan katılımcı internet teknolojisinin ve sosyal medyanın kadınların ekonomik güçlenmesindeki rolünü vurgulamaktadır. Özellikle, iş arama sürecinde internet ve sosyal medya platformlarının kullanımının kadınların istihdam olanaklarını artırdığına ve işe yerleşmelerini kolaylaştırdığına işaret etmektedir. “Örnek veriyorum, bir iş var temizlik işi. İşte beni arıyorlar. Ben hemen diğer arkadaşımı arıyorum işte WhatsApp yoluyla onun numarasını gönderiyorum işverene. Birinin işe ihtiyacı var. Birinin işçiye ihtiyacı var. Yani teknoloji artık hayatımızın bir parçası vazgeçilmez” (K8, STK başkanı, 60 yaş, Emekli ev temizlik işçisi). Bu örnek, teknolojinin kadınların iş arama sürecinde daha etkili bir şekilde iletişim kurmalarını, iş bulma olanaklarını genişletmelerini ve ekonomik bağımsızlıklarını artırmalarını sağladığını göstermektedir. Dolayısıyla, bu durum internet teknolojisi ve sosyal medyanın kadınların ekonomik güçlenmesine katkı sağladığına dair önemli bir göstergedir.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK’ler (Antalya Kadın Danışma Merkezi ve Dayanışma Derneği) kapsamında görüşülen katılımcı internet teknolojisinin ve sosyal medyanın kadınların ekonomik güçlenmesindeki rolünü pratik bir örnekle vurgulamaktadır. “Depremzedelerden sonra bunu gördük, kadın 2 çocuğuyla beraber gelmiş. Mesela ev

eşyasına ihtiyacı var ya da paraya ihtiyacı var. Hemen WhatsApp grubundan ya da Instagram üzerinden hemen birkaç kişi parayı toplayıp ya da eşyaları toplayıp kadına yardımcı olabiliyoruz” (K11, STK üyesi, 47 yaş, Psikolog). Depremzedelerin ihtiyaçlarını karşılamak için sosyal medya platformlarının etkin bir şekilde kullanıldığını ve bu sayede kadınların ekonomik destek sağlanmasının kolaylaştığını belirtmektedir. Bu örnek, teknolojinin toplumsal dayanışma ve yardımlaşma ağlarının güçlenmesine katkı sağladığını ve kadınların acil ihtiyaçlarını karşılamak için daha hızlı ve etkili çözümler üretmelerini sağladığını göstermektedir. Dolayısıyla, internet teknolojisi ve sosyal medyanın kadınların ekonomik güçlenmesinde önemli bir araç olduğunu vurgulamaktadır.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK’ler (Kadın Hakları Derneği) kapsamında görüşülen katılımcı internet teknolojisinin ve sosyal medyanın kadınların ekonomik güçlenmesindeki etkisini örneklerle açıklamaktadır. STK olarak Facebook ve Twitter gibi sosyal medya platformlarını aktif bir şekilde kullanarak kadınların el emeğiyle ürettikleri ürünleri paylaşp destek olmaya çalıştıklarını ifade etmektedir. Ayrıca, kadınların iş ihtiyaçlarını karşılamak ve istihdam sağlamak için çaba harcadıklarını belirtirken, ekonomik desteklerinin sadece maddi yardım değil, aynı zamanda eğitim, psikolojik destek ve istihdam gibi alanlarda da olabileceğini vurgulamaktadır. “Çünkü yarın öbür gün biz hayatında olmadığımız zaman bir şekilde kendi hayatları üstünde durması gerekecek. Hani bu yönden ekonomik olarak seslerini duyurmaya çalışıyoruz ve dolaylı olarak da tabii ki ekonomik fayda sağlamış oluyorlar” (K13, STK başkanı, 28 yaş, Avukat). Bu yaklaşım, kadınların ekonomik güçlenmesini sadece maddi yardımla değil, daha geniş bir perspektiften ele alarak desteklemeyi hedeflediklerini göstermektedir. Dolayısıyla, katılımcı kadınların ekonomik olarak güçlenmelerine yönelik çabalarının sosyal medya aracılığıyla nasıl desteklendiğini ve bu desteklerin çeşitli alanlarda nasıl yansımaları olduğunu açıklamaktadır.

4.3.9. Gelişen İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Kadın Mücadelesine Etkisine Yönelik Anlatılar

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemelerin toplumsal gelişimi hızlandığı görüşü, özellikle 1980’lerden sonra yaygınlaşan ve 1990’lardan itibaren bilgi toplumu kavramıyla güçlenen teknolojiye olan inançla birlikte yaygınlaşmıştır (Kocacıbaşı, 2004: 102). Bu dönemde, teknoloji ve bilginin sınıf, cinsiyet ve ırk farklılıklarından kaynaklanan eşitsizlikleri ortadan kaldıracağına dair bir umut yayılmıştır.

Bu bağlamda, yeni iletişim teknolojilerinin yükselişiyle birlikte, kitlelerin iletişim alışkanlıkları önemli ölçüde değişmiş ve bireyler arasındaki etkileşim daha yaygın hale

gelmiştir. İnternet ve sosyal medyanın yaygınlaşması, kadın hareketine yeni bir boyut kazandırmıştır (Özüdoğru Erdoğan, 2021: 116). Bu süreçte, sosyal medya platformları kadın konularında farkındalığı artırmak için sadece internet üzerinden sokağa çıkmadan yeni bir aktivizm biçimi oluşturmuştur. Çevrimiçi oluşturulan kadın hareketleri, kadın sorunlarını gündeme getirme, toplumu bilinçlendirme ve topluluğu harekete geçirme amacını taşımaktadır. Sosyal medya aracılığıyla bir araya gelen kadın aktivistler, sanal gruplar kurarak yeni iletişim teknolojisiyle kamuoyunda tepki oluşturmaya ve bilgi akışını sağlamaya çalışmaktadırlar. Sosyal medya platformları, insanlar arasında sürekli bir paylaşım kültürü oluşturdu, zamansız ve mekânsız iletişimi sağladı. Bu platformlar aynı zamanda toplumsal hareketlerin oluşmasında da kritik bir rol oynadı, kitleleri bir araya getirdi ve eylemlere katılımı artırdı. Kadın hareketleri de sosyal medyanın gücünü kullanarak seslerini duyurmayı, gündem oluşturmaya ve eylemler düzenlemeyi başardılar. Sosyal medya, kadınlar arasında dayanışmayı artırarak dijital bir birlik hissi yarattı. İnternet ve sosyal medyanın kadınlar tarafından aktif şekilde kullanılması, kadın hareketlerine yeni bir boyut kazandırdı ve dijital feminizmin ortaya çıkışına yol açtı denilebilir.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK’lerden (Antalya Kent Konseyi Kadın Meclisi) çalışmaya katkı sunan katılımcının verdiği yanıt, gelişen internet teknolojisinin ve sosyal medyanın kadın mücadelesine etkisi üzerine değerlendirilmiştir. “Kesinlikle bu dönem, söylediğim gerekçelerle, görünür oluyoruz. Bir de zaten bizim problemimiz görünür olamamak. Yani siyasal partilerde bile biliyorsunuz hep mutfakta kadın, kadın adayların azlığı... Görünür oluyoruz böylece. O benim için çok önemli” (K2, STK başkanı, 48 yaş, Avukat). Katılımcı, bu dönemin, kadınların görünürlüğünü artırdığını ve bunun da kadınların tarih boyunca yaşadığı görünmezlik problemine bir çözüm sağladığını belirtmiştir. Ayrıca, siyasal alanda kadınların az temsil edilmesi gibi konulara da değinerek, bu platformların kadınların siyasi ve toplumsal alandaki varlığını artırdığını vurgulamıştır. Bu yorum, kadınların görünürlüğünün önemini ve internet teknolojisinin kadın mücadelesine nasıl katkı sağladığını anlamak açısından önemli bir perspektif sunmaktadır.

Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği, Girişimcilik Odaklı STK’lerden (Eceabat Merkez İlçe Kadın Emeği ve Tarımsal Kalkınma Kooperatifi) katılımcının yanıtı, gelişen internet teknolojisinin ve sosyal medyanın kadın mücadelesine etkisini değerlendirirken, kadınların kendilerini ifade etme ve destek arama konusundaki olanaklarını vurgulamaktadır. “Yani daha iyi durumda çünkü kadınlar kendilerini özgürce ifade edebiliyor. Kadınların korktuklarında ya da bir destek istediklerinde ulaşabileceği sistemler var. Teknolojiyi kullanabiliyorlar... kadınların bilinçlenmesiyle, çok daha yol katettiğimizi

düşünüyorum” (K4, STK başkanı, 40 yaş, Rehber-Çiftçi). Teknolojinin sunduğu platformlar aracılığıyla kadınlar, korkularını ve dertlerini ifade etme imkânı bulabilmekte, aynı zamanda bilinçlenme sürecine katkıda bulunmaktadır. Bu yorum, internet teknolojisinin kadınların güçlenmesi ve bilinçlenmesi açısından önemli bir araç olduğunu göstermekte ve kadın mücadelesinin dönüşümünde teknolojinin rolünü vurgulamaktadır.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK’ler (Antalya Feminist Kolektif) kapsamında görüşülen katılımcının değerlendirmesi, gelişen internet teknolojisinin ve sosyal medyanın kadın mücadelesi üzerindeki etkisini gözlemlemektedir. Kadınların geçmişte eğitim ve sosyal katılım eksikliği nedeniyle dayanışma imkânlarının kısıtlı olduğunu vurgularken, günümüzde ise internet ve diğer dijital platformlar aracılığıyla kadınların daha geniş bir dayanışma ağı kurabildiğini ifade etmektedir. “Çünkü kadınlar daha çok toplumsal hayatın içindeler... internet üzerinden yani hiç tanımadığın bir kadının sesi de olabilirim, tanımam da gerekmiyor. O yüzden kesinlikle şu anda daha hızlı bir dayanışma ağı kurulduğunu düşünüyorum” (K7, STK üyesi, 29 yaş, Turizm işçisi). Bu yorum, teknolojinin kadınların birbirleriyle iletişim kurma ve destekleme olanaklarını artırdığını belirtirken, geçmiş ve şimdiki dönem arasındaki farkları vurgulamaktadır. Dolayısıyla, internetin kadınların toplumsal hayata katılımını ve dayanışmasını güçlendirdiğine dair önemli bir perspektif sunmaktadır.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK’lerden (KADEM) çalışmaya katkı sunan katılımcının ifadesi, gelişen internet teknolojisinin ve sosyal medyanın kadın mücadelesi üzerindeki etkisini ele almaktadır. Katılımcı, bu dönemdeki en önemli farkın, kadınların mücadelelerinin daha geniş kitlelere ulaşabilmesi olduğunu belirtmektedir. “Şöyle bir fark var. En büyük fark, bu insanlar bu mücadelenin olduğundan haberdar değildi. Bunların insanlara ulaşması daha çok sosyal medyayla yaygınlaştı” (K9, STK çalışanı, 40 yaş, Sekreter). Sosyal medya ve internet gibi platformlar aracılığıyla kadınların mücadelelerine dair haberlerin daha hızlı ve yaygın bir şekilde yayıldığını ifade ederken, bu durumun kadınların örgütlenme ve dayanışma yeteneklerini artırdığını vurgulamaktadır. Katılımcı, geçmişte öğrenilmiş çaresizlik gibi faktörlerin etkisiyle mücadele etmekten kaçınılmasının yaygın olduğunu ancak şimdi ise kadınların bir araya gelerek güçlü bir dayanışma sergilediğini ifade etmektedir. “Bunun kesinlikle artık bizim bu bi yazgımız, biz bunu yaşayacağız deyip hiçbir şeye sesini çıkarmayan birçok insan vardı. Fakat sosyal medyada da medyada da bunu gördükleri zaman ben tek değilmişim. Bunu yaşayan binlerce insan varmış ve mücadele ediyorlarmış.” Ayrıca, kadınların artık mücadele etme ve dayanışma konusunda daha güçlü olduklarını, eski zamanlara göre kadın hareketinin daha aktif ve etkili olduğunu

belirtiyor. Kadınların artık sessiz kalmadığını ve herhangi bir sorunla karşılaştıklarında bir araya gelerek güçlü olduklarını ifade ediyor. “Eskiye oranla kıyaslarsak eğer, kadın mücadelesi şu anda çok üst zirvelerde yani. Hiç kimse sessiz kalmıyor hiçbir şeye, size bir şey oldu, ya ben bulaşmayayım denirdi eskilerden artık öyle bir şey yok... bütün kadınlar toplanıp işte biz kadınız güçlüyüz ve destek olmalıyız.”. Bu yanıt kadın mücadelesinin zaman içindeki dönüşümünü ve internet teknolojisinin bu dönüşümdeki rolünü anlamak için önemli bir bakış açısı sunuyor. Sosyal medya ve internetin kadınların bir araya gelip destek olmalarını sağlayan bir araç olduğunu ve kadınları örgütlenme açısından güçlendirdiğini vurguluyor. Ayrıca, bu değişimin kadınların özgüvenlerini artırdığını ve toplumsal farkındalık oluşturduğunu ifade ediyor.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK’ler (Antalya Kadın Danışma Merkezi ve Dayanışma Derneği) kapsamında görüşülen katılımcının görüşü, internet teknolojisinin ve sosyal medyanın kadın mücadelesindeki rolünü değerlendirirken, yüz yüze iletişimin önemini vurgulamaktadır. “Şimdi yüz yüze örgütlenmedeki artıları ben her zaman tercih ederim açık söylemek gerekirse benim geldiğim kuşak belki de bu açıdan bizim deneyimlediğimiz, yaşadığımız koşullardaki dijital ortamın olmamasıyla da alakalı olabilir” (K12, STK üyesi, 64 yaş, Emekli büro elemanı). Katılımcı, sanal platformlardaki iletişimin, fiziksel etkileşimin derinliği ve zenginliği kadar etkili olmadığını belirtirken, fiziksel temasın eksikliğinin duygusal bağları ve dayanışmayı etkilediğine dikkat çekmektedir. “Sanalda şöyle bir durum söz konusu, birlikte göz göze bakmıyoruz...Dolayısıyla birlikte gülmek, kahkaha atmak, ağlamak ya da işte çeşitli beden reflekslerimizi birlikte paylaşmıyoruz hani. O el ele tutuşmanın temasını hissetmiyoruz, sanallığın da bu tür yanları var.”. Bu çerçevede, katılımcı, sanal iletişimin gerçek hayatın yerini alamayacağına ve bu iki etkileşim türünün dengede tutulması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Yüz yüze örgütlenmenin daha avantajlı olduğunu düşündüğünü belirten katılımcı, bu dengeyi korumanın önemine işaret etmektedir: “Onun için tek başına ne sanallığı, reel hayatın yerine geçirmek gerekir ne de reelliği sanalın yerine geçirmemek gerekir. İkisini ben dengesini kuran bir yerden sürdürülmesi gerektiğini düşünüyorum işte... yüz yüze karşılıklı olarak örgütlenmenin ben daha avantajlı olduğunu düşünüyorum.”. Bu yorum, teknolojinin sağladığı olanaklarla birlikte, insan temasının ve fiziksel etkileşimin önemini vurgulayan bir perspektif sunmaktadır.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK’ler (Kadın Hakları Derneği) kapsamında görüşülen katılımcının ifadesi, gelişen internet teknolojisinin ve sosyal medyanın kadın mücadelesi üzerindeki etkisini ele alırken, sosyal medyanın bilgiye erişim ve sesin duyurulması açısından önemli bir platform olduğunu vurgulamaktadır:

Eee, şimdi insanlar şey demeye başladı ya gün geçtikçe kadın cinayeti, kadın istismarı, çocuk cinayeti, çocuk istismarı artıyor. Hani ne oluyor bu insanlara? Ama aslında bunlar hep vardı ama biz bunları bilmiyorduk artık bunları biliyoruz. Belki sosyal medya hayatımıza girmeden önce bunlar daha çok vardı ama bilmiyorduk. Bilmediğimiz için kimseye el uzatamıyorduk. Herkes sadece şöyle bir çember düşünün o çember etrafında olanları biliyordu ama artık tüm dünyada neler olup bittiğini anında öğrenebiliyoruz. Bu noktada insanların sesinin her anlamda, yani sadece kadın haklarıyla alakalı ya da kadın mücadelesi ile alakalı değil, insanların sesini duyurabilme noktasında sosyal medya gerçekten çok büyük bir fırsat ve çok büyük bir mecra bence. Çünkü burada bu atıyorum şimdi Edirne’de bir vaka gerçekleştiğinde hemen kadın dernekleri oraya örgütlenip davalara müdahil oluyor. Biz de aynı şekilde hani müdahil oluyoruz. Bu noktada sosyal medyadan haberimiz oluyor bunlardan, yani 81 ilde olan şeyi bilemeyiz ki. O noktada sosyal medya hayatımızda olmadan önce belki 2 biliyorsak şu anda 200 biliyoruz yani hani o sebeple sosyal medya bu noktada ses yani sesin duyulması noktasında çok etkili oldu. (K13, STK başkanı, 28 yaş, Avukat)

Katılımcı, sosyal medya sayesinde kadın hakları ihlalleri ve toplumsal sorunlar hakkında daha geniş kitlelere ulaşılabilmesinin mümkün olduğunu ifade ederken, bu durumun kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarının da etkinliğini artırdığını belirtmektedir. Ancak, bilginin yanı sıra, bilginin doğruluğu ve güvenilirliği konusunda da dikkatli olunması gerektiği ve sosyal medyanın yaydığı bilgilerin kontrol edilmesi gerektiğinin de altını çizmektedir. Bu bağlamda, katılımcının değerlendirmesi, teknolojinin kadın mücadelesi üzerindeki önemli etkilerine odaklanırken, aynı zamanda bilginin yönetimi ve güvenilirliği konularına da dikkat çekmektedir.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK’lerden (Umudun Kadınları Dergisi- Altı Nokta Körler Derneği Kadın Kolu) çalışmaya katkı sunan katılımcının değerlendirmesi, gelişen internet teknolojisinin ve sosyal medyanın kadın mücadelesi üzerindeki etkilerini ele alırken, sokaklardaki hak arama mücadelesinin zayıfladığı ve mücadelenin daha çok dijital platformlara ve toplum dışındaki salonlara hapsedildiği noktasına odaklanmaktadır. “Mücadelelerin çok fazla bilgisayar klavyelerine ve salonlara hapsedildiğini düşünüyorum. Aslında ben bunların biraz bilinçli olarak da belki de Avrupa Birliği projeleriyle de mücadelelerin salonlara çekildiğini de düşünüyorum” (K23, STK üyesi, 47 yaş, Santral operatörü). Katılımcı, bu durumun bilinçli bir şekilde gerçekleştirildiğini Avrupa Birliği projeleriyle ilişkilendirerek açıklamaktadır. Ayrıca, kadın mücadelesi ve demokratik örgütlerin geçmiş dönemlerle karşılaştırıldığında, benzer bir atmosferin mevcut olmadığını belirtmektedir: “aynı atmosferi görmek mümkün değil, hak arayan sendikaları görmek mümkün değil...dolayısıyla şu anda yaşadığımız iklimden mi kaynaklanıyor? Teknolojinin çok gelişip insanların çok daha rahat bir iletişim moduna geçtiğinden mi kaynaklanıyor bilemiyorum.”. Bu durumun, ülkenin genel siyasi ve sosyal atmosferinden kaynaklanabileceği veya teknolojinin iletişim modlarını değiştirmesinin etkili olabileceği

üzerinde durmaktadır. Katılımcının değerlendirmesi, mücadelenin sokaklardan dijital platformlara kaymasıyla birlikte ortaya çıkan değişikliklere dikkat çekerken, bu durumun ülkenin genel demokratik örgütlenme ve hak arama süreçlerine etkilerini irdeler.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'lerden (Umudun Kadınları Dergisi- Altı Nokta Körler Derneği Kadın Kolu) çalışmaya katkı sunan katılımcının değerlendirmesi, gelişen internet teknolojisinin ve sosyal medyanın kadın mücadelesi üzerindeki etkilerini değerlendirirken, geçmiş dönemdeki mücadele pratikleri ile günümüzdeki teknolojik olanakların karşılaştırmasını yapmaktadır. Katılımcı, geçmişteki mücadelelerin daha yoğun, daha kamusal ve daha etkin olduğunu ifade ederken, günümüzde ise teknolojinin gücü sayesinde daha geniş kitlelere ulaşılabildiğini ve acil durumlarda daha hızlı yardım sağlanabildiğini belirtmektedir. “O dönemde daha insanlar emeklerini koyuyorlardı. Bu anlamda çok iyiydi ama hani teknolojinin gücüyle mesela, yani ulaşamadığımız pek çok noktaya da ulaşmış oluyoruz...Mesela birisi zor durumda, sosyal medya aracılığıyla duyuyorsun, gidiyorsun” (K24, STK üyesi, 60 yaş, Psikolog). Ancak, bu durumun da bir denge gerektirdiğini ve geçmişteki mücadele pratiklerinin de değerinin olduğunu vurgulamaktadır. Katılımcı, devlet baskısının artmasıyla birlikte insanların sosyal medyaya yönelmesiyle ilgili bir gözlemde bulunurken, her dönemin kendine özgü avantajları ve dezavantajları olduğunu belirtmektedir. Bu değerlendirme, teknolojinin sağladığı olanaklar ile geleneksel mücadele pratiklerinin bir arada değerlendirilmesi gerektiği üzerinde önemli bir vurgu yapmaktadır.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'ler (Yardım Gönüllüleri Eğitim ve Proje Derneği) kapsamında görüşülen katılımcının ifadesi, gelişen internet teknolojisinin ve sosyal medyanın kadın mücadelesi üzerindeki etkilerini sorgularken, teknolojinin sağladığı olanakların yanı sıra kaybolan yüz yüze iletişim ve etkileşim unsurlarına da dikkat çekmektedir. “Alanlardan koptuk, herkes tuşlayarak işte örgütleniyor, sıcak temastan uzaklaştık o anlamda. İletişimi aslında sağlıklı iletişimi bir şekilde kopardı. Böyle bir sanal boyutta muhabbetler, sanal iletişim ve bağ kuruldu ve çabuk tüketiliyor” (K26, STK üyesi, 50 yaş, Öğretmen). Katılımcı, dijital ortamlardaki iletişimin sıcak ve samimi iletişimi kaybettiğini, hızlı tüketilen ve kalıcılığı olmayan bir iletişim biçimi sunduğunu ifade ederken, geleneksel mücadele pratiklerinin gücüne vurgu yapmaktadır. “Öbür türlü insanlarla yüz yüze geliyorduk, mücadeleyi örgütlemeye çalışıyorduk. Sokağa çıkıyorduk. Herhangi bir, başımıza bir şey geldiğinde yanında direk yanında ya da yanımızda hissediyorduk. O anlamda daha böyle güçlü ve samimi geliyor.” Bu bağlamda, katılımcı, sokakta yaşanan doğrudan etkileşimin, mücadelenin samimiyeti ve gücünü artırdığını belirtirken, sosyal medyanın hızlı

ve geçici bir etki yarattığını öne sürmektedir. Katılımcının değerlendirmesi, teknolojinin getirdiği hızlı iletişim ile geleneksel etkileşim biçimleri arasındaki dengeyi sorgularken, kadın mücadelesinin güncel dinamikleri üzerine düşündürücü bir perspektif sunmaktadır.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'lerden (Mor Dayanışma) çalışmaya katkı sunan katılımcının görüşü, gelişen internet teknolojisinin ve sosyal medyanın kadın mücadelesi üzerindeki etkilerini tartışırken, teknolojinin sadece belirli bir etki düzeyine indirgenemeyeceği ve tek yönlü olarak değerlendirilemeyeceği noktasında bir perspektif sunmaktadır. “Yani gelişim ya da etki düzeyini tamamen teknolojiye bağlamak doğru olmaz ama ya da tek yönlü değerlendirmek doğru olmaz ama daha duyulur, daha yayılır olabilmek. Belirli sorunların çözümünde ya da yan yana gelişleri kolaylaştırdığını düşünüyorum” (K27, STK üyesi, 30 yaş, Sanatçı). Katılımcı, teknolojinin kadın mücadelesindeki rolünü daha duyulur ve yaygınlaşmış olma, belirli sorunların çözümünde etkinlik sağlama ve toplumsal kesimlerin bir araya gelmesini kolaylaştırma açısından ele almaktadır. Özellikle sosyal medyanın kayıp kişilerin duyurulması ve kadına yönelik şiddet vakalarının gündeme taşınması gibi durumlarda olumlu bir etkisi olduğunu ifade ederken, bu platformların mahkeme süreçlerinde kamuoyu oluşturarak etkili bir rol oynadığını vurgulamaktadır. “Kadınlar oralara tweetler attığında bir kamuoyu yaratılıyor ve mahkeme süreçlerinde aslında hâkime bak burada binlerce kadınız, bu katile gereken cezaların verilmesi gerekiyor diyen binlerce kadınız mesajı veriliyor ve mahkeme süreçlerinde olumlu şekilde etkide bulunduğunu düşünüyorum.”. Ancak, teknolojinin tek başına yeterli olmadığı ve mücadelenin örgütlü bir şekilde ilerlemesi gerektiği hususunda da önemli bir vurgu yapmaktadır. “Hani buraların daha örgütlü bir şekilde de ilerlemesi gerekiyor çünkü. 30 yıl önceye baktığımızda buralar evet daha duyulur, daha yaygınlaşmış oldu. O anlamda olumlu bir etkisi var ama totalde kadın mücadelesini belirleyen nokta olarak diyemeyiz.”. Katılımcının değerlendirmesi, teknolojinin kadın mücadelesine olan etkilerini çok boyutlu bir şekilde ele alırken, tek faktörlü bir açıklama getirilmemesi gerektiği üzerinde düşündürücü bir perspektif sunmaktadır.

Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği, Girişimcilik Odaklı STK'lerden (Belgrat Mahallesi Tarımsal Kalkınma Kooperatifi) katılımcının değerlendirmesi, gelişen internet teknolojisinin ve sosyal medyanın kadın mücadelesi üzerindeki etkilerini ekonomik boyutta ele alırken, teknolojinin kitlelere ulaşma ve ürünlerin satışını artırma açısından sunduğu faydalardan bahsetmektedir:

Yani dediğim gibi daha fazla kitlelere ulaştığımız zaman daha fazla ürün satıyoruz. Bu bize getiri oluyor. Yani daha önce internet olmadan insanlar nasıl yapıyorlardı? Pazarlara çıkıyorlardı. Emeğini bir şekilde hani oradan parasını kazanmaya çalışıyordu. Hani yapabildiği kadar, yani bir köyde atıyorum,

300 kişiye bir ürünü satabiliyorsan ama böyle internet üzerinden milyonlarca insana sesimizi duyuruyoruz. Milyonlarca insan bizi görüyor. Hani geri dönüş de ona göre oluyor. Yani dediğim gibi internet bizim açımızdan çok faydalı bir mecra diyeyim. (K30, STK başkanı, 32 yaş, Kooperatif başkanı)

Katılımcı, internetin özellikle pazarlama ve ticaret alanında kadın odaklı STK'lerin daha geniş kitlelere erişimini ve ürünlerinin daha fazla satılmasını sağladığını ifade ederken, bu durumun geri dönüşlerde olumlu etkiler yarattığını vurgulamaktadır. Ancak, katılımcı daha önceki dönemdeki pazarlama ve satış yöntemlerinin kısıtlılığını da vurgulayarak, internetin kadın mücadelesindeki önemli bir mecra olduğu görüşünü dile getirmektedir. Bu değerlendirme, teknolojinin ekonomik faydaları üzerinden kadın mücadelesine olan katkılarını tartışırken, bu etkilerin çok boyutlu bir değerlendirmesini sunmaktadır.

4.4. Kadın Hareketinin Geleceğine Dair Anlatılar

Çalışmanın bu bölümünde kadın odaklı STK'lerden katılımcılarla, Türkiye'deki kadın hareketinin tarihsel seyri ve kazanımlarının yanı sıra, gelecek projeksiyonlarını değerlendirmek üzere yapılan görüşmeler sunulmaktadır. Türkiye'de kadın hareketinin geçmiş dönemlerde elde ettiği en belirgin başarıların analizi, katılımcıların bu kazanımları nasıl yorumladığı ve kadın hareketinin geleceği için hangi yönde beklentilerini ortaya koyduğu bağlamında incelenmektedir. Bu çerçevede, kadın hakları mücadelesindeki ilerlemelerin yanı sıra karşılaşılan engellerin ve zorlukların ayrıntılı bir biçimde değerlendirilmesi, Türkiye'deki kadın hareketinin mevcut konumunu anlama ve ileriye dönük stratejilerin belirlenmesi açısından hayati bir önem arz etmektedir. Bu bölüm, kadın odaklı STK'ler bünyesinde çalışmaya katkı sunan katılımcıların Türkiye'deki kadın hareketinin geçmişten günümüze nasıl evrimleştiğini ve gelecekteki potansiyelini nasıl şekillendirebileceğine dair düşüncelerinin paylaşıldığı ve yorumlandığı bir bölüm olarak kapsamlı bir perspektif sunmaktadır.

4.4.1. Türkiye Kadın Hareketinin Katılımcı Açısından En Büyük Kazanımı

Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emegi, Girişimcilik Odaklı STK'lerden (KAGİDER) katılımcının değerlendirmesi, Türkiye'deki kadın hareketinin en büyük kazanımı olarak İstanbul Sözleşmesi'ni öne sürerken, bunun toplumsal cinsiyet eşitsizliği açısından önemli bir başarı olduğunu vurgulamaktadır. “Toplumsal cinsiyet eşitsizliği açısından İstanbul sözleşmesi çok büyük bir başarıydı” (K1, STK başkanı, 59 yaş, Tıp doktoru). Ancak, katılımcı bu kazanımın kaygı verici bir şekilde geri adım atılarak kaybedilmesinden ve toplumdaki değişim ve farkındalığın sürdürülebilir olmamasından endişe duymaktadır. “Ama

bu kayıp büyük bir kayıp... Fakat burada gözlemlediğim şey dillendiği, konuşulduğu... Yani değişim için zihniyetin değişmesi gerekiyor...biraz farkındalığımız oluyor, bir süre gidiyoruz. Sonra fabrika ayarlarına geri dönüyoruz gibi geliyor.”. Değişim için zihniyetin dönüşümüne vurgu yaparak, kısa süreli farkındalık ve hareketliliklerin kalıcı değişime dönüşemediğini ifade eder. Bu değerlendirme, kadın hakları mücadelesinde elde edilen kazanımların önemini belirtirken, bunların sürdürülebilirliği ve toplumsal zihniyetin dönüşümü üzerindeki gerekliliği vurgular.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK’lerden (Antalya Kent Konseyi Kadın Meclisi) çalışmaya katkı sunan katılımcının yanıtı, Türkiye’deki kadın hareketinin en önemli kazanımlarından biri olarak kadınların seçme ve seçilme hakkını elde etmesini öne sürerken, bu kazanımın tarihsel ve uluslararası bir başarı olarak vurgulanmasını içermektedir. “Ya şimdi 5 aralık tabi çok yeni geçtiği için ben hemen seçme seçilme diyeyim ilk aklıma gelen, bir de orada çok gururlanıyorum elbette... Hemen bu seçme seçilme düzenlemesi anayasaya girdikten sonra yapılan ilk seçimde dünyada birinci sırada olmuşuz” (K2, STK başkanı, 48 yaş, Avukat). Katılımcı, Türkiye’nin bu alandaki ilerlemesini gurur verici bir şekilde değerlendirirken, bu durumun kadınların siyasi katılım ve temsilde önemli bir adım olduğunu ifade eder.

Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği, Girişimcilik Odaklı STK’lerden (Eceabat Merkez İlçe Kadın Emeği ve Tarımsal Kalkınma Kooperatifi) katılımcının yanıtı, Türkiye’deki kadın hareketinin en büyük kazanımının kadınların mücadele azimlerindeki artış olduğunu vurgulamaktadır. Katılımcı, geçmişte kadınların karşılaştığı engeller karşısında pasif kalma eğiliminde olduklarını ancak şimdi kadınların bu engelleri aşmak için aktif bir şekilde mücadele ettiklerini belirtmektedir. Kadınların toplumsal rollerini sorgulayıp değiştirdiğini ve artık sadece ev işleriyle sınırlı kalmadıklarını, üretme ve eğitim gibi alanlarda da aktif rol aldıklarını ifade ederken, kadınların kendi potansiyellerinin farkına vardıklarını ve toplumun her alanında varlık gösterdiklerini dile getirir. “Evet, hani kadınlar artık durmuyor yani engelleri bir şekilde aşmaya çalışıyorlar. Artık onlar da biliyor ki onlar durursa hayat duracak. Ama onlar ilerlediğinde onlar bir anne, onlar bir kadın, onlar her şey artık bunun farkına vardıklarını düşünüyoruz.” (K4, STK başkanı, 40 yaş, Rehber-Çiftçi). Ancak, katılımcı aynı zamanda kadınların hala karşılaştıkları zorluklara ve ayrımcılığa dikkat çekerek, mücadelenin devam ettiğini ve kadınların hayatlarını özgürce yaşama arzusunu vurgular. Bu yanıt, kadınların toplumsal cinsiyet normlarına meydan okuyarak güçlü bir şekilde ilerlediğini ve haklarını aradığını belirtirken, kadın hareketinin hala önemli zorluklarla karşı karşıya olduğunu ve mücadelenin sürdüğünü yansıtmaktadır.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'ler (Emekçi Kadınlar Derneği) kapsamında görüşülen katılımcının yanıtı, Türkiye'deki kadın hareketinin önemli bir kazanımının 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nün sosyal medya aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşması olduğunu belirtmektedir. “8 Mart Dünya Kadınlar günü sosyal medya aracılığıyla çok daha farklı kutlanmaya başladı, sosyal medya aracılığıyla, tüm kadınlar biliyor artık bunu, bu sosyal medyanın faydası...ve kadınlar kendi haklarının ne olduğunu daha iyi anlamaya başladılar” (K6, STK üyesi, 62 yaş, Emekli zabıta). Sosyal medyanın etkisiyle, 8 Mart'ın kutlanma şeklinin ve kadın haklarına dair farkındalığın arttığını ifade ederken, bu durumun kadınların kendi haklarını daha iyi anlamalarına ve bu konuda bilinçlenmelerine katkı sağladığını vurgulamaktadır.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'lerden (Antalya Feminist Kolektif) çalışmaya katkı sunan katılımcının yanıtı, Türkiye'deki kadın hareketinin önemli bir kazanımının, internetin yaygın kullanımıyla birlikte şiddetin tanımını içselleştirme ve anlama konusunda sağladığı ilerlemeler olduğunu vurgulamaktadır:

Yani internetin yaygın kullanımıyla beraber bence şiddetin tanımını içselleştirmek konusunda çok büyük bir adım olduğunu düşünüyorum bu konudaki durumun. Çünkü eskiden tacizin ne olduğunu tanımlayamazken şu anda tacizi tanımlıyoruz hatta mansplaining diye bir şey var. Herkesin ağzında mesela kullanıyorlar. Gaslighting'in ne olduğunu biliyoruz. Yani bu altına flört şiddeti dediğimiz şeyin yani fiziksel olmayan bütün şiddet türlerinin tanımını biliyoruz. Ve bu da bir şeyi tanımladığın zaman zaten kendini savunmaya ve mücadele etmeye başlıyorsun. Bence bu konuda çok ilerleme katettik, tanımlamayı öğrendik. Ve bence en önemlisi de bunun zaten çünkü şiddet bitmiyor ama şiddeti tanımladığında mücadeleye başlıyorsun. (K7, STK üyesi, 29 yaş, Turizm işçisi)

Artık taciz, mansplaining, gaslighting gibi kavramların geniş bir şekilde bilindiği ve kullanıldığı belirtilirken, bu durumun kadınlar için şiddet türlerini tanımlama ve bu konuda mücadele etme yeteneğini artırdığına işaret edilmektedir. Tanımlamanın mücadele için bir adım olduğu ve şiddetin tanımlanmasıyla mücadele etmenin başladığı ifade edilerek, kadınların şiddetle mücadelede daha bilinçli ve etkin hale geldiği anlaşılmaktadır.

Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emegi, Girişimcilik Odaklı STK'lerden (İMECE) katılımcının yanıtı, Türkiye'deki kadın hareketinin en büyük kazanımının kadınların özgüvenini artırması olduğunu vurgulamaktadır. “Kadınların özgüveni, yani dik duruşumuz, geri dönmemiz. Hani bunu yapacağım dediyse yapıyor kadınlar... Bütün kadınlar için geçerli aynı şey, yani insan kendini fark ediyor. Ya dik duruşu, ben ayakta durabiliyormuşum ya” (K8, STK başkanı, 60 yaş, Emekli ev temizlik işçisi). Bu kazanımın, kadınların kendilerine güvenlerinin artması, dik duruş sergilemeleri ve geri adım atmamaları olarak açıklanmaktadır. Kadınların artık kendi başlarına ayakta durabileceklerini fark etmelerinin önemine dikkat çekilirken, verilen eğitimlerin kadınlara bu konuda büyük bir özgüven kazandırdığı örneklerle

desteklenmektedir. “Mesela bizim şeyde verdiğimiz eğitimler sonrasında geri dönen arkadaşlar, işte bir tanesi demişti ki, ‘ben derneğe gidiyorum,’ eşine, ‘gidebilir miyim’ değil. Yani bu bile onlara çok büyük bir özgüven kazandırmıştı.”. Özgüvenin, kadınların iş yaşamında kendilerini savunma ve haklarını talep etme konusunda da etkili olduğu belirtilerek, kadınların toplumsal alanda daha güçlü bir konuma gelmelerine katkı sağladığı ifade edilmektedir.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK’lerden (KADEM) çalışmaya katkı sunan katılımcının yanıtı, Türkiye’deki kadın hareketinin en büyük kazanımının güçlü kadınlar ve güçlü ailelerin ortaya çıkması olduğunu vurgulamaktadır. “En büyük kazanımı güçlü kadınlar, güçlü aileler...işte kadın güçlenirse aile çöker, bu kesinlikle yanlış bir bakış açısı güçlü aileler ortaya çıkıyor ve bu çocuklara yansıyor. Güçlü nesiller yetiştiriyorlar hepsi en başta” (K9, STK çalışanı, 40 yaş, Sekreter). Kadınların güçlenmesinin aile dinamiklerini olumlu yönde etkilediğini ve güçlü ailelerin güçlü nesiller yetiştirdiğini belirtmektedir. Ancak, bazı kesimlerde kadın güçlenmesinin aile yapısını zayıflatacağına dair yanlış bir algı olduğuna dikkat çekmektedir. Bu yanıt, kadınların güçlenmesinin toplumun genel refahı ve nesiller arası geçişteki olumlu etkilerine vurgu yaparak, kadın hareketinin önemli bir sonucuna işaret etmektedir.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK’ler (Antalya Kadın Danışma Merkezi ve Dayanışma Derneği) kapsamında görüşülen katılımcının yanıtı, Türkiye’deki kadın hareketinin önemli kazanımlarına odaklanarak, feminist mücadelenin etkisini ve yaygınlığını vurgulamaktadır. “Bugüne kadar olan süreçte kadın hareketi mücadelesi çok şey kazandırdı hepimizin bireysel hayatlarına yani ve sadece yasalarda değil, hukukta değil, ideolojik olarak değil, gündelik hayatımızda da artık evlere kadar feminizm girdi” (K12, STK üyesi, 64 yaş, Emekli büro elemanı). Kadın hareketinin bireysel hayatlar üzerindeki etkisini ve feminizmin evlere kadar nüfuz ettiğini belirtirken, her evde bir feministin bulunduğunu ifade etmektedir. “Dolayısıyla her evde bir feminist var... her evde kendisine feminist demese de kendisini öyle görmese de hakkı için mücadele eden kadınlar arttı.”. Bu durumun, kadınların hakları için mücadele etme eğilimini artırdığını ve kadınların artık hakkı için hayır demeyi öğrendiğini belirtir. Ayrıca, boşanma oranlarının artmasını, kadınların kendi haklarına sahip çıkma ve özgürlüklerini talep etme yolunda attıkları bir adım olarak görmektedir “ve boşanma oranlarının arttığını görüyoruz. Bu da önemli bir göstergedir diye düşünüyorum.” Bu bağlamda, katılımcı, kadın hareketinin etkisinin yalnızca yasal ve ideolojik düzeyde değil, aynı zamanda günlük yaşamın her alanında da hissedildiğini ve kadınların daha güçlü bir şekilde seslerini duyurduğunu vurgulamaktadır.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'ler (Antalya Kadın Danışma Merkezi ve Dayanışma Derneği) kapsamında görüşülen katılımcının yanıtı, kadın hareketinin kazanımlarını genel olarak olumsuz bir bakış açısıyla değerlendirmekte ve özellikle gerilemeleri vurgulamaktadır. İstanbul Sözleşmesi'nin kaybedilmesi gibi önemli bir gelişmenin, önceki ilerlemeleri gölgede bıraktığını ifade etmektedir. "İstanbul sözleşmesini kaybetmiş olmak... Şu anda ben bir ilerleme sağladığımı da çok düşünmüyorum açıkçası. Yani İstanbul Sözleşmesi'nin geri kazanırsak ki 6284'ü kaybetme tehlikesi yaşıyoruz şu anda, belki o bir gelişme olabilir diye düşünüyorum ben" (K11, STK üyesi, 47 yaş, Psikolog). Bu durum, katılımcının mevcut durumu ele alırken umutsuzluğunu ve kaygılarını yansıtmaktadır. İfade ettiği kaygılar, kadın hareketinin kazanımlarının korunması ve ilerletilmesi gerekliliğine işaret etmektedir. Bu açıdan bakıldığında, katılımcının yanıtı, kadın hareketinin zorluklarla karşı karşıya olduğunu ve daha fazla desteklenmeye ihtiyaç duyduğunu öne sürmektedir.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'lerden (Kadın Savunma Ağı) çalışmaya katkı sunan katılımcının yanıtı Türkiye'deki kadın hareketinin kazanımlarını genellikle görünürlük ve farkındalık artışı üzerinden değerlendirmektedir. "Yapılan direnişlerden daha kolay haberimiz oluyor. Uğranılan şiddetten daha kolay haberimiz oluyor. Bunun yanında şöyle bir artışı da var eskiden yani şiddete uğradığında susan kişiler artık susmuyor çünkü görüyor susmayınca ne olduğunu" (K14, STK üyesi, 27 yaş, Ev temizlik işçisi). Kadınların maruz kaldığı şiddetin daha kolay haberleri duyulması ve bu duruma karşı sessiz kalmamanın artması, kadın hareketinin önemli bir kazanımı olarak belirtilmektedir. Ayrıca, kadınların şiddet durumunda susmayıp mücadele etmeye başlaması, toplumda kadınların artan bir görünürliğe ve aktif bir rol almaya başladığını göstermektedir. "Yani kazanımları gördüğü için o da bir kazanım sağlamak için mücadele ediyor... işte devlet erkanından birinin lafıydı. Yani işte kadın cinayetleri son 7 yılda binde 1400 arttı falan, yok artmadı artık kadınlar şikâyet ediyor.". Katılımcı, kadınların artan görünürlüğü ve şiddet vakalarını rapor etme eğilimiyle, istatistiklere dahil olduklarını ifade etmektedir. Böylece, toplumun ve devletin kadına yönelik şiddeti ve cinayetleri daha net bir şekilde görmesi sağlanmaktadır. Bu yanıt, kadın cinayetlerindeki artışın istatistiksel verilere yansımaları ve bu artışın arkasındaki faktörlerin incelenmesi gerektiğini vurgular. Ayrıca, kadınların şiddete karşı seslerini yükseltmelerinin, görünürlüklerini artırdığını ve bu şekilde toplumsal farkındalık oluşturdıklarını belirtir. "Çünkü evet bir yerde doğru, eskiden şiddete uğradığımızda evimizde otururken bugün mücadele ediyoruz ve biz o istatistiklere adımızı sokuyoruz, karakola giderek hastaneye giderek dava açarak bir şekilde o işte istatistiklere adımızı sokuyor. Böyle bir görünürlük mevzuu var bence.". Ancak, kadın cinayetlerindeki

artışın nedenlerini ve bu konuda daha etkili önlemlerin alınması gerekliliğini anlamak için daha derinlemesine bir analiz yapılması gerektiğinin de altını çizer. Katılımcının vurguladığı bu noktalar, kadın hareketinin ilerlemesi ve mücadele etme gücünün artması açısından önemli birer göstergedir.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'lerden (Mor Dayanışma) çalışmaya katkı sunan katılımcının yanıtı, Türkiye'deki kadın hareketinin en büyük kazanımlarını değerlendirirken 6284 sayılı Kanunun önemine vurgu yapmaktadır. “Aslında ben 6284 olduğunu düşünüyorum. Kadın beyanı esastır. Çünkü önceden yoktu, kadın beyanı esastır diyen 6284’ ün gelmiş olması en büyük kazanım olarak değerlendirebilirim, yani İstanbul Sözleşmesi olsaydı onu söylerdim ama” (K19, STK koordinatörü, 26 yaş, Psikolog). Katılımcı, bu kanunun, kadınların şiddet mağduriyetlerini bildirmeleri ve bu beyanın esas alınması konusunda önemli bir adım olduğunu ifade etmektedir. Özellikle geçmişte kadınların şiddet ve taciz gibi konularda yaşadığı sessizliği ve görmezden gelinmeyi önlemeye yönelik olarak 6284 sayılı Kanunun getirdiği değişikliklerin önemli olduğunu belirtmektedir. Katılımcı, bu yasal düzenlemenin kadınların güvenliği ve haklarının korunması açısından önemli bir kazanım olduğunu vurgulamakta ve bu sebeple Türkiye'deki kadın hareketi için en büyük kazanım olarak değerlendirmektedir.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'lerden (TOCİN) çalışmaya katkı sunan katılımcı Türkiye'deki kadın hareketinin zaman içinde elde ettiği kazanımları çeşitli dönemlere göre değerlendirirken, özellikle Cumhuriyet döneminden günümüze kadar olan süreçteki önemli adımlara dikkat çekmektedir. “Cumhuriyet döneminde kadının seçme ve seçilme hakkını elde etmesi, cadı avına çıktıklarında ilk pantolon giyen kadının bunun bedelini ödemesi. Şimdilerde baktığımızda kadının Başbakan olması ya da Cumhurbaşkanı olması. Ama hangisi daha çok öncelikli dersiniz, bir şey diyemem” (K20, STK üyesi, 47 yaş, Sosyal hizmet uzmanı). Bu adımlar arasında kadınların seçme ve seçilme hakkını kazanması, toplumsal cinsiyet eşitliği için mücadelede simgesel öneme sahip olan olayların yanı sıra, çağın gereği olarak kadınların soyadlarını taşıyabilmesi, eğitimde fırsat eşitliği ve istedikleri mesleklere yönelebileme özgürlüğü gibi konuları öne çıkarmaktadır. Ancak katılımcı, bu kazanımlar arasında öncelik belirlemede zorlandığını ifade ederek, her birinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu yanıt, kadın hareketinin geçmişten günümüze kadar olan evrimini ve elde edilen kazanımların çeşitliliğini değerlendirmektedir.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'ler (Yardım Gönüllüleri Eğitim Ve Proje Derneği) kapsamında görüşülen katılımcı, Türkiye'deki kadın hareketinin en büyük kazanımının İstanbul Sözleşmesi olduğunu vurgularken, bu sözleşmenin kadınların haklarını

korumak adına önemli bir dayanak olduğunu ifade etmektedir. “Benim için çok büyük bir kazanım Türkiye için, kadınların çok sıkı tutunması gereken bir sözleşme, bunu bizim elimizden almak, içini boşaltmak istiyorlar ama biz hayır diyoruz. Bu sözleşmeye sıkı sıkı tutunuyoruz” (K25, STK başkanı, 54 yaş, Emekli hemşire). İstanbul Sözleşmesi'nin kadınların günlük yaşamlarında karşılaştıkları zorluklara karşı mücadele etmelerine olanak tanıdığını ve kadınların sığınma evlerinden çıkanlar gibi dezavantajlı gruplara destek sağlama sürecinde önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. “Çok değerli, çünkü ben en basit şunu söyleyeyim, sokaktaki evsiz kadınlarla ilgili verdiğim mücadelede, sığınma evinden çıkan kadınlarla ilgili verdiğim mücadelede İstanbul Sözleşmesi'ne dayanarak bir sürü şey yapabiliyorum.”. Ayrıca, sözleşmenin korunması ve uygulanması konusunda verilen mücadelenin devam edeceğine, kadınların haklarını savunmak için sokaklarda ve toplumda aktif bir şekilde yer almaya devam edeceklerine olan inancını ifade etmektedir. “Belki bu dönem bunu yok etmeye çalışıyorlar falan, geriye düşüyoruz ama ben şuna inanıyorum, gene mücadele yükselecektir, mücadelenin ruhu budur. Gene yükselecektir. Biz gene sokaklarda İstanbul Sözleşmesi'nden vazgeçmiyoruz diye bağıracağız.”. Bu yanıt, İstanbul Sözleşmesi'nin kadınların haklarını savunmada kritik bir araç olduğunu ve kadın hareketinin devam eden mücadelesinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'ler (Yardım Gönüllüleri Eğitim ve Proje Derneği) kapsamında görüşülen katılımcı, Türkiye'deki kadın hareketinin en büyük kazanımının İstanbul Sözleşmesi olduğunu belirtirken, bu kazanımın mevcut durumda tehlikede olduğunu vurgulamaktadır. “İstanbul sözleşmesi, ama şu an bu kazanım olmadığı için!” (K26, STK üyesi, 50 yaş, Öğretmen). Ancak, kadınların kazanımlarının sadece İstanbul Sözleşmesi ile sınırlı olmadığını ifade etmektedir. “Kadınlar artık seslerini çıkarıyorlar... sadece şiddetin bedensel olmadığını farkındaysanız hani bilinç yükselmesiyle beraber arttı bir taraftan, yani herkes kendi kimliğinin...yani şöyle hani kadın kimliğinin farkında... Bence kadınlar açısından farkındalık arttı.”. Kadınların artık sessiz kalmadığını ve şiddetin sadece fiziksel olmadığı farkındalığının arttığını dile getirmektedir. Bu artan bilinç seviyesiyle birlikte kadınların tavırlarında, itirazlarında ve mücadelelerinde bir artış olduğunu belirtmektedir. Kadınların kendi kimliklerinin farkında olmalarının ve farkındalık düzeyinin artmasının önemli bir gelişme olduğunu vurgulamaktadır. Bu yorum, kadın hareketinin sadece yasal düzenlemelerle değil, aynı zamanda toplumsal bilinç ve farkındalık artışıyla da güçlendiğini göstermektedir.

Son yıllarda Türkiye'deki kadın hareketi, 2010'lardan itibaren artan neoliberal-muhafazakâr politikaların etkisiyle yeni sorunlarla karşı karşıya kalmıştır (Suğur, 2019: 237).

Bu politikalar, kadınların iş ve ev yaşamı arasında denge kurmalarını hedefleyen düzenlemeler içermesine rağmen, cinsiyet eşitsizliklerini gidermede yetersiz kalmış ve kadın bedeni, cinselliği ve doğurganlığı üzerindeki kontrolü artırmıştır. Kadın örgütleri ve hak savunucuları, bu politikaları sıkça eleştirmiş ve protesto etmiştir. Ayrıca, 2011'de Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığının Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olarak değiştirilmesi, kadın hakları açısından olumsuz bir adım olarak değerlendirilmiştir. Ancak, Türkiye'deki kadın hareketi, uzun süren mücadelesi sonucunda elde edilen kazanımlarla, toplumsal cinsiyet eşitliği ve farklılıklara saygı duyan bir toplumsal yapı için önemli bir çaba harcamıştır.

Katılımcı ifadelerinden çıkarılan bilgiye göre İstanbul Sözleşmesi kadın mücadelesinde görülen en büyük kazanımdır. Sözleşme hakkında kısa bir hatırlatma yapmak gerekirse resmi adı “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi”dir (Kırbaş Canikoğlu, 2015: 365). Sözleşme, kadına yönelik şiddeti ve aile içi şiddeti önlemek, mağdurları korumak ve suçluları cezalandırmak amacını taşıyan uluslararası bir sözleşmedir. Buradaki “şiddet” ifadesi fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet ve zorla evlendirme, zorla kürtaj, zorla kısırlaştırma gibi uygulamalar da dahil olmak üzere şiddetin her türünü kapsamaktadır. Sözleşmenin imzalanması imzacı devletlere belirli yasal tedbirlerin alınmasını şart koşar. Bunlar içinde koruma tedbirleri, mağdurlara destek hizmetleri sağlama, failleri cezalandırma ve şiddeti önleme programları geliştirme gibi tedbirler yer alır. GREVIO (Kadınlara Yönelik ve Aile İçi Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu) adlı bir bağımsız uzmanlar grubu, sözleşmenin uygulanmasını izlemekle sorumludur. İstanbul sözleşmesinin kadın mücadelesi konusunda kapsamlı bir çerçeve sunduğunu, uluslararası bir sözleşme olduğunu ve Türkiye’nin sözleşmeyi 11 Mayıs 2011’de imzalayan ilk devlet olduğunu hatırlatmakta fayda görülmektedir. Bununla birlikte, katılımcıların da muzdarip olduğu konu olarak, Türkiye, 20 Mart 2021 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile sözleşmeden çekildiğini duyurmuştur. Bu karar, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde çeşitli tepkilere yol açmıştır.

4.4.2. Türkiye’de Kadın Hareketinin Geleceğine Dair Düşünceler

Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği, Girişimcilik Odaklı STK’lerden (AGİDER) katılımcının değerlendirmesi, Türkiye'deki kadın hareketinin geleceği hakkında umutlu bir yaklaşımı yansıtmaktadır. “Hep ümitli oldum, hep ümitli olacağım. Tabloya baksan ümitsiz olabilirsin. Kadınlar olarak değiştirme gücümüz var. Yani kadının en değerli gücü, değişim gücü... O yüzden genç kızlara yatırım, üniversiteli genç kızlara yatırım bu bilgileri onlara aktarmak çok önemli” (K1, STK başkanı, 59 yaş, Tıp doktoru). Kendisi,

tablonun umutsuz görünebileceğini kabul etmekle birlikte, kadınların değişimde etkili olabilecek güce sahip olduklarına inanmaktadır. Bu gücün temelinde kadınların değişimi başlatma ve sürdürme potansiyeli yattığına vurgu yapar. Özellikle genç kızlara yapılan yatırımın önemine dikkat çekerek, eğitim ve bilginin kadınların güçlenmesinde kilit bir rol oynayabileceğine işaret eder. Bu yorum, kadın hareketinin geleceğinin kadınların kendi güçlerine ve genç nesillere yapılan yatırımlara dayalı bir şekilde olumlu yönde şekillenebileceğine işaret etmektedir.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'lerden (Antalya Kent Konseyi Kadın Meclisi) çalışmaya katkı sunan katılımcı değerlendirmesi, Türkiye'deki kadın hareketinin geleceği hakkındaki düşüncelerini ifade ederken genel bir toplumsal bıkkınlık ve yorgunluk hissine işaret etmektedir. “Bundan hani tabii kadın hakları azade değil, kadın hakları da aynı şekilde yorgunluk içinde bunu gözlemleyebiliyoruz...yapay zekâ hukuku üzerine konuşulan bir dünyada kadın haklarının bu kadar ihmal edilmesinin ben bilinçli bir tercih olduğunu düşünüyorum” (K2, STK başkanı, 48 yaş, Avukat). Bu yorgunluk, kadın haklarının dünya genelinde ve yapay zekâ gibi teknolojik gelişmelerin öne çıktığı bir dönemde dahi ihmal edilmesiyle ilişkilendirilir. Katılımcı, bu ihmalin bilinçli bir tercih olduğunu düşünerek, kadın hareketinin karşı karşıya olduğu zorluklara dikkat çeker. Bu yorum, kadın hakları mücadelesinin önündeki engellerin farkında olan bir yaklaşımı yansıtmaktadır, ancak aynı zamanda bu mücadelenin önemini ve sürekliliğini vurgular.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'lerden (Antalya Kent Konseyi Kadın Meclisi) çalışmaya katkı sunan katılımcı Türkiye'deki kadın hareketinin geleceği hakkındaki düşüncelerini ifade ederken kadın mücadelesinin farklı alanlarda ilerleyeceğine olan inancını vurgulamaktadır. “Yani kadın mücadelesi her anlamda, iş yaşamında, ekonomik alanda bence ileriye doğru gideceğiz, engellenmezsek. Engellenirsek bile bizler o duvarı yıkarız, o ayrı, mücadelemizi hukuk izleminde yaparız” (K3, STK üyesi, 37 yaş, Avukat). Özellikle iş yaşamı ve ekonomik alanda ilerlemenin engellenmemesi durumunda kadınların daha ileriye gidebileceğini belirtir. Engellerle karşılaşılması durumunda bile mücadelenin sürdürüleceğini, hukuki zeminde de gereken adımların atılacağını ifade eder. Ayrıca, Türkiye'nin yanı sıra dünya genelinde kadın mücadelesinin farklı bir ivme kazandığını ve artık kadınların sessiz kalmamaları gerektiğini, birbirlerine destek olmaları ve dayanışma içinde olmaları gerektiğini vurgular. “Sadece Türkiye değil, dünyada da kadın mücadelesi artık farklı bir zemine ilerliyor. Çünkü kadınlar artık susmamaları gerektiğini biliyorlar, kadınlar birbirlerine destek olması gerektiğini biliyorlar. Dayanışma olması gerektiğini biliyorlar.”. Bu bağlamda, kadınların iş yaşamında daha fazla

yönetici pozisyonuna gelmeye başladığını, ekonomik özgürlüğün artmasıyla birlikte kadınların kendilerine olan güvenlerinin de artacağını öne sürer. Bu yorum, kadın hareketinin geleceği açısından umutlu bir bakış açısını yansıtmaktadır ve kadınların mücadele azmi ve dayanışma ruhu üzerinde durmaktadır.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'ler (Emekçi Kadınlar Derneği) kapsamında görüşülen katılımcı, Türkiye'deki kadın hareketinin geleceği hakkındaki düşüncelerini ifade ederken içtenlikle ifade ettiği kaygıları ve umutlarını sergilemektedir. “Açıkkası üzülerək söyleyeyim ki çok ümitli göremiyorum. Neden göremiyorum? Bir İstanbul Sözleşmesi'nin kaldırılması biz kadın mücadele derneklerinin en büyük üzüntü kaynağı oldu” (K5, STK başkanı, 58 yaş, Emekli hemşire). İstanbul Sözleşmesi'nin kaldırılmasının kadın mücadele dernekleri için büyük bir üzüntü kaynağı olduğunu belirtirken, kadınların mağduriyetlerinde hukuki destek ve haklarının kısıtlanmasının nedenlerini sorgular. Ancak, sosyal medyanın etkisinin olumlu yanlarına da değinerek, bilgiye ulaşmanın kolaylaşması ve bilginin doğruluğunu teyit etmenin artmasıyla birlikte umutlu olmanın ve çaba sarf etmenin önemine vurgu yapar. “Yani bu anlamda bilemiyorum yani çaba sarf etmek durumundayız. Hiçbir zaman umutsuz olmamalı. Umudun olduğu her yerde mutlaka çözüm noktası vardır.”. Bu yorum, kadın hareketinin geleceği konusunda hem endişe hem de umut dolu bir bakış açısını yansıtmaktadır, çünkü umudun varlığının her zaman çözüm noktalarını beraberinde getireceğine inanılmaktadır.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'lerden (Antalya Feminist Kolektif) çalışmaya katkı sunan katılımcı Türkiye'deki kadın hareketinin geleceği üzerine önemli bir perspektif sunmaktadır. Katılımcı, mevcut siyasi atmosferin toplu eylemleri zorlaştırdığını ve birçok insana endişe verdiğini belirtmektedir. Ancak, bireysel düzeyde kadınların dayanışma içinde olduklarını ve karşılıklı destek verdiklerini vurgulamaktadır. Örneğin, günlük yaşamda kadınlar arasındaki karşılıklı destek ve dayanışmanın, beklenmedik şekillerde politik sonuçlar doğurabileceğini ifade etmektedir. “Bence bireysel olarak daha artık kadınlar birbirleriyle dayanışma konusunda mücadele konusunda o yüzden ileride, bunun daha da artacağını düşünüyorum” (K7, STK üyesi, 29 yaş, Turizm işçisi). Bu yorum, kadın hareketinin sadece siyasi kurumlar veya STK'larla sınırlı olmadığını, aynı zamanda günlük yaşamın içinde de mevcut olduğunu ve önemli bir etkisi olduğunu vurgulamaktadır. Katılımcı, gelecekte bu bireysel dayanışmanın daha da artacağını düşünmektedir. Bu yanıt Türkiye'deki kadın hareketinin geleceği konusunda çeşitli faktörleri ele almakta ve siyasi, toplumsal ve bireysel düzeylerdeki etkileşimleri göz önünde bulundurmaktadır. Ayrıca,

kadınların bir araya gelerek dayanışma içinde olmalarının, gelecekteki hareketin şekillenmesinde kritik bir rol oynayabileceğini vurgulamaktadır.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'ler (Antalya Kadın Danışma Merkezi ve Dayanışma Derneği) kapsamında görüşülen katılımcı Türkiye'deki kadın hareketinin geleceği konusunda tarihsel bir perspektif sunarak 1900'lü yıllardan beri kadınların mücadelesini birinci ve ikinci feminist dalgalarla ilişkilendirir. Gelecekteki mücadelenin bu dalgaların ardından başka bir seviyeye evrileceğine inanırken, geçmişteki kadınların kazanımlarını ve mücadelelerini vurgular. “100 yıl öncesinin kadınları... pantolon giymek, etek giymek işte sütyen takmak, sütyen yakmak gibi o kadar çok ki, yani gündelik yaşamsal şeyleri inanılmaz boyutlarıyla hani her bir objeyi kazanmak için mücadele etmişler” (K12, STK üyesi, 64 yaş, Emekli büro elemanı). Gündelik yaşamın her alanında kadınların elde ettiği hakları, bedensel özgürlükleri ve sosyal rolleri ele alırken, bu kazanımların gelecek kuşaklara devredilerek eşitlik ve özgürlük için mücadelede ilerleme sağlanacağına olan inancını ifade eder. “Biz yüzyılın öncesinin kadınlarının çok ilerisindeyiz. Bizden sonraki kuşaklar da bunu devralarak bu mücadeleyle birlikte eşit ve özgür günlere ulaşacağız. İnanıyorum buna, bu gerçekleşecek diye düşünüyorum.”. Bu yorum, kadın hareketinin geçmişten günümüze olan evrimini ve gelecekteki umutlarını analiz ederken, devam eden mücadelenin önemini vurgular.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'ler (Kadın Hakları Derneği) kapsamında görüşülen katılımcı, Türkiye'deki kadın hareketinin geleceği hakkındaki düşüncelerini ifade ederken umutlu olmakla birlikte mevcut zorlukları da vurgular. Adaletin ve hukukun önemine dikkat çeker, olumlu değişikliklerin gerçekleşmesinin temelinde adaletin sağlanması gerektiğini belirtir. “Yani umarım iyiye gidecek aslında bakarsanız ama dediğim gibi biz istediğimiz kadar sesimizi çıkartalım... bütün olumsuzlukların bitmesinin tek şeyi, hukuk, hukuk ve hukuk, yani adalet olgusu, hukukun uygulanması, hukuk devleti sınırlarına geri dönmek, ifade özgürlüğü kapsamında” (K13, STK başkanı, 28 yaş, Avukat). Mevcut durumun bazı olumsuzluklar içerdiğini ve değişiklik için mücadele etmenin gerekliliğini vurgular. “Yani çok parlak görmüyorum bazı şeyleri maalesef hani mevcut düzen mevcut zihniyette. Umarım bir şeyleri değiştireceğiz yani ama mücadelemiz ve azmimiz var. Evet, bu mücadele devam ediyor. Evet biz devam edeceğiz.”. Ancak umutlu bir şekilde, devam eden mücadele ve kararlılıkla değişim sağlanabileceğine inandığını ifade eder. Bu yorum, kadın hareketinin geleceği konusunda gerçekçi bir bakış açısı sunarken, adaletin ve hukukun önemini vurgular ve mücadele azminden güç alınabileceğini vurgular.

Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'ler (Kadın Savunma Ağı) kapsamında görüşülen katılımcı, Türkiye'deki kadın hareketinin geleceği hakkındaki düşüncelerini değerlendirirken, ideal bir toplumun hiçbir kadının ölmediği, politik cinayetlerin ve ayırtırmaların son bulduğu bir toplum olduğunu ifade eder. Bunun gerçekleşmesinin mümkün olabileceğini ancak münferit olayların yaşanabileceğini belirtir. Feminist hareketin devam edeceğine inanır ve zamanla evrileceğini vurgular, toplumun ve kadınların ihtiyaçlarına uygun olarak değişeceğini, hareketin genişleyerek devam edeceğini öne sürer. “Ben feminist hareketin son bulacağını düşünmüyorum yani. Hani bir zaman gelecek başka bir yere evrilecek. Yani bugün mesela baktığımızda feminist harekete, 10 yıl öncesinden çok farklı. Toplumun ihtiyaçları değişti. Kadınların ihtiyaçları değişti. Feminist hareket de değişti” (K14, STK üyesi, 27 yaş, Ev temizlik işçisi). Katılımcı gelecekte şiddetin farklı bir biçim alabileceğini ancak feminist hareketin buna karşı bir öz savunma geliştireceğini düşünmektedir. “Yani bütün diğer mücadele haplarını kapsayacak ilkeleri olduğu için bence büyüyerek devam edecek ve gelecekte yine yani şiddet başka bir hal alır ama feminist hareket de ona karşı bir öz savunma geliştirir.”. Bu yorum, kadın hareketinin geleceği konusunda dinamik bir perspektif sunarken, farklı mücadele alanlarının birbirine entegrasyonunu ve hareketin evrimini vurgulamaktadır.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'lerden (Kadınların Sosyal Hayatını Araştırma ve İnceleme Derneği) çalışmaya katkı sunan katılımcı Türkiye'deki kadın hareketinin geleceği hakkındaki düşüncelerini ifade ederken, umutlu bir bakış açısına sahip olduğunu belirtmektedir. Kadınların eğitime ve siyasi katılımına vurgu yaparak, kız çocuklarının eğitime verilen önemin toplumda önemli bir aşama olduğunu dile getirmektedir. Kadınların siyasette daha fazla temsil edilmesinin, toplumun yasalarını oluşturan ve uygulayan organlarda daha fazla varlık göstermelerinin önemine işaret eder. “Toplumda var olduğumuzu, yarı yarıya var olduğumuzu her konuda göstermemiz lazım. Umutluyum tabii umutsuz değilim. Türkiye'nin geleceğinden nasıl umutluysam kadının geleceğinden de umutluyum” (K16, STK başkanı, 67 yaş, Emekli banka müdürü). Kadınların bu alanlarda yarı yarıya temsil edilmesinin, kadın sorunlarının çözümünde etkili olacağına inandığını ifade etmektedir. Sapiro'nun (Yaraman, 1999: 27) ifadesine göre, kadın çıkarlarının yalnızca kadınlar tarafından temsil edilebileceği savunulmaktadır. Bu görüş, rasyonel bir temele dayanarak ortaya konmuştur; kadınlar, sınıfsal ve ırksal farklar göstermelerine rağmen, özel toplumsal, ekonomik ve siyasal sorunları paylaşan bir grup olarak kabul edilirler. Dolayısıyla, ortak sorunların varlığı ve dolayısıyla çıkarların ortaklığı göz önüne alındığında, bu grubun kendine özgü çıkarlarını yalnızca bu gruba mensup olanlar, yani kadınlar, temsil

edebilirler. Katılımcı bu durumun toplumdaki kadın varlığının ve eşitlikçi bir yapılanmanın göstergesi olduğunu vurgulayarak, umutlu olduğunu ve kadınların geleceğinden umutlu olduğunu belirtmektedir. Katılımcının açıklamaları, kadın hareketinin geleceğine ilişkin iyimser bir bakış açısını yansıtarak, kadınların toplumsal ve siyasi alandaki varlığının güçlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'lerden (Mor Çatı) çalışmaya katkı sunan katılımcı Türkiye'deki kadın hareketinin geleceğine ilişkin umutlu bir bakış açısını yansıtarak, kadınların kazanımlarının, istedikleri hayatı talep etmelerinden kaynaklandığını vurgular. Kadınların temel olarak iyi bir yaşam istediklerini belirterek, bu isteği gerçekleştirmek için mücadele ettiklerini ifade eder. “Bizler iyi bir yaşam istiyoruz. Bu kadar da temel bir şey var. Ve bunun olasılıklarını gördükten sonra bir geriye gidişin mümkün olmayacağını düşünüyorum...kadınlar açısından düşünüldüğünde bu mücadelenin devam edecek olduğunu bilmek benim için güçlendirici” (K18, STK üyesi, 40 yaş, Öğretim üyesi). Bu mücadelenin geriye dönüşü olmayan bir süreç olduğunu düşünerek, kadınların geleceğinin güçlendirici olduğunu belirtmektedir. Ancak bu durumun baskı ve zorlamanın olmadığı anlamına gelmediğini, ancak kadınlar açısından mücadelenin devam edeceği konusunda bir güvence sağladığını vurgulamaktadır. Katılımcının açıklamaları, kadın hareketinin ilerlemesine ve toplumsal değişimlere katkı sağlayacak pozitif bir bakış açısını yansıtarak, kadınların hak mücadelesindeki kararlılığının ve direncinin altını bir kez daha çizmektedir.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'lerden (Mor Dayanışma) çalışmaya katkı sunan katılımcı Türkiye'deki kadın hareketinin geleceği konusunda belirsizlik ve endişe dolu bir bakış açısını yansıtmaktadır. “Yani çok da umutlu değilim açıkçası maalesef. Sadece dayanışmaya devam diyebiliyorum ama çok umutlu değilim” (K19, STK koordinatörü, 26 yaş, Psikolog). Katılımcı, ülkenin içinde bulunduğu zorlu döneme vurgu yaparak, kadın hakları açısından yaşanan güçlüklerin yanı sıra genel olarak hukuksal sorunlara da dikkat çekmektedir. Savaşın etkileri ve göçlerin artması gibi faktörlerin, kadınların mücadelesini daha da zorlaştırdığına işaret eder. “O yüzden kadınların daha çok savaşıması gerektiğini, yani daha çok dayanışmamız gerektiğini düşünüyorum. Dayanışma açısından umutluyum ama bunun nereye varacağı konusunda umutlu değilim, tedirginim. Ben de kendi içimde soru işaretleri ile doluyum.”. Bununla birlikte, dayanışma ruhu ve birlik olma gerekliliği konusunda umutlu olduğunu ifade etmektedir. Ancak, bu dayanışmanın nereye varacağına ilişkin belirsizlik ve tedirginlik duygularını da dile getirir. Bu şekilde, katılımcı, kadın hareketinin geleceği konusunda karmaşık ve belirsiz bir tabloyu yansıtarak, olumlu ve olumsuz unsurları bir arada değerlendirmektedir.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'lerden (TOCİN) çalışmaya katkı sunan katılımcı Türkiye'deki kadın hareketinin geleceği hakkındaki düşüncelerini ifade ederken umutlu bir bakış açısını yansıtmaktadır. Katılımcı, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında artık daha fazla destekleyici ve aktivist kişilerin olduğunu belirtir. “Ümitliyim. Ben bu alanda kadın hakları ya da toplumsal cinsiyet eşitliği savunucusu ve aktivist olarak artık benim gibi düşünen birçok arkadaşımın, hem cinsimin olduğunu görüyorum, sadece kadın cinsi üzerinden değil, farklı cinsel yönelim ve cinsiyetler konusunda da artık tartışılıyor” (K20, STK üyesi, 47 yaş, Sosyal hizmet uzmanı). Ayrıca, farklı cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği konularında da daha fazla farkındalık ve kabulün olduğunu vurgular. Ancak, bu değişimin anında gerçekleşmeyeceğini, zaman alacağını ve adım adım ilerleyeceğini ifade eder. Katılımcı, kadınların bu mücadeleyi sahiplenmesinin ve destekleyici erkeklerin de katkı sağlamasının önemine vurgu yaparak, mücadelenin güçleneceğine inandığını belirtir “ama bu mücadeleyi başta kadınlar, kadınların sahiplenmesi, onlarla birlikte onların yanında feminizme, profeminizme, inanan erkeklerin de katkı vermesiyle mücadele güçlenecektir.”. Bu şekilde, katılımcı gelecek için umutlu olmakla birlikte, değişimin zaman alacağı ve süreç boyunca dayanışmanın önemli olduğu görüşünü dile getirmektedir.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'lerden (TOCİN) çalışmaya katkı sunan katılımcı Türkiye'deki kadın hareketinin geleceği hakkındaki düşüncelerini açıklarken, kadınların güçlenme potansiyeline ve iş hayatında katılımlarının artmasına işaret etmektedir. “Yani işte eskiden çalışan kadın sayısı çok azken, artık şu an nereden baksanız %50 olmasa da bi %45 oranında çalışma hayatında bir eşitliğe doğru koşuyoruz” (K21, STK başkanı, 42 yaş, Sosyolog). Ancak katılımcı, çalışma hayatında karşılaşılan engeller ve cinsiyet ayrımcılığıyla ilgili yapısal sorunlara da dikkat çekmektedir. "Cam tavan" olarak adlandırılan ve kadınların terfi ederken karşılaştığı görünmez engeller, üst düzey yönetim kademelerinde eşit temsilin gerçekleşmesini engellemektedir. “Ama çalışma ortamında bu sefer başka engellere takılıyoruz. Cam tavan dediğimiz bir olayımız var, üst yönetim mekanizmasında, kadın olduğu için işte farklı gerekçelerle onun değil, erkek bir arkadaşının yöneticisi seçildiği.”. İş yerlerinde kadınlara yönelik ayrımcılık ve kadın aleyhine işleyen yapı, sadece dikey kariyer ilerlemesinde değil, yatay kariyer ilerlemesinde de gözlemlenebilmektedir. Aynı eğitim seviyesine ve iş pozisyonuna sahip bireylere, benzer sorumluluklar, görevler, fırsatlar ve maaşlar sağlanmadığı takdirde, bu durum yatay ayrımcılık olarak tanımlanmaktadır. Bu tür ayrımcılık, kadınların kariyerlerinde ilerlemelerini engelleyebilir veya yönetim pozisyonlarına yükselme fırsatlarını kısıtlayabilir. Ayrıca,

siyasette ve kamu yönetiminde kadınların erkeklere kıyasla daha az temsil edildiği vurgulanarak, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından hala önemli sorunların bulunduğu ifade edilmektedir. Katılımcı, kadınların bilinçlenerek haklarını savunmalarının olumlu bir gelişme olduğunu ancak toplumsal cinsiyet rolleri ve yapısal dezavantajlar nedeniyle halen dezavantajlı konumda olduklarını belirtmektedir. “Ama dediğim gibi işte olumsuz olan tarafları da daha hala her ne kadar kendilerini bir birey olarak ortaya koysalar da hala bu erk toplumsal yapıdan kaynaklı girdiği bütün alanda yine dezavantajlı grup olarak kalıyorlar.”. Bu yorum, kadınların karşılaştığı zorlukları ve ilerlemeleri dengeli bir şekilde ele almaktadır, ancak daha fazla toplumsal cinsiyet eşitliği için yapısal değişimlerin gerekliliğine işaret etmektedir.

Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK’lerden (Umudun Kadınları Dergisi- Altı Nokta Körler Derneği Kadın Kolu) çalışmaya katkı sunan katılımcı Türkiye’deki kadın hareketinin geleceği konusunda eğitim ve farkındalık çalışmalarının önemine vurgu yapmaktadır. Avrupa Birliği projeleri gibi girişimlerin, kadınların hakları konusunda bilinçsiz olan kesimlere yönelik eğitim ve destek sağlaması gerektiğini belirtmektedir. Bu şekilde, mücadelenin daha geniş kitlelere ulaşması ve kadınların mücadele alanına dahil edilmesi hedeflenmektedir. Katılımcı, mücadelenin sadece kadınlarla sınırlı kalmaması gerektiğini ifade ederek, erkeklere de kadın haklarıyla ilgili eğitimler verilmesi gerektiğini önermektedir. “Bence erkeklere de kadınlarla ilgili eğitimler verilse, kadın hakları ile ilgili hiç fena olmaz. Çünkü bence insanlar, kadın erkek birlikte mücadele etmeli. Herkes birbirinin hakkına saygı duyduğu sürece var olabilir” (K23, STK üyesi, 47 yaş, Santral operatörü). Bu şekilde, toplumun tüm kesimlerinin kadın hakları konusunda bilinçlenmesi ve birlikte mücadele etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, kadın hareketinin daha geniş tabanlı ve kapsayıcı bir şekilde ilerlemesini amaçlamaktadır.

SONUÇ

Bu bölümde, araştırma süreci boyunca elde edilen bilgiler, bulgular ve veriler ışığında elde edilen sonuçlara yer verilmiş olup, bu sonuçlara ilişkin önerilere değinilmiştir. Bu çalışma, kadın odaklı sivil toplum kuruluşları tarafından sosyal medyanın siberfeminist bir aktivizm alanı olarak nasıl ve hangi motivasyonla kullanıldığını, kadın örgütleri üyeleriyle (STK başkanı, üyesi, çalışanı, gönüllüsü) yapılan görüşmeler yoluyla ortaya çıkarmak, bu durumun altında yatan özü bulmak ve betimlemek üzere tasarlanmıştır.

Kadın örgütlerinin sosyal medya ve dijital mecraları çalışmalarında kullanma biçimi temel alınarak tasarlanan araştırmada kadın örgütleri üyelerinin sosyal medya aktivizmine ilişkin anlatılarından hareketle tartışmalar sürdürülmüştür. Bu çerçevede dijital mecraların kadınlara ulaşmada ve sorunların çözümünde nasıl kullanıldığına ilişkin anlatılara odaklanılmıştır. Dijital mecraların kullanım biçimi, bu mecralara yüklenen anlamlar, bu mecraların hem kadın örgütlenmeleri üyeleri tarafından nasıl tanımlandığı, anlamlandırıldığı ve feminist harekete katkısı yine anlatılar aracılığıyla derinlemesine tartışılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın dayandığı kuram olarak siberfeminizmi ve siberfeminizme yönelik eleştirileri hatırlamak çalışmanın sonuçlarını anlamlandırmak açısından önem arz etmektedir.

Siberfeminizm, kadınların dijital alandaki varlığını güçlendirmeyi amaçlayan bir feminist bakış açısı olarak dijital teknolojilerin ve internetin yaygınlaşmasıyla birlikte doğmuştur. Bu bağlamda, siberfeminizm, kadınlar arasında yeni iletişim teknolojileriyle uyumlu bir ilişki kurduğunu savunan bir kuramdır. Endüstriyel teknolojinin ataerkil yapısına rağmen, dijital alanın beyin gücüne odaklanması ve ağlar aracılığıyla iletişim geliştirmesi, kadınlar ve teknoloji arasında umut verici gelişmelerin olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, sanal ortamda cinsiyetin belirsiz olması nedeniyle kadın ve erkek ayrımının bulunmaması, toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde bir ortamın oluşmasını mümkün kılmaktadır. Siberfeministlere göre, siber uzayda cinsiyet ayrımının ortadan kalkması, kadınların özgürleşmesini ve eşitlikçi bir dünya yaratılmasını desteklemektedir. Siberfeminizm, kadınların teknolojiyi kullanma ve kontrol etme gücünü artırırken, aynı zamanda dijital alanlardaki erkek egemenliğini ortadan kaldırmayı ve cinsiyet eşitliğini sağlamayı amaçlamaktadır. Sonuç olarak, siberfeminizm, teknoloji ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi yeniden şekillendirerek daha adil ve eşitlikçi bir dijital dünya için önemli bir çerçeve sunmaktadır.

Bununla birlikte dijital teknolojilerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini çözebileceğine inanan siberfeminizm hareketi, bazı kesimler tarafından kendi içindeki çelişkiler ve

eksiklikler nedeniyle eleştirilmektedir. Donna Haraway'ın "toplumsal cinsiyet"e bakış açısından ortaya çıkan siborg feminizm fikri, toplumsal cinsiyeti aşan bir varoluş biçimidir ancak kadınlar hala toplumsal cinsiyeti aşan konumlarda sömürüye maruz kalmaktadır. Haraway'ın "enformatik tahakküm" olarak tanımladığı dijital izleme ve kontrolün artan etkisi, kadınları da içine alarak toplumun her kesimini etkilemektedir. Bu da kadınların artık eskiden var olan sömürü alanlarına ek olarak enformatik bir tahakküm tarafından da sömürülmeye devam etmesine neden olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında siberfeminizme yöneltilen temel eleştirilerden biri de siberfeminizmin kadın kimliklerinin farklılıklarını toplumsal açıdan dikkate almayı ve kadın kimliklerinin farklılıklarını gündeme getirmenin fayda getirmeyeceğini iddia etmesidir. Zira siborg feminizme göre kimlik, bütünlüklü olması gerekmeyen çelişen parçalardan oluşan karmaşık bir yapıdır ve bu bakış açısına göre, "kadın" sınıflandırması dışlamaya ve ötekileştirmeye neden olduğu için aslında yapılmaması gereken bir sınıflandırmadır. Belirsizlik, siberfeminist düşüncenin en önemli özelliklerinden biridir ancak siberfeminizme gelen eleştirilerden bir diğeri ise bu belirsizliğin hayatın içinde uygulanabilir bir çözüm yolu olarak görülememesidir. Yani yazılım da dahil olmak üzere yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve tasarlanmasına katılan kadınların sayısı çok azdır bu nedenle internette ve teknolojik yaratıcılıkta kullanılan söylem de cinsiyetlidir. Dahası sanal iletişim modern toplumun ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir ve cinsiyet rolü giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu da eril tahakkümün kendini devamlı suretle ürettiğini ve cinsiyetin söylem üzerindeki etkisinin hala belirgin bir şekilde hissedildiğini göstermektedir. Siberfeminizm, kadınların dijital dünyada çok az olduğu gerçeğini göz ardı ettiği için de eleştirilmektedir. Zira dijital alandaki temsiliyet eksikliği mevcut toplumsal eşitsizlikleri pekiştirebilir ve derinleştirebilir. Sonuç olarak çalışmanın dayandığı kavramsal ve kuramsal çerçeveye göre siberfeminizme dair olumlu ve olumsuz görüşlerin olduğu ve buna paralel olarak bu çalışmada da siberfeminizmin savlarını destekleyici görüşler olduğu gibi eleştirilerin de olduğu belirtilmelidir. Çalışmanın araştırma sonuçlarının yer aldığı bu bölümde konuya daha detaylı değinmekte fayda görülmektedir.

Nitel yöntem benimsenerek hazırlanan bu tez çalışması, kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarından 30 katılımcı ile yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen verilere dayanmaktadır. Çalışma, ana problemi olan “kadın odaklı sivil toplum kuruluşları tarafından sosyal medyanın, siberfeminist bir aktivizm alanı olarak nasıl ve hangi motivasyonla kullanıldığını anlamak ve görünür kılmak üzere şekillenmiştir. Elde edilen nitel veriler bu temel problem çerçevesinde kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarının siberfeminist bakış açısıyla sosyal medyayı kullanma biçimlerini keşfetmek, anlamak ve ortaya çıkarmak üzere

kategorize edilmiştir. Bu bilgiler ışığında, çalışmanın problemi, kadın odaklı STK'lerin sosyal medyayı, siberfeminist bir aktivizm alanı olarak nasıl ve hangi motivasyonla kullandıklarını “Katılımcıların Toplumsal Konumlarının Betimlenmesi- Demografik Tartışmalar”, “STK'lerin Genel Özellikleri”, “Gündelik Hayat, Siberfeminizm, İnternet ve Kadın Hareketi” ve “Kadın Hareketinin Geleceğine Dair Anlatılar” başlıkları çerçevesinde oluşan dört ana temada derinlemesine analiz edilerek temellendirilmiştir. Bu dört ana temaya ek olarak katılımcıların konuya ilişkin anlam dünyalarını ve deneyimlerini ortaya koymalarına olanak tanıyan alt temalar oluşturulmuştur.

Çalışmanın bulgularından hareketle, ilk başlık olan “Katılımcıların Toplumsal Konumlarının Betimlenmesi- Demografik Tartışmalar” için katılımcıların yaş, medeni durum, yaşadıkları şehir, eğitim ve meslek bilgileri analiz edilerek, kadın mücadelesinin çeşitli sosyo-demografik kesimlerden gelen bireyler tarafından sürdürüldüğü görülmüştür. Katılımcıların çoğunluğu üniversite mezunu olup, farklı mesleklerden ve yaş gruplarından gelmektedir. Görüşmeler, kadınların örgütlenme ve mücadele süreçlerindeki kişisel deneyimlerini ve bu süreçte karşılaştıkları zorlukları da vurgulamaktadır. Bu bağlamda, çalışma kadın odaklı STK'lerin faaliyetlerinin geniş bir demografik yelpazeyi kapsadığını ve bu çeşitliliğin mücadeleye olumlu katkılar sunduğunu göstermektedir.

Çalışmada görüşülen 23 kadın odaklı STK'nin kendi içinde kategorize edilmesi amacıyla ilgili STK'lerin internet ortamında web sayfası olanları incelenmiştir. STK'lerin sayfalarında paylaştıkları misyon/ vizyon bilgileri, gerçekleştirmiş oldukları faaliyetler, literatüre dayanan bilgiler ve görüşmeler sırasında katılımcı ifadelerinden yola çıkarak bir kategori oluşturma yoluna gidilmiştir. Bu doğrultuda çalışma kapsamında görüşülen 23 kadın odaklı STK “Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği, Girişimcilik Odaklı STK'ler”, “Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'ler” ve “Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'ler” olmak üzere üç kategoride incelemeye alınmıştır. Bu sınıflandırma ile çalışmanın, daha anlaşılır ve sistematik hale getirilmesi amaçlanmıştır. STK'lerin genel özellikleri altında ilgili temanın ikinci başlığı olan “STK'lerde Rol ve Duygular: Katılımcıların Görevleri ve Deneyimleri”nin alt başlıkları da yine aynı sınıflandırmadaki STK'lerden oluşmuştur. Bu sebeple ilk olarak her bir STK'nin faaliyet alanlarına ve akabinde o STK bünyesindeki katılımcıların rol ve duygularına dair sonuçlara birlikte değinmekte fayda görülmektedir.

Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği, Girişimcilik Odaklı Sivil Toplum Kuruluşları (STK'ler), faaliyet alanları bakımından değerlendirildiğinde toplumsal kalkınma sürecinde etkin bir rol oynadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu kategorideki STK'lerin,

kadınların ekonomik güçlenmesini sağlamak amacıyla geniş bir faaliyet yelpazesi sunduğu görülmüştür. Bu kapsamda, kadın girişimciliğini teşvik etme, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele, kadın haklarını koruma gibi alanlarda çalışmalar yürüttükleri görülmüştür. Kadınların ekonomik bağımsızlığını artırmak için sunulan destekler, sadece girişimcilik alanında değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve politik boyutlarda da kendini göstermektedir. Bu STK'ler, kadınların beceri ve yeteneklerini geliştirmelerini sağlayarak ekonomik faaliyetlere daha etkin bir şekilde katılmalarına olanak tanımaktadır. Ayrıca, örneklem kapsamındaki kooperatifler aracılığıyla sunulan desteklerin, kadınların işgücüne katılımını artırarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına ve ekonomik özgürlüklerinin güçlenmesine olumlu bir etki sağladığı görülmüştür. Bu bağlamda, kadın kooperatiflerinin ekonomik katkısı, sadece gelir elde etmekle sınırlı olmayıp, aynı zamanda kadınların beceri, yetenek ve nitelikli ürünlerin üretilmesine katkı sağladığı görülmüştür. Sonuç olarak, bu STK'lerin faaliyetleri açısından sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasında önemli bir rol oynadığı ve kadınların toplumsal dönüşümüne katkı sağladığı ortaya çıkmıştır.

Bu bağlamda “Kadını Ekonomik Açıdan Güçlendirme, Kadın Emeği, Girişimcilik Odaklı STK’ler” den katılımcılardan derinlemesine görüşmeler yoluyla alınan bilgilere göre katılımcıların bağlı oldukları STK’lerde gönüllülük esaslı faaliyet gösterdikleri görülmüştür. Katılımcıların her ne kadar “başkanlık” görevini sürdürüyor olsalar da STK bünyesindeki herkes gibi, hiyerarşi olmadan faaliyetlerini sürdürdükleri öğrenilmiştir. Katılımcılar topluma dokunma ve birçok kadına ilham verme motivasyonu bu yola girdiklerini, en önemlisi ise toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamanın kadının ekonomik güçlenmesiyle olabileceğine dair inançlarıyla yola çıkmış, kadını ekonomik açıdan güçlendirme ve girişimciliği destekleme hedefini taşıdıklarını vurgulamışlardır. Bu kategoride görüşülen katılımcıların altını defalarca çizdikleri konu ise ekonomik güçlenmenin kadınlarda ortaya çıkardığı özgüven duygusu olduğudur. Deneyimlerine dayanarak katılımcılar, bağlı oldukları STK ile iletişime geçen kadınların özgüven duygusunun gelişmesiyle birlikte hayatın pek çok alanında daha aktif rol alabildiklerini ve güçlenmenin başlamasıyla başta daha edilgen bir tavırda olan kadınların, hayatın her alanında çok daha aktif bir yapıya büründükleri gözlemleridir. Katılımcılar gönüllülük esaslı faaliyetlerini yerine getirmekle kendilerinde oluşan duygu durumunu “*gurur duyuyorum, kendimi çok huzurlu ve mutlu hissediyorum, çok keyifli, mutluyum*” şeklinde ifade etmişlerdir.

“Kadın Dayanışması ve Örgütlenme Odaklı STK'ler”, faaliyet alanları bakımından değerlendirildiğinde genellikle kadınların sosyal, ekonomik ve politik hayatta daha etkin bir rol oynamalarını desteklemek amacıyla faaliyet gösterdikleri görülmüştür. Bu STK'ler,

kadınların karşılaştığı zorluklarla dayanışma ve yardımlaşma ile mücadele etmekte, sadece cinsiyet temelli eşitsizlikle değil, aynı zamanda kadınların, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda daha güçlü bir varlık göstermelerini sağlamak için çeşitli projeler yürütmektedirler. Kadına yönelik şiddetle mücadelenin, bu STK'lerin önemli bir faaliyet alanını oluşturduğu ve bu mücadelede öncü bir rol üstlendikleri görülmüştür. Kadınlara hukuki destekten psikolojik desteğe, ekonomik desteğe varana kadar genel anlamda kadın refahına odaklanan bu kategorideki STK'lerin önemli bir sosyal hizmet misyonu üstlendikleri görülmüştür.

Buradan hareketle aynı kategorideki STK'ler bünyesinde faaliyet gösteren katılımcıların STK'de sundukları katkı neticesinde nasıl bir duygu içinde olduklarına dair olumlu ve olumsuz bir bakış açısı sunmuşlardır. Katılımcılar, öncelikle topluma karşı bir sorumluluk duygusuyla hareket ettiklerini ifade etmişlerdir. Kimilerinin geçmişte benzer sorunları deneyimlemiş olmaları, onların toplumsal sorumluluklarını yerine getirmeye motive ettiğini belirtmişlerdir. Yardıma ihtiyacı olan insanlara destek olmanın ve onların yaşamlarını olumlu yönde etkilemenin kendilerine manevi bir tatmin kaynağı sunduğunu belirterek kadın dayanışması ve birlikte mücadele etmenin önemini vurgulamışlardır. Katılımcılar, bu sayede kadınlar arasındaki dayanışma ve destekle birlikte oluşturulan bağların derinleşmesine ve genişlemesine katkı sunduklarını ifade etmişlerdir. Kadınların ekonomik ve sosyal güçlenmesine yönelik projeler üzerinde çalışmanın önemini vurgulayan katılımcılar, aynı zamanda STK'lerdeki görevlerin getirdiği zorlukları da dile getirmişlerdir. Sistem üzerindeki etkilerinin sınırlı olması ve ilerlemenin yavaş olması, bazı içsel çatışmalara ve hayal kırıklıklarına neden olmuştur. Ancak, dayanışma ve mücadele ruhunu sürdürme kararlılığı, kadınların toplumsal değişimdeki önemli rollerini vurgulamaktadır. Bu kategorideki STK'lerden katılımcılar, gönüllülük esaslı faaliyetlerini yerine getirmekle kendilerinde oluşan duygu durumunu *“iç huzurunu veriyor, manevi olarak daha rahat ve huzurlu hissediyorum, ya çok işe yarar hissediyorum açıkçası, bireysel anlamda yapabileceklerinin çok kısıtlı olduğuyla yüzleşmek biraz da kötü hissettiriyor açıkçası”* gibi ifadeler kullanarak olumlu ve olumsuz sonuçlarıyla dile getirmişlerdir.

Çalışma kapsamında derinlemesine görüşmeler yapılan üçüncü kategori olan “Farkındalık, Bilinçlendirme ve Politika Üretme Odaklı STK'ler” kadın haklarına duyarlı bir perspektifle faaliyet göstererek, cinsiyet temelli ayrımcılığa karşı mücadelede kilit bir aktör olduklarını anlatılar aracılığıyla ortaya koymuşlardır. Zira ilgili STK'lerin faaliyet alanlarına ilişkin kadın hakları konusunda farkındalık oluşturmak, politika geliştirmek, bilinçlendirme çalışmaları yapmak gibi faaliyetlerden söz edilmiştir ve bu STK'ler en çok da kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda çalışmalarına odakladıklarını belirtmişlerdir. Bunları gerek

çeşitli kurslar, eğitimler ve seminerler düzenleyerek gerekse kahvaltı, şiiir gecesi, film gösterimi gibi eğlenceli aktiviteler yaparak, projeler üreterek mücadelede kapsayıcı bir yol ve yöntem benimsediklerini ortaya koymuşlardır.

Bu kategorideki STK mensubu katılımcılar, kadın mücadelesinde farkındalık sağlama, bilinçlendirme çalışmaları yapma ve politika üretme ekseninde hareket ettiklerini belirtmişlerdir. Görev aldıkları STK'lerde çalışarak kadınların güçlenmesi ve toplumsal eşitlik için mücadele eden katılımcılar, bu çabanın kendilerine anlam ve amaç kazandırdığını ifade etmişlerdir. Kadın dayanışmasına ve toplumsal dönüşüme duyarlılıkla yaklaşan katılımcılar, mücadelelerinde dayanışma ve birlikte hareket etmenin önemini vurgulamışlardır. Bu bağlamda, kadın mücadelesine duyarlı çalışan bireylerin örgütsel ve sosyal ilişkilerinin, dayanışma ve birlikte hareket etme felsefesiyle şekillendiğini ve bunların bireyin kişisel güç hissiyatını artırarak toplumsal dönüşüm ve adalet için önemli bir araç olduğunu belirtilmişlerdir. Katılımcılar STK kapsamında verdikleri çabanın kendilerinde ortaya çıkardığı duygu durumunu ise *“çok iyi hissettiriyor, insanlara dokunmak çok güzel, çok büyük bir rahatlık veriyor, rahat bir vicdan, sanki üzerimizden koca bir yük atılmış gibi, insan kendini çok daha iyi hissediyor, güçlü hissettiriyor, çok ciddi güç veriyor, bu güç ayakta tutuyor aslında...”* gibi ifadelerle anlatmışlardır.

Çalışmanın "Gündelik Hayat, Siberfeminizm, İnternet ve Kadın Hareketi" ana temasının altına şekillenen alt temaları ise kadın odaklı sivil toplum kuruluşları (STK'ler) ile yapılan görüşmelerin, kadınların dijital çağda karşılaştığı zorluklar ve fırsatlar bağlamında olması sebebiyle önemli bir araştırma alanını temsil ettiği düşünülmektedir. İnternet ve dijital teknolojilerin, STK'lerdeki katılımcıların günlük yaşamlarında ve kadın hareketinin evriminde oynadığı rolü anlamak amacıyla başlıklar oluşturulmuştur. Özellikle, siberfeminizm ve internetin kadın hakları mücadelesine etkileri üzerinde durulmuştur. Görüşmelerin detaylı incelenmesiyle, internetin kadın hareketine etkilerini ve kadınların dijital alandaki güçlenme süreçlerini anlamamıza olanak tanıyacağı düşünülmektedir. Bu araştırmanın sonuçları, kadın odaklı STK'lerin dijital teknolojileri kullanımının kadın hareketine nasıl katkı sağladığını ve gelecekteki politika önerileri için nasıl bir temel oluşturabileceğini açığa çıkarması umulmaktadır. Dolayısıyla, bu çalışma, 'Gündelik Hayat, Siberfeminizm, İnternet ve Kadın Hareketi' başlığı altında yapılan görüşmelerin, STK üyelerinin dijital deneyimleri ve kadın hareketinin dönüşümüne dair bir katkı sağlayacağı öngörüsüyle şekillenmiştir.

Bu bağlamda kadın odaklı STK'lerden katılımcılar için internet teknolojisini, sosyal medyayı günlük yaşamda kullanmaya dair çıkan sonuç, bu mecraların katılımcıların sosyal ilişkilerinde, iş yaşamlarında merkezi bir rol oynadığıdır. Bu teknolojinin bireylere, iletişim,

bilgiye erişim ve toplumsal katılım konularında önemli bir zemin sağladığı görülmüştür. Bununla birlikte bazı katılımcılar ise bu mecraları kullanma becerisine sahip olmadıkları ve yine kullanmaları çağın gereği olarak elzem olduğundan yardım alarak dahi olsa internet teknolojisinin kullanıcıları olduklarını dile getirmişlerdir.

“İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Kadın Mücadelesine Etkisi” nin ne yönde olduğuyla ilgili katılımcılar hem olumlu hem de olumsuz görüş bildirmişlerdir. Olumlu sonuçlarından başlamak gerekirse, ilk olarak bu mecraların kadın mücadelesinde “Kamuoyu Hassasiyeti ve Toplumsal Farkındalık” yarattığı sonucudur. Sosyal medyanın, kadın hakları konusunda kamuoyu hassasiyeti oluşturmak ve toplumsal farkındalığı artırmak için etkili bir olanak sağladığı ve özellikle önemli sosyal meselelerin geniş kitlelere ulaşmasını sağlayarak, insanların dile getiremedikleri veya farkında olmadıkları konuları gün yüzüne çıkardığı vurgulanmıştır. Bir diğer olumlu sonuç ise bu mecraların “Dayanışma ve Güçlenmeyi” artırdığıdır. Sosyal medya, farklı coğrafi bölgelerden kadınların deneyimlerini paylaşmalarını sağlayarak kadın hareketinin birleşmesini ve güçlenmesini destekler, kadınlar arasında iletişimi kolaylaştırır ve destek ağlarının oluşturulmasına olanak tanır denilmiştir. Bunlara ek olarak çıkan bir olumlu sonuç da bu mecraların kadın mücadelesinde “İletişim ve Destek” sağlama yanısıdır. Katılımcılara göre internet teknolojisinin sunduğu iletişim imkanları, özellikle kadınların karşılaştığı zorluklarla başa çıkma ve destek sağlama açısından kritik bir rol oynamaktadır. Sosyal medya platformları, kadınların birbirlerine destek olmalarını, bilgi paylaşımında bulunmalarını ve dayanışma içinde olmalarını sağlamaktadır.

Aynı alt başlıkta daha önce de belirtildiği üzere konuya dair olumsuz görüşler de ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki, internet teknolojisi ve sosyal medya kullanımını kadın mücadelesinde “Hukukun Bağımsızlığına Tehdit” oluşturan bir yanı olabileceği sonucudur. Yani; sosyal medya baskısı altında alınan hukuki kararlar, adaletin objektifliğini ve tarafsızlığını etkileyebilir bakış açısıyla sosyal medyanın, hukuki kararları etkileme potansiyeli, hukukun bağımsızlığına zarar verebilecek bir endişe kaynağı olarak görülmüştür. Bir diğer olumsuz sonuç olarak “Mahremiyet ve Bütünlük İhlali” görüşü oluşmuştur. Sosyal medya platformları, kadına yönelik şiddet haberlerinin sunum biçimi üzerinde durarak kadınların mahremiyetini ve bütünlüğünü ihlal edebilir ve bu durum, kadınların güvenliğini riske atabilir ve toplumda ciddi sorunlara yol açabilir vurgusu yapılmıştır. Üçüncü ve son olarak ortaya çıkan olumsuz görüş ise bu mecralarda oluşan “Manipülasyon ve Yanlış Bilgi” dir. Katılımcılara göre sosyal medya, manipülasyon ve yanlış bilginin hızla yayılmasına ve

toplumsal meselelerde yanlış algıların oluşmasına neden olabilir. Bu durum, kadın hakları mücadelesini zayıflatabilir ve toplumsal ayrıışmalara yol açabilir görüşüdür.

Çalışmanın bir diğer alt teması olarak “İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Kadın Mücadelesi Açısından Katılımcıyı Etkileyen Yönleri” üzerine katılımcı görüşlerinden çıkan sonuç ise şu şekildedir; kadın mücadelesinde büyük ölçüde bu mecraların bizzat katılımcının kendisinde, meseleye karşı duyarlılık ve farkındalık yarattığı. Zira katılımcılar mücadeleye dair sosyal medya platformlarından, kendilerini geliştirici bilgi edinme, edinilmiş yanlış bilgiyi düzeltme, önyargıları giderme ve gerçek hayatta farklı alanlarda yaşanan sömürüleri daha iyi fark etme becerilerini kazandıklarını belirtmişlerdir.

“İnternet Teknolojisi/ Sosyal Medya Üzerinden STK ile Bağlantı Kuran Kadınların Yoğunluğuna Dair Düşünceler” alt temasına dair düşünceler ise genel itibariyle, kadınların örgütlerle iletişim kurarken sosyal medyayı ve interneti yaygın bir şekilde kullandıklarını göstermektedir. Katılımcı ifadelerine bakıldığında, STK’lerle kurulan iletişimin yarıdan fazlası internet teknolojisi ve sosyal medya üzerinden gerçekleşmektedir. Belirtilen görüşlere göre bu mecraların STK’lerle iletişim kurmayı kolaylaştırıcı ve etkili olma özelliği onları ön plana çıkarmaktadır. Bununla birlikte, bu durumun tüm kadınları kapsamadığı, teknolojiye erişimdeki eşitsizliklerin dikkate alınması gerektiği; dijital iletişim araçları kadınların güçlenmesi için potansiyel sunsa da, kadınların farklı ihtiyaçlarını ve erişim engellerini göz önünde bulundurulmalıdır görüşleri de belirtilmiştir.

Kadın mücadelesinde “İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Daha Fazla İnsana Ulaşma Üzerindeki Etkisi” alt temasının ortaya çıkardığı genel sonuç, katılımcı görüşlerine göre olumlu yöndedir. Katılımcılar, bu mecraların kadın topluluklarının iletişimini ve bir araya gelmelerini kolaylaştırdığı, bunun da toplulukların güçlenmesine katkıda bulunduğu görüşünü öne çıkarmışlardır. STK’lerin mesajlarını geniş kitlelere duyurmasına imkân tanıyan bu teknolojinin, kamusal farkındalığı artırması ve etkileşimi güçlendirmesi bakımından klasik örgütlenme yöntemlerine kıyasla daha etkili bir araç olduğu sonucu hâkim görüş olarak katılımcılar tarafından sunulmuştur. Ancak, katılımcılar kadınlar arasında teknolojik eşitsizlik ve dijital uçurum gibi teknolojiye erişimi zorlaştıran kısıtlamalar sebebiyle ortaya çıkan bir diğer eşitsizliğin mücadelenin amaçladığının aksine pekiştirildiği görüşü üzerinde de hassasiyetle durmuşlardır. Bu nedenle, internet kullanımının artmasıyla birlikte eşitlik ve kapsayıcılığı teşvik etmek kritiktir ve kamu destek mekanizmaları bu bağlamda hayati bir role sahiptir.

“İnternetin/ Sosyal Medyanın Kadın Mücadelesinde Bir Örgütlenme Alanı Olmasına İlişkin Görüşler” in olumlu ve olumsuz yönde sonuçlar verdiği belirtilmelidir. Katılımcıların

ilgili alt tema açısından olumlu olarak sundukları görüşler, bu mecraların kadın topluluklarının etkili bir şekilde iletişim kurmasını sağlayarak kısa sürede geniş kitlelere ulaşmalarına olanak tanıdığı, özellikle imza kampanyaları ve bilgi paylaşımı gibi faaliyetlerde internetin rolünün büyük olduğu; kadınların bir araya gelmesini ve ortak amaçları için harekete geçmelerini kolaylaştırdığı yönündedir. Ayrıca, sosyal medya kadın örgütlerinin birbirleriyle iletişim kurmalarını ve bilgi alışverişinde bulunmalarını sağlayarak dayanışmayı güçlendirir görüşü sıklıkla katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Ancak, bu platformların kullanımında bazı olumsuzluklar da gözlemlenmektedir. Katılımcılar açısından, özellikle ifade özgürlüğü bağlamında yaşanan sorunlar, yanlış anlaşılmalara veya hukuki riskler gibi durumlar, internetin örgütlenme sürecindeki potansiyel tehlikelerinden bazılarıdır. Buna ek olarak dijital toplantıların ve etkileşimlerin artmasıyla birlikte fiziksel birliktelik ve üretkenlik açısından bazı eksiklikler de hissedilmektedir. Bu nedenle, internetin kadın mücadelesindeki rolü, sağladığı avantajların yanı sıra dikkatli bir şekilde ele alınması gereken zorlukları da içerdiği sonucuna varılmıştır.

Çalışma kapsamında yapılan derinlemesine görüşmelerden “İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Kadına Yönelik Şiddetle Mücadeleye Etkisi” üzerine katılımcı görüşlerinden elde edilen verilere dayanmaktadır. Buradan çıkan sonuç ise olumlu ve olumsuz olan iki taraflı bir sonuçtur. Katılımcılar açısından olumlu etkileri arasında, şiddete maruz kalan kadınların sosyal medyadan yardım arama ve paylaşım yapma konusunda daha rahat hissetmeleri ve hızlı bir şekilde bilgiye erişmeleri bulunmaktadır. Ayrıca, sosyal medyanın şiddet haberlerinin yayılması ve farkındalık oluşturmasıyla, kadınların kendilerini koruma adımları atmalarına olanak sağlayarak önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, katılımcıların altını dikkatle çizdiği olumsuz etkiler de göz ardı edilemez. Sosyal medya, bazı durumlarda şiddeti özendirebilecek veya travmatik içeriklerin yayılmasına neden olabilecek bir platform haline gelebilir. Ayrıca, kadınların şiddetle ilgili ifşa edilmesi durumunda linç kampanyalarıyla karşılaşmaları ve bu durumun kadınların yaşamını daha da zorlaştırması gibi riskler de bulunmaktadır. Dolayısıyla, görüşmelerden çıkan sonuçlar göstermiştir ki internetin kadına yönelik şiddetle mücadeledeki rolü, dikkatli bir şekilde yönetilmesi ve olumlu etkilerin artırılması, aynı zamanda olumsuz sonuçların azaltılması için çaba sarf edilmesi gereken bir alan olarak görülmektedir.

“İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Ekonomik Açıdan Kadının Güçlenmesine Etkisi” üzerine katılımcılardan alınan görüşler ise bu mecraların STK'lerin faaliyetleriyle birleştiğinde, kadınların ekonomik ve sosyal olarak güçlenmesine önemli katkılar sağladığına işaret etmektedir. Çalışmaya katkı sunan STK üyeleri, mensubu oldukları STK'lerin internet

ve sosyal medya platformlarını aktif bir şekilde kullanılmasıyla kadınların iş arama sürecinde rehberlik etmelerine, birbirlerine destek olmalarına ve ekonomik fırsatları paylaşımlarına destek verdiklerini belirtmişlerdir. Özellikle, internet aracılığıyla iş bulma olanaklarına erişim ve ekonomik destek sağlama gibi pratik örnekler, teknolojinin kadınların ekonomik bağımsızlığını artırma potansiyelini göstermiştir. Bununla birlikte, internet ve sosyal medyanın etkili kullanımı konusunda bazı zorluklar ve eksiklikler de belirtilmiştir. Ancak, STK'lerin bu platformları aktif bir şekilde kullanımının artırılması ve kadınların dayanışma içinde olmaları, ekonomik güçlenme sürecinde önemli bir rol oynayabilir. Bu bağlamda, internet teknolojisinin ve sosyal medyanın kadınların ekonomik güçlenmesindeki potansiyeli, daha fazla fırsat yaratma ve dayanışmayı teşvik etme açısından önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir.

“Gelişen İnternet Teknolojisinin/ Sosyal Medyanın Olduğu Dönemdeki Kadın Mücadelesi ile Bunların Olmadığı Zamanların Kıyaslanması” katılımcılar tarafından yapıldığında yine olumlu ve olumsuz şeklinde değerlendirmeye alınabilecek sonuçlar ortaya çıkmıştır. Olumlu sonuçlar arasında, kadınların daha görünür hale gelmesi, kendilerini özgürce ifade edebilme imkânı bulmaları ve dayanışma ağlarını daha hızlı bir şekilde kurabilmeleri öne çıkmıştır. Sosyal medyanın, kadınların seslerini duyurabilme noktasında büyük bir fırsat sunduğu ve toplumsal sorunlara dikkat çekmede etkili olduğu belirtilmiştir. Ancak, bu teknolojik gelişmelerin olumsuz yönleri de vurgulanmıştır. Özellikle, mücadelelerin daha çok sanal ortamlara hapsedilmesi, iletişimde sağlıklı etkileşimin azalması ve sosyal medyanın çabuk tüketilen bir iletişim biçimi haline gelmesi eleştirilmiştir. Ayrıca, teknolojinin insanların yüz yüze etkileşimlerini azaltması ve örgütlenme pratiklerini zayıflatması da önemli bir endişe kaynağı olarak belirtilen görüşler arasındadır. Dolayısıyla, katılımcıların görüşleri, gelişen internet teknolojisinin kadın mücadelesine sunduğu fırsatların yanı sıra, bu teknolojik gelişmelerin beraberinde getirdiği zorlukları da göstermektedir.

Çalışma kapsamında dördüncü ve son ana tema olan “Kadın Hareketinin Geleceğine Dair Anlatılar” ın iki alt temasından ilki olarak “Türkiye Kadın Hareketinin Katılımcı Açısından En Büyük Kazanımı” na dair, katılımcıların değerlendirmelerine dayanarak, Türkiye Kadın Hareketi'nin en büyük kazanımları arasında İstanbul Sözleşmesi'nin öne çıktığı görülmüştür. Bu sözleşmenin, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli bir başarı olarak kabul edilmesi, kadınların haklarını koruma ve şiddete karşı mücadele etme konusunda bir dayanak noktası sağladığı düşünülmektedir. Ayrıca, kadınların seçme ve seçilme hakkını elde etmesi, toplumsal cinsiyet rollerine meydan okuyan eylemler ve sosyal medya aracılığıyla kadın haklarının daha geniş kitlelere ulaşması da hareketin kazanımları arasında belirtilmiştir.

Ancak, genel itibariyle katılımcılar açısından İstanbul Sözleşmesi'nin kaybedilmesi ve bazı kazanımların geriye düşme riskiyle karşı karşıya olunması, hareketin geleceği için ciddi bir endişe kaynağı olarak görülmektedir. Bununla birlikte, kadınların özgüvenlerinin artması, şiddetin tanımının genişlemesi ve kadınların hakları konusundaki farkındalığın artması gibi olumlu gelişmelerin hareketin geleceği açısından umut verici olduğu başlıca katılımcı ifadelerindedir.

Bu bölümdeki ikinci alt tema olan “Türkiye’de Kadın Hareketinin Geleceğine Dair Düşünceler” için katılımcıların düşüncelerine dayanarak yapılan analizde, Türkiye'deki kadın hareketinin geleceğiyle ilgili hem olumlu hem de olumsuz perspektifler ortaya çıkmıştır. Olumlu yönlerden bakıldığında, kadınların değişimi sağlama gücüne vurgu yapılmakta ve genç kızlara yatırım yapmanın, kadın hareketinin ilerlemesi için önemli olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, kadınların iş yaşamında ve ekonomik alanda ilerlemesi ve dayanışma ruhunun artması, gelecekteki potansiyel başarıların işaretleri olarak görülmüştür. Ancak, olumsuz taraflar da göz ardı edilmemektedir. Özellikle, İstanbul Sözleşmesi'nin kaldırılması ve kadın haklarının ihmal edilmesi gibi durumlar, kadın mücadelesi açısından ciddi endişe kaynakları olarak belirtilmiştir. Bununla birlikte, katılımcılardan alınan görüşler hukukun uygulanması ve adaletin sağlanması gibi temel unsurların önemine, mevcut zorluklara rağmen umudun korunması gerektiğine dair görüşler olmuştur. Sonuç olarak, kadın hareketinin geleceğiyle ilgili karmaşık bir tablo ortaya çıkmaktadır; umut ve mücadele iradesiyle birlikte, mevcut engellerin ve tehlikelerin bilincinde olunması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Son olarak, kadın odaklı sivil toplum kuruluşları tarafından sosyal medyanın siberfeminist bir aktivizm alanı olarak nasıl ve hangi motivasyonla kullanıldığını, kadın odaklı STK’lerle yapılan görüşmeler yoluyla ortaya çıkarmak, bu durumun altında yatan özü bulmak ve betimlemek üzere tasarlanan bu doktora tez çalışmasının sonuçları siberfeminizm literatürü ile benzer bir ilişki göstermiştir. Kadınların dijital alandaki varlığını güçlendirerek toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamayı amaçlayan siberfeminizm kuramının, bu çalışmada da kadın örgütlerinden katılımcıların görüşleriyle desteklenen ve eleştirilen yanları olmuştur. Çalışmanın temel bulguları, kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin toplumsal dönüşüm ve kadınların ekonomik, sosyal ve politik güçlenmesine nasıl katkı sağladığını göstermektedir. Özellikle, kadını ekonomik açıdan güçlendirme, kadın dayanışması ve örgütlenme, farkındalık oluşturma ve politika üretme gibi alanlarda STK'lerin önemli bir rol üstlendiği belirlenmiştir. Bu bulgular, kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin toplumsal dönüşüm ve kadınların güçlenmesi açısından ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır.

ÖNERİLER

Elde edilen sonuçlardan hareketle, kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarının (STK'lerin) dijital teknolojileri kullanarak kadın hareketine sağladığı önemli katkıları göz önünde bulundurarak, bu alanda daha fazla destek ve kaynak sağlanması gerektiği düşünülmektedir. Dijital teknolojilerin kadın hakları hareketine sunduğu fırsatlar, yalnızca iletişim ve ağ oluşturma açısından değil, aynı zamanda farkındalık yaratma, bilgiye erişim ve savunuculuk faaliyetlerinin genişletilmesi açısından da kritiktir. Bu nedenle, teknolojiye erişimdeki eşitsizliklerin azaltılması ve kadınların dijital okuryazarlık düzeylerinin artırılması için çeşitli eğitim ve destek programları geliştirilmelidir. Bu programlar, hem bireysel hem de topluluk düzeyinde dijital yetkinlikleri artırarak kadınların dijital dünyada daha aktif ve etkili olmasını sağlamalıdır.

Ayrıca, internet ve sosyal medya platformlarında kadına yönelik şiddetle mücadele eden STK'lerin çalışmalarını desteklemek için daha etkili mekanizmalar oluşturulmalıdır. Bu mekanizmalar, hem yasal düzenlemeleri hem de platformların politikalarını içererek, dijital ortamda kadınların güvenliğini ve haklarını koruyacak şekilde tasarlanmalıdır. Örneğin, çevrimiçi taciz ve zorbalıkla mücadele eden algoritmaların geliştirilmesi ve uygulanması, mağdurlar için destek hatlarının ve kaynaklarının erişilebilirliğinin artırılması bu çabalar arasında sayılabilir.

Kadınların toplumsal, ekonomik ve siyasi alandaki haklarını korumak ve desteklemek için devlet kurumları, sivil toplum örgütleri ve uluslararası kuruluşlar arasında daha etkin bir iş birliği ve koordinasyon sağlanmalıdır. Bu iş birliği, politika yapım süreçlerine kadınların katılımını artırarak ve kadınların ihtiyaçlarına uygun politikaların geliştirilmesini sağlayarak kadın hareketinin güçlenmesine katkıda bulunabilir. Ayrıca, uluslararası düzeyde iyi uygulamaların paylaşılmasının ve ortak stratejilerin geliştirilmesinin, küresel ölçekte kadın hakları mücadelesini güçlendireceği düşünülmektedir.

Siberfeminizm özelinde gerçekleştirilecek araştırmalar ise dijital teknolojilerin toplumsal cinsiyet eşitliği üzerindeki etkilerini derinlemesine incelemeyi amaçlamalıdır. Bu bağlamda, siberfeminist teorilerin ve literatürün detaylı analiz edilmesi, çevrimiçi aktivizm ve dijital feminist hareketlerin stratejilerinin ve etkilerinin araştırılması, kadınların dijital dünyada karşılaştıkları siber şiddet ve taciz vakalarının incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, dijital okuryazarlık ve teknolojiye erişimdeki cinsiyet eşitsizliklerinin nedenlerinin belirlenmesi ve bu eşitsizlikleri gidermeye yönelik stratejilerin geliştirilmesi, yapay zeka ve algoritmaların toplumsal cinsiyet önyargılarını nasıl pekiştirdiğinin veya azaltabileceğinin

araştırılması, dijital ekonomi ve teknoloji sektöründe kadınların karşılaştığı engellerin incelenmesi gerekmektedir. Çeşitli kültürel bağlamlarda siberfeminizmin algılanışı ve uygulanışının incelenmesi de, bu hareketin küresel işbirliği potansiyelini anlamak açısından kritik öneme sahiptir. Bu kapsamlı araştırmalar, dijital teknolojilerin kadın hakları hareketine sunduğu fırsatları ve karşılaşılan zorlukları daha iyi anlamamıza ve toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen politikalar geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Nitekim bu sonuçlar, kadın odaklı STK'lerin dijital teknolojileri etkin bir şekilde kullanarak kadın hareketine sağladığı değerli katkıları ve gelecekteki potansiyellerini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Gelecek politika önerileri için bu bulguların dikkate alınması, kadınların eşitlik ve adalet mücadelesinde daha etkin bir şekilde desteklenmesine katkı sağlaması ümit edilmektedir. Bu çerçevede, dijital teknolojilerin sunduğu olanakları en iyi şekilde değerlendiren ve kadınların sesini daha geniş kitlelere duyurabilen STK'ler, kadın hareketinin geleceğinde kritik bir rol oynamaya devam edecektir. Bu nedenle, bu kuruluşlara yönelik yatırımların artırılması ve onların kapasitelerinin güçlendirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin başarısı için hayati öneme sahiptir.

KAYNAKÇA

- Aca, Z. (2021). “Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kalkmasının Önündeki Engeller Türkiye Özelinde Bir Değerlendirme”. F. Altun (Ed.), *Güncel Sosyal Politika Tartışmaları* Gazi Kitabevi, Ankara, 114.
- Acar, F. ve Ertürk, Y. (2011). “Kadınların İnsan Hakları: Uluslararası Standartlar, Kazanımlar, Sorunlar, Birkaç Arpa Boyu...”, *21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar*, S. Sancar (drl.), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Acar Savran, G. (2013). *Beden Emek Tarih Diyalektik Bir Feminizm İçin*. Kanat Yayınları, İstanbul.
- Adam, A. (2002). “The Ethical Dimension of Cyberfeminism”. M. Flanagan ve A. Booth (Ed.), *Reload: Rethinking Women + Cyberculture*. MA: MIT Press, Cambridge, 158-174.
- Akar, E. (2011). *Sosyal Medya Pazarlaması*. Efil Yayınevi, Ankara.
- Akça, E. B. Ve Kaya, B. (2016). “Cinsiyet Eşitliği Perspektifinden Dijital Bölünme ve Farklı Yaklaşımlar”. *Intermedia International E- Journal*, 3(5): 301-319.
- Akis, Y. (2009). “Türkiye’de Feminizm ve Kadın Hareketi”. Ş. Öztürk (Ed.), *Cogito Feminizm*. 58: 245-258.
- Aksoy, B. (2012). “Bilgi Teknolojileri ve Yeni Çalışma İlişkileri”. *Ege Academic Review*, 12(3): 401- 414.
- Aksu, O. (2017). “Yeni Toplumsal Hareketler Bağlamında Sosyal Medya Kullanımı Analizi: Kadın Dernekleri”. *AUAd*, 3(3): 146-159.
- Altınay, A. G. (2002). “Bedenimiz ve Biz: Bekaret ve Cinselliğin Siyaseti”. A. Bora ve A. Günel (Ed.), *90’larda Türkiye’de Feminizm*. İletişim, İstanbul, 323-343.
- Altun, F. ve Demirişler, P. (2023). “Kadın Derneklerinde Gönüllü Faaliyetlerde Bulunan Kadınların Gönüllülük Motivasyonları ve Deneyimleri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 7(2): 142-166.
- Aslan, S. (2010). “Türkiye’de Sivil Toplum”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(31): 260-283.
- Aydemir, D. (2021). *Siberfeminizm*. Urzeni Yayınevi, İstanbul.
- Baer, H. (2015). “Redoing Feminism: Digital Activism, Body Politics, and Neoliberalism”. *Feminist Media Studies*, 16(1): 1-18.
- Barker, K. ve Jurasz, O. (2019). “Online Misogyny: A Challenge For Digital Feminism?”. *Journal of International Affairs*, 72(2): 95-114. <https://www.jstor.org/stable/26760834>

- Barnes, N. G. ve Mattson, E., "Still Setting the Pace in Social Media: The First Longitudinal Study of Usage by the Largest US Charities".
- Batty, M. (1997). "Virtual Geography". *Futures*, 29 (4/5): 340.
- Bauman, Z. (2008). *The Individualized Society*. Polity, UK and USA.
- Bazzichelli, T. (2008). "Networking: The Net as Artwork. Aarhus". *Digital Comparative Politics*, 22(4): 445-458.
- Berktaş, F. (1996). *Tektanrılı Dinler Karşısında Kadın*. Metis Kadın Araştırmaları, İstanbul.
- Berktaş, F. (2004). Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye. Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, No 7. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi. https://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/01/berktay_std_7.pdf (erişim tarihi: 02.03.2023)
- Beşpınar, F. U. ve Kadayıfçı, E. P. (2021). *Bilim, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik Alanlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*. CEİD, Ankara.
- Betil, İ., Bağcı, G. Kapusuz, H. ve Özemesi, U. (2013). *Türkiye’de Gönüllülük*. Tasarımhane, Ankara.
- Biber, A. (2006). *Sivil Toplum Örgütlerinde Halkla İlişkiler*. Nobel Yayınevi, Ankara.
- Bijker, W. (1995). *Of Bicycles, Bakelites, And Bulbs: Toward A Theory Of Sociotechnical Change*. MA: MIT Press, Cambridge.
- Bilbil, E. K. ve Polat, A. F. (2021). "Kadın Odaklı Sivil Toplum Kuruluşlarında Gerçekleştirilen İletişim Faaliyetleri". *Selçuk İletişim Dergisi*, 14(1): 336-362.
- Bilgin, N. (2007). *Kimliğin İnşası. Aşina, Ankara*.
- Black, T. R. (2002). *Understanding Social Science Research*. Sage Pub., London.
- Bora, A. (2012). "Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık.", *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar*. K. Çayır, K. ve M. Ayan Ceyhan (drl.). İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Bora, A. ve Günel, A. (2002). *90’larda Türkiye’de Feminizm*. İletişim, İstanbul.
- Bora, A. ve İnce, Ş. (ed.). (2021). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*, Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Masaüstü Yayıncılık Atölyesi, Ankara.
- Bostancı, E. (2005). *Kadın Girişimciliği ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Bozkanat, E. ve Başol, O. (2021). "Dijital Becerilerin Cinsiyet Eşitliği İndeksine Etkisi: AB Ülkeleri Üzerine Bir İnceleme". *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(2): 587-603.

- Bozkurt, V. (1999). *Yıkıcı Gemeinschaft'tan "Öteki" siz Post Modern Kabilelere Siber Cemaatler*, Birikim, İstanbul.
- Brophy, J. E. (2010). "Developing A Corporeal Cyberfeminism: Beyond Cyberutopia". *New Media & Society*, 12(6): 929-945.
- Cangöz, İ. (2016). "Medya ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları". A. Altunoğlu (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları*. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 160-192.
- Canikoğlu, S. K. (2015) "Kadınlara Yönelik Şiddetin Ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesine Dair Ulusal ve Uluslararası Mevzuat (İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun)". *Ankara Barosu Dergisi*, (3): 355-78.
- Cankurtaran, Ö. ve Küçükarslan, G. K. (2021). "Toplumsal Cinsiyete Dair Kavramlar". Bora, A. ve İnce, Ş. (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*, Ankara, 7-22.
- Castells, M. (2005). *The Rise Of The Network Society*. Blackwell Publication, Oxford.
- Castells, M. (2013). *İsyen ve Umut Ağları*. Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Cemal, M. (1996). *Eşitlikçi Toplamlar: Sömürsüz Bir Gelecek İçin Antropolojik İnceleme*. Belge Yayınları, İstanbul.
- Cengiz, F. S. (2010). "Bir "Yeni Sosyal Hareket" Olarak Türkiye'de 1980 Sonrası Feminist Hareket: Değerler Değişimi Mi Alternatif Dinamikler Mi?". H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder, D. Yüksek (Ed.), *Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar*. Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 115-134.
- Chatterjee, B. B. (2002). "Razorgirls and Cyberdykes: Tracing Cyberfeminism and Thoughts on Its Use in a Legal Context". *International Journal of Sexuality and Gender Studies*, 7 (2/3): 197-213.
- Cin, S. ve Altun, F. (2021). "Kadın Girişimcileri Destekleyen Sivil Toplum Kuruluşlarının Yerel Kalkınma Üzerindeki Etkisi". *Journal of Social Policy Conferences*, 80: 267-297.
- Clark, C. (2015). *TrendingFeminism: The Impact of Digital Feminist Activism*.Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. George Washington University, Washington.
- Cochrane, K. (2014). *All The Rebel Women: The Rise of The Fourth Wave Feminism*. Guardian Shorts
- Cockburn, C. (1988). *Machinery Of Dominance: Women Men And Technical Know How*. Northeastern University Publish, Boston.

- Cockburn, C. (1993). *"Caught in the Whirl": The High Cost of Being a Female Cog in The Male Machinery of Engineering*, The Social Shaping of Technology. Open University Press, Buckingham.
- Connell, R. W. (1987). *Gender And Power: Society, The Person And Sexual Politics*. Polity, Cambridge.
- Çaha, Ö. (1996). *Sivil Kadın: Türkiye’de Sivil Toplum ve Kadın*. Vadi Yayınları, Ankara.
- Çakır, S. (2010). “Osmanlı Kadın Hareketi: Xx. Yüzyılın Başında Kadınların Hak Mücadelesi.” H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder, D. Yüksek (Ed.), *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar*. Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 99-114.
- D’anieri, P., Ernest, C. ve Kier, E. (1990). New Social Movements in Historical Perspective.
- Dalaman, Z. B. (2021). “Feminist Alternatif Medyanın Yarattığı Yeni Kadın Kimlikleri: Türkiye ve Tunus İncelemesi”. *Yıldız Social Science Review*, 7(1): 36–57.
- Daniels, J. (2009). “Rethinking Cyberfeminism(s): Race, Gender, and Embodiment”. *Women's Studies Quarterly*, 37(1-2): 101-124.
- DeBeauvoir, S. (1993). *Kadın "İkinci Cins" I*. (Çev. B. Onaran). Payel Yayınları, İstanbul.
- Demetriades, J. (2009). “Gender equality indicators: What, why and how? OECD.” <https://www.oecd.org/dac/gender-development/44952761.pdf> (erişim tarihi: 20.02.2024)
- Denscombe, M. (1998). *The Good Research Guide*. Open University Press, Buckingham.
- Dixon, L. ve Correa, T. (2014). “Gendered Space: The Digital Divide between Male and Female Users in Internet Public Access Sites”. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 19: 991–1009.
- Donovan, J. (2014). *Feminist Teori*. İletişim, İstanbul.
- Duman, M. F. (2021). “Sivil Toplumsal Alanın Yeni Feodalleşme Sürecinde Plebisiter Kamusal Alanın İşlev Bozukluğu Olarak Mirasyedi Kamu”. *Toplumsal Politika Dergisi*, 2(2): 29-44.
- Dursun, Ç. (2010). *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Haber Medyası: Alternatif Bir Habercilik*. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Dursun, Ç. ve Becerikli, S. (2008), *Kadın Odaklı Sivil Toplum Kuruluşları ve Medya: Olanaklar, Sorunlar ve Çözümler*. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.

- Ecevit, Y. (1990). "Shop Floor Control, The Ideological Construction of Turkish Women Factory Workers". N. Redeliftve M. T. Sinclair (Ed.), *Working Women International Perspectives On Labour And Gender Ideology*. Routledge, London, 56-77.
- Ecevit, Y. (2011). "Toplumsal cinsiyet sosyolojisine giriş.", *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. Y. Ecevit ve N. Karkıner (drl.). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Ehrlich, T. (1997). "Civic Learning: Democracy And Education Revisited". *Educational Record*, 78(3/4): 57-65.
- Elnur, A. (2023). "Kapsayıcı ve Eşitlikçi Yapay Zekâya Doğru: Teknofeminist Bakış Açısından Bir Değerlendirme". V. Bayhan ve M. Fırat (Ed.), *SOSYOLOJİ Alanında Uluslararası Araştırma ve Değerlendirmeler*. Serüven Yayınevi, Ankara, 89-113.
- Engels, F. (1998). *Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. (Çev. K. Somer). Sol Yayınları, İstanbul.
- Erben, Ş. E. (2019). Aktivizmin Dijital Dönüşümü (Yayımlanmamış doktora tezi). Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Erdut, T. (2005). "İşgücü Piyasasında Enformelleşme ve Kadın İşgücü". *Çalışma ve Toplum*, 3(6), 11-49.
- Ertung, C. (2011). "Bodies That [Don't] Matter: Feminist Cyberpunk And Transgressions Of Bodily Boundaries". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28 (22): 77-93.
- Escobar, A. (1995). "Antropology and the Future, New Technologies and the Reinvention of Culture". *Futures*, 27 (4): 408 – 409.
- Everett, A. (2004). "On Cyberfeminism and Cyberwomanism: High-tech Mediations of Feminism's Discontents", *Signs*, 30(1): 1278-1286.
- Fernandez, M. ve Wilding, F. (2003). "Situating Cyberfeminizms". M. Fernandez, F. Wilding ve M.M. Wright (Ed.). *Domain Errors! Cyberfeminist Practices*. Autonomedia, New York, 17-28.
- Finkelstien, M. A. (2009). "Intrinsic Vs. Extrinsic Motivational Orientations And The Volunteer Process". *Personality and individual Differences*, 46(5-6): 653-658.
- Flanagan, M. ve Booth, A. (2002). *Reload: Rethinking Women +Cyberculture*. The Mıt Press, Cambridge.
- Fotopoulou, A. (2014). "Digital and Networked by Default? Women's Organisations and the Social Imaginary of Networked Feminism". *New Media & Society*, 18(6): 989-1005.
- Gallino, L. (2012). *Küreselleşme ve Eşitsizlik*. Dost Yayınları, Ankara.
- Geertz, C. (1973). *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*. Basic Books, New York.

- Geray, H. (1995). “Küreselleşme ve Masaüstü Sömürgecilik: Yeni Dünya Düzeninde İletişim Ağları”. *Mürekkep*, 3 (4): 34.
- Gergalova, A. (2017). Inspiring Feminist Campaigns You Should Know. Yonah. <http://yonah.org/channel/inspiring-feminist-campaigns> (erişim tarihi: 24.03.2023)
- Gill, R. ve Keith, C. (ed.). (1995), *The Gender-Technology Relation Contemporary Theory And Research: An Introduction*, Taylor and Francis Ltd., London.
- Gillis, S. (2004). “Neither Cyborg Nor Goddess: The (Im)Possibilities of Cyberfeminism”. S., G. Howie ve R. Munford (Ed.), *Third Wave Feminism: A Critical Exploration*.
- Glaser, B. (1978). *Theoretical Sensitivity*. The Sociology Press, Mill Valley.
- Gök, M. (2014). *Toplumsal Kalkınmanın ve Sosyal Sermayenin Bilinmeyen Aktörleri: Kadın STK’lar*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gönç Şavran, T. (ed.). (2012). *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Gönenç, A. A., “Sivil Toplum Düşünsel Temelleri ve Türkiye Perspektifi, Türkiye”. <https://www.altkitap.net/sivil-toplum/> (erişim tarihi: 18.11.2023).
- Gramlich, K. (2012). *Cyberfeminist Potential For Dialogue And Voice On The Class Blog*. Southern Illinois University Carbondale, Illinois.
- Greenbaum, J. (1995), "The Head and The Heart: Using Gender Analysis To Study The Social Construction of Computer Systems". *Computers And Society*, 20(2): 9-17
- Greenberg, J. ve Macaulay, M. (2009). "Npo 2.0? Exploring The Web Presence Of Environmental Non-Profit Organizations In Canada". *Global Media Journal*, 2(1): 63-88.
- Guba, G. E. ve Lincoln, Y. S. (1989). *Fourth Generation Evaluation*. Sage Publications,
- Gündüz, A. Y. (2014). “Küresel Dünyada Sivil Toplum Kuruluşlarının Ekonomik Kalkınmadaki Rollerine Üzerine Bir Değerlendirme”. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 6(10): 130-169.
- Güvenç, B. (1979). *İnsan ve Kültür*. Remzi, İstanbul.
- Habermas, J. (2001). *İletişimsel Eylem Kuramı*. Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Hacettepe Üniversitesi ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2015). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2014*. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü-Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Ankara.

- Hall, K. (1996). "Cyberfeminism". Herring, S. C. (Ed.), *Computer-Mediated Communication: Linguistic, Social and Cross-Cultural Perspectives*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam, 147-170.
- Hannigan, J. A. (1990). Apples and Oranges or Varieties of the Same Fruit? The New Religious Movements and the New Social Movements Compared. *Review of Religious Research*, 31 (3), 246-258.
- Haraway, D. (2006). *Siborg Manifestosu: Geç Yirminci Yüzyılda Bilim, Teknoloji ve Sosyalist Feminizm*. (Çev. O. Akınhay), Agora Kitaplığı, İstanbul.
- Harris, M. (1994). *Yamyamlar ev Krallar: Kültürlerin Kökenleri*. (çev. M. Fatih Gümüş). İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Hauben, M. ve Hauben, R. (1997). *Netizens, The History and Impact of Usenet and The Internet*. IEEE Computer Society Press, Washington.
- Heep, A. (2015). *Medyatikleşen Kültürler*. (Çev. Ç. Bozdoğan ve E. Pasos Devrani), Dipnot Yayınları, Ankara.
- Henwood, F. (1993). "Establishing Gender Perspectives On Information Technology: Problems, Issues And Opportunities", E. Green, J. Owen ve D. Pain (Ed.), *Gendered By Design? Information Technology And Office Systems*. Taylor And Francis, London, 31-49.
- Herring, S. C., "Gender Differences In CMC: Findings And Implications." <http://cpsr.org/issues/womenintech/herring/> (erişim tarihi: 20. 12. 2023).
- Heywood, L. ve Drake, J. (ed.). (2002). *Third Wave Agenda: Being Feminist, Doing Feminism*. Minnesota University Press, Minneapolis.
- Hileman, R. (2014). "Defining Feminism in a Digital Age". *LIBR 281, Community Informatics*, 1-12.
- Hinsey, V. (2013). "Girls get dijital: a critical view of cyberfeminism". *The Undergraduate of the Athena Center for Leadership Studies at Barnard College*, 1(1): 25-32.
- Hofstede, G. (1980). "Motivation, Leadership, And Organization: Do American Theories Apply Abroad". *Organizational Dynamics*, 9(1): 42-63.
- Hooks, B. (2002). *Feminizm Herkes İçindir*. (Çev. E. Aydın), Çitlembik Yayınları, İstanbul. <http://umassd.edu/cmr/studiesresearch/socialmediacharity.doc> (erişim tarihi: 11.11.2023).
- Iannello, K. ve College, G (2010). "Women's Leadership and Third-Wave Feminism". K. O'Connor (Ed.). *Gender and Women's Leadership*. Sage, Kaliforniya.
- Illich, I. (1996), *Gender*. (Çev. A. Fethi), Ayraç Yayınevi, Ankara.

- Işık, N. (2002). “1990’larda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Hareketi İçinde Oluşmuş Gözlem ve Düşünceler”. *90’larda Türkiye’de Feminizm*. İletişim, İstanbul, 41-72.
- Işıklı, Ş. ve Gezginci, G. (2017). “Web 2.0 dışı usu yeniden inşa edebilir mi?”. *AJIT -E: Online Academic Journal of Information Technology*. 29(8): 53-74.
- İlkkaracan Ajas, İ. (2007), “Türkiye’nin Dönüşüm Sürecinde 1980’lerden Bu Yana Kadın Hareketi”. <https://docplayer.biz.tr/26495884-Turkiye-nin-donusum-surecinde-1980-lerden-bu-yana-kadin-hareketi.html> (erişim tarihi: 03.02.2023).
- Jackson, S. ve Banaszcyk, S. (2016). “Digital Standpoints: Debating Gendered Violence and Racial Exclusions in the Feminist Counterpublic”. *Journal of Communication Inquiry*, 40(4): 391–407.
- Johnson, D. G. (2006). “Introduction. Fox, M. F., D. G. Johnson ve S. V. Rosser (Ed.) *Women, Gender, and Technology*. University of Illinois Press, Urbana, 1-11.
- Joyce, M. C. (2010). *Digital Activism Decoded: The New Mechanics of Change*. <https://murdoch.is/papers/digiact10all.pdf> (erişim tarihi: 24.03.2023)
- Kabeer, N. (1999). “Resources, Agency, Achievements: Reflections on the Measurement of Women’s Empowerment”. *Development and Change*, 30(3): 435-464.
- Kaplan, M. A. ve Haenlein, M. (2010). "Users Of The World, Unite! The Challenges And Opportunities Of Social Media". *Business Horizons*, 53: 59-68.
- Karagöz, K. (2013). “Yeni Medya Çağında Dönüşen Toplumsal Hareketler Ve Dijital Aktivizm Hareketleri”. *İletişim ve Diplomasi*, (1), 131-156.
- Kaya, Ş. (2018). “Kadın ve Sosyal Medya”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17, (2): 563-576.
- Keane, J. (1993). *Despotizm ve Demokrasi Sivil Toplum ile Devlet Arasındaki Ayrımın Kökenleri ve Gelişimi, Sivil Toplum ve Devlet*. (çev. L. Köker). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Keane, J. (1993). *Sivil Toplum ve Devlet: Avrupa’da Yeni Yaklaşımlar*. (Çev. E. Akın, A. Bora ve A. Çiğdem), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Keller, E. F. (1990). *Body/ Politics: Women and the Discourse of Science*. Routledge, New York.
- Kember, S. (2002). “Reinventing Cyberfeminism: Cyberfeminism and the new biology”. *Economy and Society*, 31(4): 626-641.
- Keniston, K. ve Kumar, D. (2003). *The Four Digital Divide*. Sage Publishers, Delhi.

- KHA-Sosyal-Etki-Raporu <https://www.sivilsayfalar.org/wp-content/uploads/2020/12/KHA-Sosyal-Etki-Raporu-1.pdf> (erişim tarihi: 12.12.2023)
- Kılınç, M. (2017). Kitle Kültürünün Dijital Kültüre Dönüşümü ve Toplumsal Etkilerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Kırbaş Caniklioğlu, S. (2015). “Kadınlara Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesine Dair Ulusal ve Uluslararası Mevzuat (İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun)”. *Ankara Barosu Dergisi*, 3: 357-378.
- Kirkup, G. ve Keller, L. S. (1992). *Inventing Women Science, Technology And Gender*. The Open University, London.
- Knappe, H. ve Lang, S. (2014). “Between Whisper and Voice: Online Womens’s Movement Outreach in the UK and Germany”. *European Journal of Women’s Studies*, 24(4): 361-381.
- Kocabiçak, E. (2004). *Teknolojik Değişimin Toplumsal Cinsiyet Üzerindeki Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kocaoğlu, A. B. S. U. M., Bedük, A., Usta, S. ve Kocaoğlu, M. (2006). “Avrupa Birliği’ne Giriş Sürecinde Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşları ve Demokratikleşme Sürecindeki Misyonları”. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 1: 52-64.
- Kroeber, A. L. ve Kluckhohn, C. (1952). *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions*. Harvard University Press, London.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Kümbetoğlu, B. (2020). *Niteliksel Araştırmalarda Analiz*. Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Kvale, S. (2007). *Doing Interviews*. SAGE Publications, London.
- Lemke, J. (1994). “Cultural Dynamics And Virtual Culture”. *The Arachnet ElectronicJournal on Virtual Culture*, 2 (1): 17.
- Lockheed, M. E. (1985), "Women, Girls and Computers: A First Look At The Eviden", *Sex Roles*, 13(3), 115-122.
- Louis, M.V. ve Halavut, H. (2011). *İstanbul-Amargi Feminizm Tartışmaları*. Amargi, İstanbul.

- Lynne, D. R. Ve Parks, M. (2001). "The Social Geography of Gender Switching in virtual Environments on the Internet". E. Green ve A. Adam (Ed.), *Virtual Gender*. Routledge, New York, 265-285.
- Maalouf, A. (2008). *Ölümçül Kimlikler*. (Çev. A. Bora), YKY, İstanbul.
- Manovich L. (2001). *The Language Of New Media*. Massachusetts Institute Of Technology, Cambridge.
- Mardin, A. D. (2014). *Eşitsiz Kızkardeşlik: Uluslararası Ve Ortadoğu Kadın Hareketleri, 1935 Ve Türk Kadın Birliği*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev. O. Akınay ve D. Kömürcü), Bilim ve Sanat, Ankara.
- Menteş, Ş. (2008). *Kadınlara Yönelik Faaliyet Gösteren STK'ların İncelenmesi*., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Michel, A. (1993). *Feminizm*. (Çev. Ş. Tekeli), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mitra, A. ve Watts, E. (2002). "Theorizing Cyberspace: The Idea of Voice Applied to the Internet Discourse". *New Media & Society*, 4: 486 – 488.
- Mitrofano, A. (1999). "How To Become A Cyberfeminist". C. Sollfrank (Ed.), *Next Cyberfeminist International*. Hein&Co, Hamburg, 12.
- Morozov, E. (2009). The Brave New World of Slacktivism. <https://foreignpolicy.com/2009/05/19/the-brave-new-world-of-slacktivism/> (erişim tarihi: 08.02.2023).
- Morozov, E. (2011). *The Net Delusion The Dark Side Of Internet Freedom*. Public Affairs, New York.
- Nakamura, L. (2002). *Cybertypes: Race, Ethnicity, And Identity On The Internet*. Routledge, New York.
- Nef, J. (1980). *Sanayileşmenin Kültür Temelleri*. (Çev. E. Güngör), Kalem, İstanbul.
- Nicholson, L. (1997). *The Second Wave: A Reader in Feminist Theory*. Routledge, New York.
- Nimon, S. (2007). Generation Y and Higher Education: The Other Y2K. *Journal of Institutional Research*, 13(1), 24-41.
- Oakley, A. (1972). *Sex, Gender And Society*. Gower Publishing Company Limited, England.
- Onat, F. (2010). "Bir Halkla İlişkiler Uygulama Alanı Olarak Sivil Toplum Örgütleri Üzerine Bir İnceleme". *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 31: 103-122.

- Özateş Gelmez, S. (2016). "Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığının Sonucu Olarak Kadına Karşı Şiddet". A. Altunoğlu (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları*. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 194-216.
- Özdemir, B. P. ve Aktaş Yamanoglu, M. (2010). "Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşları Web Sitelerinin Diyalojik İletişim Kapasiteleri Üzerine Bir İnceleme". *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2): 1-36.
- Özdemir, E. (2016). "Türkiye Feminist Hareket/Örgütlenme Tarihi". *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*. Dipnot, İstanbul, 291-323)
- Özdemir, H. ve Aydemir, D. (2019). "Dördüncü dalga feminizm üzerine". *Social Science Journal*, 5(32): 1706-1711.
- Özmutaf, N. M. ve Çelikli, S. (2010). "Sivil Toplum Kuruluşlarında İletişim Kalitesini Etkileyen Boyutlar". *Journal Of Yaşar University*, 17(5): 2842-2858.
- Öztürk, L. (2005). "Türkiye’de Dijital Eşitsizlik: Tübitak-Bilten Anketleri Üzerine Bir Değerlendirme". *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (24), 111-131.
- Özüdoğru Erdoğan, H.N. (2021). "Toplumsal Hareketler ve Toplumsal Değişim". C. Taştan ve E. Çetinöz (Ed.), *Toplumsal Hareketler, Değişim, Dönüşüm ve Kitle Psikolojisi*. Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 29-51.
- Paasonen, S. (2003). "The Women Question: Adressing Women As İnternet Users". M. Fernandez, F. Wilding, and M. M. Wright (Ed.). *Domain Errors! Cyberfeminist Practices*. Autonomedia, New York, 89-108.
- Paasonen, S. (2011). "Revisiting Cyberfeminism". *Communications*. 36(3): 335-352. Palgrave MacMillan, Basingstoke ve N. York, 185-196.
- Patton, M. Q. (1987). *How to Use Qualitative Methods in Evaluation*. Sage Pub, Londra.
- Payne, M. (2014). *Modern Social Work Theory*. Macmillan Palgrave, London.
- Pierce, J. (1998). "Info heavy cyber babe". C. Sollfrank (Ed.), *First Cyberfeminist International*. St. Pauli Druckerei, Hamburg, 10.
- Pilcher, J. ve Whelehan, I. (2004). *50 Concepts In Gender Studies*. SagePublication, London.
- Plank, E. (2014). 23 İnspiring Feminist Digital Campaigns That Changed The World. Mic. <https://www.mic.com/articles/80229/23-inspiring-feminist-digital-campaigns-that-changed-the-world> (erişim tarihi: 27.03.2023)
- Plant, S. (1997). *Zeros+Ones: Digital Women+The New Technoculture*. Fourth Estate, London.
- Prensky, M. (2001). "Digital Natives, Digital Immigrants". *On the Horizon*, 9(5): 3-7.

- Prensky, M. (2001). *Digital Game – Based Learning*. McGraw – Hill, New York.
- Ratcliffe, R. (2017). Nobel scientist Tim Hunt: female scientists cause trouble for men in labs. <https://www.theguardian.com/uk-news/2015/jun/10/nobel-scientist-tim-hunt-female-scientists-cause-trouble-for-men-in-labs>. (erişim tarihi: 26.02.2023).
- Rechbach, B. (1998). “Cyberfem.Org”. C. Sollfrank (Ed.). *First Cyberfeminist International*. St. Pauli Druckerei, Hamburg, 11-12.
- Ricketts, A. (2012). The Activists’ Handbook: A Step-By-Step Guide To Participatory Democracy. <https://xyonline.net/sites/xyonline.net/files/2019-11/Ricketts.pdf> (erişim tarihi: 25.04.2023)
- Sancar Üşür, S. (2008). “Siyasal Katılım. Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri”. *TÜSİAD, KAGİDER*, Graphis Matbaa, İstanbul, 215- 293.
- Sargut, S. (2001). *Kültürler Arası Farklılaşma ve Yönetim*. İmge, Ankara.
- Savran, G. A. (2013). *Beden, Emek, Tarih*. Kanat Kitap, İstanbul.
- Scheckler, R. K. (2008). “Cyberfeminism”. Rosser, Sue V. (Ed.), *Women, Science, and Myth*. CA: ABC-CLIO, Santa Barbara, 387 – 393.
- Shenton, A. K. (2004). “Strategies For Ensuring Trustworthiness In Qualitative Research Projects”. *Education for Information*, 22: 63-75
- Sivitanides, M. (2011). The Era of Digital Activism. Conference for Information Systems Applied Research Wilmington North Carolina, (4), 1-8.
- Stevenson, N. (2002). *Understanding Media Cultures: Social Theory and Mass Communication*. Sage Publications, London.
- Stewart, C. J. ve Cash, W. B. (1985). *Interviewing: Principles And Practices*. IO: Wm. C. Brown Pub, Dubuque.
- Strober, M. H. ve Arnold, C. L. (1987). *Integrated Circuits/ Segregated Labour: Women In Computer Related Occupations And High Industries*. National Academy Press, Washington DC.
- Suğur, S. (2019). “Türkiye’de Kadın Hareketi”. F. A. Koçak Turhanoğlu (Ed.), *Anadolu Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 217-236.
- Sullivan, C. (2014). “Protecting Digital İdenity İn Cloud: Regulating Cross Border Data Disclosure”. *Computer Law&Security Review*, 30: 137-152.
- Sweetman, C. (2013). “Introduction, Feminist Solidarity and Collective Action”. *Gender & Development*, 21(2): 217-229.

- Şenkal, A. (2012). “Küreselleşme, Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Sivil Toplum Örgütleri”. *Journal of Social Policy Conferences*, 45: 97-126.
- Şenkal, A. (2012). “Küreselleşme, Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Sivil Toplum Örgütleri”. *Journal of Social Policy Conferences*, 45: 97-126.
- Şimşek, B. ve Depeli, G. (2021). “*Toplumsal Cinsiyet, Cinsiyet Eşitliği ve Beden*”. Bora, A. ve İnce, Ş. (Ed.). Toplumsal cinsiyet eşitliği. Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Masaüstü Yayıncılık Atölyesi, Ankara.
- Tani, E. (2018). *Yeni Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivizm: Çevreci Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Taş, G. (2016). “Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri”. *Akademik Hassasiyetler*, 5, (3): 163-175.
- Telli, A. (2012). “Mısır Devrimi'nde Sosyal Medyanın Rolü”. *Bilge Strateji*, 4(7), 65-91.
- Terkan, Banu (2010), Kadın Örgütlerinin İnterneti Alternatif Medya Olarak Kullanımı Üzerine Bir İnceleme, Selçuk İletişim Dergisi, 6/3
- Terry, J. ve Calvert, M. (1997). “Introduction: Machines/Lives”. Terry, J. Ve M. Calvert (Ed.), *Processed Lives: Gender and Technology in Everyday Life*. Routledge, New York, 1-19.
- Tilly, C. (2004). *Toplumsal Hareketler*. Babil Yayınları, İstanbul.
- Timisi, N. ve Gevrek, M. A. (2002). “1980’ler Türkiye’sinde Feminist Hareket: Ankara Çevresi”. *90’larda Türkiye’de Feminizm*. İletişim, İstanbul, 13-40.
- Turkle, S. (1984). *The SecSelf: Computers and Human Spirits*. Cranada Publishing Ltd., London.
- Turkle, S. (1997). *Life on the Screen: Identity in the Age of the Internet*. Mass.: MIT Press, Cambridge.
- Türkdoğan, O. (2013). *Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi*. Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023). [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407) (erişim tarihi: 12.12.2023)
- Uluslararası Kadınlar Dayanışma Derneği (UKDD) web sayfası <https://www.ukdd.net/anasayfa/index/TR> (erişim tarihi: 01.02.2024). (erişim tarihi: 01.02.2024).
- Usta, S. (2006). *Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları: Sivil Toplum, Demokrasi ve Güven*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk

- Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Van Der Gaag, N. (2018). *Feminizm*. Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Van Dijk, J. (2006). "Digital Divide Research, Achievements And Shortcomings". *Poetics*, 34(4-5): 221-235.
- Varol, S. F. (2014). "Kadınların Dijital Teknolojiyle İlişisine Ütopik Bir Yaklaşım: Siberfeminizm". *The Journal of Academic Social Science Studies*, 27: 219-234.
- Volkart, Y. (2004). "The Cyberfeminist Fantasy Of The Pleasure Of The Cyborg", Reiche, C. ve V. Kuni (Ed.), *Cyberfeminism: Next Protocols*. Autonomedia, New York, 97-118.
- Wajcman, J. (1991). *Feminism Confronts Technology*. Polity, Cambridge.
- Wajcman, J. (1991), "Patriarchy, Technology and Conception of Skill". *Work And Occupations*, 18(1), 29-45.
- Wajcman, J. (2004). *Techno Feminism*. Polity Press, USA.
- Wajcman, J. (2006). "Technocapitalism Meets Technofeminism: Women And Technology In A Wireless World". *Labour And Industry: A Journal Of The Social And Economic Relations Of Work*. 16 (3): 7-20.
- Walby, S. (2011). *The Future of Feminism*. Polity, Cambridge.
- West, M., Kraut, R. ve Chew, H. (2019). *I'd Blush If I Could: Closing Gender Divides In Digital Skills Through Education*. EQUALS ve UNESCO, Paris.
- Wilding, F. (1998). "Where is feminism in cyberfeminism?". *N. Paradoxa*, 2: 6-12.
- Williams, R. (1983). *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*. Oxford University Press, London.
- Wolmark, J. (2003). "Cyberculture". M. Eagleton (Ed.), *A Concise Companion to Feminist Theory*. Blackwell Publishing, Malden, 215-235.
- Wright, M. W. ve Bocarnea, M. C. (2007). "Contributions Of Unrestricted Funds: The Donor Organization-Public Relationship And Alumni Attitudes And Behaviors". *Nonprofit Management-Leadership*, 18(2): 215-235.
- Yapar Gönenç, A. (2012). "Fransa'da ve Türkiye'de Kadın Hareketleri". *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 27: 63-84.
- Yaraman, A. (1999). *Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili*. Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Yavuz, C. (2010). "Sivil Toplum Kuruluşlarında Halkla İlişkiler Sorumluluğu". *Uluslararası Halkla İlişkiler Sempozyumu: Bildiri Kitabı*. Cilt 2, Antalya: Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 405-414.
- Yavuz, C. ve Kaynar, İ. (2015). "Kamuoyu oluşumunda stratejik bir araç olarak sivil toplum kuruluşları". *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2): 183-196.

- Yetkin Cılızoğlu, G. (2004). *Sivil Toplum Örgütlerinin İletişim Süreci*. Yayıncı Yayınları, Kocaeli.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yılmaz, E. (2005). “Bir İnternet Sitesinde Rastladım Size”. A. Öz ve A. Dikmen (Ed.), *Sanat ve Sosyoloji. Bağlam Yayınları, İstanbul, 123*.
- Zalbidea, M. (2012). “Cyberfeminist Theories And The Benefits Of Teaching Cyberfeminist Literature”. V. Asuncion Lopez (Ed.), *Social Sciences And Cultural Studies: Issues Of Language, Public Opinion, Education And Welfare*, 243-262.

EKLER

EK 1: Görüşme Formu

1. Demografik bilgiler (Yaş, eğitim, medeni durum, çocuk sahibi olma, yaşadığı şehir, meslek)
2. Bağlı bulunduğu STK ile ilgili genel bilgiler (Ne tür bir STK olduğu ve ne kadar süre bu STK'nin faaliyet gösterdiği, ne kadar süredir STK mensubu olduğu, STK'nin faaliyet alanları, STK'deki görevi, orada kendini nasıl hissettiği)
3. Gündelik hayatta internet teknolojisini ve sosyal medyayı kullanma biçimine yönelik bilgiler (bu mecraları gündelik hayatında nasıl kullandığı)
4. İnternet teknolojisi ve sosyal medyanın kadın mücadelesi ile olan ilişkisine dair bilgiler (bu mecraların kadın mücadelesini nasıl etkilediği, daha fazla insana ulaşmak konusunda ne yönde bir etkisi olduğu, bu mecraların bir örgütlenme alanı olup olamayacağı, bu teknolojilerin kadın mücadelesi konusunda kendi bakış açısını etkileyen yönleri)
5. Siberfeminizmin kadın mücadelesi üzerindeki etkilerine ilişkin bilgiler (siberfeminizmin kadın mücadelesini ekonomik açıdan, şiddet konusunda, kadın kimliği konusunda nasıl etkilediği ve mücadelede bu mecralarla önceki yöntemlerin kıyaslanması)
6. Kadın mücadelesinin geleceğine yönelik düşünceleriyle ilgili bilgiler (Türkiye kadın hareketinin katılımcı açısından en büyük kazanımının ne olduğu, Türkiye'de kadın hareketinin geleceğine dair düşünceler)

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Güliden TUNA DUR
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Çankaya Kılıçarslan Lisesi
Lisans Diploması	Anadolu Üniversitesi İngilizce Öğretmenliği
Tezli Yüksek Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi
Yüksek Lisans Tez Konusu	Popüler Kültürde Mizojini: Örnek Bir Yerli Dizide Mizojini Etkilerinin İncelenmesi
Doktora Diploması	Akdeniz Üniversitesi
Doktora Tez Konusu	Kadın Odaklı Sivil Toplum Kuruluşları İçin Bir Siberfeminist Alan Olarak Sosyal Medya
Yabancı Dil / Diller	İngilizce, Fransızca
BİLİMSEL FAALİYETLER	
Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler:	
Tuna Dur, G. (2023). “Cumhuriyet Dönemi Popüler Kadın Dergilerinde Mizojini Etkilerinin İncelenmesi: Hayat Dergisi Örneği”. <i>Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi</i> , VI (1): 175-209.	
Yazılan ulusal/uluslararası kitaplardaki bölümler:	
Tuna Dur, G. (2020). “Bosna Hersek’te Kadın”. N. Öztürk (Ed.), <i>Geçmişten Günümüze Avrupa’da Kadının Hukuki Durumu</i> . Gazi Kitabevi, Ankara, 187-217.	
Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında (proceedings) basılan bildiriler:	
Tuna Dur, G. (2021). “Popüler Kültürde Mizojini: Örnek Bir Yerli Dizide Mizojini Etkilerinin İncelenmesi”. “Uluslararası Akdeniz Kadın Çalışmaları Kongresi. 21-23 Ekim 2021, Antalya, 7-8.	
İŞ DENEYEMİ	
Stajlar	Ankara MEB, Dr. Rıdvan & Binnaz Ege Anadolu Lisesi, Stajyer, 2004. Ankara MEB, Yavuz Sultan Selim Anadolu Lisesi, Stajyer, 2007.
Çalıştığı Kurumlar	Antalya Bilim Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, Öğretim Görevlisi, 2014-2021 Ankara Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, Öğretim Görevlisi, 2012-2013. Gazi Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, Öğretim Görevlisi, 2010-2012. Karacan Prestige English Dil Okulları, İngilizce Öğretmeni, 2007-2010.